UNIVERSITY OF HELSINKI

https://helda.helsinki.fi

Seuraamusjärjestelmä 2021 : Kontrollijärjestelmä tilastojen ja tutkimusten valossa

Kuusisto Mäkelä, Frida Emilia; Carling, Chris

2023-02-28

http://hdl.handle.net/10138/355643

Kuusisto Mäkelä, F E & Carling, C (toim) 2023, Seuraamusjärjestelmä 2021 : Kontrollijärjestelmä tilastojen ja tutkimusten valossa. Katsauksia, Nro 53/2023, Helsingin yliopisto, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsinki.

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository. https://helda.helsinki.fi
This is an electronic reprint of the original article.
This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.
Please cite the original version.

HELSINGIN YLIOPISTO
VALTIOTIETEELLINEN TIEDEKUNTA
KRIMINOLOGIAN JA OIKEUSPOLITIIKAN INSTITUUTTI

KATSAUKSIA 53/2023

SEURAAMUSJÄRJESTELMÄ 2021

KONTROLLIJÄRJESTELMÄ TILASTOJEN JA TUTKIMUSTEN VALOSSA

FRIDA EMILIA KUUSISTO MÄKELÄ & CHRIS CARLING (TOIM.)

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -lisenssillä

Julkaisija Helsingin yliopisto
Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti
www.helsinki.fi/fi/kriminologian-ja-oikeuspolitiikan-instituutti

PL 16 (Snellmaninkatu 10)
00014 HELSINGIN YLIOPISTO

Sarja Katsauksia 53/2023

ISSN 2342-7779 (verkkojulkaisu)
ISBN 978-951-51-0694-0 (pdf)

ESIPUHE

Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin tehtäviin kuuluu rikollisuustilanteen ja rangaistusten seuranta. Tämän tehtävän mukaisesti instituutti jatkaa vuonna 1975 aloitettua Rikollisuustilanne-katsausten sarjaa.

Katsausta on jatkuvasti kehitetty ja sen tietosisältö on laajentunut huomattavasti. 1970-luvun puolivälissä katsauksessa oli 50 sivua, vuonna 2014 ilmestyneessä katsauksessa jo 500 sivua. Tätä taustaa vasten koettiin perustelluksi uudistaa seurantaa: entinen Rikollisuustilannekatsaus on jaettu kahteen julkaisuun, Rikollisuustilanteeseen ja Seuraamusjärjestelmään. Ensin mainittu kuvaa rikollisuuden piirteitä ja kehitystä, jälkimmäinen rikosseuraamusjärjestelmän toimintaa. Tilastotuotannon nopeutumisen ansiosta seuraamusjärjestelmää koskevan katsauksen julkaisemista on ollut myös mahdollista aikaistaa noin puolella vuodella niin, että molemmat mainituista katsauksista käsittelevät nyt samaa tilastovuotta.

Käsillä olevan rikosten seuraamus- ja kontrollijärjestelmää kuvaavan katsauksen ovat toimittaneet Frida Emilia Kuusisto Mäkelä ja Chris Carling. Seuraamusjärjestelmä-katsauksen alkuperäisen sisältörakenteen ovat muodostaneet Tapio Lappi-Seppälä ja Hannu Niemi. Liitetaulukot on laatinut väitöskirjatutkija Tiina Malin. Katsauksen taitosta ja graafisesta ulkoasusta on huolehtinut Eira Mykkänen.

Helsingissä 22. päivänä helmikuuta 2023

Vastaava tutkija Sasu Tyni

Projektisuunnittelija Frida Emilia Kuusisto Mäkelä

Suunnittelija Chris Carling

SISÄLLYS

SEURAAMUSJÄRJESTELMÄ

JOHDANTO, Frida Emilia Kuusisto Mäkelä 1
1 Katsauksen tavoitteet 1
2 Tietolähteet ja tilastointiperiaatteet 1
3 Koronaviruspandemian vaikutus eri virastojen tilastoihin 2
3 Esityksen rakenne ja esitystapa 4

I KONTROLLIVIRANOMAISTEN TOIMINTA 5

A. JOHDANTO, Frida Emilia Kuusisto Mäkelä
Viranomaisratkaisut ja kontrollin vaiheet 5
Kontrolliviranomaisten toiminta – yleiskuvaus 8

B. ESITUTKINTA, SYYTEHARKINTA JA PROSESSI, Frida Emilia Kuusisto Mäkelä & Chris Carling
1. Rikosten ilmitulo 11
2. Esitutkinta ja rikosten selvittäminen 19
Esitutkintatoimien tilastoinnista 19
Selvitysaste ja rikoslaji 20
Ilmoittamatta jättäminen ja esitutkinnan rajoittaminen 28
3. Syyttäjien toiminta 35
Yleistä 35
Harkinnanvarainen syyttämättä jättäminen 39
Syytteen nostamatta jättäminen muista syistä 44
4. Rikosten viranomaiskäsittely ja rikosprosessin kesto 47
Rikosprosessin tapahtumavirta 47
Rikokset prosessin etenemisen kuvaajana 47
Rikoslajikohtainen tarkastelu 51

C. RANGAISTUKSET JA RANGAISTUSKÄYTÄNTÖ, Frida Emilia Kuusisto Mäkelä
1. Rangaistuskäytännön yleiskuvaus 53
Rikosasioissa annetut ratkaisut 53
2. Rangaistuslajit
Ehdoton ja ehdollinen vankeus 59
Yhdyskuntapalvelu 65
Valvontarangaistus 69
Sakkorangaistus 74
Syytettyjen mielentila ja vaarallisuusarvio 86
3. Rangaistuskäytäntö rikoslajeittain 101
Rangaistusten tilastoinnista 101
Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset 102
Seksuaalirikokset 108
Varkaus, kavallus ja luvaton käyttö 112
Petos ja väärennös 118
Ryöstörikokset 120
Taloudellinen rikollisuus 122

Liikennerikokset 124
Huumausainerikokset 128
Rangaistuskäytännön vertailua 132
4. Henkirikosten sanktioinnin muutokset 1987–2021, Tapio Lappi-Seppälä ... 139
Tunnusmerkistön valinta 139
Täytettyjen henkirikosten rangaistukset 140
Täytetyt tapot ja tapon yritykset 143
Pohdintoja 143

D. RANGAISTUSTEN TÄYTÄNTÖÖNPANO
1. Vankeusrangaistus, Sasu Tyni, Chris Carling & Frida Emilia Kuusisto Mäkelä 145
Vankiryhmät, rikosjakauma ja rangaistusajat 145
Kansainväliset vertailut 153
Ehdonalainen vapaus 153
2. Yhdyskuntaseuraamukset, Sasu Tyni 158
Yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden määrä ja rikosjakauma 158
3. Seuraamusten täytäntöönpanon kustannukset, Sasu Tyni 165

II KONTROLLIJÄRJESTELMÄN ERITYISPIIRTEITÄ

A. Nuorten seuraamukset, Anna Halén & Frida Emilia Kuusisto Mäkelä 169
Lainsäädäntö 169
Seuraamukset 170
Tuomioistuimessa määrätyt rangaistukset 173
Ehdolliseen vankeusrangaistukseen liittyvä valvonta 177
Nuorisorangaistus 178
Sovittelu 179
Nuorisovankiluku 181

B. Rikosten sovittelu, Aino Jauhiainen 183
Sovittelun käynnistyminen ja laajuus 184
Soviteltavat rikokset 186
Sovittelun osapuolet 188
Sopimukset 190
Sovittelun merkitys rikosprosessissa 192
Sovittelun oikeudelliset vaikutukset 194

LIITETAULUKOT 1–5 197

LÄHTEET 215

SUMMARY 219

JOHDANTO

Frida Emilia Kuusisto Mäkelä

1 Katsauksen tavoitteet

Seuraamus- ja kontrollijärjestelmää koskevan katsauksen tavoitteena on perustietojen antaminen rikosoikeudellisen kontrollijärjestelmän toiminnasta. Katsauksessa keskitytään ennen kaikkea viranomaiskontrollin tilastolliseen kuvaukseen. Tarkastelua jäsentävinä vaiheina ovat rikosten ilmitulo, poliisin suorittama esitutkinta, syyttäjien toiminta, tuomioistuinten ratkaisu ja rangaistukseen tuomitseminen sekä rangaistusten täytäntöönpano. Katsauksessa pyritään antamaan myös kokonaiskuva rikosten viranomaiskäsittelystä.[1] Erityisteemoina katsauksessa tarkastellaan lisäksi nuorten rikoksentekijöiden seuraamuksia ja rikosten sovittelua.

2 Tietolähteet ja tilastointiperiaatteet

Kontrollijärjestelmän toiminnasta kertovat lähteet voidaan jäsentää toimivan viranomaisen sekä rikosasian kulloisenkin käsittelyvaiheen mukaan.

Esitutkintaa koskevaa tilastotietoa on verraten niukasti. Poliisitilastoon sisältyy tieto rikosten selvittämisestä. Katsauksessa on tietoja myös pimeinä rikoksina poliisin tietoon tulleiden tapausten (tekijä ei tiedossa rikoksen ilmoitusvaiheessa) selvitysasteesta.

Syyttäjien toimintaa koskevaa tilastoa julkaistiin oikeustilastollisessa vuosikirjassa ja Tilastokeskuksen nettisivuilla[2]. Tilasto jakaantuu kahteen osaan. *Syyttäjän käsittelemät jutut* kertoo syyttäjällä päättyneiden juttujen sekä syyttäjän tuomioistuimeen toimittamien juttujen perustiedot. *Syyttämättä jättämistä koskeva tilasto* erottelee harkinnanvaraisen (vuoteen 2015 saakka seuraamusluontoisen) syyttämättä jättämisen sekä syyttämättä jättämisen muulla perusteella. Tietoja on täydennetty ja korvattu myös valtakunnansyyttäjän virastolta saatujen tilastojen tiedoilla.

[1] Rikosprosessin kestosta on tietoja aiempien vuosien katsauksissa. Tilastokeskus ei enää vuoden 2013 jälkeen ole tuottanut rikosprosessia koskevia tilastoja.

[2] Tilastokeskus on lopettanut syyttäjätilaston tuottamisen ja viimeiset saatavissa olevat tilastotiedot koskevat vuotta 2013.

Tiedot *tuomituista rangaistuksista* ja tuomituille määrätyistä seuraamuksista sisältyvät Tilastokeskuksen ylläpitämään ”Syytetyt, tuomitut ja rangaistukset” -tilastoon.[1] Aineistona ovat alioikeuksien rikospäätösilmoitukset sekä rangaistus- ja sakkomääräys- sekä rikesakkojen ilmoitukset. (Vuodesta 1994 alkaen rangaistusmääräykset on antanut syyttäjä.) Aineisto saadaan oikeusministeriön tuomiolauselmajärjestelmästä. Tilaston runko sisältää tiedot varsinaisessa oikeudenkäynnissä syytetyistä ja rangaistukseen tuomituista henkilöistä sekä sakko- ja rangaistusmääräyksistä ja rikesakoista. Tuomioistuintilaston tilastointiperusteisiin palataan lähemmin jaksossa C.

Erillisessä jaksossa kuvataan kokoavasti rikoslakirikosten ja eräiden yleisempien rikosten *tapahtumavirtaa* rikosten ilmitulon jälkeen lukumäärätietojen valossa.

Rangaistusten täytäntöönpanoa koskevat tiedot on kerätty Rikosseuraamuslaitoksen ylläpitämistä rekistereistä ja julkaisuista.

Rikosoikeudellisen kontrollijärjestelmän ydinalueen ulkopuolelle jäävistä ratkaisuista ja ilmiöistä kertovaa tilastotietoa on vain rajoitetusti. – *Syyntakeettomia* ja muita syytettyjen mielentilaa koskevia tilastotietoja on saatu nykyisin erikseen Tilastokeskuksesta. Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen (nykyisin Valvira ja THL) vuosikertomuksista saadaan kuitenkin perustiedot mielentilan selvittämisestä ja hoitoon määräämisestä. *Sovittelumenettelyyn* ohjatuista rikoksista on saatavissa myös Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen tuottamia tilastotietoja.

3 Koronaviruspandemian vaikutus eri virastojen tilastoihin

Koronapandemia ja sen aiheuttamat rajoitustoimenpiteet ovat vaikuttaneet eri viranomaisten toimintaan ja tämän kautta myös toimintaa kuvaaviin tilastoihin. Tuomioistuinviraston tilastoissa koronapandemian vaikutus ilmenee tilastoissa mukana olevissa vuosina 2020 ja 2021 keskeytetyissä asioissa, jotka edelleen ovat vireillä. Asioita keskeytettiin erityisesti vuonna 2020, samaan aikaan kun tuomioistuimiin tuli uusia asioita ja asioiden määrä merkittävästi kasvoi. Asioiden käsittely on edelleen ruuhkautunut, vaikka keskeytettynä olleita asioita oli vuonna 2021 vähemmän kuin vuonna 2020. Tilastoissa näkyy siis sekä koronan takia keskeytystilassa olevat asiat, että aiemmin keskeytetyt mutta uudelleen käsittelyyn otetut asiat. (Tuomioistuinvirasto: tilastoja.)

[1] Tilastokeskus on kaventanut tilaston sisältöä muun muassa niin, että tilastotietoja ei ole enää vuodesta 2013 alkaen saatavissa rangaistusten mittaamisperusteista ja tuomitsematta jättämisen perusteista.

Vuonna 2020 koronapandemian seurauksena syntyneiden tuomioistuimien ratkaisemattomien asioiden purkaminen on syyttäjälaitoksella edelleen kesken. Syyttäjien henkilöstöpulan myötä resurssit eivät ole riittäneet koronapandemian aiheuttaman ratkaisemattomien asioiden purkamiseen normaalin työn ohella. (Syyttäjälaitos (152) Puolivuosikatsastus 2021.) Syyttäjälaitos toimi koko vuoden 2021 koronan aiheuttamissa poikkeusoloissa (Syyttäjälaitoksen tilinpäätös 2021).

Rikosseuraamuslaitoksen tilastoissa koronapandemia on näkynyt vankiluvuissa, pääasiassa rajoituksissa sakonmuuntorangaistuksissa ja enintään kuuden kuukauden pituisten vankeustuomioiden aloittamisessa. Väliaikaisten rajoituksien voimassaolojen aikana enintään kuuden kuukauden ehdottomia vankeusrangaistuksia tai sakon muuntorangaistuksia ei laitettu täytäntöön. Täytäntöönpanon aloitusten rajoituksien myötä keskimääräinen vankiluku on ollut alhaisempi vuosina 2020 ja 2021 verrattuna aiempaan. Yhdyskuntapalveluiden määrän laskeminen vuonna 2020 johtui pandemian aiheuttamien rajoituksien myötä työpalvelupaikkojen sulkemisesta ja täten johti täytäntöönpanojen lykkäämiseen tai keskeytymiseen. Vuonna 2021 yhdyskuntapalvelujen suorittaminen lisääntyi taas. Myös ulkomaalaisten vankien määrä oli vuonna 2021 pienin koko vuosikymmenen aikana, johtuen koronapandemian aiheuttamista matkustusrajoituksista. (Rikosseuraamuslaitoksen tilinpäätös ja toimintakertomus vuodelta 2021; Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2021.) Tarkempi kuvaus koronapandemian vaikutuksesta Suomen vankeinhoitoon ja rangaistuksien täytäntöönpanoon kansainvälisen vertailun kontekstissa löytyy teoksesta The Impact of Covid-19 on Prison Conditions and Penal Policy (Lappi-Seppälä & Tyni 2022, 192–208).

Koronapandemian myötä asetetut rajoitukset näkyivät poliisin tilastoissa eri rikostyyppien määrien vaihteluissa. Liikennemäärät olivat vuosina 2020 ja 2021 tavallista pienemmät koronarajoituksien takia ja poliisi pystyi etenkin vuonna 2020 valvomaan liikennettä tehostetummin, koronarajoituksien vapauttaessa henkilökuntaa muista tehtävistä. Vuosina 2020 ja 2021 kotirauhaan liittyvät tehtävät kasvoivat samassa suhteessa kuin ne vähenivät yleisillä paikoilla. Omaisuusrikosten kokonaismäärä on laskenut koskien erityisesti mökki-, asunto- ja liikemurtoja. Tämä johtuu koronapandemian matkustusrajoituksien ja sisärajatarkastuksien ennalta ehkäisevästä vaikutuksesta. Koronan vaikutus näkyi vuonna 2021 edelleen lupahallinnon asiakasmäärissä, jotka vaihtelivat uusien kokoontumis- ja matkustusrajoituksien myötä. (Poliisihallituksen tilinpäätös ja toimintakertomus vuodelta 2021.)

4 Esityksen rakenne ja esitystapa

Seuraamusjärjestelmäkatsaus jakaantuu pysyvään perusosaan I sekä vaihtuvateemaiseen osaan II.

Jakso I kuvaa keskeisten kontrolliviranomaisten toimintaa rikosasian käsittelyn eri vaiheissa. Kunkin vaiheen alkuun on liitetty tilastotietojen tulkinnan kannalta tarpeellinen lyhyt normikuvaus. Jakso II sisältää kontrollijärjestelmän ja rikollisuuskontrollin kannalta olennaisia erityisteemoja. Tässä katsauksessa erillistarkastelussa ovat viime vuosien tapaan nuorten seuraamusjärjestelmä ja rikosten sovittelu.

Kontrollijärjestelmää koskevia liitetaulukkoja on viisi: eräiden rikosten käsittelemisestä rikosprosessissa vuosina 2017–2021 (liitetaulukko 1), aikasarja rangaistukseen tuomituista 1980–2021 (liitetaulukko 2), aikasarja yleisissä alioikeuksissa rangaistukseen tuomituista rikoslajeittain vuosina 2007–2021 (liitetaulukko 3), tarkemmat tiedot tuomituista seuraamuksista rikoksittain vuonna 2021 (liitetaulukko 4), sekä syyntakeisuustilasto vuosilta 2019–2021 (liitetaulukko 5).

Aikasarjojen pituus vaihtelee jonkin verran. Syynä yleensä on ollut, ettei vertailukelpoisia tilastosarjoja esitettyä pidemmältä ajalta ole olemassa. Katsauksessa käytetään sekä 5, 10 että 20 vuoden aikasarjoja.

I KONTROLLIVIRANOMAISTEN TOIMINTA

Tässä jaksossa käsitellään virallisen kontrollijärjestelmän toimintaa kuvailemalla muun muassa rikosten ilmituloa, ilmi tulleiden rikosten selvittämistä, rikoksentekijöiden syytteeseen asettamista, heidän tuomitsemistaan sekä rangaistusten täytäntöönpanoa. Toimenpiteistä vastaavat pääasiassa yleiset kontrolliviranomaiset: poliisi, syyttäjät, tuomioistuimet ja täytäntöönpanoviranomaiset. Jakso I sisältää perustiedot kontrolliviranomaisten toiminnasta. Jaksossa II tarkastellaan lähemmin eräitä kontrollijärjestelmän erityispiirteitä.

A Johdanto, Frida Emilia Kuusisto Mäkelä

Viranomaisratkaisut ja kontrollin vaiheet

Piilorikollisuus ja ilmitullut rikollisuus. Ilmi tulleella rikollisuudella tarkoitetaan yleensä niitä laissa rangaistavaksi määrättyjä tekoja, jotka ovat tulleet poliisin tietoon ja jotka on kirjattu rikoksiksi. *Piilorikollisuudella* tarkoitetaan kaikkea sitä rikollisuutta, joka jää tulematta poliisin tietoon ja kirjaamatta.

Piiloon jäännin syyt vaihtelevat: Osa rikollisuudesta jää piiloon ja rekisteröimättä syystä, ettei rikosta lainkaan havaita. Tyystin havaitsematta saattavat jäädä etenkin yhteisöllisiin ja valtiollisiin oikeushyviin kohdistuvat rikokset, kuten rikokset julkista taloutta vastaan, ympäristörikokset taikka liikennerikokset. Toinen piiloon jäämisen syy on, ettei havaittua rikosta ilmoiteta eteenpäin viranomaisille taikka poliisille. Vaikka valtaosa välittömästi yksilöuhria koskevista rikoksista tulee uhrin tietoon, niistä vähemmistö ilmoitetaan eteenpäin poliisille. Senkin jälkeen, kun rikos on saatettu poliisin taikka viranomaisten tietoon, se voi eri syistä – esimerkiksi teon määrittelyyn liittyvien vaikeuksien takia tai asianomistajarikoksissa uhrin tahdosta – jäädä rikoksena kirjaamatta.

Jaksossa B1 tarkastellaan rikosten ilmituloa ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Jaksoissa B2–D2 selvitetään tarkemmin ilmirikollisuuteen kohdistuvia viranomaistoimenpiteitä. Tarkastelu on jäsennetty rikosasian etenemisen sekä asian käsittelyyn osallistuvien viranomaisten mukaan seuraavasti:

Poliisin tietoon tullut rikollisuus ja esitutkintaviranomaisten toiminta. Rikokset tulevat poliisin tietoon joko poliisille annettujen tietojen ja ilmoitusten perusteella (rikosilmoituksina, ilmiantoina, yleisövihjeiden avulla, muun viranomaistoiminnan kautta), taikka poliisin oman valvontatoiminnan tuloksena. Tietoontulotapa vaihtelee rikostyypin mukaan. Yksilöön kohdistuvat rikokset tulevat usein tietoon asianomistajan ilmoituksen perusteella. Poliisin taikka muiden viranomaisten valvontatoiminnan kautta tulevat taas ilmi esimerkiksi valtion taloudellisiin intresseihin kohdistuvat rikokset ja vahinkoa aiheuttamattomat liikennerikokset.

Poliisille ilmoitetuista ja sen kirjaamista rikoksista osa selvitetään *(selvitetyt rikokset)* ja osassa tekijä jää tuntemattomaksi *(selvittämättömät rikokset).* Rikosten selvittämisessä voi poliisin ohella olla mukana muitakin viranomaisia kuten työsuojelu-, tulli- ja veroviranomaisia. Yleensä selvitetyt rikokset ilmoitetaan syyttäjälle syytetoimia varten *(syyttäjälle ilmoitetut)*. Lievimpien rikosten osalta poliisilla on kuitenkin oikeus jättää ilmoitus tekemättä ja antaa syyllistyneelle huomautus *(ilmoittamatta jätetyt).* – Esitutkintaa ja rikosten selvittämistä tarkastellaan jaksossa B2.

Syyttäjän toiminta. Syyttäjälle ilmoitetuista rikoksista osa johtaa syytetoimiin *(syytteeseen asetetut),* osa ei *(syyttämättä jätetyt).* Syyte voi jäädä nostamatta prosessuaalisin perustein esimerkiksi mikäli tekijän syyllisyydestä ei ole riittävää näyttöä tai syyteoikeus on vanhentunut. Syyttäjällä on lisäksi oikeus jättää syyte nostamatta määrätyin laissa määriteltyjen perusteiden nojalla, siitä huolimatta, että syyllisyys on tullut vahvistetuksi (ns. *harkinnanvarainen syyttämättä jättäminen).* Vuonna 2015 tuli voimaan syyteneuvottelulainsäädäntö, missä rikoksesta epäilty tai vastaaja voi saada rikoksen tunnustamisen vastineeksi lievemmän rangaistuksen tunnustamisoikeudenkäynnissä. Vuodesta 1995 alkaen syyttäjän tekemiin päätöksiin on lisätty rangaistusmääräysten vahvistaminen (tätä ennen rangaistusmääräykset vahvisti tuomioistuin). Uusi sakkomenettely otettiin puolestaan käyttöön 1.12.2016. Sen perusteella poliisi voi vahvistaa laissa mainituin edellytyksin liikennerikkomuksista ja näpistyksestä enintään 20 päiväsakon suuruisen sakkorangaistuksen. Näissä tapauksissa sakko ei siis enää mene syyttäjän vahvistettavaksi. – Syyttäjien toimintaa tarkastellaan jaksossa B3.

Tapausten eteneminen rikosprosessissa. Eri rikosten käsittely rikosprosessissa tapahtuu paljolti keskenään samanlaisten prosessuaalisten toimenpiteiden kautta, rikosten ilmitulosta aina tuomioistuinratkaisuun ja seuraamusten täytäntöönpanoon saakka. Prosessin varrella rikoksia kuitenkin karsiutuu eri vaiheissa pois, mutta karsiutumisessa voi olla suuria rikoslajikohtaisia eroja. Erot voivat selittyä muun muassa rikostyypin vakavuudella, ilmitulotavoilla, syyteoikeudella ja tutkinnallisilla seikoilla. Esimerkiksi vähäiset rikokset

voivat päättyä usein poliisin tai syyttäjän ratkaisulla, kun taas vakavissa rikoksissa päätöksen tekee poikkeuksetta viime kädessä tuomioistuin. Helposti selvitettävät rikokset (esim. liikennerikokset) etenevät rikosprosessissa, kun taas vaikeasti selvitettävistä (esim. varkaudet) voi karsiutua suuri osa pois jo esitutkintavaiheessa. – Rikoslakirikosten ja keskeisten rikosten etenemistä käsitellään jaksossa B4 ja liitetaulukossa 1.

Tuomioistuinratkaisu. Tuomioistuimissa käsitellyistä rikossyytteistä osa hylätään näyttämättöminä *(hylätyt syytteet)* ja osa katsotaan näytetyiksi *(syyksilukevat tuomiot).* Syytteen toteennäyttäminen ei välttämättä johda rangaistukseen, sillä tuomioistuimilla on valta jättää määräehdoin rangaistus tuomitsematta *(tuomitsematta jättäminen).* Osassa tapauksia tekijä vapautetaan rangaistusvastuusta syyntakeettomuuden perusteella tai lakiin sisältyvien vastuuvapausperusteiden nojalla *(vastuusta vapauttaminen).*

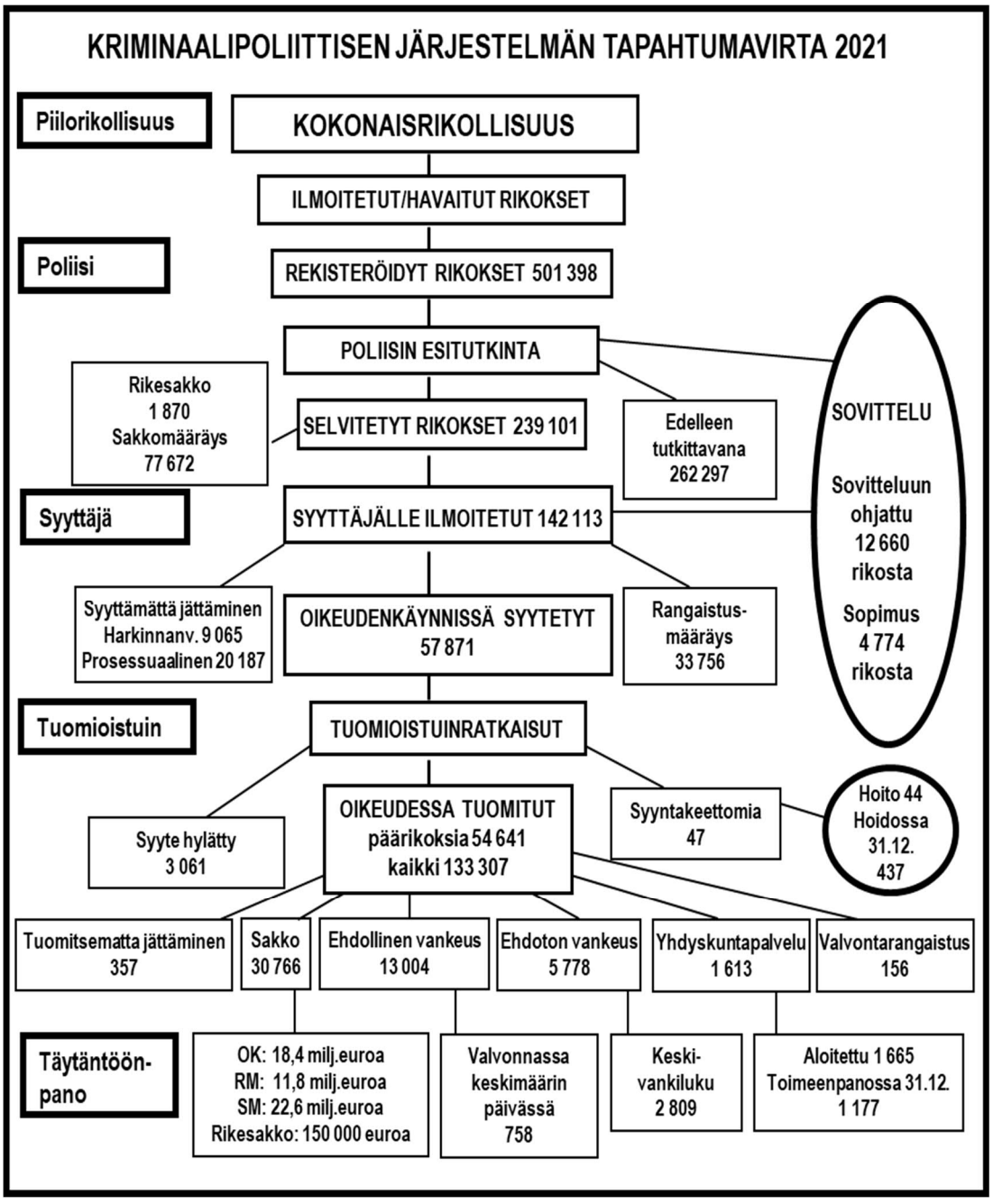
Rangaistukseen tuomittaessa perusvaihtoehtoina on *sakko*, sekä *ehdollinen* ja *ehdoton vankeus*. Uudempina rangaistuslajeina ovat lisäksi *yhdyskuntapalvelu* sekä kokeiluna vuonna 1997 aloitettu, vuoden 2005 alusta pysyvästi koko maahan laajentunut *nuorisorangaistus* sekä 1.11.2011 voimaan tullut *valvontarangaistus*. Tuomioistuimen määräämä rangaistus ei yleensä muodostu rikoksen ainoaksi seuraukseksi. Rikoksesta aiheutuu säännönmukaisesti monenlaisia sekä virallisia että epävirallisia seurauksia. – Tuomioistuinten toimintaa tarkastellaan jaksoissa C1–3 sekä IIA.

Lisäksi jaksossa IIB tarkastellaan *rikosten sovittelumenettelyssä* ratkaistujen tapausten määriä.

Täytäntöönpanoviranomaisten toiminta. Viimeistä porrasta järjestelmässä edustaa rangaistusten täytäntöönpano. Rangaistusten täytäntöönpano-organisaatio uudistettiin vuonna 2010. Täytäntöönpanotehtävät siirrettiin uudelle oikeusministeriön alaiselle Rikosseuraamuslaitokselle. Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanosta vastasi ennen sitä Rikosseuraamusviraston osana vankeinhoitolaitos ja vapaudessa täytäntöön pantavien ns. yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoa varten virastossa oli Kriminaalihuoltolaitos. Rangaistusten täytäntöönpanoa koskevia tietoja on kerätty jaksoihin D1–2 ja IIA.

Kontrolliviranomaisten toiminta – yleiskuvaus

Alla olevaan kaavioon on kerätty keskeiset tiedot tapauslukumääristä sekä kontrolliviranomaisten toiminnasta järjestelmän eri portailla.

Vuonna 2021 poliisi rekisteröi 501 398 rikosta. Samana vuonna tietoon tulleista rikoksista selvitettiin 239 101 eli 48 %. Edelleen tutkittavana oli 262 297.

Syyttäjälle ilmoitettiin 142 113 rikosta vuonna 2021 (59 % samana vuonna selvitetyistä; 43 % vuonna 2020 ja 29 % vuonna 2019). Syyttäjä an-

toi 33 756 rangaistusmääräystä ja 86 836 asiaratkaisua vuonna 2021. Lukujen huomattavat muutokset edeltäviin vuosiin johtuvat siitä, että 1.12.2016 tuli voimaan uusi sakkomenettely, missä määrällisesti suuri osa syyttäjien tehtäviä siirrettiin poliisille. Poliisin määräämiä sakkomääräyksiä annettiin vuonna 2021 77 672. Vuonna 2021 jätettiin syyttämättä harkinnanvaraisin perustein 9 065 tapausta ja prosessuaalisella perusteella 20 187 syytteeseen ilmoitettua.

Rikosten sovitteluun ohjautui vuonna 2021 12 660 rikosta, joista 55 prosenttia sai myönteisen sovittelun aloittamispäätöksen. Käynnistetyissä rikossovitteluissa päästiin sopimukseen noin 69 % tapauksista. Keskeytyneiden sovittelujen osuus oli noin 13 prosenttia. Vuonna 2021 sovitteluun tulleista tapauksista 51 % oli väkivaltarikoksia, joista reilu kolmannes, 36 %, koski lähisuhteissa tapahtunutta väkivaltaa.

Vuonna 2021 oikeudenkäynnissä oli syytettynä 57 871 rikoksesta epäiltyä. Syyte hylättiin 3 061 tapauksessa (5 % syytetyistä) ja syyntakeettomaksi todettiin 47 rikoksesta syytettyä. Kaikkiaan oikeudenkäynnissä luettiin syyksi 133 307 rikosta (eri tilastointiperusteista ks. myöhemmin jakso B4 ja C3). Päärikosperusteen mukaan syyllisiksi katsottuja oli 54 641, joista rangaistukseen tuomittiin 54 284 ja tuomitsematta jätettiin 357. Sakkoon tuomittiin 30 766, ehdolliseen vankeuteen 13 004, ehdottomaan vankeuteen (vankilaan) 5 778, yhdyskuntapalveluun 1 613 ja valvontarangaistukseen 156 rikoksentekijää.

Vuoden 2021 keskivankiluku oli 2 809. Yhdyskuntapalvelua oli vuoden 2021 lopussa suorittamassa 1 177 tuomittua. Ehdollisesti rangaistuja nuoria oli vuoden 2021 aikana päivittäin keskimäärin valvonnassa 758 henkilöä. Vankeusajan loppuvaiheen aikana oli valvotussa koevapaudessa keskimäärin 213 henkilöä päivässä. Oikeuspsykiatrisia potilaita oli hoidossa 437 henkilöä vuoden 2021 lopussa.

Kaavion tietoja verrattaessa on kiinnitettävä huomio tilastointiyksiköiden vaihteluun. Rikollisuutta kuvaavat luvut kertovat yleensä kaikista tietoon tulleista rikoksista. Syyttäjän ratkaisut ovat juttukohtaisia (jolloin päätökseen voi esimerkiksi sisältyä useampi rikos). Tuomioistuinratkaisuja koskevat luvut ovat joko päärikosperusteisia (tuomiokerran törkeimmän rikoksen mukaan) taikka ne voivat sisältää tiedot kaikista syyksi luetuista rikoksista (ks. tarkemmin jakso C3). Täytäntöönpanoa koskevat tiedot ovat taas yleensä henkilöpohjaisia.

B ESITUTKINTA, SYYTEHARKINTA JA PROSESSI

Frida Emilia Kuusisto Mäkelä

B1 Rikosten ilmitulo

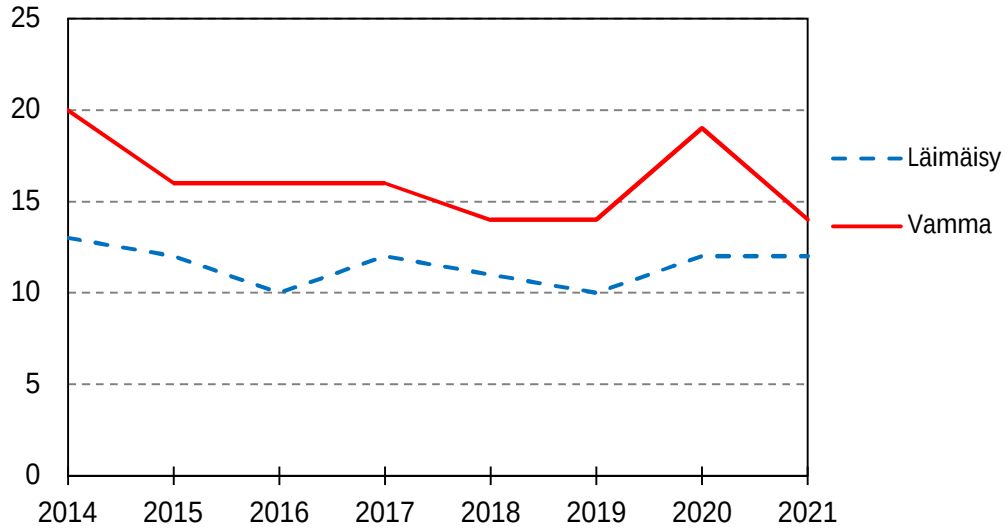
Suurin osa kaikista yksityiseen henkilöön taikka kotitalouteen kohdistuneista väkivalta- ja omaisuusrikoksista jää tulematta poliisin tietoon ja tilastoimatta. Vuoden 2021 kansallisen uhritutkimuksen mukaan 12 prosenttia (12 % vuonna 2020) vähintään läimäisyn tasoista väkivaltaa kokeneista 15–74-vuotiaista oli ilmoittanut poliisille väkivaltatapauksesta. Vammaan johtaneissa tapauksissa osuus oli 14 prosenttia vuonna 2021 (19 % vuonna 2020).[1] Vuonna 2009 kansallisen uhritutkimuksen tietojen mukaan poliisitutkinta oli puolestaan suoritettu kaikista haastateltavien mainitsemista vähintään lyönnin sisältäneissä väkivaltatapauksista 15 prosentissa (Danielsson ym. 2014; Danielsson & Salmi 2015; Danielsson & Näsi 2019, 2020; Kolttola & Näsi 2022).

Taulukko 1 Väkivalta- ja omaisuusrikosten ilmoittaminen poliisille 1980–2009

	Poliisitutkinta suoritettu haastattelutietojen mukaan	
	Väkivaltarikoksissa (vähintään lyönnin sis. tapaukset)	Omaisuusrikoksissa
1980	6,2 %	17 %
1988	8,2 %	24 %
1993	11,7 %	36 %
1997	17,4 %	36 %
2003	14,9 %*	41 %
2006	22,6 %*	37 %
2009	15,0 %*	32 %

Lähteet: Heiskanen ym. 2001 ja 2004; Sirén ym. 2007; vuosien 2006 ja 2009 uhritutkimusten perusaineistot 1980–2009. * Laajempi väkivaltakysymys.

[1] Prosenttiosuuksia ja niiden muutoksia tarkasteltaessa on huomioitava, että absoluuttiset luvut ovat hyvin pieniä: vuonna 2020 lukumäärä oli 30 vastaajaa ja vuonna 2021 25 vastaajaa.

Kuvio 1 Teon tuleminen poliisin tietoon vähintään läimäisyn käsittävästä tai vammaan johtaneesta fyysisestä väkivallasta vuosina 2014–2021 kansallisen rikosuhritutkimuksen kyselyissä.
Lähteet: Danielsson & Salmi 2015; Danielsson & Kääriäinen 2016, 2017; Danielsson & Näsi 2018, 2019; Näsi & Kolttola 2020, 2021; Kolttola & Näsi 2022.

Kyselytutkimusten tulokset osoittavat myös, että rikosten ilmoittamisalttius on väkivallan osalta kasvanut vuodesta 1980 jopa nelinkertaiseksi ja omaisuusrikosten yli kaksinkertaiseksi. Vuotta 2009 koskeneessa kansallisessa uhritutkimuksessa sekä väkivallan että omaisuusrikosten poliisille ilmoittaminen kuitenkin väheni edellisestä vastaavasta selvityksestä. Nousu perustuu osaksi väestön tuntuvaan vanhenemiseen 1980-luvun alun jälkeen. Silti myös nuoret ilmoittavat kokemiaan väkivaltarikoksia selvästi useammin poliisille kuin aiemmin 1980-luvulla. Omaisuusrikosten kohdalla ilmoitusalttiuden nousun taustalla näyttää olevan myös vakuutussuojan paraneminen. Vuodesta 1999 lähtien noin joka toinen vuosi toteutetun Poliisibarometri-haastattelututkimuksen perusteella ilmoittamisalttius on 2010-luvulla kasvanut tasaisesti omaisuusrikoksissa, mutta ei yhtä selkeästi esimerkiksi pahoinpitelyissä (Vuorensyrjä & Rauta 2020).

Poliisille ilmoittamisen osuus väkivaltarikoksissa on vakiintunut 10–13 prosentin tasolle 2010-luvulla (luvut eivät ole vertailukelpoisia ennen 2010-lukua tehtyihin tutkimuksiin), kun mittarina käytetään vähintään läimäisyn sisältäneitä tapauksia. Vammaan johtaneissa tapauksissa noin 15–20 prosenttia väkivaltaa kokeneista ilmoitti tapauksen poliisille vastaavana aikana (kuvio 1).

Aiemmin myös naisiin kohdistuvasta väkivallasta ilmoitettiin selvästi harvemmin poliisille kuin miehiin kohdistuvasta. Tämän on arveltu johtuvan siitä, että naisiin kohdistuva väkivalta on ollut tyypillisesti perhe- ja parisuhdeväkivaltaa, kun taas miehet joutuvat enemmän heille entuudestaan tunte-

mattoman aiheuttaman väkivallan kohteeksi. Vuotta 2006 koskevan tutkimuksen perusteella tilanne näyttäisi kuitenkin tässä suhteessa muuttuneen, kun naisiin kohdistuneen väkivallan ilmoittaminen oli yli kaksinkertaistunut edellisiin mittauksiin verrattuna. Osin naisten tekemien rikosilmoitusten kasvu saattaa liittyä siihen, että naiset joutuvat nykyisin enemmän myös muun tyyppisen kuten työpaikoilla tapahtuvan väkivallan uhreiksi. Vuotta 2009 koskeneen tutkimuksen mukaan tilanne kuitenkin palautui kymmenen vuoden takaiselle tasolle. Poliisibarometrissä tarkastelluista rikoslajeista ilmoittamisalttius oli vuoden 2020 tutkimuksen mukaan pienin seksuaalisen ahdistelun ja väkivallan kokemuksissa, joista 21 prosenttia ilmoitettiin poliisille (Vuorensyrjä & Rauta 2020).

Ilmoitusalttiuteen vaikuttaa – paitsi uhrin ikä – teon vakavuus, uhrin sukupuoli sekä ilmoituksesta saatavissa oleva hyöty. Tärkein rikosten ilmituloa selittävä tekijä on rikosten vakavuus. Omaisuusrikoksissa ilmoittamishalukkuutta selittäviä tekijöitä olivat vahinkojen määrä ja kohteen arvo, väkivaltarikoksissa vuorostaan vamman vakavuus ja tapauksen haitta-aste (ks. Rikollisuustilanne 1995–1996, 150). Myös sukupuoli vaikuttaa.

Erään uhritutkimuksen mukaan (Heiskanen & Ruuskanen 2010) uhrille entuudestaan tuntemattoman tekijän miehiin kohdistunut (23 %) väkivalta tuli useammin poliisin tietoon kuin naisiin kohdistunut (14 %) vastaavanlainen väkivalta. Syynä tähän saattaa olla se, että miehiin kohdistunut väkivalta oli luonteeltaan vakavampaa ja enemmän vammoja aiheuttavaa kuin naisiin kohdistunut. Tuttujen tekemä väkivalta tuli poliisin tietoon yhtä usein (9 %) riippumatta uhrin sukupuolesta. Miesten kokema nykyisen tai entisen kumppanin aiheuttama väkivalta tuli sen sijaan erittäin harvoin (1–2 %) poliisin tietoon, jos uhrina oli mies, mutta paljon useammin uhrin ollessa nainen (7–9 %).

Omaisuusrikoksissa on omaisuuden vakuutussuojalla omaisuuden arvon ohella ilmoittamishalukkuutta lisäävä vaikutus. Esimerkiksi vakuutusyhtiöt asettavat yleensä rikosilmoituksen teon korvauksen saamisen edellytykseksi rikostapauksissa. Vakuutuskorvaus on etenkin automurtoja koskevissa rikosilmoituksissa keskeinen motiivi. Vastaavasti autoihin kohdistuvien rikosten ilmoitusalttius oli omaisuusrikoksissa selvästi korkein.

Monet muutkin seikat kuten ilmoituksenteon helppous tai vaikeus, ilmoittajan sosiaalinen asema ja suhtautuminen rikollisuuteen sekä poliisiin vaikuttavat ilmoituksentekoalttiuteen. Niinpä esimerkiksi mahdollisuus jättää rikosilmoitus internetin välityksellä kasvattaa osaltaan ilmoitusalttiutta. Myös poliisin kyky selvittää rikoksia ja uhrien käsitys poliisin onnistumismahdollisuuksista sekä yleinen luottamus poliisiin vaikuttavat ilmoituksentekoalttiuteen. Edelleen merkitystä on sillä, kohdistuuko rikos yhteisöön vai yksityiseen ihmiseen. Yhteisöjen omaisuuteen kohdistuvat

rikokset ilmoitetaan hyvin usein, etenkin ulkopuolisten tekijöiden yhteisöön kohdistamien rikosten tapauksessa, liki automaattisesti, ”viran puolesta” poliisille (vrt. Aromaa & Laitinen 1994).

Poliisibarometreissa on alusta asti eli vuodesta 1999 lähtien kysytty syistä, joiden takia vastaaja on jättänyt ilmoittamatta tapahtuneesta rikoksesta poliisille, vaihtoehtoina ”En ajatellut rikoksen olevan kyllin vakava”, ”Ajattelin poliisin olevan kykenemätön ratkaisemaan asian”, ”Ajattelin, ettei poliisi ole kiinnostunut asiasta”, ”Ajattelin, ettei se ole poliisiasia”, ”Pidin asiaa yksityisenä” ja ”Raportoin asiasta muille viranomaisille” (Vuorensyrjä & Rauta 2020, 83). Kiintiöpoimintana toteutetussa noin 1 000 vastaajan kyselyssä niiden määrä, jotka ovat tiettyjen rikosten uhriksi joutuneet, mutta jättäneet ilmoittamatta poliisille, on pieni. Jopa 11 kyselykerran vastauksia vertailemalla hahmottuu kuitenkin yleiskuva, jossa esimerkiksi yleisin syy varkauden ilmoittamatta jättämiselle on toistuvasti ollut, ettei sen ajateltu olevan kyllin vakava, kun taas pahoinpitelyjen sekä seksuaalisen ahdistelun ja väkivallan kohdalla korostuu lisäksi asian pitäminen yksityisenä (emt., s. 81–86).

Myös poliisin toimet vaikuttavat rikosten ilmituloon. Poliisin mahdollisuudet vaikuttaa ilmi tulleiden rikosten määrään ovat suurimmat nimenomaan sellaisissa rikoksissa, joissa mikään yhteisö tai kukaan yksityinen henkilö ei ole kärsinyt välitöntä vahinkoa. Valvontaa tehostamalla sekä uudella tavalla kohdentamalla poliisi voi saada tietoonsa enemmän tällaisia rikoksia. Vaikka vastaavilla toimilla lienee vähäisempi vaikutus perinteisten väkivalta- ja omaisuusrikosten ilmituloon, poliisin toiminnan painottamisella on oma merkityksensä. Seuraavassa luodaankin katsaus niihin toimiin, joita poliisi on pyrkinyt painottamaan ja uudistamaan viimeisen runsaan 10 vuoden aikana.

Sisäisen turvallisuuden ohjelman mukaisesti rikostorjunnan neljä keskeistä sektoria ovat omaisuusrikostorjunta, talousrikostorjunta, väkivaltarikostorjunta sekä huumausaine- ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunta.

Harmaan talouden vastainen toiminta nousi poliisin painopistealueeksi 2010-luvun alkupuolella. Rikosmuodon torjuntaan lisättiin 50 henkilötyövuotta ja käynnistettiin erityisesti työelämään siirtyville nuorille suunnattu Harmaa talous – musta tulevaisuus -kampanjan yhteistyössä useiden muiden viranomaisten ja sidosryhmien kanssa. (Poliisin vuosikertomukset 2011–2013.) Näkyvää poliisitoimintaa verkossa ja yhteistyötä kyberturvallisuusuhkien torjumiseksi tehostettiin vuonna 2013. Väkivaltaisten ääriliikkeiden nousua puolestaan pyrittiin torjumaan väkivaltaisen extremismin ennaltaehkäisyä koskevan toimintaohjelman avulla (Poliisin vuosikertomus 2013).

Sisäministeriön poliisiosasto vahvistamassa poliisin ennalta ehkäisevän toiminnan strategiassa vuosille 2014–2018 painottuivat rikosten ennalta ehkäisevään torjuntaan liittyvien toimenpiteiden ohella uusien rikosilmiöiden ymmärtäminen ja huomioiminen, lähipoliisitoiminnan lisääminen ja

yhteistyöverkottuminen muiden viranomaisten kanssa. Tähän liittyy myös poliisin näkyvyyden ja vaikuttavuuden parantaminen erityisesti sosiaalisessa mediassa. Turvapaikanhakijoiden määrän kasvun vuoksi laittomasti maassa oleskelevien ja kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden henkilöiden maasta poistamista nopeutettiin ja tehostettiin (Poliisin vuosikertomus 2014).

Vuonna 2016 poliisi pyrki vahvistamaan toimia rajat ylittävän rikollisuuden ja viharikollisuuden torjumiseksi. Rikollisuus on jatkuvasti levinnyt yhä enemmän tietoverkkoihin ja tämän tyyppisen rikollisuuden torjunta on muuttunut poliisitoiminnassa yhä haastavammaksi (Poliisin vuosikertomus 2016).

Vuonna 2017 valmistui sisäisen turvallisuuden strategia, jossa keskeinen tavoite oli pystyä reagoimaan nopeasti muuttuvan toimintaympäristön haasteisiin. Sekä vuonna 2017 että vuonna 2018 poliisi kiinnitti huomiota toimintavalmiusajan parantamiseen hälytystehtävissä. Poliisin näkyvyyttä on pyritty lisäämään olemalla enemmän läsnä yleisillä paikoilla ja suurissa yleisötapahtumissa. Poliisihallitus kehotti poliisilaitoksia kiinnittämään erityistä huomiota terrorismin mahdollisuuteen Suojelupoliisin nostettua terrorismin uhkatasoa erityisesti Turun puukotuksen jälkeen (Poliisihallituksen tilinpäätökset 2017 ja 2018).

Poliisin toimintaympäristön nopea, voimakas muutos jatkui edelleen vuonna 2019. Ulkoisen turvallisuuden uhat näyttäytyvät nykyisin yhä limittyneemmin myös sisäisen turvallisuuden puolella. Tämä edellyttää poliisilta varautumista, reaaliaikaista tilannekuvaa ja strategista analyysiä sekä uskottavaa suorituskykyä osana kokonaisturvallisuuden yhteensovittamista. (Poliisihallituksen tilinpäätös 2019.)

Hälytystehtävien hoitaminen ja nopea paikalle saapuminen oli vuonna 2019 edelleen yksi poliisitoiminnan keskeisistä painopisteistä. Niin ikään talousrikostorjunnan vaikuttavuutta lisättiin muun muassa kehittämällä rikoshyödyn jäljittämistoimintaa. Rikoshyötyä saatiinkin takaisin 34,5 milj. euron arvosta, mikä on merkittävästi aiempia vuosia enemmän. Huumausainerikollisuuden torjunnassa poliisi on pystynyt paljastamaan laajoja kansainvälisiä rikoskokonaisuuksia ja saamaan myös aiempaa enemmän rikoshyötyä takaisin. Osaltaan tästä kertoo myös ilmi tulleiden törkeiden huumausainerikosten lisääntyminen. (Poliisihallituksen tilinpäätös 2019.)

Poliisihallitus osallistui yhdessä syyttäjän kanssa vaatimukseen lakkauttaa järjestäytyneet rikollisryhmät United Brotherhood ja sen alajärjestö Bad Union kiellettyinä yhdistyksinä. Kyse on ennakkotapauksellisesta asiasta järjestäytyneisiin rikollisryhmiin liittyen. Poliisi on myös kehittänyt edelleen EXIT-mallia, jossa tuetaan rikollisryhmistä irrottautumista. (Poliisihallituksen tilinpäätös 2019.)

Poliisi niin ikään jatkoi rajat ylittävän rikollisuuden prosessien kehittämistä kansainvälisessä yhteistyössä. Lisäksi poliisiyksiköiden yhteistyö Suojelupoliisin kanssa on jatkunut erityisesti terrorismiin liittyen uhkien torjunnassa. (Poliisihallituksen tilinpäätös 2019.)

Vuonna 2020 poliisin toimintaympäristö muuttui koronapandemian johdosta. Rajoitusten takia julkisilla paikoilla tehtyjen pahoinpitelyjen määrä laski ja sen sijaan hälytystehtävät siirtyivät vahvemmin koteihin. Myös niin kutsutut metelikeikat lisääntyivät, kun ravintolassa kokoontuminen oli rajoitettua ja poliisia työllisti osaltaan myös ravintoloiden aukioloaikojen ja toiminnan valvonta. (Poliisihallituksen tilinpäätös 2020.)

Vuonna 2020 henkirikokset sekä niiden yritysten määrä lisääntyi, huumausaineiden käyttö sekä niihin liittyvät lieveilmiöt lisääntyivät ja rikoslakirikoksia (pois lukien liikennerikokset) ilmoitettiin noin viidesosa edellisvuotta enemmän. Myös liikenneturvallisuuden hyvä kehitys hidastui samana vuonna; loukkaantuneita ja henkilövahinko-onnettomuuksia oli aiempaa vähemmän, mutta kuolleita enemmän kuin edellisenä vuonna. (Poliisihallituksen tilinpäätös 2020.)

Tehtäväkenttä on pysyvästi sekä monimutkaistunut että laajentunut ja osaamisen vaatimukset ovat nousseet kaikessa poliisin toiminnassa. Tarkasteluvuonna julkisuuteen tuli ennennäkemätön rikos, kun psykoterapiakeskukseen tehtiin tietomurto. Verkkoympäristöstä on tullut osa ihmisten normaalia elinympäristöä ja siten myös sitä ympäristöä, missä poliisi toimii. Rikollisuuden siirtyminen verkkoympäristöön ja sen lisääntyminen siellä vaatii poliisin osaamisen, laitteistojen ja menetelmien jatkuvaa kehittämistä. (Poliisihallituksen tilinpäätös 2020.)

Vuoden 2020 Poliisibarometri-kyselytutkimus osoitti, että kansalaisten luottamus poliisin toimintaan oli hieman heikentynyt edelliseen mittausvuoteen 2018 verrattuna, mutta säilyi edelleen hyvällä tasolla. 91 prosenttia ilmoitti luottavansa poliisiin melko paljon tai erittäin paljon. Poliisin tavoitteena vuosille 2020–2023 on ollut kasvattaa erityisesti sellaisten ryhmien luottamusta poliisiin, joissa se on keskimääräistä vähäisempää. (Poliisihallituksen tilinpäätös 2020.)

Vuonna 2021 tilanne oli edelleen haastava koronapandemiasta sekä poliisin resurssitilanteesta johtuen. Vuonna 2021 poliisin ennalta estävän työn strategiaa sekä siihen liittyviä keskeisiä työmuotoja on toteutettu kaikessa toiminnassa.

Vaikka tieliikenne oli edellisvuoden tapaan edelleen pienempi koronapandemian johdosta, ei se vaikuttanut kuolleiden määrään. Tieliikenteessä menehtyi neljä henkilöä vähemmän kuin vuonna 2020. (Poliisihallituksen tilinpäätös ja toimintakertomus 2021.)

Poliisin kirjaamien huumausaineen käyttäjien määrä hoitoonohjaukseen kasvoi, mutta huumausainerikosten kokonaismäärä laski monen vuoden nousun jälkeen. Eniten määrällistä laskua näkyi käyttörikoksissa. (Poliisihallituksen tilinpäätös ja toimintakertomus 2021.)

Vuonna 2020 tehty psykoterapiakeskukseen kohdistunut tietomurto vaikutti edelleen vuonna 2021 rikostorjunnan resursseihin sitovasti. Vuonna 2021 poliisin tietoon tulleiden törkeiden tietoverkkorikosten määrässä ei tapahtunut merkittävää muutosta edellisvuoteen verrattuna. Poliisi on vuonna 2021 jatkanut palveluiden ja prosessien digitalisointia. Kokonaisuudessaan uudistettiin tietosuojan, tietoturvan ja tiedon elinkaaren hallinnan valvontaa. (Poliisihallituksen tilinpäätös ja toimintakertomus 2021.)

Poliisi saavutti poikkeuksellisesta tilanteesta huolimatta toiminnalliset tulostavoitteensa hyvin. Poliisin luotetaan ja toimintavalmiusajat pysyivät hyvällä tasolla. Strategisia painopisteitä ja valintoja saatiin vietyä eteenpäin ja kehitettyä. (Poliisihallituksen tilinpäätös ja toimintakertomus 2021.)

B2 Esitutkinta ja rikosten selvittäminen

Esitutkintatoimien tilastoinnista

Tiedot selvitetyistä rikoksista sisältyvät poliisitilastoon. Rikos merkitään tilastossa selvitetyksi, jos sen esitutkinta on päätetty ja tiedossa on syylliseksi epäilty. Selvitetyt rikokset erotellaan tilastoissa kahteen ryhmään: syyttäjälle syyttämistä varten ilmoitetut ja syyttäjälle ilmoittamatta jätetyt rikokset. Seuraavassa selvitettyihin rikoksiin luetaan siten myös ilmoittamatta jätetyt rikokset.

Selvitysaste viittaa selvitettyjen ja ilmoitettujen rikosten suhteeseen. Kyse on siitä, kuinka suuren osan ilmoitetuista rikoksista poliisi on vuoden aikana selvittänyt. Koska rikosten ilmoittaminen ja niiden selvittäminen ei useinkaan osu samalle vuodelle, joudutaan päättämään selvitysasteen laskutavasta. Poliisitilastossa käytetään kahdella eri tavalla laskettuja selvitysprosenttilukuja: (a) Kaikki tietyn vuoden aikana selvitetyt rikokset suhteutettuna saman vuoden aikana ilmoitettuihin rikoksiin, jolloin selvitettyjen lukuun sisältyy siis myös kyseistä vuotta aikaisemmin ilmoitettuja rikoksia. (b) Tiettynä vuotena ilmoitetut ja samana vuonna selvitetyt rikokset prosentteina kaikista vuoden aikana ilmoitetuista rikoksista. Seuraavassa noudatetaan ensimmäistä laskutapaa. Selvitysasteet on tässä jaksossa laskettu poikkeuksellisesti poliisilta saaduista luvuista, koska Tilastokeskuksen ylläpitämät tilastot eivät sisällä erikseen tietoja ns. pimeinä tulleiden rikosten selvitysmääristä.

Koska selvitysaste viittaa ilmoitettujen ja selvitettyjen rikosten suhteeseen, eivät poliisilta *kokonaan piiloon* jäävät rikokset vaikuta ilmoitettuihin selvitysprosentteihin. Piilorikollisuuden huomioon ottaminen alentaisi selvitysastetta. Sama seikka vaikuttaa myös selvitysasteen muutoksista tehtäviin päätelmiin. Ilmoitusalttiuden kasvu voi laskea tilastoitua selvitysprosenttia, vaikka poliisi selvittäisi saman määrän rikoksia suhteessa kaikkiin (ilmoitettuihin ja ilmoittamattomiin) rikoksiin. Myöskään rikoksentekijän kiinnijäämisriskiä (taikka riskin muutosta) ei voi suoraan päätellä tilastoidusta selvitysasteesta, koska siihenkin vaikuttaa poliisin tietoon tulemattomien tekojen määrä. Ainoastaan niissä tilanteissa, joissa mukana on myös arvio piiloon jäävästä rikollisuudesta, voi puhua ”todellisesta” selvitysasteesta, joka kertoo sen, kuinka suuri osuus kaikista rikoksista tulee selvitetyiksi.

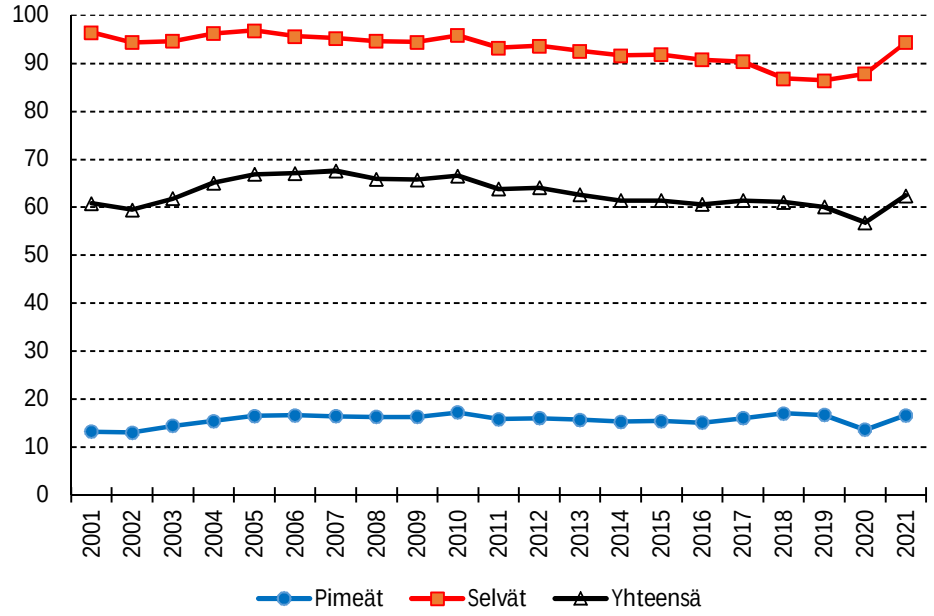
Huomattakoon myös, ettei yleisesti käytetty selvitysaste yksin ole erityisen hyvä poliisitoiminnan tehokkuuden mittari. Usein selvitysprosentin määrää rikosten tietoon tulon tapa: jotkut rikokset tulevat tietoon vasta selvitettyinä. Rikosten välisen vertailun sijasta onkin viisasta tyytyä vain trendien muutoksiin, ja tällöinkin on otettava huomioon mahdollisen ilmoitusalttiuden muutoksen merkitys. Yleisen selvitysasteen ohella tässä esitetään

kuitenkin tietoja myös ns. pimeinä tulleiden tapausten selvittämisestä ja ne kuvaavat yleistä selvitysastetta paremmin sitä, miten hyvin poliisi onnistuu tutkinnan avulla selvittämään rikoksia.

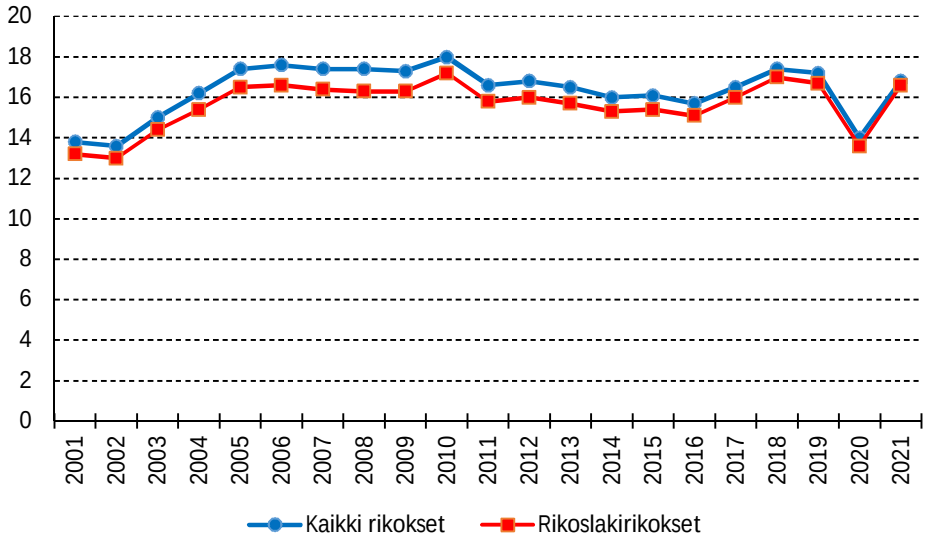
Selvitysaste ja rikoslaji

Kaikkien rikosten yleinen selvitysaste oli pitkään nousujohteinen: Viimeksi kuluneen 15–20 vuoden aikana yleinen selvitysaste kohosi noin 70 prosentista yli 80 prosenttiin, ollen vuonna 2019 82 %. Vuonna 2020 yleinen selvitysaste painui kuitenkin 2000-luvun alun lukemiin, ollen 73 %. Vuonna 2021 yleinen selvitysaste oli tätäkin matalampi, 63 %. Rikoslakirikosten kohdalla selvitysaste oli puolestaan jo aiemmin laskenut hetkellisen nousun jälkeen lähemmäs vuosituhannen alun 60 prosenttia ja pysytteli siinä myös vuonna 2021, jolloin kaikista poliisiin tietoon tulleista rikoslakirikoksista selvitettiin 62 prosenttia.

Viime vuosina selvitysasteet ovatkin yleisesti heikentyneet. Osassa tapauksista rikos on asiallisesti selvitetty ja epäilty tiedossa jo teon tullessa poliisin tietoon (selvät tapaukset). Muissa tapauksissa eli ns. pimeinä tulleissa jutuissa poliisi joutuu tutkinnassa selvittämään sen, ketä voidaan rikoksesta epäillä. Kuvioista 1 ja 2 nähdään, että pimeinä tulleiden rikosten selvitysaste on alhainen ja jää vuosittain alle viidennekseen pimeinä tietoon tulleista rikoksista. Pimeiden juttujenkin selvitysaste on kuitenkin parantunut 2000-luvun alkupuolella ja pysynyt sen jälkeen suunnilleen samana.

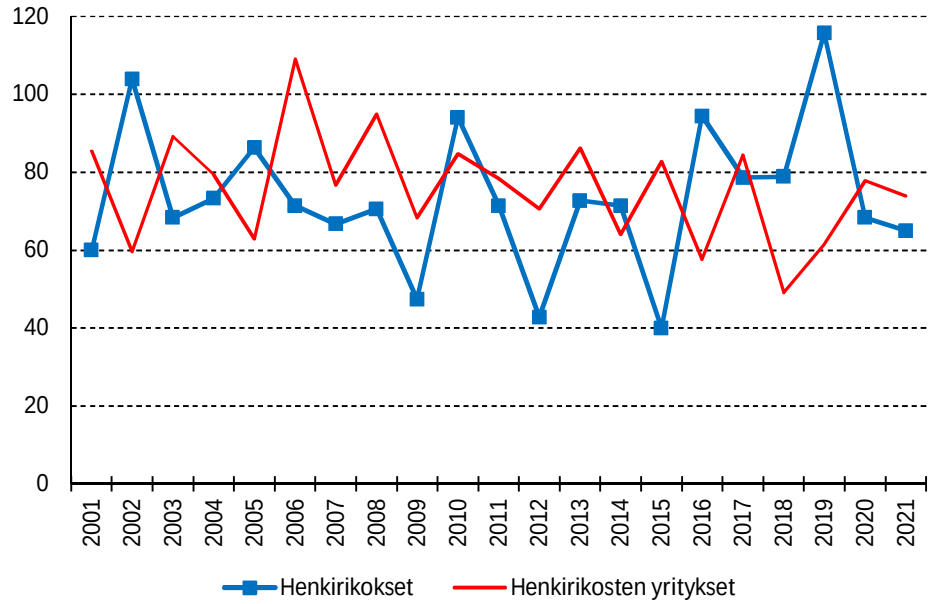
Kuvio 1 Rikoslakirikosten selvitysaste 2001–2021
Lähde: Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

Kuvio 2 Pimeinä poliisin tietoon tulleiden rikosten selvitysaste 2001–2021
Lähde: Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

Pimeiden juttujen osuus kaikista poliisin tietoon tulleista rikoslakirikoksista on kokonaisuudessaan jonkin verran vähentynyt viimeisen 20 vuoden aikana: kun vuonna 2001 pimeiden juttujen osuus tietoon tulleista rikoslakirikoksista oli 43 prosenttia, vastaava osuus vuonna 2021 oli 38 prosenttia. Kaikkinensa vuonna 2021 poliisin tietoon selvänä tulleita rikoslakirikoksia oli yksi prosentti enemmän ja pimeitä tapauksia puolestaan 16,5 % vähemmän vuoteen 2001 verrattuna. Toisin sanoen poliisin tutkintatyö on määrällisesti tarkasteltuna vähentynyt, mikä voisi osaltaan näkyä selvitysasteen parantumisena sen ohella, että poliisi on pyrkinyt tehostamaan tutkintaa esimerkiksi rikosten esikäsittelytoiminnan kehittämisellä (Poliisihallitus 2020). Toisaalta selvitysastetta voi puolestaan heikentää juttujen luonteen ja niiden selvittämisen vaikeusasteen lisääntyminen ja poliisin vähentyneet resurssit.

Selvitysprosentti vaihtelee suuresti eri rikoksissa. Henkirikosten selvitysaste on yleensä korkea. Vuosina 2001–2021 henkirikosten kokonaisselvitysaste oli 93 prosenttia (85 % vuonna 2020 ja 192 % vuonna 2021) ja henkirikosten yritysten 93 prosenttia (94 % vuonna 2020 ja 83 % vuonna 2021). Suuri osa henkirikoksista selvitetään myös tietoon tulovuotta seuranneina vuosina, mikä voi toisinaan nostaa selvitysasteen yli sadan prosentin ja aiheuttaa vuosittaisiin selvitystrendeihin satunnaista vaihtelua, kuten vuoden 2021 luvusta nähdään. Keskimäärin noin viidennes henkirikoksista (19 % vuosina 2001–2021, keskimäärin 20 rikosta vuodessa) ja joka yhdeksäs henkirikoksen yritys (13 % vuosina 2001–2021, keskimäärin 40 rikosta vuodessa, joskin pimeinä tulleiden rikosten määrä on viime vuosina kasvanut tästä selvästi) tulee poliisin tietoon epäillyn osalta pimeänä. Näissä pimeinä tulleissa henkirikoksissa selvitysaste on ollut keskimäärin 73 prosenttia ja henkirikosten yrityksissä 74 prosenttia vuosina 2001–2021.

Kuvio 3 Pimeinä poliisin tietoon tulleiden henkirikosten ja niiden yritysten selvitysaste 2001–2021. *Lähde:* Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

Tilastoitu selvitysprosentti on korkea myös rikoksissa, jotka tulevat ilmi poliisin oman valvonnan kautta (esimerkiksi liikennerikoksissa), mutta näissä rikoksissa piilorikollisuuden osuus on yleensä suuri.

Selvitysprosentti on korkea myös tekijän ja uhrin vuorovaikutusrikoksissa (esimerkiksi väkivaltarikoksissa), joissa uhri ei yleensä saata olla tekijää havaitsematta eikä usein tunnistamattakaan.

Varkaus- ja vahingontekorikoksissa selvitysprosentti on sen sijaan alhainen. Näissä rikoksissa onkin tavallista, että omaisuuden katoaminen tai vahingoittuminen kyllä havaitaan, mutta tekijöistä ei ole tietoa. Rikos tulee ilmi, mutta poliisi joutuu aidosti selvittämään teon ja paljastamaan tekijän. Poikkeuksena ovat näpistykset, joiden tilastoitu selvitysprosentti on korkea, joskin laskemaan päin. Tämä johtuu siitä, että moni tyypillinen näpistys, kuten myymälänäpistys, tulee yksittäisenä rikoksena ilmi yleensä vain silloin, kun tekijä jää samalla kiinni; muulloin on mahdoton sanoa, miten monta varkautta jonkin tavaramäärän hävikkiin mahdollisesti liittyy. Myymälänäpistysten todelliseen kokonaismäärään suhteutettu selvitysprosentti olisi epäilemättä varsin alhainen. Näpistysten ”keinotekoisen” korkea tilastoitu selvitysprosentti heijastuu myös varkausrikosten kokonaislukuun: jos näpistykset lasketaan mukaan, vuoden 2021 varkausrikosten selvitysaste oli 33 prosenttia (35 % vuonna 2020), mutta jos ne jätetään pois, selvitysaste laskee noin puoleen tästä (15 % sekä vuonna 2021 että 2020).

Taulukosta 1 ilmenee vuosina 2012–2021 selvitettyjen rikosten prosentuaalinen osuus kaikista samana vuonna poliisin tietoon tulleista rikoksista eräissä rikoslajeissa.

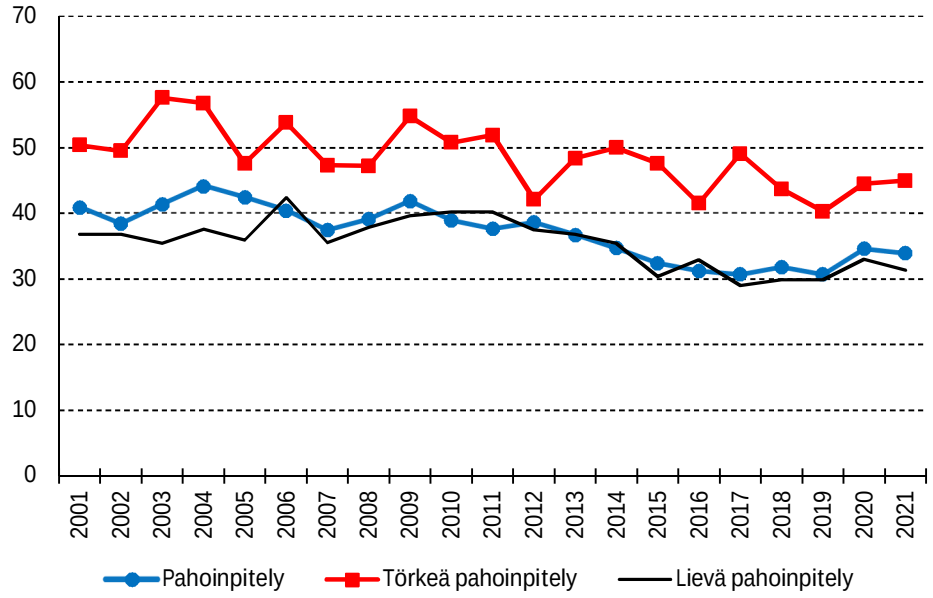
Selvitysprosenteissa on selvää vaihtelua rikostyypeittäin; esimerkiksi pahoinpitelyissä ja raiskauksissa selvitysprosentti on kautta linjan ollut tyypillisesti yli 60 prosenttia kun taas esimerkiksi varkausrikoksissa ja vahingonteoissa selvästi alhaisempi. Pahoinpitelyrikoksissa selvitysprosentti oli vuosikymmenen alkupuolella jopa 75–80 prosentin tuntumassa. Vuonna 2015 se laski kuitenkin alle 70 prosenttiin ja on viime vuosina (2017–2021) ollut 63–67 prosenttia. Poliisille ilmoitetuista raiskausrikoksista on viime vuosina tavanomaisesti selvitetty noin 60–75 prosenttia. Seksuaalirikosten (raiskaukset ja lasten seksuaaliset hyväksikäytöt) hetkittäin alentuneet selvitysprosentit voivat johtua osaltaan siitä, että näiden rikosten ilmoitusmäärät kasvoivat vuonna 2018 selvästi (kasvua molemmissa noin 15 prosenttia vuoteen 2017 verrattuna), jolloin rikosten selvittäminen on voinut hetkellisesti viivästyä tai lisäys sisältää paljon vaikeasti selvittäviä rikoksia. Ryöstöjen selvitysaste on viime vuosina ollut 40–55 prosenttia, varkausrikoksissa 30–40 prosenttia ja vahingontekorikoksissa 20–25 prosenttia. Petosrikosten korkeahko selvitysprosentti (60–80 %) on yhteydessä ilmitulotapaan.

Taulukko 1 Rikosten selvitysprosentteja vuosina 2012–2021 (kunakin vuonna selvitetyt sataa samana vuonna ilmoitettua rikosta kohti). Rikosnimike käsittää tässä täytettyjen tekojen (ei siis yrityksiä) kaikki tekomuodot.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Pahoinpitelyt	77	76	76	69	67	64	63	63	67	65
Raiskaukset	68	69	67	72	65	70	54	68	76	63
LSH	82	80	78	80	67	62	52	54	55	60
Ryöstöt	45	43	42	48	47	55	51	52	55	55
Varkaudet	34	35	34	34	34	33	33	34	35	33
Mk:n käyttöv	39	33	32	34	34	37	37	35	38	40
Kavallukset	42	43	47	43	44	37	32	33	35	33
Petokset	69	72	70	71	77	74	70	66	57	63
Vahingonteot	23	22	21	22	22	23	24	23	24	24
RL-rikokset	64	63	61	61	61	61	61	60	60	62

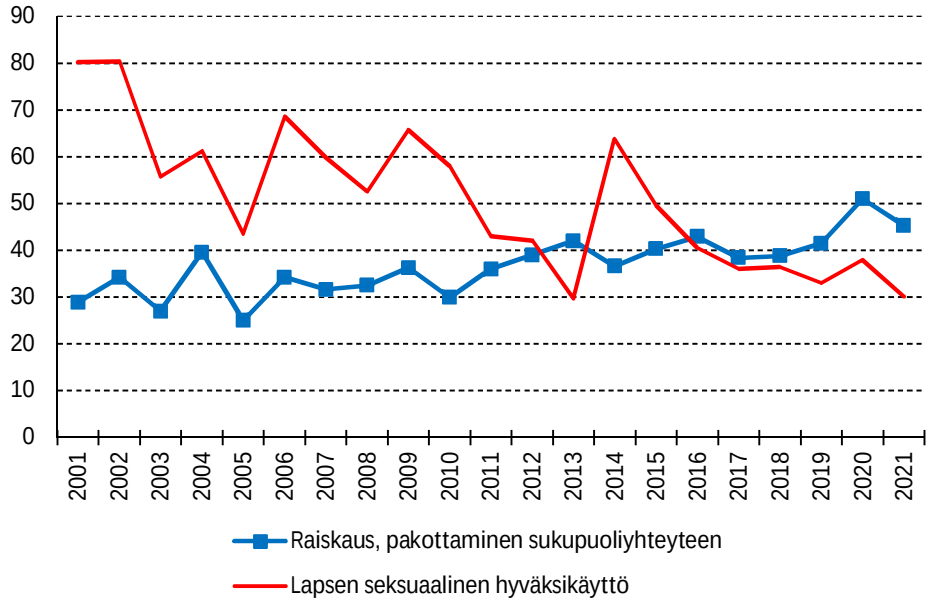
Luvut laskettu Polstatin tiedoista.

Poliisin tulostietojärjestelmästä (PolStat) saatujen tietojen perusteella on mahdollista tarkastella myös poliisin tietoon pimeinä (epäilty ei tiedossa) tulleiden rikosten selvitysasteita. Nämä kuvaavat yleistä selvitysastetta paremmin sitä, miten hyvin poliisi onnistuu tutkinnan avulla selvittämään eri rikoksia.

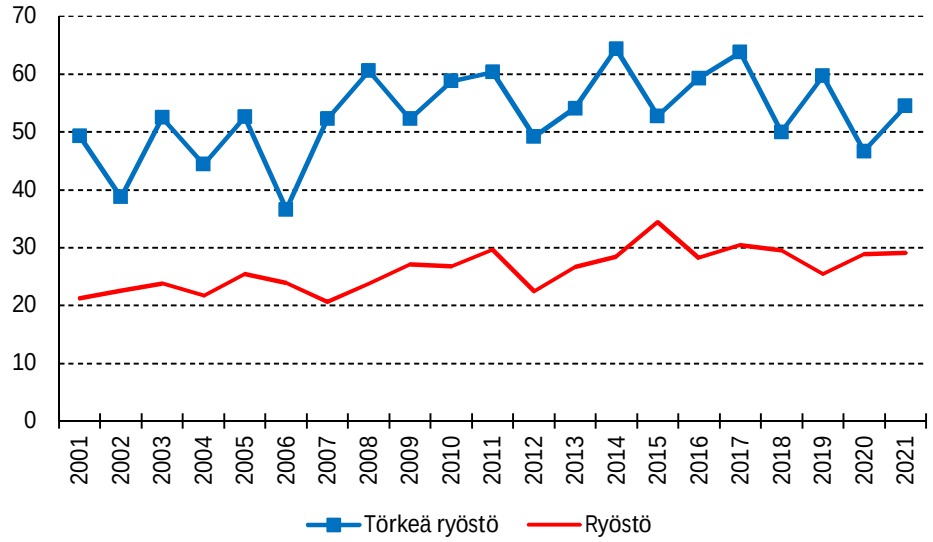
Kuvio 4 Pimeinä poliisin tietoon tulleiden pahoinpitelyrikosten selvitysaste 2001–2021
Lähde: Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

Pahoinpitelyrikoksissa pimeinä tulleiden rikosten osuus oli kaikki vuodet yhteen laskettuna noin 22 prosenttia vuosina 2001–2021. Poliisi on selvittänyt vuosittain noin puolet pimeinä tulleista törkeistä pahoinpitelyistä ja noin 30–40 prosenttia muista pahoinpitelyistä. Perusmuotoisten pahoinpitelyjen selvitysaste on laskenut 2010-luvulla noin 5–10 prosenttiyksikköä edeltävistä vuosista. Törkeiden pahoinpitelyjen selvitysaste taas on koko 20 vuoden tarkasteluajanjaksolla vaihdellut noin 40–55 prosentin välillä. Poliisin tietoon tulleen pahoinpitelyrikollisuuden kasvava määrä on saattanut heikentää pimeiden juttujen selvitysastetta, kun poliisin kokonaistyömäärä on näiden rikosten osalta kasvanut. Kasvuun ovat vaikuttaneet muun muassa lainsäädännölliset muutokset, joissa asianomistajarikokset ovat muuttuneet virallisen syytteen alaisiksi, kuten vuoden 2011 lakimuutos, jolla lähisuhteissa tehdyt lievät pahoinpitelyt tulivat virallisen syytteen alaiseksi. Lakiuudistus näkyi ainakin hetkellisesti ilmoitettujen pahoinpitelyrikosten määrän kasvuna. (Fagerlund 2016.) Vuosina 2020–2021 poliisin tietoon tuli kumpanakin vuonna yli kolmannes enemmän pahoinpitelyrikoksia kuin vuonna 2001.

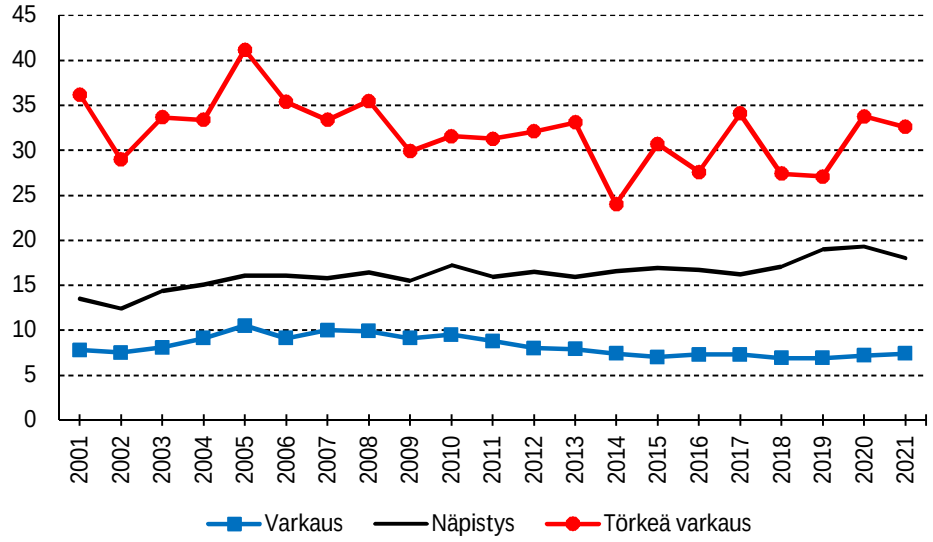
Kuvio 5 Pimeinä poliisin tietoon tulleiden seksuaalirikosten selvitysaste 2001–2021
Lähde: Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

Raiskauksista pimeinä poliisin tietoon tulleita oli 41 prosenttia ja lasten seksuaalisista hyväksikäytöistä 34 prosenttia vuosina 2001–2021. Poliisi selvitti 38 prosenttia pimeistä raiskauksista ja 45 prosenttia pimeistä lapsiin kohdistuneista seksuaalisista hyväksikäytöistä kyseisellä aikavälillä. Pimeinä tulleiden raiskausrikosten määrä on lisääntynyt 3,5-kertaiseksi ja lapsiin kohdistuneiden, pimeinä poliisin tietoon tulleiden seksuaalirikosten määrä oli peräti 7,6-kertainen vuonna 2021 vuoteen 2001 verrattuna. Selvitysprosentteihin vaikuttanevat myös tutkintaresurssit ja niiden kehitys. Kautta 2000-luvun poliisien määrä kokonaisuudessaan on vähentynyt ja vuosittaisten hälytystehtävien määrä pysynyt noin miljoonassa. Vakavien henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten sekä kiireellisten hälytystehtävien priorisointi (ks. esim. Poliisihallituksen tilinpäätös vuodelta 2019) tarkoittanee vastaavasti rikostutkinnan ja ennalta estävän toiminnan heikompaa resursointia. Ilmoitettujen seksuaalirikosten määrän moninkertaistumisesta huolimatta esimerkiksi lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tutkintaan on osoitettu lisäresurssia vasta vuodesta 2019 alkaen, noin kahden henkilötyövuoden verran jokaiselle 12 poliisilaitokselle sekä kaksi kyberrikostorjuntakeskukselle. Ainakaan toistaiseksi tämä ei ole vielä vaikuttanut pimeinä tulleiden lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten selvitysprosenttiin: pimeinä tulleiden tapausten selvitysprosentti on pysytellyt 30–35 tuntumassa myös vuosina 2020 ja 2021.

Kuvio 6 Pimeinä poliisin tietoon tulleiden ryöstörikosten selvitysaste 2001–2021
Lähde: Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

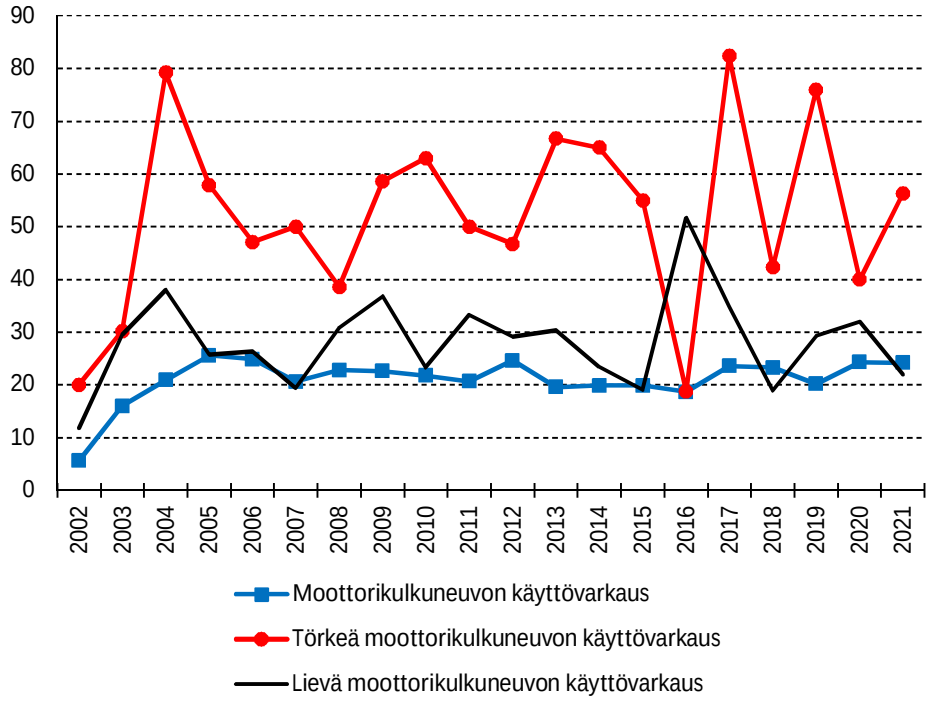
Ryöstöistä selvä enemmistö eli 67 prosenttia tuli poliisin tietoon pimeinä juttuina vuosina 2001–2021. Näistä poliisi onnistui selvittämään vajaan kolmanneksen (29 %). Vuodesta 2008 lähtien pimeinä tulleiden ryöstörikosten selvitysaste on kuitenkin parantanut. Törkeistä ryöstöistä poliisi on onnistunut viime vuosina tyypillisesti selvittämään noin 50–65 prosenttia.

Kuvio 7 Pimeinä poliisin tietoon tulleiden varkausrikosten selvitysaste 2001–2021
Lähde: Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

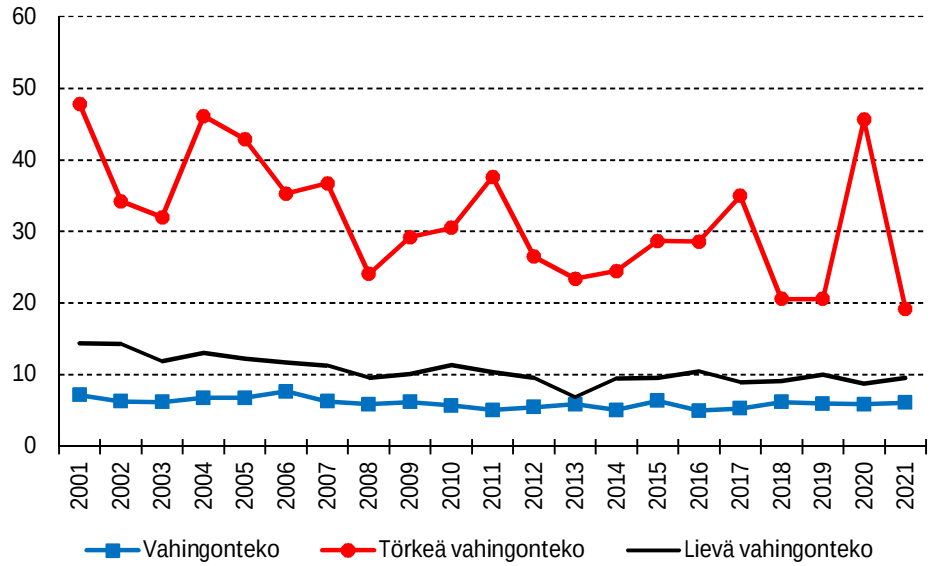
Varkausrikoksissa pimeinä tulleita rikoksia oli 71 prosenttia vuosina 2001–2021. Pimeinä tulleiden varkausrikosten määrä on kuitenkin vähentynyt reilun neljänneksen (27 %) vuonna 2021 vuoteen 2001 verrattuna. Kun määrissä huomioidaan vain varkaus ja törkeä varkaus, vähennys on tätäkin suurempi

eli vajaa puolet vuoden 2001 määrästä (–44 %). Pimeinä tulleiden varkausrikosten (kaikki tekomuodot) keskimääräinen selvitysaste oli 11 prosenttia vuosina 2001–2021. Törkeiden varkauksien selvitysaste on samalla ajanjaksolla vaihdellut 25–40 prosentin välillä, mutta tavallisten varkauksien selvitysaste on pysytellyt koko tarkastelujakson 10 prosentin alapuolella varkausrikollisuuden kokonaismäärän selvästä laskusta huolimatta.

Kuvio 8 Pimeinä poliisin tietoon tulleiden moottorikulkuneuvon käyttövarkauksien selvitysaste 2002–2021. *Lähde:* Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

Moottorikulkuneuvon käyttövarkauksista 82 prosenttia ilmoitettiin poliisille pimeinä rikoksina vuosina 2002–2021. Poliisi selvitti näistä noin joka viidennen (21 %). Selvitysaste nousi tarkastelujakson alussa, mutta on sen jälkeen pysynyt melko ennallaan, vaikka näiden pimeinä tulleiden rikosten määrä vuonna 2021 oli enää noin viidennes siitä, mitä se oli kyseisen rikostyypin huippuvuonna 2003. Lieviä ja törkeitä tekomuotoja on vuosittain varsin vähän, minkä vuoksi selvitysasteissa on suurta vuosivaihtelua.

Kuvio 9 Pimeinä poliisin tietoon tulleiden vahingontekorikosten selvitysaste 2001–2021
Lähde: Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

Vahingonteoista kolmessa neljästä (76 %) epäilty ei ollut tiedossa rikoksen tullessa poliisin tietoon vuosina 2001–2021. Näistä pimeinä tulleista rikoksista poliisi pystyi selvittämään vain 7 prosenttia. Vahingontekojen selvitysasteessa ei ole tapahtunut tarkasteluajanjaksolla suuria muutoksia. Pimeitä vahingontekorikoksia oli 33 prosenttia vähemmän vuonna 2021 vuoteen 2001 verrattuna.

Poliisi on vuoden 2002 jälkeen panostanut erityisesti omaisuusrikosten selvitystason nostamiseen. Selvitysastetta on parannettu muun muassa kattavalla rikospaikkatutkinnalla, rikosten sarjoittamisella ja analyysitoiminnalla sekä tekijäkeskeisellä tutkintamallilla (Poliisin vuosikertomus 2005). Omaisuusrikosten selvitysprosenttia on poliisin oman arvion mukaan myös onnistuttu nostamaan. Talousrikostorjunnan tehostamisella on puolestaan voitu lyhentää tutkinta-aikoja ja selvitysastetta. Poliisin arvion mukaan myös DNA-rekisteröintien avulla vakavien rikosten selvitysprosentit ovat nousseet selkeästi (Poliisin vuosikertomus 2006). Kuten edellä esitetyistä tilastosarjoista voidaan havaita, selvitysprosentit ovat kuitenkin viimeisen 10 vuoden aikana pikemminkin laskeneet kuin nousseet.

Ilmoittamatta jättäminen ja esitutkinnan rajoittaminen

Poliisille ilmoitetut rikokset tulee tutkia (ns. esitutkintapakko). Rikokset selvitetään poliisin esitutkinnassa. Esitutkinta on aloitettava, milloin poliisi (tai muu esitutkintaviranomainen) katsoo sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muutoin (esimerkiksi oman havaintonsa nojalla) olevan syytä epäillä rikoksen tapahtuneen (ETL 3:3). Asianomistajarikoksissa edellytetään pääsään-

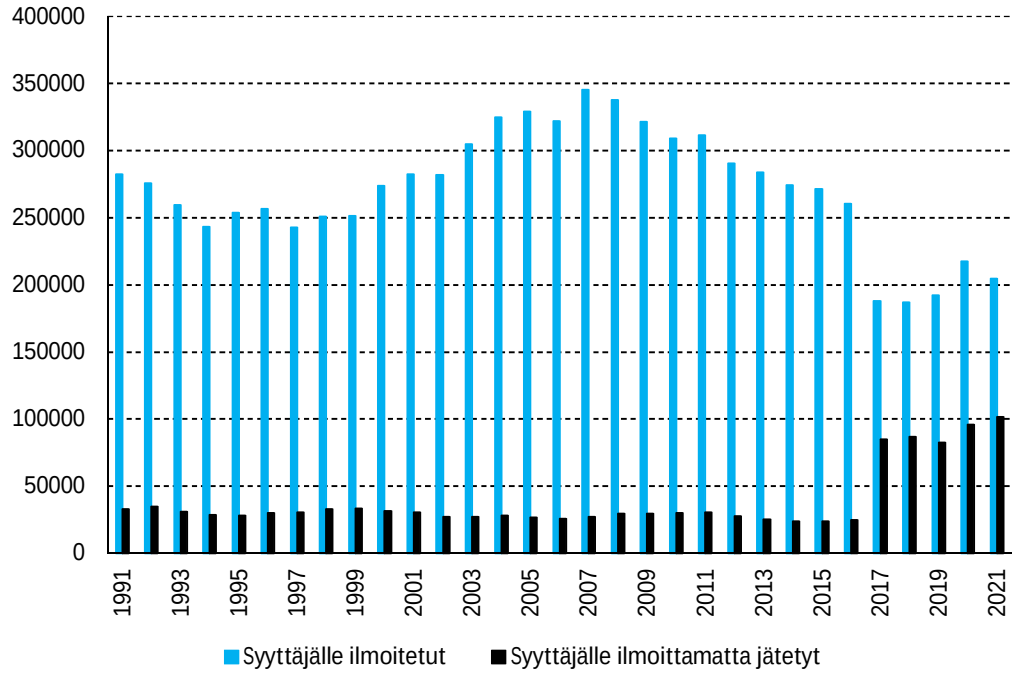
töisesti lisäksi, että asianomistaja on vaatinut rikokseen syyllistyneelle rangaistusta (ETL 3:4). Jos tutkinnassa on käynyt selville, ettei rikosta ole tehty tai ettei ketään voida asettaa syytteeseen, asia jää sillensä. Muussa tapauksessa asia on saatettava syyttäjän syyteharkintaan. Tästä on kaksi poikkeusta: ilmoittamatta jättäminen sekä esitutkinnan rajoittaminen.

Ilmoittamatta jättäminen. Poliisille on lain mukaan oikeus jättää ilmoitus tekemättä tai luopua enemmistä toimenpiteistä sellaisen rikkomuksen johdosta, jota on kokonaisuudessaan pidettävä ilmeisen vähäisenä ja josta on odotettavissa enintään sakkorangaistus. Edellytyksenä on lisäksi, ettei asianomistajalla ole vaatimuksia (ETL 3:9). Laissa on myös erityisiä rikoskohtaisia ilmoittamatta jättämistä koskevia säännöksiä. Näistä tärkein koskee liikennerikkeitä. TLL 104 §:n mukaan jos liikennerikkomus (TLL 103 §) on olosuhteet huomioon ottaen vähäinen, voidaan siitä jättää syyte ajamatta ja rangaistus tuomitsematta (546/1999). Toinen merkittävä ryhmä koskee verorikoksia (esim. RL 29:3–4). Näissä voidaan luopua syyte- ym. toimenpiteistä, jos veronkorotus harkitaan riittäväksi seuraamukseksi.

Poliisi voi ilmoittamatta jättämisen tilanteissa antaa rikokseen syyllistyneelle suullisen huomautuksen. Tämä koskee sekä esitutkintalain että tieliikennelain tarkoittamia tilanteita. Huomautus on suullinen varoitus, jota ei erikseen kirjata minnekään.

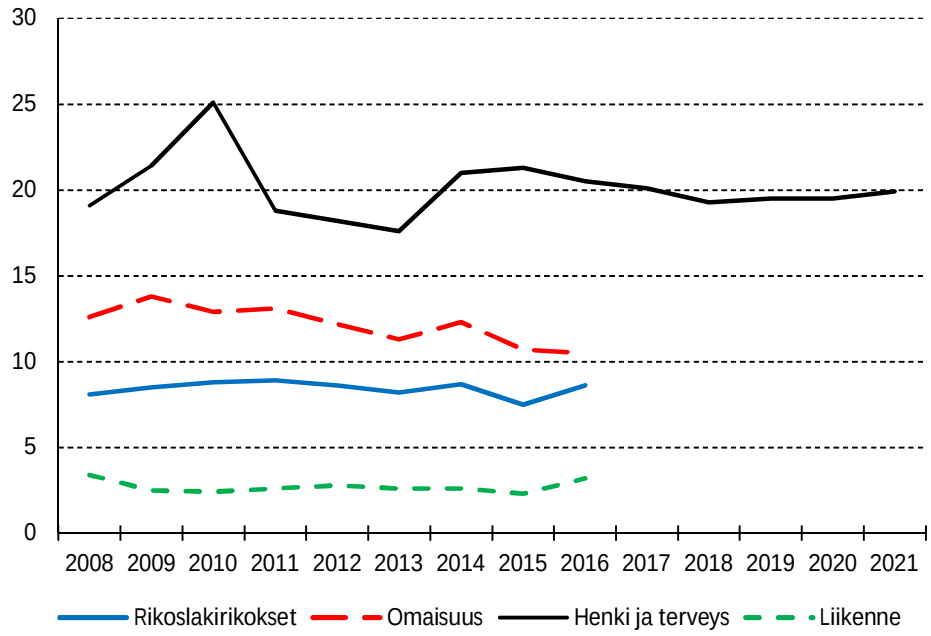
Tietoja käytännöstä. Ilmoittamatta jättämiskäytännön tilastollinen seuranta on käytännön syistä hankalaa. Kaikista kenttätoiminnan aikana tehdyistä havainnoista ei pidetä kirjaa, eikä tämä olisi järkevääkään. Poliisin työajan seurannassa kerättyjen tietojen perusteella on ilmeistä, että erilaisia ilmoittamattajättämispäätöksiä tehdään vuosittain useita satoja tuhansia. Lähinnä kyse on liikennerikkomuksista sekä erilaisista järjestysrikkomuksista. Varsinaisia kirjallisia ilmoittamattajättämispäätöksiä kirjataan huomattavasti vähemmän. Tilanne muuttui kuitenkin selvästi 1.12.2016 jälkeen, kun poliisin päätettäväksi tulivat rikesakkojen ohella sakkomääräyksellä ratkaistavat asiat. Näistä ei siis enää tarvitse ilmoittaa syyttäjälle. Tilastokeskuksen tietojen mukaan vuonna 2021 poliisi jätti syyttäjälle ilmoittamatta kaikkiaan 110 238 rikosta ja rikkomusta (277 531 rikosta ja rikkomusta vuonna 2020 ja 439 628 rikosta vuonna 2019). Määrän merkittävä lasku selittynee ennen muuta tieliikennelain 1.6.2020 voimaan tulleella uudistuksella, jonka myötä tieliikennelain vähäisistä rikkomuksista määrättävä rikesakko korvautui hallinnollisella liikennevirhemaksulla. Syyttäjälle ilmoitettiin samana vuonna kaikkiaan 213 860 (230 232 vuonna 2020, 208 678 vuonna 2019) rikosta, joista rikoslakirikoksia 204 853.

Tiedot rikoslakirikosten ilmoittamisesta ja ilmoittamatta jättämisestä vuosina 1991–2021 ilmenee kuviosta 10.

Kuvio 10 Rikoslakirikosten syyttäjälle ilmoittaminen ja ilmoittamatta jättäminen vuosina 1991–2021

Syyttäjälle ilmoitettujen rikosten määrä on tasaisesti kasvanut 2000-luvulla vuoteen 2007 asti, minkä jälkeen se on kääntynyt laskuun. Ilmoittamatta jätettyjen rikosten määrä on sen sijaan pysynyt vuosina 1991–2016 varsin vakaana, mutta sakkomenettelyä koskevat lainmuutokset ovat muuttaneet syyttäjälle ilmoittamisen ja ilmoittamatta jättämisen määriä merkittävästi vuodesta 2017 eteenpäin. Liikennerikosten sisällyttäminen rikoslakirikoksiin vuonna 2000 näkyi puolestaan ennen kaikkea syyttäjälle ilmoitettujen rikoslakirikosten kasvuna. Kuviosta 11 ilmenee ilmoittamatta jätettyjen rikosten osuus vuosina 2008–2021 eräissä rikosryhmissä (osuus on laskettu samana vuonna ilmoitettujen ja ilmoittamatta jätettyjen rikosten summasta).

Kuvio 11 Ilmoittamatta jätettyjen rikosten osuus vuosina 2008–2021 eräissä rikosryhmissä (vuosilta 2017–2021 on vertailukelpoisuutta koskevien ongelmien vuoksi esitetty ko. osuus vain henkeen ja terveyteen kohdistuneiden rikosten osalta)

Kaikkien rikoslakirikosten ilmoittamatta jättämisosuus on pysynyt 10 prosentin vaiheilla vuoteen 2016 saakka. Vuodesta 2017 alkaen luvuista ainoastaan henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset ovat kuviossa esitetyistä rikosryhmistä vertailukelpoisia edeltäviin vuosiin. Sakkomenettelyä koskevat muutokset eivät koskeneet niitä. Kaikkien ilmoittamatta jätettyjen rikoslakirikosten osuus nousi aiemmasta noin yhdeksästä prosentista 32 prosenttiin vuonna 2018 ja pysytteli samassa tuntumassa myös vuonna 2021, jolloin ilmoittamatta jätettyjen rikoslakirikosten osuus oli 33 prosenttia. Liikennerikosten osalta näyttää sitä, että kaikki rikesakkotapauksetkin vuosina 2017–2020 tilastoitiin syyttäjälle ilmoittamatta jätetyiksi; vuosina 2018 ja 2019 ilmoittamatta jätettyjen osuus oli tässä rikosryhmässä noin 87 ja vuonna 2020 peräti 94 prosenttia, kun se ennen vuotta 2017 oli muutamia prosentteja. Vuonna 2021 syyttäjälle ilmoittamatta jätettyjen liikennerikosten ja -rikkomusten osuus oli taas selvästi edellisvuosia alhaisempi eli 52 %. Tämä selittyy mahdollisesti 1.6.2020 voimaan tulleella tieliikennelain muutoksella, jolla tieliikennerikkomusten rikesakko korvattiin hallinnollisella tieliikennemaksulla. Muutoksen myötä rikesakkojen lukumäärä putosi vuonna 2021 murto-osaan aiempien vuosien määristä.

Esitutkinnan rajoittaminen. Ilmoittamatta jättäminen koskee tilanteita, joissa rikos ja tekijä on selvitetty. Tarpeettoman työn välttämiseksi esitutkintalakiin otettiin vuonna 1997 uutena toimenpiteenä esitutkinnan rajoittaminen

(ETL 3:10). Muutoksen tarkoituksena on säästää tutkintavoimavaroja sellaisissa jutuissa, joissa kuitenkin tehtäisiin myöhemmin syyttämättäjättämispäätös ns. seuraamusperusteella.[1] Säännöksen mukaan ”syyttäjä voi tutkinnanjohtajan esityksestä määrätä, ettei esitutkintaa toimiteta tai että se lopetetaan, jos hän oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 7 tai 8 §:n taikka muun vastaavan lainkohdan nojalla tulisi jättämään syytteen nostamatta eikä tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista.” Esitutkinnan rajoittaminen ei edellytä, että rikos ja sen tekijä on selvitetty. Esitutkinnan rajoittamispäätös ei ole syyksi lukeva ratkaisu eikä siinä oteta kantaa epäillyn syyllisyyteen.

Esitutkinnan rajoittamista koskevia tapauksia tilastoitiin Valtakunnansyyttäjän virastosta saadun tiedon mukaan 11 653 tapausta vuonna 2021 (10 734 tapausta vuonna 2020, 10 859 vuonna 2019). Kaiken kaikkiaan rajoittamispäätösten lukumäärä on ollut melko selvässä kasvussa viime vuosina.

Esitutkinta voidaan ETL 3:10.2:n mukaan lopettaa myös, jos tutkinnan jatkumisesta aiheutuneet kustannukset olisivat selvässä epäsuhteessa tutkittavana olevan asian laatuun tai odotettavissa olevaan seuraamukseen. Kustannusperusteella tutkintaa rajoitettiin 817 tapauksessa vuonna 2021 (1 130 tapausta vuonna 2020, 1 575 vuonna 2019). Saman lainkohdan mukaan esitutkintaa voidaan rajoittaa lisäksi, jos syyttäjä tulisi jättämään syytteen nostamatta prosessuaalisella syyttämättäjättämisperusteella. Vuonna 2021 tätä perustetta käytettiin 4 317 tapauksessa (4 145 vuonna 2020, 4 603 vuonna 2019). Esitutkintaa on nykyisin mahdollista rajoittaa myös epäillyn tunnustuksen perusteella (ETL 3:10a). Säännöstä ei ainakaan menettelyn alkuvuosina liene juurikaan sovellettu (Mäkelä & Niemi 2017). Tunnustamiseen perustuneita rajoittamispäätöksiä on ollut yhteensä 29 tapausta vuosina 2015–2021.

[1] Esitutkinta voidaan rajoittaa myös laissa mainituin edellytyksin kahdesta taikka useammasta rikoksesta epäillyn antaman tunnustuksen (edistänyt rikosten selvittämistä) perusteella (ETL 3:10a).

Yhteenveto

Rikosten selvittäminen

Poliisi pystyy selvittämään vuosittain noin 70–85 prosenttia kaikista sen tietoon tulleista rikoksista. Rikosten selvitysasteet ovat kuitenkin kautta linjan olleet laskussa ja vuonna 2021 rikosten yleinen selvitysaste oli 63 %. Rikoslakirikosten selvitysaste on vaihdellut 60–70 prosentin välillä ollen vuonna 2021 62 %. Suuressa osassa tapauksia rikos on asiallisesti jo selvitetty ja epäilty tiedossa rikoksen tullessa poliisin tietoon. Tällaisia selviä tapauksia ovat ennen muuta liikennerikokset ja -rikkomukset. Pimeinä juttuina poliisin tietoon tulleista rikoksista selvitetään noin joka kuudes. Massatyyppisissä varkaus- ja vahingontekorikoksissa selvitysprosentit ovat alhaisimmat.

B3 Syyttäjien toiminta

Yleistä

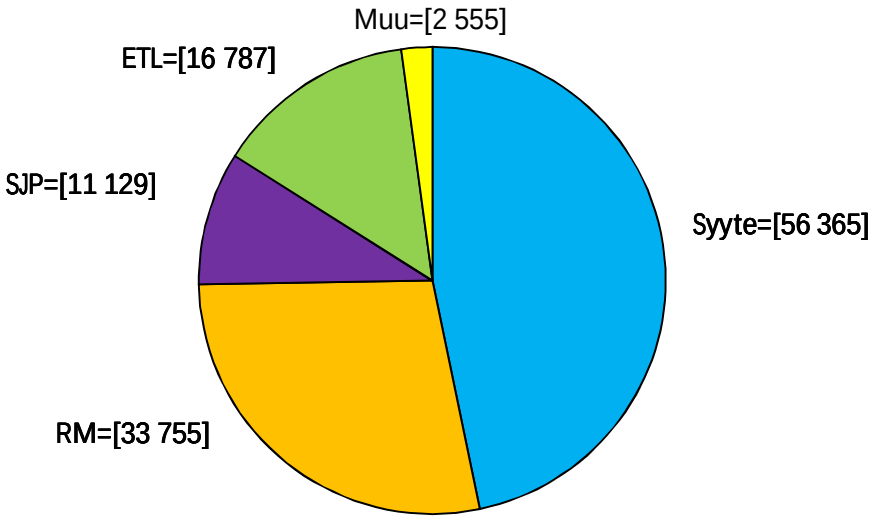
Lainsäädäntö. Syyttäjän syyteharkinta johtaa joko syytteen nostamiseen taikka syyttämättä jättämiseen. Lisäksi syyttäjän tekemiin ratkaisuihin kuuluu rangaistusmääräyksen vahvistaminen/vahvistamatta jättäminen sekä esitutkinnan rajoittamista koskevia päätöksiä (ETL 3:10). Syyteharkinnassa verrataan epäillyn tekoa rikoslain teonkuvaukseen sen selvittämiseksi, täyttyykö tunnusmerkistö – eli onko kyseessä rikos. On myös selvitettävä tekijän syyllisyys – eli onko juuri epäilty rikoksen tekijä. Jos tuon epäilyn tueksi voidaan esittää todennäköiset syyt, on syyte nostettava – ts. syyttäjien toimintaa ohjaa Suomessa ns. syytepakkoperiaate (legaliteettiperiaate).

Eräissä tapauksissa syyttäjä saa luopua enemmistä toimenpiteistä myös silloin, kun rikos on todettu tapahtuneeksi ja epäillyn syyllisyys on selvitetty. Erotukseksi tilanteista, joissa syyte jää nostamatta prosessuaalisin syin (esim. näytön puuttuminen, syyteoikeuden vanhentuminen jne.) on puhuttukin *seuraamuksen luonteisesta* (asiallisesti myös *syyksi lukevasta*) syyttämättä jättämisestä. Vuonna 2015 voimaan astuneen lainmuutoksen jälkeen syyttämättä jättämisessä ei kuitenkaan enää oteta kantaa epäillyn syyllisyyteen, vaan syyttämättä jättäminen perustuu enemmänkin kohtuuteen ja tarkoituksenmukaisuuteen liittyviin syihin ja se tehdään siten *harkinnanvaraisilla perusteilla*. Tässä yhteydessä syyttämättä jättämisen perusteisiin lisättiin oikeusprosessikulujen suuruuteen sekä rikoksen tunnustamiseen liittyvät perusteet. Tässä noudatettavista perusteista säädetään oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa. Yleissäännösten ohella lakikirjasta löytyy joukko toimenpiteistä luopumista koskevia erityissäädöksiä. Niistä käytetyin on vähäisiä liikennerikoksia koskeva tieliikennelain 104 §:n säännös.

Tilastointi. Tilastokeskus on lopettanut syyttäjätilaston ylläpitämisen ja julkaisemisen vuonna 2015, minkä vuoksi viimeisimmät saatavissa olevat tiedot koskevat vuotta 2013. Valtakunnansyyttäjänvirastosta ja oikeusrekisterikeskuksesta saadaan tuoreempia tilastotietoja, mutta niiden tietosisältö on suppeampi kuin mitä Tilastokeskuksen tuottamassa tilastossa. Tässä katsauksessa on tietojen tuoreuden vuoksi siirrytty käyttämään ensisijaisesti Valtakunnansyyttäjänvirastosta saatuja lukuja.

Syyttäjien toimintaa koskeva tilasto jakaantuu kahteen osaan. *Syyteharkinnassa ratkaistut asiat* kertoo syyttäjällä päättyneiden juttujen sekä syyttäjän tuomioistuimeen toimittamien juttujen määrät ja syyteharkinta-ajan syyttäjävirastoittain. Sen sijaan rikoslajikohtaisia tietoja tämä tilasto ei sisällä.

Syyttäjävirastoissa tehtiin yhteensä 86 836 asiaratkaisua vuonna 2021 (84 941 vuonna 2020). Ratkaisujen määrä on viimeisen kolmen vuoden ajan ollut jatkuvasti nousujohteinen. Lisäksi syyttäjät vahvistivat 33 755 rangaistusmääräystä vuonna 2021 eli asiaratkaisut ja rangaistusmääräysten vahvistamiset yhteen laskien päätöksiä oli kaikkiaan 120 591 vuonna 2021 (123 473 vuonna 2020). Näistä syytteen nostamisia oli 47 prosenttia (56 365 syytettä). Rangaistusmääräysten vahvistamisia oli 28 prosenttia (33 755 rangaistusmääräystä) ja esitutkinnan rajoittamisia 14 prosenttia (16 787 rajoittamista) kaikista syyttäjän ratkaisuista vuonna 2021 (ks. tarkemmin esitutkinnan rajoittamisesta ed. luku B2). Syyttämättä jättämispäätöksiä oli 9 prosenttia (11 129 asiaratkaisua) syyttäjän asiaratkaisuista vuonna 2021. Muita asiaratkaisuja tehtiin syyttäjävirastoissa yhteensä noin 2 500. Keskimääräinen syyteharkinta-aika oli vuonna 2021 2,2 kuukautta ja syyttäjien määrittelemissä vaativissa asioissa 5,1 kuukautta.

Kuvio 1 Syyttäjien asiaratkaisut ja rangaistusmääräysten vahvistamiset vuonna 2021
RM=rangaistusmääräys
ETL=esitutkinnan rajoittaminen
SJP=syyttämättä jättäminen
Muu=sisältää erilaisia päätöksiä, mm. siirron sakkomenettelyyn

Syyttämättä jättämistä koskeva tilasto erottelee harkinnanvaraisen syyttämättä jättämisen sekä syyttämättä jättämisen muulla perusteella. Tilastosta saadaan tiedot syyttämättäjättämisperusteiden soveltamisesta. Rikoslajikohtaista tai muuta tietoa tämä tilasto ei sisällä. Syyttämättä jättämistä koskeva tieto on juttukohtainen ja rinnastettavissa lähinnä henkilötilastoon. Päätökseen saattaa sisältyä useampikin rikos, joskin tämä on melko harvinaista. Toisaalta sama henkilö voisi vuoden aikana sisältyä tilastoon useampaankin kertaan (mikä niin ikään lienee harvinaista).

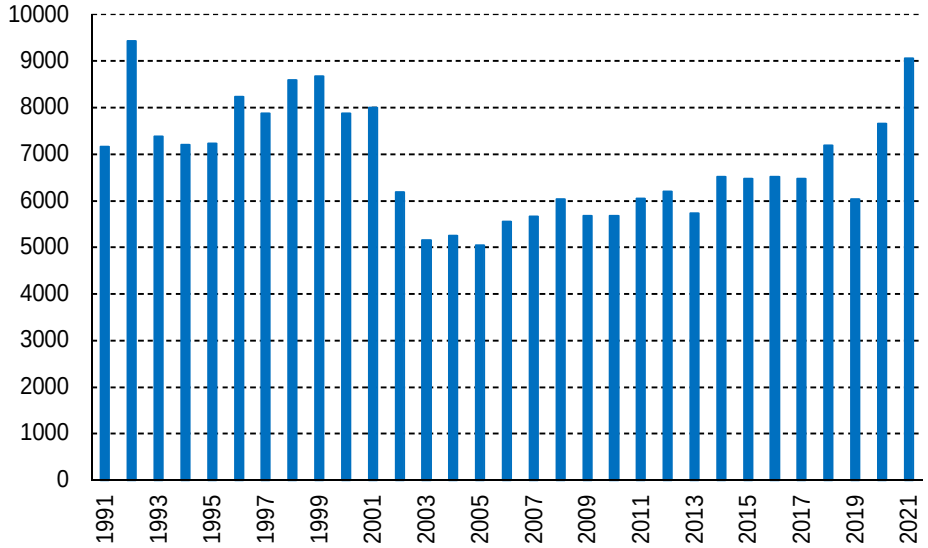
Syyttäjätilastot ovat monin tavoin puutteellisia. Niistä ei ilmene yksiselitteisesti esimerkiksi sitä, kuinka moni syyteharkintaan päätynyt rikos tai henkilö on asetettu syytteeseen ja kuinka moni on jäänyt syyttämättä. Juttukohtaisen syytetilaston lukuihin vaikuttaa voimakkaasti se, kuinka samaa tai eri syytettyjä koskevat asiakohdat yhdistetään tai erotetaan. Haarukka selittyy sillä, että vuonna 2001 Tilastokeskus muutti tilastointiyksikön päätösperusteesta henkilöperusteeksi. Jos samassa jutussa jätettiin yksi ja sama tekijä syyttämättä yhdestä rikoksesta esimerkiksi näytön puutteen vuoksi ja toisesta rikoksesta vähäisyyden perusteella, tuli tilastoon kaksi merkintää. Vuodesta 2001 alkaen merkintöjä on yksi, jolloin seuraamusperuste ”ylittää” prosessuaaliset syyttämättäjättämisperusteet. Tämä vähensi vuonna 2001 prosessuaalisia syyttämättä jättämisiä noin viidellä tuhannella. Syyttäjän tietojärjestelmästä erikseen kerätty syyttäjätilasto on pitänyt tilastointiperusteensa ennallaan. Näistä syistä syyttämättä jättämisestä saattaa esiintyä kahdenlaisia lukuja: Korkeammat perustuvat syyttäjän tietojärjestelmästä tehtyihin suoriin ajoihin ja matalammat Tilastokeskuksen käyttämään luokitukseen. Seuraavassa esitetään rinnan sekä Tilastokeskuksen, että Valtakunnansyyttäjänviraston tuottamat tilastot. Tiedot syyttämättä jättämisratkaisujen kehityksestä vuosina 1999–2021 ovat taulukossa 1.

Taulukko 1 Syyttämättä jättäminen vuosina 1999–2021

Vuosi	Prosessuaalinen TK	Prosessuaalinen VKSV	Seuraamusluontoinen TK	Seuraamusluontoinen/harkinnanvarainen VKSV	Yhteensä TK	Yhteensä VKSV
1999	17 574	15 574	8 669	8 669	26 243	26 243
2000	18 621	18 920	7 878	7 878	26 499	26 798
2001*	13 785	18 685	7 998	8 014	21 783	26 699
2002*	16 425	18 347	6 187	6 889	22 612	25 236
2003*	16 470	18 076	5 152	5 720	21 622	23 796
2004*	18 532	20 225	5 249	5 579	23 781	25 804
2005*	17 695	19 383	5 047	5 630	22 742	25 013
2006*	18 520	20 100	5 561	6 263	24 081	26 363
2007*	17 077	18 602	5 665	6 397	22 742	24 999
2008*	17 567	19 379	6 038	6 837	23 605	26 216
2009*	16 644	18 394	5 682	6 439	22 326	24 833
2010*	17 076	18 717	5 685	6 419	22 761	25 136
2011*	16 736	18 468	6 050	6 878	22 786	25 346
2012*	16 804	18 602	6 201	7 094	23 005	25 696
2013*	16 241	18 332	5 740	6 539	21 981	24 871
2014	..	19 403	..	6 520	..	25 923
2015	..	17 408	..	6 478**	..	23 886
2016	..	16 518	..	6 513**	..	23 031
2017	..	17 131	..	6 475**	..	23 606
2018	..	18 154	..	7 194**	..	25 350
2019	..	15 878	..	6 034**	..	21 912
2020	..	17 917	..	7 658**	..	25 575
2021	..	20 187	..	9 065**	..	29 252

* Tilastokeskuksen syyttäjätilasto muuttui päätösperusteisesta henkilöperusteiseksi (vain yksi sjp/juttu), syyttäjäviraston tilasto säilyi päätösperusteisena. *Lähde:* Tilastokeskus, VKSV ja ORK
** Määrään sisältyvät myös vuoden 2015 lainmuutoksen jälkeen 149 vuonna 2015, 171 vuonna 2016, 188 vuonna 2017, 235 vuonna 2018, 156 vuonna 2019, 150 vuonna 2020 ja 141 vuonna 2021 kustannusperusteella tehtyä syyttämättä jättämistä. Vuonna 2015 tehtiin myös 1, vuonna 2016 7, vuonna 2017 16, vuonna 2018 48, vuonna 2019 7, vuonna 2020 3 ja vuonna 2021 niin ikään 3 tunnustamiseen perustunutta syyttämättä jättämistä.

Prosessuaalinen syyttämättä jättäminen lisääntyi tarkastelujaksolla vuoteen 2006 saakka. Sen jälkeen määrä on jälleen pääosin vähentynyt. Muutosten taustalla lienevät mitä ilmeisimmin kirjaamis- ja tilastointimuutokset. Seuraamusluontoinen ja nyttemmin siis harkinnanvarainen syyttämättä jättäminen kasvoi 1990-luvun jälkipuoliskolla, mutta kääntyi vuosituhannen vaihteen jälkeen laskuun, joka jyrkkeni selvästi vuonna 2002. Harkinnanvaraisten syyttämättäjättämisratkaisujen määrä oli 2010-luvun jälkipuoliskolla vakiintunut noin 6 500–7000 ratkaisuun vuositasolla, joskin vuonna 2020 määrä nousi 7 600 ratkaisuun ja vuonna 2021 edelleen 9 065. Harkinnanvaraisia syyttämättä jättämisratkaisuja tehtiinkin pitkään noin kolmanneksen vähemmän kuin vuonna 1992 uudistuksen tullessa voimaan. Tapausmäärien kehitys vuosina 1991–2021 ilmenee kuviosta 2.

Kuvio 2 Seuraamusluontoinen/harkinnanvarainen syyttämättä jättäminen 1991–2021. Tilastoyksikkönä päätösperuste. *Lähde:* Tilastokeskus, VKSV ja ORK

Seuraavassa tarkastellaan molempia ryhmiä hieman lähemmin.

Harkinnanvarainen syyttämättä jättäminen

Säännökset. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (ROL 1:7–8) mukaan virallinen syyttäjä saa jättää syytteen ajamatta kuudella eri perusteella. (1) Syyte voidaan jättää ajamatta, jos rikoksesta on odotettavissa korkeintaan sakkoa ja rikosta on sen haitallisuus tai siitä ilmenevä tekijän syyllisyys huomioon ottaen kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä (*vähäisyysperuste).* (2) Alle 18-vuotiaana tehtyyn rikokseen soveltuu väljempi ehto. Laki sallii tällöin syyttämättä jättämisen, jos rikoksesta on odotettavissa sakkoa tai korkeintaan kuusi kuukautta vankeutta ja rikoksen katsotaan johtuneen pikemmin ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta kuin piittaamattomuudesta lain kieltoja ja käskyjä kohtaan *(nuoruusperuste).* Sosiaaliviranomaisten tulee saada tieto nuorta koskevasta syyttämättäjättämispäätöksestä. (3) Syyte voidaan jättää ajamatta myös, jos oikeudenkäynti ja rangaistus olisivat kohtuuttomia tai tarkoituksettomia, kun otetaan huomioon tekijän ja asianomistajan välillä saavutettu sovinto tai muu tekijän toiminta rikoksensa vaikutusten torjumiseksi, hänen henkilökohtaiset olonsa, rikoksesta hänelle koituvat muut seuraukset tai sosiaali- ja terveydenhuollon toimet taikka muut seikat *(kohtuusperuste).* Tämä tosin edellyttää lisäksi, ettei ”tärkeä yleinen tai yksityinen etu muuta vaadi”. (4) Syyte voidaan rikossarjoissa jättää yksittäisen teon osalta ajamatta, jos po. rikos ei rikosten yhtymistä koskevien säännösten johdosta olennaisesti vaikuttaisi kokonaisrangaistuksen määrään *(konkurrenssiperuste).* Tätäkään lainkohtaa ei voida soveltaa, jos tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaatii syytteen ajamista.

Syyttämättäjättämisperusteita lisättiin kahdella uudella perusteella vuoden 2015 alussa voimaan tulleella lainmuutoksella. (5) Syyte voidaan jättää nostamatta myös sen vuoksi, että asian käsittelyn jatkamisesta aiheutuvat kustannukset olisivat selvässä epäsuhteessa asian laatuun ja siitä mahdollisesti odotettavissa olevaan seuraamukseen (*kustannusperuste*). Tässäkin lisäedellytyksenä on, ettei ”tärkeä yleinen tai yksityinen etu muuta vaadi”. (6) Syyte voidaan jättää nostamatta myös siksi, että syyteharkinnassa on saman henkilön tekemäksi epäiltyjä rikoksia kaksi tai useampia ja hän on tunnustamalla edistänyt yhden tai useamman epäillyn rikoksen selvittämistä, jolloin syytettä ei tarvitse välttämättä nostaa kaikista epäillyistä rikoksista (*tunnustamisperuste*). Tärkeän yleisen ja yksityisen edun rajaus koskee myös tätä perustetta. Näiden yleissäännösten ohella laissa on eräitä rikoslajikohtaisia syyttämättä jättämissäännöksiä (ks. tarkemmin Lappi-Seppälä 2000, 280 ss).

Perusteiden soveltaminen. Tiedot eri perusteiden soveltamisesta vuosilta 2017–2021 ovat taulukossa 2.

Taulukko 2 Harkinnanvarainen syyttämättä jättäminen vuonna 2017–2021

	2017	2018	2019	2020	2021
Vähäisyys	2 007	1 825	1 571	1 912	2 071
Nuoruus	276	337	226	163	198
Kohtuus	2 391	2 529	2 176	2 077	2 176
Konkurrenssi	1 439	2 082	1 794	3 279	4 422
Kustannusperuste	188	235	156	150	141
Tunnustamisperuste	16	48	7	3	3
TLL 104 §§	31	22	17	7	0
RL 9:7 (yhteisövastuu)	..	..	1	1	..*
RL 35:7 (vahingonteko)	7	2	3	1	..*
RL 50:7 (huumausainerikos)	116	113	79	65	49
Muu lainkohta	4	3	4	0	5
Yhteensä	6 475	7 196	6 034	7 658	9 065

Lähde: VKSV ja ORK *Vuoden 2021 VKSV:n tilastossa näitä syyttämättä jättämisen perusteita ei ole enää eritelty erikseen.

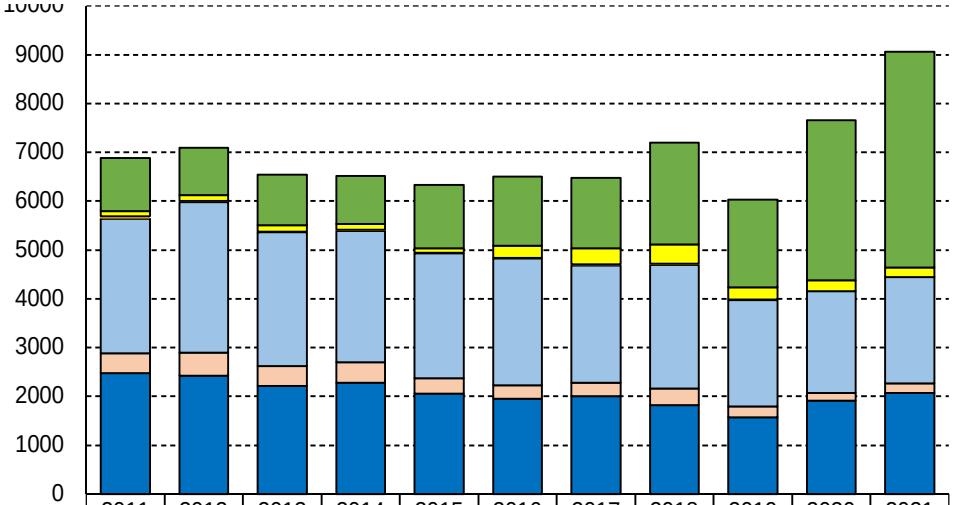
Selvästi yleisimmät syyttämättä jättämisen perusteet on teon kohtuusperuste, konkurrenssiperuste ja teon vähäisyys. Näitä perusteita on käytetty 96 prosentissa harkinnanvaraisista syyttämättäjättämispäätöksistä vuonna 2021.

Tyypillisiä kohtuusperusteen soveltamistilanteita ovat olleet tapaukset, joissa tekijä ja asianomistaja ovat päässeet sovintoon, joko sovittelumenettelyn kautta tai muuten.

Vuonna 2015 voimaan tulleista uusista perusteista kustannusperustetta käytettiin 141 kertaa vuonna 2021 (150 kertaa vuonna 2020 ja 156 kertaa vuonna 2019). Tunnustamisperusteen käyttö on sen sijaan ollut harvinaista (3 kertaa vuonna 2021, 3 kertaa vuonna 2020, 7 kertaa vuonna 2019, 48 ker-

taa vuonna 2018, 16 kertaa vuonna 2017 ja 6 kertaa vuonna 2016). Rikoslajikohtaisista perusteista käytetyin on ollut huumausainerikoksia koskeva RL 50:7 (49 tapausta vuonna 2021).

Käytäntöjen kehitys. Kuviossa 3 on tietoja seuraamusluonteisten/harkinnanvaraisten syyttämättä jättämisten lukumäärän kehityksestä vuosina 2011–2021. Kuviosta ilmenee myös eri perusteiden soveltaminen.

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Konkurenssi	1078	976	1029	987	1292	1415	1439	2082	1794	3279	4422
Muu lainkohta	112	112	135	120	93	250	331	401	250	220	198
TLL	48	34	18	27	12	12	31	22	17	7	0
Kohtuus	2755	3080	2742	2686	2562	2603	2391	2529	2176	2077	2176
Nuoruus	412	463	398	424	306	267	276	337	226	163	198
Vähäisyys	2473	2429	2217	2276	2063	1956	2007	1825	1571	1912	2071

Kuvio 3 Syyttämättäjättämisperusteiden soveltamiskerrat vuosina 2011–2021
Lähde: VKSV

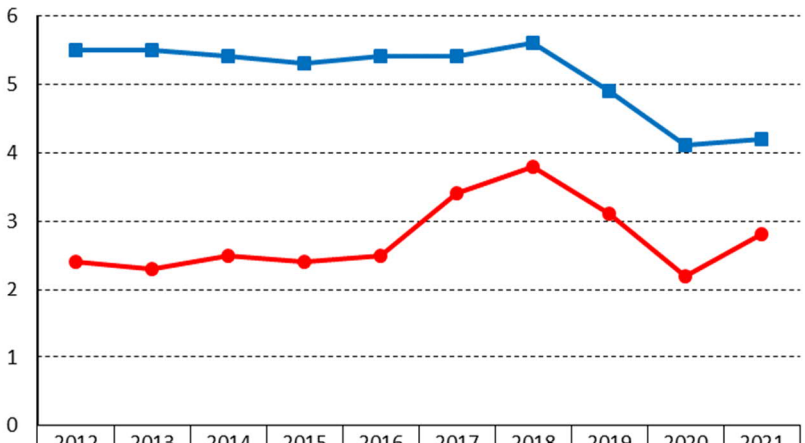
Harkinnanvaraisten syyttämättäjättämisten kokonaismäärä on pysytellyt koko 2010-luvun pääosin noin 6 500–7 000 tapauksessa vuosittain, mutta vuonna 2020 määrä kohosi hieman yli 7 600 tapaukseen ja vuonna 2021 edelleen 9 065 tapaukseen. Kohtuusperusteen soveltaminen lisääntyi noin 1 000–1 500 tapauksella vuosina 2003–2018, mikä johtunee siitä, että rikosten sovittelu on huomioitu aiempaa enemmän syyttämättä jättämisen perusteena. Vuosina 2019–2021 perusteen käyttömäärät kuitenkin laskivat noin 400–500 tapauksen verran tästä aiemmasta tasosta.

Sen sijaan konkurrenssiperusteen käyttö harkinnanvaraisen syyttämättä jättämisen perusteena kasvoi selvästi vuonna 2020 ja edelleen vuonna 2021: kun edeltävien 5 vuoden aikana (2015–2019) konkurrenssiperustetta käytettiin vuositasolla noin 1 200–2 000 kertaa, vuonna 2020 tällä perusteella tehtiin kaikkiaan 3 279 ja vuonna 2021 4 422 syyttämättäjättämispäätöstä. Valtakunnansyyttäjän toimistosta syksyllä 2022 tiedusteltujen asiantuntijanäkemysten

mukaan perusteen käytön lisääntyminen saattaa olla seurausta ensinnäkin siitä, että koronapandemia on hidastanut juttujen käsittelyä niin poliisissa, syyttäjällä kuin käräjäoikeuksissakin. Tällöin samoille syytetyille on saattanut kertyä syyteharkintaan jo uusia rikosepäilyjä ennen vanhempien juttujen tuomioistuinkäsittelyä ja uudempien tapausten syyttämättä jättäminen konkurrenssiperusteella on ollut perusteltua näiden rikosten vähäisyyden vuoksi. Toisaalta vaikutusta saattaa olla myös sillä, että asiantuntijoiden käsityksen mukaan konkurrenssiperusteen käyttöä on viime aikoina nostettu esiin syyttäjille järjestetyissä koulutuksissa ja ohjeistuksissa, jolloin soveltuvat tapaukset tunnistetaan myös aiempaa tehokkaammin.

Syyttämättä jättämisen yleisyys eri rikoksissa. Syyttämättä jättämisen yleisyyttä arvioitaessa on käytettävä jotakin vertailukohtaa. Luontevin tapa olisi verrata syyttämättä jätettyjä rikoksentekijöitä ja syytteeseen asetettuja rikoksentekijöitä, tai vaihtoehtoisesti syyttämättä jätettyjä rikoksia tai syytteeseen asetettuja rikoksia. Syyttäjätilastot eivät kuitenkaan anna mahdollisuuksia tarkkoihin tämän tyyppisiin vertailuihin. Valtakunnansyyttäjäviraston syyttäjätilasto on juttukohtainen ja syyttämättä jättämistilasto päätösperusteisia, jolloin samassa jutussa voi olla useita rikoksia ja useita syytettyjä.

Syyttämättäjättämisen yleisyyttä arvioidaan julkisessa keskustelussa usein rikoskohtaisesti (kysymys on siitä, kuinka moni pahoinpitelyrikos jää syyttämättä ja kuinka moni johtaa syytteeseen). Syyttämättä jättämistä voidaan tilastoida syyksi luetuista ja rangaistukseen tuomituista rikoksista tai kaikista syyttäjälle ilmoitetuista ja harkinnanvaraisesti syyttämättä jätetyistä rikoksista. Tiedot vuosien 2012–2021 kehityksestä molempia mittoja käyttäen ovat kuviossa 4.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Tuomioistuimessa syyksiluetuista	5,5	5,5	5,4	5,3	5,4	5,4	5,6	4,9	4,1	4,2
Syyttäjälle ilmoitetuista	2,4	2,3	2,5	2,4	2,5	3,4	3,8	3,1	2,2	2,8

Kuvio 4 Harkinnanvaraisen syyttämättä jättämisen yleisyys suhteessa syyttäjälle ilmoitettuihin rikoslakirikoksiin ja kaikkiin tuomioistuimessa syyksi luettuihin rikoksiin 2012–2021. Vuotta 2017 koskeva osuus syyttäjälle ilmoitetuista rikoksista ei ole sakotusmenettelyä koskevan muutoksen vuoksi vertailukelpoinen aiempiin vuosiin. *Lähde:* VKSV, ORK ja Tilastokeskus

Taulukkoon 3 on kerätty tiedot syyttämättä jättämisen yleisyydestä eräissä keskeisissä rikoksissa vuosina 2011–2013.[1] Syyttämättä jättämisen yleisyys on laskettu %-osuutena kaikista syyksi luetuista ja syyttämättä jätetyistä rikoksista.

[1] Vuoden 2013 jälkeen vastaavia tietoja ei ole enää saatavissa.

Taulukko 3 Syyttämättä jättäminen rikoslajeittain vuosina 2011–2013

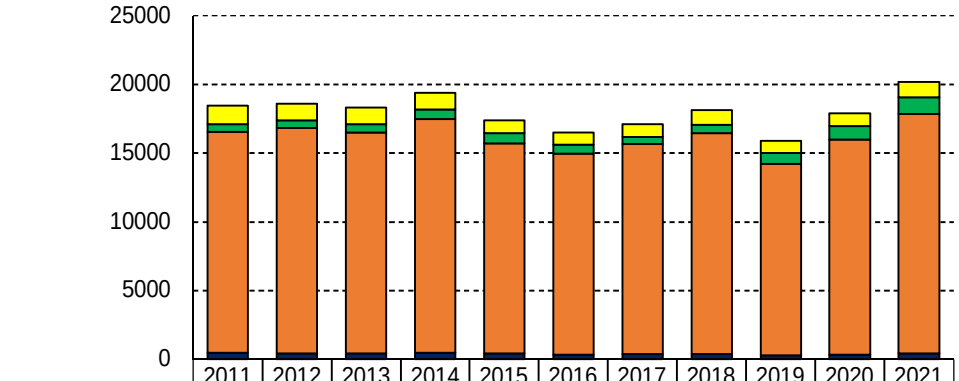
RIKOSLAJIT	SJP – 2011	SJP – 2012	SJP – 2013	Syyksiluetut rikokset 2013	SPJ % 2013
Liikenneturvallisuuden vaarantaminen	269	188	140	81 389	0,2
Näpistys	164	220	185	31 187	0,6
Törkeä liikenneturvall. vaarantaminen	16	11	19	2 877	0,7
Raiskaus, törkeä raiskaus, pakottaminen	6	5	2	213	0,9
Veropetos, lievä veropetos	8	17	5	452	1,1
Petos, lievä petos	153	154	128	9 172	1,4
Törkeä veropetos	34	6	5	274	1,8
Törkeä huumausainerikos	12	2	11	508	2,2
Moott.kulkuneuvon käyttövarkaus	46	60	42	1 722	2,4
Vahingonteko, lievä vahingonteko	152	182	154	4 665	3,3
Huumausainerikos	171	163	175	5 158	3,4
Varkaus	453	409	364	9 385	3,9
Huumausaineen käyttörikos	299	326	336	8 548	3,9
Ryöstö	23	20	29	537	5,4
Luvaton, lievä luvaton käyttö	17	19	25	444	5,6
Törkeä pahoinpitely	46	42	40	633	6,3
Työrikokset (RL 47 L)	46	41	28	229	12,2
Pahoinpitely	2 287	2 448	2 294	11 812	19,4
Ympäristörikokset (RL 48 L)	11	13	38	99	38,3

Syyttämättä jättäminen oli yleisintä pahoinpitelyissä sekä ympäristö- ja työrikoksissa vuonna 2013. Syyttämättä jättäminen on harvinaisinta omaisuusrikoksissa ja liikennerikoksissa. Molemmille rikostyypeille on tyypillistä se, että suuri osa tapauksista ratkotaan rangaistusmääräysmenettelyssä. Tarve syyttämättä jättämiseen onkin yhteydessä myös mahdollisuuksiin ratkaista asiat rangaistusmääräysmenettelyssä. Rikoksissa, joissa tämä vaihtoehto on käytössä, lievät asiat karsiutuvat pois jo ennen varsinaista syyteharkinnan vaihetta. Näin myös syyttämättä jättämisen käyttö jää pienemmäksi (ks. Rikollisuustilanne 2000, 191–192).

Syytteen nostamatta jättäminen muista syistä

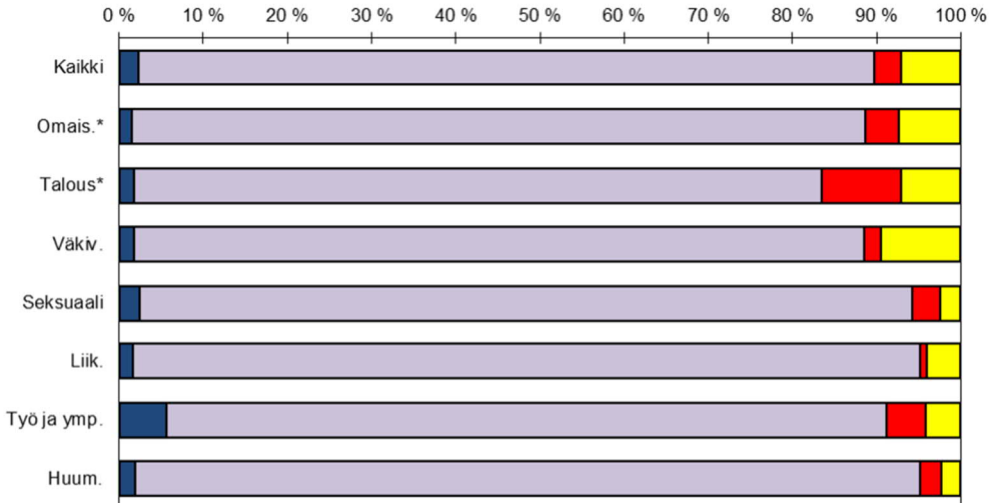
Seuraamusluonteisen/harkinnanvaraisen syyttämättä jättämisen lisäksi syyttäjällä on mahdollisuus jättää syyte ajamatta muillakin perusteilla. Näitä ovat näytön (ei todennäköisiä syitä epäillä rikoksesta) taikka syyteoikeuden puuttuminen, vanhentuminen taikka se, että syyttäjän arvion mukaan kysymyksessä ei ole lainkaan rikos eli rangaistava teko. Näissä tapauksissa syyttämättä jättämisen peruste on ollut eräässä mielessä muodollis-prosessuaalinen, kun taas harkinnanvaraisen syyttämättä jättämisen yhteydessä kyse on ollut materiaalisiin kriminaalipoliittisiin perusteisiin liittyvästä harkinnasta.

Prosessuaalisia syyttämättäjättämispäätöksiä tehtiin vuonna 2021 kaikkiaan 20 187 (17 917 vuonna 2020 ja 15 878 vuonna 2019). Ylivoimaisesti yleisin syyttämättäjättämisperuste oli näytön puuttuminen. Tällä perusteella jätettiin vuonna 2021 syyttämättä 17 418 epäiltyä (15 689 vuonna 2020 ja 13 968 vuonna 2019). Tiedot vuosilta 2011–2021 ilmenevät lähemmin seuraavasta kuviosta.

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Ei syyteoikeutta	1378	1217	1205	1209	973	904	947	1082	856	959	1098
Syyteoik. vanh.	517	533	636	723	713	635	530	621	783	951	1253
Ei näyttöä	16116	16416	16063	17024	15282	14643	15292	16094	13968	15689	17418
Ei rikos	457	436	428	447	439	340	362	357	271	318	418

Kuvio 5 Prosessuaalinen syyttämättä jättäminen vuosina 2011–2021. *Lähde:* VKSV

	Huum.	Työ ja ymp.	Liik.	Seksuaali	Väkiv.	Talous*	Omais.*	Kaikki
Ei rikos	17	18	23	15	77	8	78	381
Ei näyttöä	833	271	1321	552	3881	371	4608	14188
Vanhent.	22	15	12	20	94	43	207	512
Ei s.oik.	21	13	56	15	421	32	391	1160

Kuvio 6 Prosessuaalinen syyttämättä jättäminen vuonna 2013 eri rikoksissa
Lähde: Tilastokeskus (vuoden 2013 jälkeen tietoja ei ole saatavissa)

* Talousrikoksiin on otettu mukaan verorikokset, kirjanpitorikokset, muut elinkeinorikokset ja velallisen rikokset. Näitä rikoksia ei ole siten laskettu mukaan omaisuusrikosten ryhmään.

Yhteenveto

Syyteharkinta

Poliisi ratkaisee nykyisin itsenäisesti suuren osan vähäisimmistä rikoksista sakkomääräyksellä tai – tieliikennelain vuoden 2020 uudistuksen jälkeen yhä harvemmin – rikesakolla. Näitä oli yhteensä noin 79 542 ratkaisua vuonna 2021, mikä oli 33 prosenttia poliisin selvittämistä, tilastovuonna tietoon tulleista rikoksista ja rikkomuksista. Syyttäjän ratkaistavaksi poliisi ilmoitti rikoksen noin joka toisessa selvitetyssä, tilastovuonna tietoon tulleessa rikostapauksessa (59 % tapauksista vuonna 2021). Osa jutuista päättyy syyttäjäportaassa joko siten, että syyttäjä vahvistaa asiassa rangaistusmääräyssakon (28 % syyttäjän kaikista noin 120 591 ratkaisusta) tai juttu päättyy syyttämättäjättämiseen (9 %). Mahdollisia muita syyttäjän ratkaisuja kuten esitutkinnan rajoittamispäätöksiä oli 16 prosenttia (noin 19 300 vuonna 2021). Lopuissa eli lähes puolessa (47 % vuonna 2021) jutuista syyttäjä päätti nostaa syytteen tuomioistuimessa.

Syyttämättä jättäminen

Harkinnanvaraisen (aiemmin seuraamusluontoisen) syyttämättä jättämisen käyttö on pitkällä tarkasteluvälillä vähentynyt. Vuonna 1998 tehtiin 8 600 syyttämättäjättämisratkaisua ja vuosina 2003–2005 enää hieman runsaat 5 000. Vuoden 2005 jälkeen harkinnanvaraisten syyttämättäjättämispäätösten määrät ovat kuitenkin jälleen kohonneet 6 000–7 200 tapaukseen vuosittain ja vuonna 2020 harkinnanvaraisia syyttämättäjättämispäätöksiä tehtiin 7 600 tapauksessa ja vuonna 2021 jo 9 065 tapauksessa. Yksittäisistä rikosryhmistä syyttämättä jättäminen on 2010-luvun alkupuolen tietojen valossa yleisintä pahoinpitelyrikoksissa sekä työ- ja ympäristörikoksissa. Selvästi yleisimmät harkinnanvaraisen syyttämättä jättämisen perusteet olivat vähäisyys- (23 %), kohtuus- (24 %) ja konkurrenssiperuste (49 %) vuonna 2021.

Prosessuaalinen syyttämättä jättäminen on pysytellyt koko 2000-luvun pääosin noin 16 000–19 000 vuositapauksen tuntumassa. Vuonna 2021 prosessuaalisia syyttämättäjättämispäätöksiä tehtiin hieman tätä enemmän, kaikkiaan 20 187. Selvästi yleisin syyttämättäjättämisperuste oli näytön puuttuminen. Tätä perustetta käytettiin noin 17 418 kertaa (86 %) vuonna 2021.

B4 Rikosten viranomaiskäsittely ja rikosprosessin kesto

Rikosprosessin tapahtumavirta

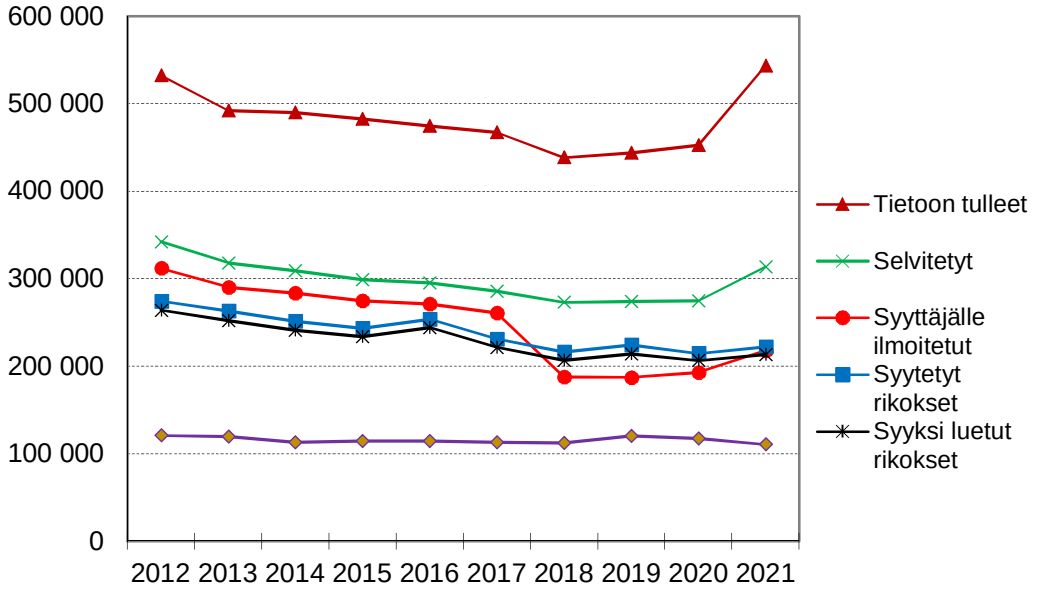
Rikosten viranomaiskäsittelyn tilastollinen tarkastelu on toisistaan poikkeavien tilastollisten käsitteiden vuoksi hankalaa. Prosessin eri vaiheissa tilastoyksikköinä käytetään vaihtelevasti rikosta, rikoksesta epäiltyä, syytettyä ja tuomittua henkilöä sekä rikosjuttua, joka voi käsittää yhtä useampia rikoksia ja/tai tekijöitä. Toinen ongelma johtuu puolestaan siitä, että tilastovuosi on aina kalenterivuosi, mutta rikoksen viranomaiskäsittely voi osua usean eri vuoden osalle, jolloin eri vaiheet tilastoituvat eri vuosille.

Tässä jaksossa tarkastelu koskee rikoksen tietoon tulemisen ja alioikeuden päätöksen välistä aikaa. Jakso ei sisällä siten muutoksenhaku- ja täytäntöönpanotietoja. Esitys on rajattu koskemaan rikoslakirikoksia. Tämän vuoksi rikesakolla ratkaistut liikennerikkomukset jäävät käsittelyn ulkopuolella. Aluksi prosessin kulkua tarkastellaan rikosten tapahtumavirtana ja sen jälkeen henkilöperusteisesti (epäilty, syytetty, tuomittu). Lopuksi luodaan katsaus eräitten keskeisten rikostyyppien eroihin prosessissa. Kaikkien rikosten tapahtumavirrasta on myös kaaviomuotoinen esitys jaksossa IA.

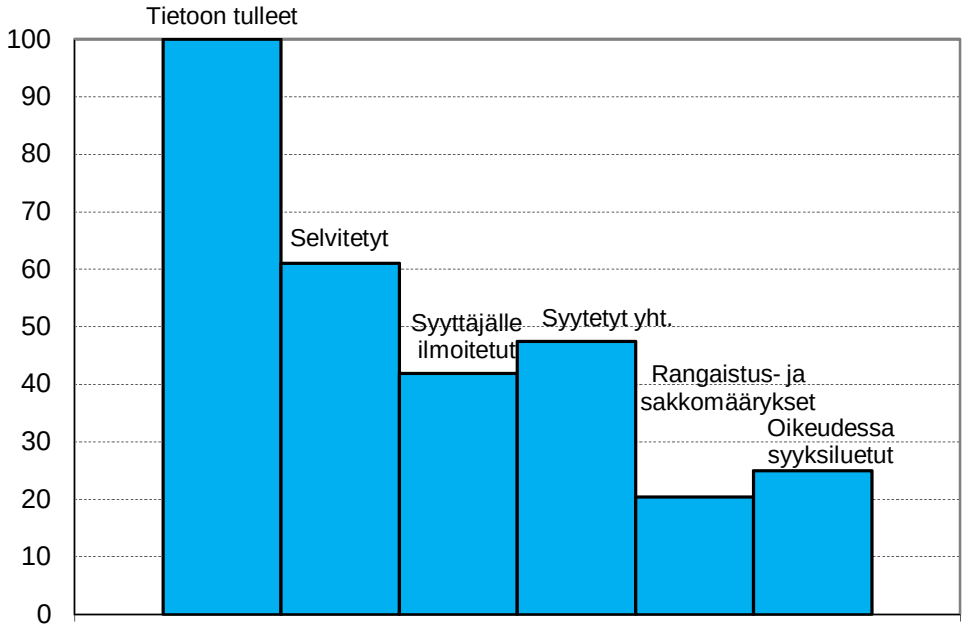
Rikokset prosessin etenemisen kuvaajana

Kuvioissa 1 on esitetty rikoslakirikosten osalta poliisin tietoon tulleiden, selvitettyjen ja syyttäjälle ilmoitettujen rikosten sekä rikoksista nostettujen syytteiden ja syyksi luettujen rikosten määrät vuosina 2012–2021. Kuviosta 2 puolestaan selviää, missä prosessin vaiheissa rikoksia karsiutuu pois viranomaiskäsittelyn eri vaiheissa ja kuinka suuri osuus päätyy lopulta oikeudessa annettuun syyksi lukevaan tuomioon, syyttäjän vahvistamaan rangaistusmääräykseen tai poliisin vahvistamaan sakkomääräykseen[1] yhteensä vuosina 2017–2021. Rikosten määrät koskevat prosessin läpi kulkeutuneita kaikkia tilastoituja rikoksia eivätkä vain ns. päärikoksia, joissa olisi huomioitu rikoksesta epäillyn tekemä törkein rikos.

[1] Sakkomenettelyä koskevat uudet säännökset tulivat voimaan 1.12.2016.

Kuvio 1 Poliisin tietoon tulleet rikoslakirikokset, rikosten selvittäminen, syyttäjälle ilmoittaminen, syyttäminen ja oikeudessa tai rangaistusmääräysmenettelyssä syyksi luetut rikokset vuosina 2012–2021 (rangaistusmääräyksiin sisältyvät 1.12.2016 alkaen myös sakkomääräykset)

Kuvio 2 Selvitettyjen, syyttäjälle ilmoitettujen, syytettyjen ja oikeudessa tai rangaistusmääräysmenettelyssä syyksi luettujen rikosten osuudet (%) poliisin tietoon tulleista rikoksista yhteensä vuosina 2017–2021

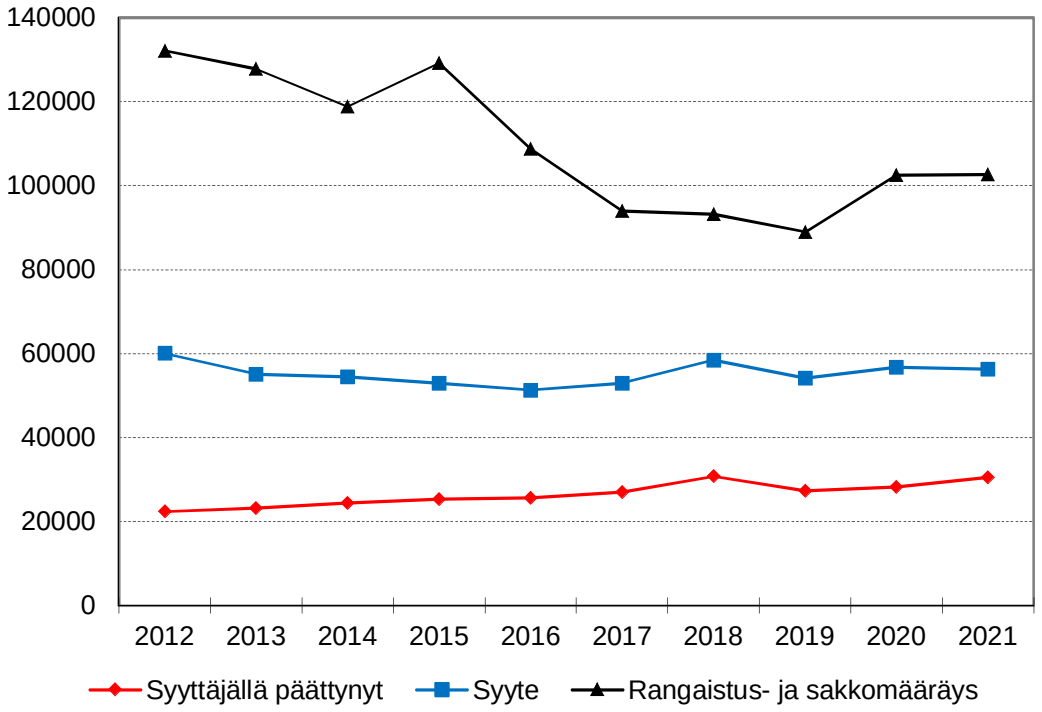
Selvästi eniten poliisin tietoon tulleista rikoslakirikoksista karsiutuu pois esitutkintavaiheessa. Syynä on se, ettei rikokseen löydy epäiltyä tai rikos jää muuten selvittämättä taikka rikos on edelleen tutkittavana. Rikoslakirikosten selvitysaste on vaihdellut 58–65 prosentin välillä vuosina 2012–2021 ja oli keskimäärin 62 prosenttia ko. aikavälillä. Kun selvitysaste lasketaan vain ti-

lastovuonna tietoon tulleista, selvitysprosentti on kymmenisen prosenttiyksikköä pienempi eli vaihteli 44–53 prosentin välillä. Vuodesta 2005 alkaen selvitysprosentti oli korkeampi kuin vuosituhannen alussa, mutta on sittemmin laskenut trendinomaisesti vuodesta 2013 alkaen. Nousu johtui todennäköisesti rikollisuuden rakenteessa tapahtuneista muutoksista. Helposti selvitettävien rikosten kuten liikennerikosten ja väkivaltarikosten osuudet ovat kasvaneet ja vastaavasti vaikeasti selvitettävien omaisuusrikosten osuudet vähentyneet. Viime vuosina selvitysasteet ovat kuitenkin heikentyneet (ks. tarkemmin jakso B2).

Kautta 2000-luvun poliisi ilmoitti rikoksen syyttäjälle keskimäärin 90 prosentissa selvitetyistä rikoslakirikoksista. Vuodesta 2017 alkaen tämä ilmoitusprosentti on kuitenkin laskenut selvästi, noin 70 % paikkeille. Laskua selittänee osaltaan se, että merkittävä osa rikoksista käsitellään nykyisin poliisin päätöksellä sakkomenettelyssä, jolloin rikosta ei ilmoiteta syyttäjälle. Muita ilmoittamattomuuden syitä on esimerkiksi se, että poliisi toteaa, ettei mitään rikosta ole tapahtunutkaan taikka, ettei edellytyksiä syytteen nostamiseksi ole esimerkiksi epäillyn alaikäisyyden tai rikoksen vanhentumisen vuoksi.

Vuosina 2007–2016 ilmoittamatta jätetyistä rikoksista keskimäärin 50 prosentissa ilmoittamatta jättämisen peruste oli se, että poliisi katsoi, että tapauksessa ei ollut kyse rikoksesta (noin 10 000–15 000 tapausta vuodessa). Poliisilla on myös mahdollisuus jättää rikos ilmoittamatta sen vähäpätöisyyden vuoksi, jos asianomistajalla ei ole rikoksen suhteen vaatimuksia. Tämä peruste oli syynä noin kuudesosassa syyttäjälle ilmoittamatta jätetyissä tapauksissa vuosina 2007–2016. Viime vuosina näiden perusteiden osuus on kuitenkin pudonnut huomattavasti ilmoittamatta jätettyjen tapausten joukossa. Vuosina 2017–2019 ei-rikosten osuus ilmoittamatta jätettyjen tapausten joukossa oli kunakin vuonna vain noin 3,5 prosenttia ja vähäpätöisyysperusteen osuus 2,5–3 prosenttia. Vuonna 2021 ei-rikosten osuus ilmoittamatta jätetyistä tapauksista oli puolestaan 16,2 prosenttia ja vähäpätöisyysperusteen osuus 5,4 prosenttia (vastaavat luvut vuonna 2020 16,8 % ja 5,9 %). Syy vuosien 2017–2019 pudotukseen on ennen muuta kirjaustekninen: vuodesta 2017 alkaen myös sakkomääräyksellä ratkaistut tapaukset on kirjattu syyttäjälle ilmoittamatta jätetyiksi. Tämä kirjauskäytännön muutos on nostanut syyttäjälle ilmoittamatta jätettyjen tapausten kokonaismäärää huomattavasti sekä nostanut sakkomääräysperusteen selvästi yleisimmin käytetyksi perusteeksi ilmoittamatta jätettyjen tapausten joukossa. 1.6.2020 voimaantullut tieliikennelain muutos on puolestaan pienentänyt syyttäjälle ilmoittamatta jätettyjen tapausten kokonaismäärää merkittävästi, kun tieliikenteen rikesakko korvaantui hallinnollisella liikennevirhemaksulla. Kokonaismäärän lasku heijastuu puolestaan ei-rikosten ja vähäpätöisyysperusteen suhteellisten osuuksien nousuna, vaikka tapausmäärien absoluuttisissa luvuissa ei ole suuria muutoksia aiempiin vuosiin.

Syyttäjää koskeva vaihe[1] on keskeinen rikosasioiden viranomaiskäsittelyn kannalta. Niistä tapauksista, jotka ilmoitetaan syyttäjälle ja joista syyttäjä päättää nostaa syytteen, ehdottomasti suurin osa (yli 95 %) johtaa syyksi lukevaan tuomioon. On kuitenkin syytä huomata, että kaikista syyttäjälle ilmoitetuista jutuista suurimman osan käsittely päättyy syyttäjäportaassa johonkin muuhun ratkaisuun kuin syytteen nostamiseen – käytännössä joko syyttäjän asiassa antamaan rangaistusmääräyssakkoon tai muuhun syyttäjän ratkaisuun.[2] Rangaistusmääräyksellä ja poliisin nykyisin antamalla sakkomääräyksellä ratkaistavia juttuja on lähes kaksi kolmasosaa syyttäjän päätöksistä (57 % keskimäärin vuosina 2012–2021). Rangaistusmääräysasioiden määrä on ollut suurimmillaan vuosina 2007–2008 (lähes 180 000 rikoslakirikosta vuodessa). Vuonna 2021 vastaava luku oli noin 102 700 rangaistus- ja sakkomääräystä (102 500 vuonna 2020, 89 000 vuonna 2019). Syyttäjän muuhun ratkaisuun kuten syyttämättä jättämiseen päättyi noin 14 prosenttia syyttäjän ratkaisemista jutuista vuosina 2012–2021. Lopuissa eli enemmän kuin joka neljännessä (29 % vuosina 2012–2021) rikoslakijutussa syyttäjä päättää nostaa syytteen tuomioistuimessa (ks. kuvio 3).

Kuvio 3 Syyttäjän ratkaisemat jutut ratkaisutyypin mukaan vuosina 2012–2021
Lähteet: Tilastokeskus ja VKSV

[1] Tilastokeskus on lopettanut syyttäjien käsittelemien juttujen tilastoinnin vuonna 2015 eikä vuodesta 2013 eteenpäin saada enää vastaavia tietoja. Tässä tarkastelussa Tilastokeskuksen tiedot onkin korvattu Valtakunnansyyttäjän virastosta saaduilla tilastoilla, mutta kaikkia tilastotietoja ei ole enää saatavilla lainkaan.
[2] 1.12.2016 alkaen poliisi ratkaisee vähäpätöisimmät rikokset sakkomääräyksellä.

Syyttäjän muista rikosprosessin päättävistä ratkaisuista ei ole käytettävissä lainkaan rikosmääriä koskevia tilastotietoja. Tilastokeskuksen juttukohtaisen syyttäjätilaston mukaan syyttäjällä päättyneistä jutuista 61 prosenttia oli syyttämättäjättämispäätöksiä vuosina 2004–2013. Toiseksi yleisin päätös oli yhdistää asia johonkin toiseen asiaan (19 %). Muita mahdollisia ratkaisuja olivat esitutkinnan rajoittaminen (ETL 3:10), syytesiirto tai jokin muu syyttäjän päätös. Rikoslakirikoksissa syyttämättä jättämispäätöksiä oli ollut vuosittain noin 10 000. Noin kolmannes syyttämättä jättämisistä on harkinnanvaraisia ja loput prosessuaalisella perusteella tehtyjä (ks. ed. syyttäjän toimintaa käsittelevä jakso B3).

Tuomioistuimessa syytetyistä rikoslakirikoksista 92,4 prosenttia johti syyksi lukevaan tuomioon vuosina 2017–2021. Hylättyjä syytteitä oli 6,4 prosenttia, rauenneita 1,2 prosenttia. Syytteen hylkäämisen yleisin peruste on näytön riittämättömyys. Asia raukeaa puolestaan esimerkiksi syytetyn kuoleman tai prosessuaalisen virheen vuoksi. Kaikkiaan 25 prosenttia poliisin tietoon tulleista rikoksista johti syyksi lukevaan oikeustuomioon asti samalla aikavälillä. Yhdessä rangaistus- ja sakkomääräysten kanssa osuus on kuitenkin noin puolet (45 %) poliisin tietoon tulleista rikoksista.

Rikoslajikohtainen tarkastelu

Liitetaulukossa 1 on esitetty keskeisten rikostyyppien viranomaiskäsittelystä vuosia 2017–2021 koskevia tilastotietoja. Viiden vuoden tiedot on taulukossa summattu yhteen. Rikosten selvittämistä, syyttämistä ja tuomioistuinkäsittelyä käsitellään niitä koskevissa jaksoissa yksityiskohtaisesti, minkä vuoksi tässä tarkastellaan eri rikosten käsittelyvaiheita vain lyhyesti ja toisiinsa vertaillen.

Eri rikosten selvitysasteessa on huomattavia eroja (ks. edellä jakso B2). Joissakin rikoslajeissa rikokset ovat asiallisesti selvitettyjä tullessaan poliisin tietoon. Niissä selvitysaste on lähellä 100 prosenttia. Tällaisia rikoksia ovat esimerkiksi liikennerikokset ja verorikokset. Henkirikoksistakin kyetään selvittämään suurin osa. Sen sijaan varkausrikoksista suurin osa (noin 85 %) jää selvittämättä ja karsiutuu siten viranomaiskäsittelystä pois jo esitutkintavaiheessa.

Syyttäjälle ilmoitetuista rikoksista syyte nostetaan tai asia käsitellään rangaistusmääräysmenettelyssä 80–100 prosentissa useimmissa rikoslajeissa (ks. myös edellä jakso B3). Varkausrikoksissakin (RL 28:1–2), joista siis valtaosa jää syyttäjälle ilmoittamatta, syyte nostettiin viimeisen viiden vuoden aikana 90 prosentissa niistä tapauksista, joissa poliisi ilmoitti rikoksen syyttäjälle. Pahoinpitelyrikoksista (RL 21:5–6) hieman alle kaksi kolmasosaa poliisin syyttäjälle ilmoittamasta teosta johti syytteeseen ja rais-

kausrikoksista (RL 20:1–3) alle 40 prosenttia. Näissä rikoslajeissa syyttämättä jättäminen on siten suhteellisesti yleisintä, mikä liittyy oikeudellisesti riittävän näytön hankintaa koskeviin ongelmiin.

Tuomioistuimen syyksi lukemat rikokset syytetyistä rikoksista vaihtelevat 60–100 prosentin välillä. Raiskausrikoksissa syyksilukeva tuomio annettiin 62 prosentissa syytetyistä rikoksista vuosina 2017–2021, kun taas rattijuopumusrikoksissa syyksilukuprosentti oli 98. Eri rikosten rangaistustietoja on esitetty jäljempänä jaksossa C3.

Tuomioistuimen hylkäämien syytteiden osuus oli selvästi suurin raiskausrikoksissa (38 %) vuosina 2017–2021. Velallisen rikoksissa ja ryöstörikoksissa hylkäysprosentti oli seuraavaksi suurin, noin 14 % kummassakin. Vähiten syytteitä hylättiin puolestaan rattijuopumusrikoksissa (1 %) ja huumausainerikoksissa sekä petoksissa (7 % kummassakin) (ks. liitetaulukko 1).

C RANGAISTUKSET JA RANGAISTUSKÄYTÄNTÖ

Frida Emilia Kuusisto Mäkelä

C1 Rangaistuskäytännön yleiskuvaus

Jaksossa annetaan yleiskuva tuomioistuinten rikosasioissa antamista ratkaisuista sekä eri rangaistuslajien käytöstä. Seuraava jakso sisältää tarkemmat rangaistuskäytäntötiedot eri rikoksissa.[1]

Rikosasioissa annetut ratkaisut

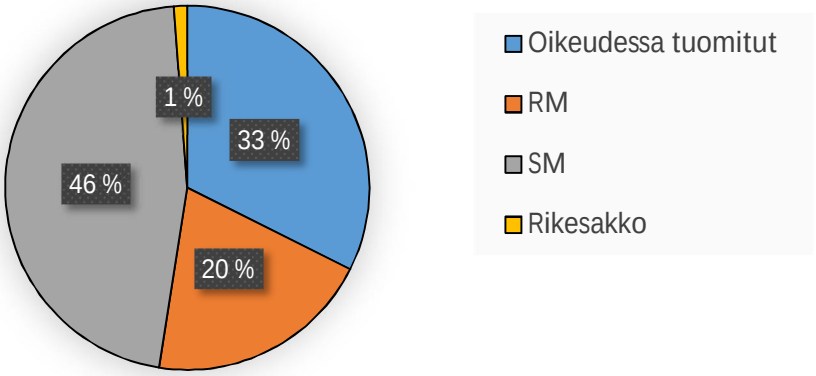
Taulukosta 1 käy selville alioikeuksissa syytettyjen ja eri rangaistuksiin tuomittujen määrä vuosina 2015–2021. Kuvioista 1 ja 2 nähdään puolestaan, minkälaisissa menettelyprosesseissa henkilöt on tuomittu ja alioikeuksissa tuomittujen rangaistuslajien osuudet vuonna 2021.

Vuonna 2020 yleisissä alioikeuksissa syytettiin rikoksesta yhteensä 52 357 henkilöä. Näistä todettiin syylliseksi 49 266 (94,1 %) ja tuomittiin rangaistukseen 48 960 (93,5 %). Vuonna 2021 tuomioistuimessa rangaistukseen tuomituista 9,4 prosenttia (5 128), rangaistusmääräyksen saaneista 16,3 prosenttia (5 489) ja sakkomääräyksen saaneista 10,5 prosenttia (8 192) oli ulkomaan kansalaisia. Rikesakon saaneista 8,6 prosenttia (168) oli ulkomaan kansalaisia vuonna 2021.

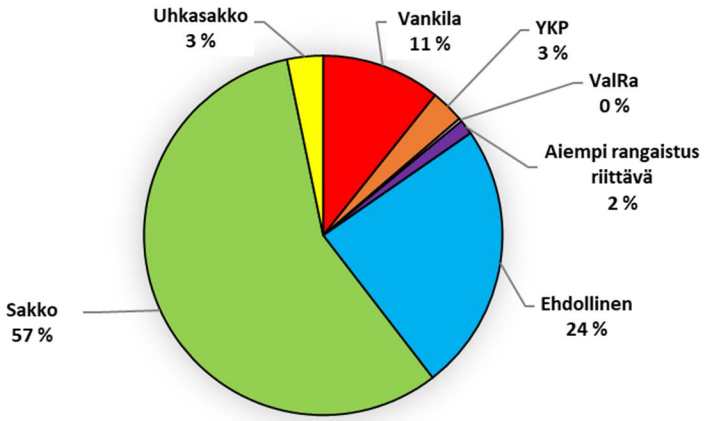
Vuonna 2021 rangaistukseen tuomittujen määrä kasvoi 10,9 prosenttia edellisestä vuodesta. Kyse oli kuitenkin pikemminkin paluusta tavanomaiseen vuoden 2020 pudotuksen jälkeen: vuosina 2018–2019 rangaistukseen tuomittujen määrä vastasi lähes täsmälleen vuoden 2021 rangaistukseen tuomittujen määrää (n. 54 000 tuomittua vuodessa), kun taas vuonna 2020 tuomittujen määrä oli tätä alhaisempi (vajaa 50 000 tuomittua). Vuoden 2020 lukua selittänee osaltaan koronapandemia, joka vaikutti myös tuomioistuinten toimintaan. Pääsääntöisesti rangaistusmääräys- ja oikeudenkäyntimenettelyssä syytettyjen ja tuomittujen määrät ovat laskeneet vuodesta 2004 lähtien lukuun ottamatta rikesakkoja, joiden määrä yleisesti ottaen kasvoi pitkään rajusti. Kasvu selittyi ennen muuta ylinopeuksien automaattisen kameravalvonnan käyttöönottamisella ja laajentumisella. Vuonna 2020 tähän tuli kuitenkin selvä muutos, kun rikesakkojen määrä laski huomattavasti vuoteen 2019 verrattuna: rikesakkoja annettiin vuonna 2020 yhteensä 122 234 kap-

[1] Jakso ei sisällä tietoja tuomitsematta jättämisestä eikä rangaistuksen mittaamisperusteista. Tilastokeskuksesta ei ole enää ollut vuodesta 2013 lähtien saatavissa tilastotietoja mainittujen lainkohtien soveltamisesta. Ks. edellisten vuosien Rikollisuustilanne- ja seuraamusjärjestelmäkatsaukset.

paletta eli 39,6 % vuoden 2019 rikesakkomäärästä (vuoden 2019 rikesakkomäärä oli yhteensä 308 429 kpl). Vuonna 2021 määrä putosi entisestään: rikesakkoja määrättiin enää 1 963 kappaletta eli vain 1,6 % vuoden 2020 rikesakkomäärästä. Pudotus selittynee ennen muuta tieliikennelain 1.6.2020 uudistuksella, jonka myötä vähäisistä rikkomuksista määrättävä tieliikenteen rikesakko korvattiin hallinnollisella liikennevirhemaksulla.

Kuvio 1 Vuonna 2021 kaikki rangaistukseen tuomitut prosessuaalisen menettelyn mukaan (%). *Lähde:* Tilastokeskus

Kuvio 2 Vuonna 2021 alioikeudessa rangaistukseen tuomitut rangaistuslajin mukaan (%). *Lähde:* Tilastokeskus

Oikeudenkäynnissä rangaistukseen tuomituille vuonna 2021 määrätyistä rangaistuksista valtaosa (57,2 %) oli päiväsakkorangaistuksia. Ehdottoman vankeusrangaistuksen (vankilarangaistus) sai 10,7 prosenttia (5 778 henkilöä) tuomituista ja ehdollisen vankeusrangaistuksen 24,2 prosenttia (13 004) tuomituista. Yhdyskuntapalvelun osuus oli tasan 3 prosenttia (1 613 tuomittua). Uutena seuraamuksena 1.11.2011 käyttöön otettuun valvontarangaistukseen tuomittiin ehdottoman vankeuden sijasta yhteensä 156 henkilöä (0,3 %). Oikeus katsoi aiemmin tuomitun ehdottoman vankeusrangaistuksen riittäväksi seuraamukseksi 720 tuomitun (1,3 %) kohdalla.

Valtaosa seuraamuksista määrätään summaarisessa menettelyssä. Rangaistus- ja sakkomääräykset sekä rikesakot kattoivat 68 prosenttia kaikista

seuraamuksista vuonna 2021. Osuus on kuitenkin aiempia vuosia huomattavasti pienempi (esimerkiksi vuonna 2020 vastaava osuus oli 83 %) rikesakkojen määrän huomattavan vähenemisen vuoksi, jonka syitä on selostettu ylempänä. Yhdessä tuomioistuinsakkojen kanssa varallisuuteen kohdistuvat rangaistukset kattoivat 94 prosenttia kaikista rangaistuksista vuonna 2020.

Taulukko 1 Seuraamustilasto 2015, 2017–2021 (alioikeudet)

	2015	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**
A. Oikeudenkäynnissä syytetyt	58704	54834	58769	58046	52357	57871
B. Näistä syylliseksi havaittu	55021	51478	55101	54481	49266	54191
C. Näistä rangaistukseen tuomittu						
- kaikki	54551	51137	54737	54104	49726	54284
- ehdoton vankeus[1]	5082	4812	5087	5278	4832	5778
- ehdollinen vankeus	13228	12205	12692	12458	11683	13004
- näissä oheissakko	5584	4757	4962	4478	4329	4232
- näissä yhdyskuntapalvelu[2]	281	322	302	264	226	284
- näissä nuorten valvonta koeaikana	787	661	703	682	671	730
- sakko	32329	30519	33087	32391	28920	30766
- yhdyskuntapalvelu	1820	1522	1606	1569	1448	1613
- valvontarangaistus	236	192	144	156	166	156
- nuorisorangaistus	5	8	8	6	9	12
- tuomitsematta jätetty[3]	470	341	364	377	306	357
- uhkasakko	1473	1433	1632	1679	1466	1744
D. Syyte hylätty tai asia jätetty sillensä						
- syyte hylätty	2948	2890	3042	3037	2554	3061
- asia rauennut/jätetty sillensä	735	466	626	528	537	619
E. Aikaisemmat rangaistukset						
- ehdollinen täytäntöön	602	605	621	610	589	689
- ehdonalainen vapaus						
- menetetty	255[4]	224[4]	252[4]	265[4]	236[4]	232[4]
- ei menetetty	30[4]	13[4]	10[4]	5[4]	5[4]	5[4]
F. Summaarinen menettely						
- rangaistusmääräyssakot	178550	41573	35537	35863	38532	33755
- sakkomääräykset	..	87772	90996	81178	81101	77672
- rikesakot	240702	330988	362812	308429	122234	1963
G. Syyksilukevat tuomiot						
+ sakko- ja rang. määräykset						
+ rikesakot	474273	511811	544446	479951	291133	167581

Lähde: Tilastokeskus

[1] Pois lukien yhdyskuntapalvelurangaistukset ja valvontarangaistukset. Vuodesta 2003 alkaen ehdollisiin ja ehdottomiin vankeusrangaistuksiin eivät enää sisälly tapaukset, joissa aikaisempi rangaistus on katsottu RL 7:6:n perusteella rikoksen riittäväksi seuraamukseksi (ns. kuittaustilanteet). Näitä on vuosittain noin 300–700.

[2] Yhdyskuntapalvelu ehdollisen rangaistuksen tehosteena astui voimaan vuonna 2001.

[3] Luku sisältää sekä seuraamusluontoiset että muulla perusteella tuomitsematta jätetyt.

[4] Ehdonalaiseen vapauden jäännösrangaistuksen täytäntöönpanoa koskeva uusi laki tuli voimaan 1.10.2006. Sen mukaan jäännösrangaistus voidaan määrätä täytäntöön pantavaksi koeaikana tehdyn uuden rikoksen vuoksi joko kokonaan tai osittain. Jäännösrangaistus määrättiin täytäntöön pantavaksi kokonaan 118 kertaa ja osittain 114 kertaa vuonna 2021 (yhteensä 232 kertaa). Tuomioistuin voi jättää jäännösrangaistuksen myös täytäntöön panematta laissa mainituilla perusteilla. Näin tehtiin 5 kertaa vuonna 2021.

[5] Sakkomenettelyä koskeva uudistus tuli voimaan 1.12.2016.

Rangaistuslajien osuuksien kehitys vuosina 1990–2021 ilmenee kuviosta 3 ja taulukosta 2.

Rangaistusten lukumäärässä tapahtui selkeä käänne vuoden 2004 jälkeen. Tuomioistuimessa tuomittujen rangaistusten lukumäärä on alentunut kokonaisuudessaan noin viidenneksellä (–21 %) vuodesta 2004 alkaen vuoteen 2021 mennessä. Vähentyminen on ollut tänä aikana keskimääräistä voimakkaampaa ehdottomissa vankilarangaistuksissa (–32 %) ja yhdyskuntapalvelussa (–56 %). Samalla ehdottomien vankilatuomioiden osuus kaikista rangaistuksista on vähentynyt noin 12 prosentista 9–10 prosenttiin ja yhdyskuntapalvelun noin 5 prosentista 3 prosenttiin. Ehdollisten vankeustuomioiden määrä on vähentynyt 20 prosenttia vuodesta 2004 mutta niiden suhteellisessa osuudessa kaikista rangaistuksista ei ole tapahtunut olennaisia muutoksia.

Myös oikeudessa tuomittujen sakkorangaistusten määrä on vähentynyt noin viidenneksen (–22 %) vuonna 2021 vuoteen 2004 verrattuna. Sakkorangaistusten osuus tuomioistuimessa tuomituista rangaistuksista kasvoi noin 57 prosentista 58–60 prosenttiin vuoteen 2020 mennessä. Vuonna 2021 sakkorangaistusten suhteellinen osuus tuomioistuinrangaistuksista oli kuitenkin jälleen noin 57 prosenttia, siis sama kuin vuonna 2004. Summaarisessa menettelyssä annettujen rangaistusmääräyssakkojen (vuodesta 2017 alkaen lukuun lasketaan myös sakkomenettelyssä määrätyt sakot) lukumäärä on samanaikaisesti vähentynyt vielä enemmän eli lähes kaksinkertaisesti. Rikesakkojen määrä sen sijaan yli kolminkertaistui kyseisenä aikana vuoteen 2019 mennessä. Vuonna 2020 rikesakkojen määrä kuitenkin putosi alle puoleen vuoden 2019 määrästä ja vuonna 2021 – oletettavasti edellä selostetusta tieliikennelain muutoksesta johtuen – väheni edelleen vain murto-osaan vuoden 2020 määrästä.

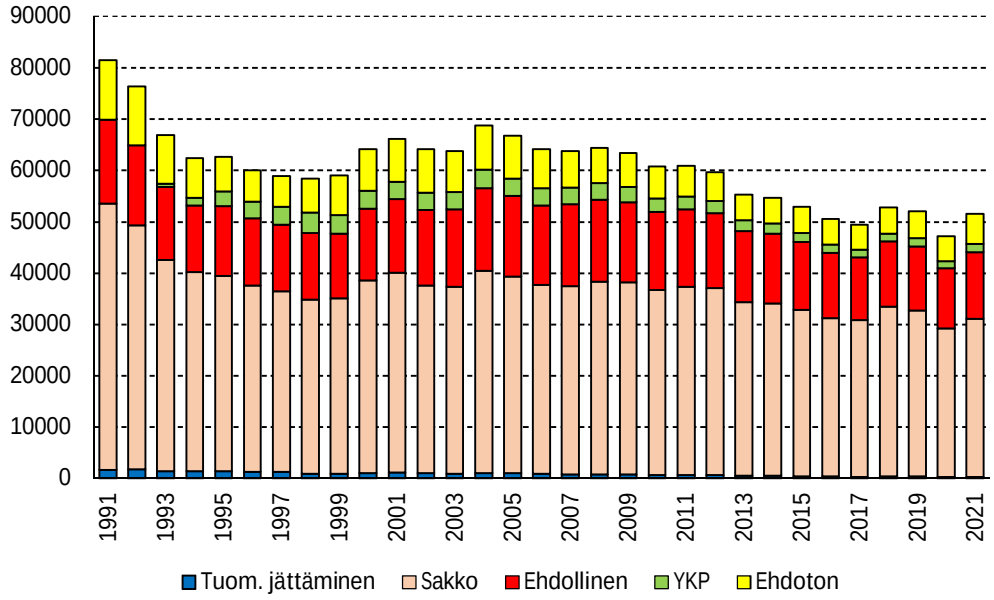
Taulukko 2 Oikeudessa tuomitut rangaistuslajit 1990–2021

Vuosi	Tuom.jätt.[1]		Sakko		Ehdollinen		Yhd.palvelu		Ehdoton		Kaikki[2]	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1990	1 909	*2,3*	52 537	*62,9*	17 427	*20,9*	..	*0,0*	11 657	*14,0*	83 530	*100*
1991	1 667	*2,0*	51 948	*63,8*	16 311	*20,0*	..	*0,0*	11 533	*14,2*	81 459	*100*
1992	1 789	*2,3*	47 473	*62,1*	15 637	*20,5*	..	*0,0*	11 538	*15,1*	76 437	*100*
1993	1 427	*2,1*	41 161	*61,5*	14 249	*21,3*	563	*0,8*	9 563	*14,3*	66 963	*100*
1994	1 398	*2,2*	38 856	*62,3*	12 933	*20,7*	1 487	*2,4*	7 699	*12,3*	62 373	*100*
1995	1 425	*2,3*	38 020	*60,7*	13 624	*21,8*	2 803	*4,5*	6 754	*10,8*	62 626	*100*
1996	1 266	*2,1*	36 323	*60,5*	13 039	*21,7*	3 277	*5,5*	6 101	*10,2*	60 006	*100*
1997	1 336	*2,3*	35 109	*59,6*	12 946	*22,0*	3 533	*6,0*	5 967	*10,1*	58 891	*100*
1998	967	*1,7*	33 889	*58,0*	12 943	*22,2*	3 957	*6,8*	6 642	*11,4*	58 398	*100*
1999	928	*1,8*	34 213	*58,0*	12 543	*21,3*	3 658	*6,2*	7 666	*13,0*	59 008	*100*
2000	1 104	*1,7*	37 504	*58,5*	13 973	*21,8*	3 413	*5,3*	8 147	*12,7*	64 141	*100*
2001	1 142	*1,7*	38 948	*58,9*	14 342	*21,7*	3 388	*5,1*	8 352	*12,6*	66 172	*100*
2002	1 011	*1,6*	36 573	*57,0*	14 770	*23,0*	3 313	*5,2*	8 484	*13,2*	64 151	*100*
2003	931	*1,5*	36 460	*57,2*	15 074	*23,6*	3 297	*5,2*	8 000	*12,5*	63 762	*100*
2004	1 011	*1,5*	39 420	*57,3*	16 165	*23,5*	3 621	*5,3*	8 530	*12,4*	68 747	*100*
2005	1 026	*1,5*	38 290	*56,7*	15 757	*23,3*	3 370	*5,0*	8 313	*12,3*	67 557	*100*
2006	860	*1,3*	36 813	*56,4*	15 513	*23,7*	3 310	*5,0*	7 662	*11,7*	65 277	*100*
2007	764	*1,2*	36 696	*56,6*	15 956	*24,6*	3 312	*5,1*	7 102	*11,0*	64 861	*100*
2008	738	*1,1*	37 615	*57,4*	15 998	*24,4*	3 222	*4,9*	6 888	*10,7*	65 496	*100*
2009	767	*1,2*	37 477	*58,1*	15 594	*24,2*	2 921	*4,5*	6 670	*10,3*	64 485	*100*
2010	657	*1,1*	36 120	*58,1*	15 098	*24,3*	2 676	*4,3*	6 296	*10,1*	62 132	*100*
2011	702	*1,1*	36 645	*58,9*	15 075	*24,2*	2 496	*4,0*	6 013	*9,7*	62 188	*100*
2012	661	*1,1*	36 463	*59,7*	14 582	*23,9*	2 387	*3,9*	5 532	*9,1*	61 030	*100*
2013	595	*1,1*	33 745	*59,7*	13 813	*24,4*	2 100	*3,7*	5 108	*9,0*	56 502	*100*
2014	528	*1,0*	33 604	*59,7*	13 580	*24,1*	1 926	*3,4*	5 051	*9,0*	56 283	*100*
2015	470	*0,9*	32 329	*59,3*	13 228	*24,2*	1 820	*3,3*	5 082	*9,3*	54 551	*100*
2016	464	*0,9*	30 757	*59,0*	12 763	*24,5*	1 639	*3,1*	4 974	*9,5*	52 120	*100*
2017	341	*0,7*	30 519	*59,7*	12 205	*23,9*	1 522	*3,0*	4 812	*9,4*	51 137	*100*
2018	364	*0,7*	33 087	*60,4*	12 692	*23,2*	1 606	*2,9*	5 087	*9,3*	54 737	*100*
2019	377	*0,7*	32 391	*59,9*	12 458	*23,0*	1 569	*2,9*	5 298	*9,8*	54 104	*100*
2020	306	*0,6*	28 920	*58,2*	11 683	*23,5*	1 448	*2,9*	4 832	*9,7*	49 726	*100*
2021	357	*0,7*	30 766	*56,7*	13 004	*24,0*	1 613	*3,0*	5 778	*10,6*	54 284	*100*

Lähde: Tilastokeskus

[1] Luku sisältää sekä seuraamusluontoiset että muulla perusteella tuomitsematta jätetyt.

[2] Yhteismäärä sisältää myös tuomittuja uhkasakkoja, muita rangaistuksia (esim. valvontarangaistus ja nuorisorangaistus) sekä tuomioita, joissa aikaisempi vankeusrangaistus on katsottu riittäväksi seuraamukseksi.

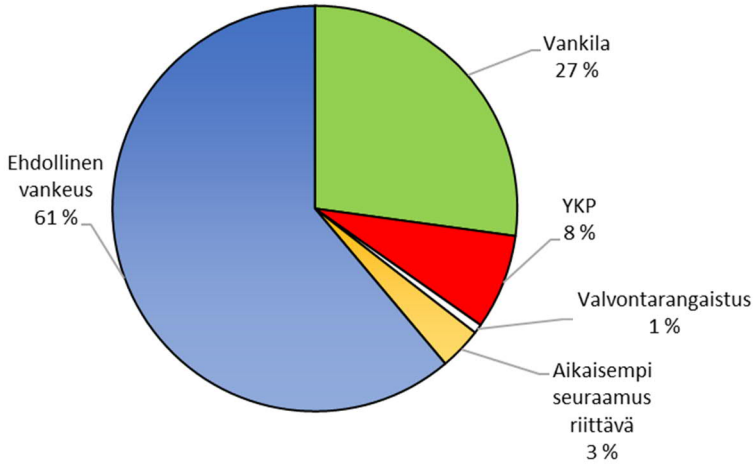

Kuvio 3 Oikeudessa tuomitut rangaistuslajit 1991–2021
Lähde: Tilastokeskus

C2 Rangaistuslajit

Ehdoton ja ehdollinen vankeus

Vankeuden lajit. Kuviossa 1 on esitetty vankeuteen tuomittujen osuudet rangaistuslajin mukaan. Vankeuteen tuomittiin yhteensä 21 271 henkilöä vuonna 2021. Lähes kaksi kolmesta (61 %) näistä vankeusrangaistuksista oli ehdollisia vankeusrangaistuksia ja reilu neljännes (27 %) ehdottomia vankilarangaistuksia. Vapaudessa suoritettavia ehdottomia vankeusrangaistuksia (eli yhdyskuntapalveluita ja valvontarangaistuksia) oli yhteensä noin 8 prosenttia kaikista vankeusrangaistuksista. Kuten edellä jakson C1 taulukosta 2 ja kuviosta 3 voitiin nähdä, ehdollisten vankeusrangaistusten osuus on jatkuvasti pitkällä aikavälillä yleisesti ottaen kasvanut ja ehdottomien vastaavasti vähentynyt.

Kuvio 1 Vankeuteen ja yhdyskuntaseuraamuksiin tuomitut rangaistuslajin mukaan vuonna 2021. *Lähde:* Tilastokeskus

Vankeusrangaistusten pituus. Kaikkien määräaikaisten vankeusrangaistusten keskipituus vuonna 2021 oli 6,3 kuukautta (6,1 kk vuonna 2020, 6,0 kk vuosina 2019 ja 2018). Kaikkien ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituus oli 9,7 kuukautta ja ehdollisten 4,3 kuukautta. Niiden ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituus, joita ei muunnettu yhdyskuntapalveluksi tai valvontarangaistukseksi, oli 11,6 kuukautta (11,5 kk vuonna 2020, 11,1 kk vuonna 2019 ja 11,2 kk vuonna 2018). Yhdyskuntapalveluksi muunnettujen vankeusrangaistusten keskipituus oli 3,4 kuukautta ja valvontarangaistukseksi muunnettujen 3,2 kuukautta vuonna 2021. Yhdyskuntapalvelurangaistusten keskimääräinen tuntimäärä oli noin 100 tuntia. Koska jälkimmäisistä on jo suoritettu RL 6:13:n mukainen vähennys, on ilmeistä, että lain esitöissä suositettua muuntosuhdetta noudatetaan jokseenkin tarkalleen. Taulukossa 1 on vastaavat tiedot myös ns. yhden rikoksen tuomioista.

Taulukko 1 Vankeusrangaistusten keskipituus 2021

	Tuomiossa yksi rikos, kk	Tuomiossa yksi tai useampi rikos, kk
Ehdoton vankeus	10,4	9,7
- vankilarangaistukset	13,4	11,6
- muunnettu ykp:ksi	3,2	3,4
- muunnettu valra:ksi	3,7	3,2
- ykp-tunnit	97 h	100 h
Ehdollinen vankeus	3,9	4,3
Kaikki	5,3	6,3

Lähde: Tilastokeskus

Puolet (49,8 %) kaikista tuomituista vankeusrangaistuksista oli pituudeltaan 1–90 päivää vuonna 2021. Yli kahden vuoden mittaisia vankilarangaistuksia oli 15 prosenttia kaikista ehdottomista vankeusrangaistuksista.

Tuomittujen ehdottomien vankeusrangaistusten pituus rangaistusluokittain ilmenee taulukosta 2 (lukumäärät). Mukana ovat kaikki ehdottomat vankeusrangaistukset (myös yhtenäisrangaistukset).

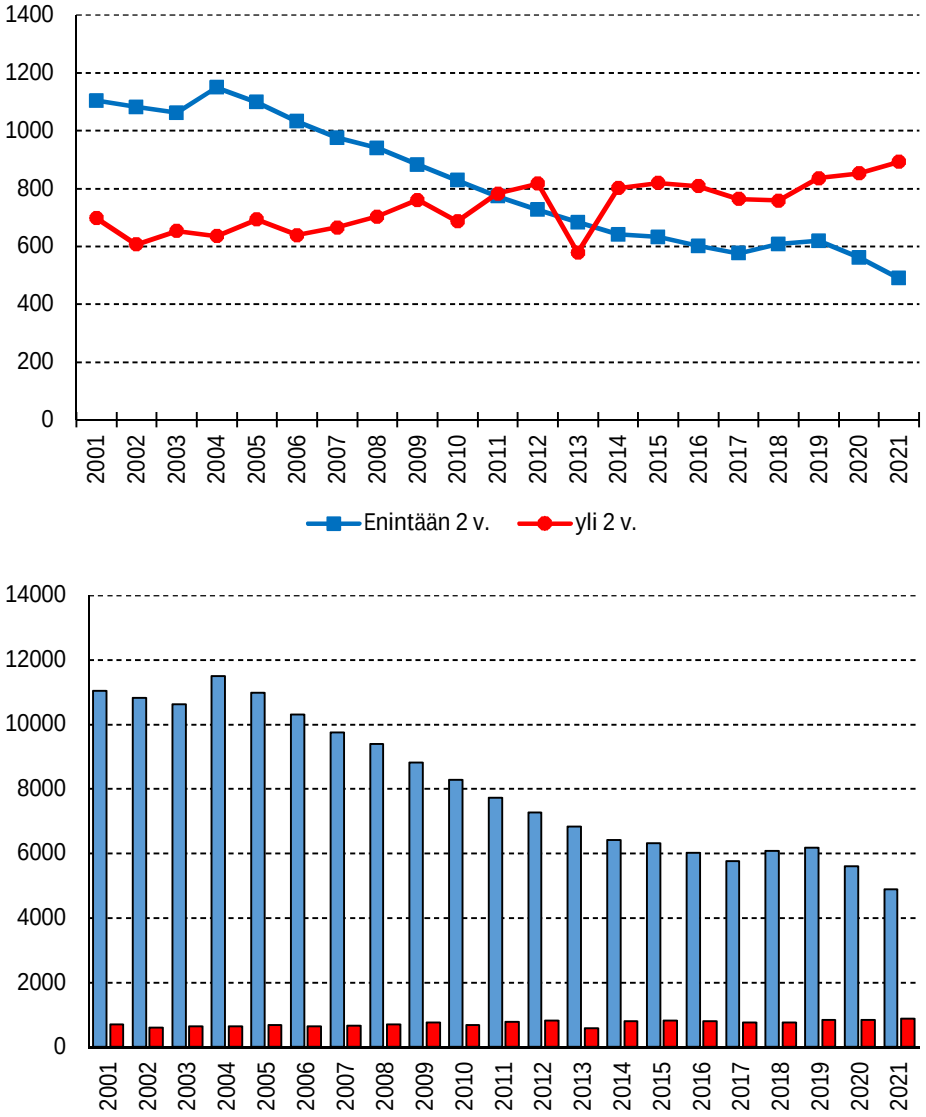
Taulukko 2 Tuomittujen ehdottomien vankeusrangaistusten (sisältää myös ykp:t ja valra:t) pituus vuosina 1990–2021

Vuosi	2 vuotta tai alle	Yli 2 vuotta–alle 4 vuotta	4 vuotta–alle 8 vuotta	8 vuotta–yli	Elinkautinen	Kaikki
1990	11 149	335	119	50	4	11 657
1991	10 980	354	124	72	3	11 533
1992	10 937	355	160	82	4	11 538
1993	9 516	365	165	68	12	10 126
1994	8 557	368	158	95	8	9 186
1995	8 959	365	159	68	6	9 557
1996	8 764	363	156	79	16	9 378
1997	8 936	338	145	77	5	9 501
1998	10 176	281	96	51	5	10 609
1999	10 780	326	133	78	7	11 324
2000	11 003	334	143	73	7	11 560
2001	11 042	394	208	77	19	11 740
2002	10 826	345	170	74	18	11 433
2003	10 628	413	150	76	15	11 282
2004	11 501	396	152	74	14	12 137
2005	10 989	413	154	99	28	11 683
2006	10 320	412	136	75	13	10 956
2007	9 757	439	147	71	9	10 423
2008	9 406	431	156	101	16	10 110
2009	8 830	484	197	67	13	9 591
2010	8 285	447	156	59	25	8 972
2011	7 736	481	198	81	23	8 519
2012	7 267	566	171	62	19	8 085
2013	6 834	381	125	53	19	7 412
2014	6 412	494	194	82	16	7 198
2015	6 331	539	181	87	13	7 151
2016	6 020	510	205	84	10	6 829
2017	5 761	517	189	51	8	6 526
2018	6 078	498	190	60	11	6 837
2019	6 191	562	199	55	20	7 027
2020	5 614	574	203	55	21	6 467
2021	4 896	568	230	79	16	5 794

Laskettu Tilastokeskuksen tiedoista.

Pitkien (yli 2 v.) vankeusrangaistusten määrä oli alimmillaan vuonna 1998 (433 tuomittua). Sen jälkeen määrä on vähitellen kasvanut. Vuonna 2012 yli 2 vuoden pituisia tuomioita oli 818 ja vuonna 2015 vastaavasti 820, mitkä ovat suurimmat näin pitkiin rangaistuksiin tuomittujen määrät viimeisen 20 vuoden aikana ennen vuosia 2019–2021, jolloin yli 2 vuoden pituisia tuomioita on ollut vuosittain noin 850–900 kappaletta (893 vuonna 2021, mukaan luettuna elinkautiset tuomiot). Vuonna 2013 määrä oli selvästi vähäisempi eli 578 tuomittua, mutta kasvoi taas noin 750–800 tuomittuun vuosina 2014–2018 (759 vuonna 2018). Enintään 2 vuoden pituisten ehdottomien vankeustuomioiden määrä on sen sijaan laskenut vuodesta 2005 alkaen, pois lukien vuodet 2018 ja 2019, jolloin kasvua edellisvuoteen verrattuna oli 5,5 prosenttia vuonna 2018 ja 1,8 prosenttia vuonna 2019. Vuonna 2020 alle kahden vuoden pituisten tuomioiden määrä kääntyi taas laskuun ja lasku jatkui vuonna 2021, jolloin enintään 2 vuoden pituisia tuomioita oli 13 prosenttia vähemmän kuin

edellisvuonna. Erot suurimpien ja pienimpien määrien luvuissa ovat merkittäviä eli enimmillään yli kaksinkertaisia (kuvio 2).

Kuvio 2 Enintään 2 vuoden ja yli 2 vuoden pituisiin ehdottomiin vankeusrangaistuksiin tuomitut vuosina 2001–2021 (ylemmässä kuviossa enintään 2 vuoden pituiset vankeudet on esitetty esitysteknisten seikkojen vuoksi kymmenesosina ja todelliset määrät nähdään näiden kahden kuvion alemmassa kuviossa)

Taulukkoon 3 on merkitty ehdottomien vankeusrangaistusten keskiarvot vuosina 2013–2021 ja tuomittujen rangaistusten lukumäärät. Näiden pohjalta on laskettu myös vuosittain tuomittujen laskennallisten vankilavuosien määrä. Tiedot ilmoitetaan ainoastaan vankilaan johtaneista vankeusrangaistuksista (pois lukien yhdyskuntapalvelut ja valvontarangaistukset).[1] Viimeiseen sarakkeeseen on merkitty prosentuaalinen muutos vuodesta 2013 vuoteen 2021.

[1] Todellisia vankilavuosia laskettaessa olisi lisäksi otettava huomioon ehdonalaista vapautumista koskevat säännöt. Seikalla ei kuitenkaan ole vaikutusta muutosprosesseja laskettaessa.

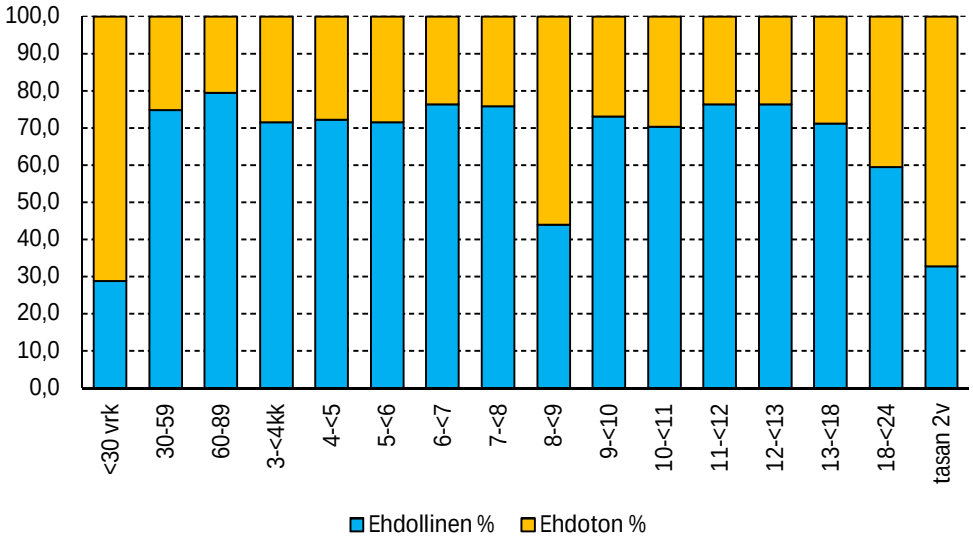
Taulukko 3 Ehdottomien määräaikaisten vankeusrangaistusten (vankilarangaistusten) keskipituus ja tuomitut vankilavuodet 2013–2021*

	2013	2015	2017	2019	2020	2021	Muutos-% 2013–2021
Keskiarvo kk	11,5	12,4	11,8	11,1	11,5	11,6	*+0,9 %*
Käyttöosuus %	9,0	9,6	9,4	9,5	9,7	10,6	*+1,6 %yks*
Tuomioita	5 089	5 069	4 804	5 278	4 832	5 778	*+13,5 %*
Vankilavuosia	4 877	5 238	4 724	4 882	4 631	5 585	*+14,5 %*

* Elinkautisvangit on jätetty laskelmasta pois.

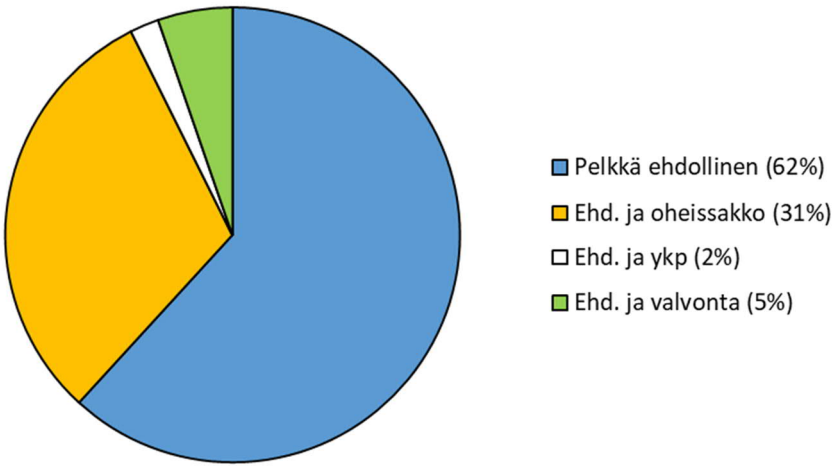
2010-luvulla ehdottomien määräaikaisten vankeusrangaistusten käyttöasteen ja keskipituuden vaihtelu on ollut vuositasolla tarkastellen melko vähäistä. Vuonna 2013 määräaikaisia vankilatuomioita annettiin 5 089 ja vuonna 2021 5 778 eli vajaa 15 % enemmän. Vuonna 2013 9 prosenttia päärikostuomioista oli vankilatuomioita; vuonna 2021 osuus oli 10,7 prosenttia, kasvua oli siis 1,6 prosenttiyksikköä. Vuonna 2013 tuomioiden keskipituus oli 11,5 kuukautta ja vuonna 2021 11,6 kuukautta. Kolmas tapa mitata vankilan käyttöalaa on laskea keskirangaistusten ja tuomittujen tapausten lukumäärien pohjalta vuosittain tuomittujen vankilavuosien kokonaismäärä. Se ottaa huomioon niin tuomittujen tapausten lukumäärien kuin keskirangaistustenkin vaihtelut. Lukumäärien ja keskirangaistusten yhteisvaikutuksena vuonna 2021 tuomittiin 14,5 prosenttia enemmän vankeusvuosia kuin vuonna 2013.

Ehdollisesta rangaistuksesta. Vankeus voidaan määrätä ehdolliseksi, jollei rikoksen vakavuus, tekijän syyllisyys tai tekijän aikaisempi rikollisuus edellytä ehdottomaan vankeuteen tuomitsemista. Lisäksi edellytyksenä on, ettei tuomion pituus ylitä kahta vuotta. Käytännössä tärkeimmät lajivalintaperusteet ovat uusiminen ja teon törkeys. Vankeusrangaistuksista 62 prosenttia määrättiin ehdolliseksi vuonna 2021. Rangaistuksen ehdollisuuden sekä rangaistusajan pituuden välistä yhteyttä tarkastellessa havaitsee, kuinka rangaistusaikojen kohotessa myös ehdollisten rangaistusten osuus jonkin verran alenee. Vankeustuomio määrätään useimmin ehdolliseksi, kun tuomion pituus on 30–90 päivää. Tasan kahden vuoden mittaisista rangaistuksista noin kolmannes määrättiin ehdolliseksi. Kuviossa 3 on tiedot eripituisten vankeusrangaistusten ehdollisuudesta vuonna 2021.

Kuvio 3 Vankeusrangaistuksen laji ja määrä 2021

Ehdollista rangaistusta koskevan lain mukaan ehdollisen vankeusrangaistuksen lisäksi voidaan tuomita ns. oheissakko. Oheissakon käyttöä koskevat tiedot ovat taulukossa 4 ja kuviossa 4. Vajaalle puolelle (40 %) ehdolliseen vankeuteen tuomituista määrättiin jokin oheisseuraamus rangaistuksen tehosteeksi.

Kuvio 4 Ehdolliseen vankeusrangaistukseen tuomitut oheisseuraamuksen mukaan vuonna 2021

Taulukko 4 Ehdollisen rangaistuksen lisäksi oheissakkoon tuomitut 2021[1]

Päärikos	Ehdolliset yhteensä N	Oheissakot N	Osuus ehdollisista %	Osuus oheissakoista %
Kaikki	13 004	4 232	*32,5*	*100,0*
Rattijuopumus (RL 23:3–4)	4 298	4 018	*93,5*	*95,0*
Muut	8 706	214	*2,5*	*5,1*
Näistä:				
- Pahoinpitely (RL 21:5)	1 495	43	*2,9*	*1,0*
- Törkeä pahoinpitely (RL 21:6)	199	7	*3,5*	*0,2*
- Varkaus (RL 28:1)	419	7	*1,7*	*0,2*
- Elinkeinorikokset (RL 30 luku)	386	4	*1,0*	*0,1*
- Petos, törkeä petos (RL 36:1–2)	1 031	11	*1,1*	*0,3*
- Huumausainerikokset (RL 50)	1 667	26	*1,6*	*0,6*

Lähde: Tilastokeskus

[1] Mukana eivät ole RL 7:6:n nojalla kohtuullistetut.

Kaikista ehdolliseen vankeusrangaistukseen tuomituista 33 prosenttia sai vankeuden tehosteeksi oheissakon. Sakot keskittyvät voimakkaasti liikennejuopumusrikoksiin. 95 prosenttia oheissakoista määrättiin rattijuopumuksista (RL 23:3–4). Vastaavasti 94 prosenttiin liikennejuopumuksesta määrätyistä ehdollisista vankeusrangaistuksista liitettiin oheissakko. Muissa rikoksissa (kuin rattijuopumuksessa) oheissakko liitetään noin 3 prosenttiin ehdollisista vankeusrangaistuksista. Oheissakon käyttöosuus on hieman perustasoa korkeampi törkeissä pahoinpitelyrikoksissa.

Lakiin vuonna 2001 otettua mahdollisuutta liittää yhden vuoden ylittävän ehdollisen vankeusrangaistuksen tehosteeksi yhdyskuntapalvelu käytettiin kaikkiaan 284 kertaa vuonna 2021, eli noin neljänneksessä (25 %) tapauksista, joissa tuomittiin yli vuosi ehdollista vankeutta. Erityisesti tätä rangaistusta käytettiin törkeästä pahoinpitelystä (19 %) ja huumausainerikoksista (17 %) annetuissa tuomioissa.

Alle 21-vuotiaana rikoksen tehneistä 730 henkilöä määrättiin ehdollisen vankeuden ohella valvontaan vuonna 2021. Nuorista henkilöistä (15–17-vuotiaat) valvonta määrättiin ehdollisen vankeuden tehosteeksi noin joka toisessa tapauksessa (53 %) ja nuorille aikuisille (18–20-vuotiaat) noin joka kolmannessa tapauksessa (32 %) vuonna 2021.

Yhdyskuntapalvelu

Yhdyskuntapalvelun tilastoinnista. Yhdyskuntapalvelun soveltamisessa ja käytössä erottuu kolme vaihetta: 1) Soveltuvuusselvitys (soveltuuko syytetty yhdyskuntapalveluun), 2) rangaistuksen tuomitseminen sekä 3) täytäntöönpano. Eri vaiheita koskevista viranomaisratkaisuista saadaan tietoa useista eri lähteistä. Soveltuvuusselvityksiä ja rangaistuksen täytäntöönpa-

noa seurataan Rikosseuraamuslaitoksen toimesta. Tuomioistuinten ratkaisukäytännön seuranta perustuu yleiseen tuomioistuintilastoon. Rangaistuksen käyttöä voidaan kuvata sekä absoluuttiluvuin, että kertomalla, kuinka suuri osa ns. muuntokelpoisista vankeusrangaistuksista (korkeintaan 8 kuukauden mittaisista ehdottomista vankeusrangaistuksista) on muunnettu yhdyskuntapalveluksi. Jälkimmäisestä käytetään seuraavassa termiä ”käyttöaste”. Taulukkoon 5 on kerätty keskeiset yhdyskuntapalvelun käyttöä koskevat tiedot. Kuvaus on jäsennetty kolmeen portaaseen (I soveltuvuusselvitys –> II tuomioistuinvaihe –> III täytäntöönpano).

Taulukko 5 Yhdyskuntapalvelun käyttö 2012–2021

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
I. Soveltuvuusselvitys										
- selvityspyyntöjä esitetty	5357	4589	4296	4037	3858	3850	4057	3872	4190	4228
- soveltuvuusselvitys tehty	4089	3610	3451	3136	2990	3067	3095	2912	3184	3203
- suositettu YKP	3414	3124	2985	2744	2602	2600	2574	2436	2679	2672
II. Tuomiotiedot										
- muuntokelpoisia (max. 8 kk)	6333	5960	5390	5332	5038	4915	5249	5403	4919	5819
- näistä tuomittu YKP	2421	2107	1926	1820	1639	1522	1606	1569	1448	1613
III. Täytäntöönpanotiedot										
- täytäntöönpano aloitettu	2704	2366	2204	2136	1914	1792	1741	1821	1488	1665
- suoritettu loppuun	2296	2086	1908	1832	1643	1489	1436	1445	1166	1437
- keskeytetty	482	373	375	326	359	321	343	280	294	246
- täytäntöönpanossa*	1302	1217	1157	1127	1021	1015	1039	1128	1175	1177
- suoritettuja tunteja	225158	199514	180749	173657	151396	140408	136865	143786	118345	145650

Lähteet: Tilastokeskus ja Rikosseuraamuslaitos
* Tilanne 31.12

Taulukko 6 Soveltuvuusselvitykset 2012–2021

	Selvityspyyntöjä	Soveltuvuusselvitys tehty %	Yhdyskuntapalvelua suositettu %
2012	5 357	*76,3*	*83,4*
2013	4 589	*78,7*	*86,5*
2014	4 296	*80,3*	*86,5*
2015	4 037	*77,7*	*87,5*
2016	3 858	*77,5*	*87,0*
2017	3 850	*79,7*	*84,5*
2018	4 057	*76,3*	*83,2*
2019	3 872	*75,2*	*83,7*
2020	4 190	*76,0*	*84,1*
2021	4 228	*75,8*	*83,4*

Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Soveltuvuusselvitys. Rikosseuraamuslaitokselta pyydettiin kaikkiaan 4 228 soveltuvuusselvitystä vuonna 2021. Niitä tehtiin 76 prosentissa pyydetyistä

tapauksista (aina vastaajaa ei tavoiteta tai hän ei tule selvitykseen). Pyyntöjen määrä on laskenut vuodesta 1998 (10 849) selvästi ja jonkun verran myös 2010-luvun alkuvuosista, jolloin selvityspyyntöjä tehtiin noin 5 500 kappaletta vuodessa.

Taulukko 7 Tuomitut 2012–2021

	Vankeus max. 8 kk	Yhdyskuntapalvelu	Käyttöaste %
2012	6 633	2 421	*36,5*
2013	5 960	2 107	*35,4*
2014	5 390	1 927	*35,7*
2015	5 332	1 820	*34,1*
2016	5 038	1 639	*32,5*
2017	4 915	1 522	*31,0*
2018	5 249	1 606	*31,0*
2019	5 403	1 569	*29,0*
2020	4 919	1 448	*29,4*
2021	5 819	1 613	*27,7*

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Tuomioistuinratkaisu. Vuonna 2021 tuomioistuimissa langetettiin 1 613 yhdyskuntapalvelurangaistusta, mikä vastasi 28 prosenttia muuntokelpoisista vankeusrangaistuksista. Vuonna 1998 vastaavat luvut olivat vielä 3 957 yhdyskuntapalvelua ja 43 prosenttia. Uuden rangaistuksen käyttöaste kasvoi vuosina 1993–1997 kaksinkertaiseksi (22 prosentista 46 prosenttiin). Vuonna 1998 käyttöasteen kasvu taittui ja kääntyi laskuun. Vuosina 2007 ja 2008 käyttöaste kuitenkin nousi jonkin verran ja oli suurin 2000-luvulla. Vielä 2010-luvun alussakin yhdyskuntapalvelun käyttöaste oli noin 37 prosenttia. Sen sijaan 2020-luvun taitteeseen mennessä käyttöaste oli laskenut jo alle 30 prosenttiin muuntokelpoisten rangaistusten joukossa.

Rangaistuksen käyttöaste on edelleen selvästi suurin rattijuopumusrikoksissa (40 % vuonna 2021, mutta yli 60 % vuosina 1996–1998).

Taulukko 8 Yhdyskuntapalvelun käyttöaste 1999–2021

	Yleinen käyttöaste			**Käyttöaste eri rikoksissa**			
	Muunto-kelpoisia N	Muunnettu YKP:ksi N	Käyttö -%	Ratti-juopumus* %	Varkaus* %	Pahoin-pitely* %	Muut %
1999	9 594	3 658	*38,1*	*57,7*	*25,5*	*38,4*	*24,8*
2000	9 815	3 413	*34,8*	*52,1*	*24,0*	*37,8*	*22,9*
2001	9 704	3 388	*34,9*	*51,8*	*22,6*	*39,1*	*21,6*
2002	9 644	3 311	*34,3*	*49,6*	*19,3*	*37,4*	*24,3*
2003	9 355	3 297	*35,2*	*50,5*	*21,6*	*38,0*	*23,0*
2004	10 223	3 621	*35,4*	*49,8*	*19,4*	*38,8*	*22,5*
2005	9 749	3 382	*34,7*	*48,2*	*19,7*	*36,2*	*22,4*
2006	9 214	3 310	*35,9*	*48,5*	*20,1*	*36,0*	*24,4*
2007	8 636	3 331	*38,3*	*50,4*	*24,7*	*41,5*	*23,8*
2008	8 317	3 231	*39,3*	*50,3*	*20,0*	*39,1*	*27,9*
2009	7 879	2 921	*37,1*	*49,6*	*21,0*	*39,4*	*26,6*
2010	7 184	2 676	*37,2*	*49,4*	*20,2*	*40,2*	*23,1*
2011	6 625	2 496	*37,7*	*52,2*	*20,7*	*40,2*	*24,9*
2012	6 633	2 421	*36,5*	*52,5*	*20,6*	*41,0*	*25,9*
2013	5 960	2 107	*35,4*	*50,9*	*17,9*	*40,1*	*23,4*
2014	5 390	1 926	*35,7*	*49,3*	*17,2*	*38,8*	*26,7*
2015	5 332	1 850	*34,1*	*48,0*	*18,2*	*37,8*	*25,9*
2016	5 038	1 639	*32,5*	*45,3*	*14,2*	*37,8*	*24,6*
2017	4 915	1 522	*31,0*	*45,2*	*13,4*	*35,8*	*22,7*
2018	5 249	1 606	*31,0*	*43,6*	*15,0*	*33,8*	*20,4*
2019	5 403	1 569	*29,0*	*40,9*	*13,3*	*32,6*	*22,2*
2020	4 919	1 448	*29,4*	*48,3*	*11,5*	*30,8*	*20,0*
2021	5 819	1 613	*27,7*	*40,3*	*12,28*	*30,2*	*21,0*

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista. * Sis. perusmuotoinen ja törkeä tekomuoto

Noin puolet yhdyskuntapalvelutuomioista määrätään rattijuopumuksesta. Rattijuopumukseen syyllistyneiden osuus yhdyskuntapalveluun tuomituista on vuosina 1994–2021 kuitenkin laskenut (69 prosentista noin 50 prosenttiin, vuonna 2021 rattijuopumusrikosten osuus kaikista tuomituista yhdyskuntapalvelurangaistuksista oli 52 prosenttia), mikä kertoo samalla seuraamuksen soveltamisalan laajenemisesta myös muihin rikoksiin.

Taulukko 9 Yhdyskuntapalvelun jakautuma rikoslajeittain 2014–2021

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Kaikki	1 926	1 850	1 639	1 850	1 606	1 569	1 448	1 613
Osuus	*%*	*%*	*%*	*%*	*%*	*%*	*%*	*%*
Näistä								
- rattijuopumus	*51,8*	*51,8*	*50,7*	*51,8*	*49,9*	*50,5*	*58,2*	*52,0*
- varkaus	*6,6*	*7,2*	*5,7*	*7,2*	*6,7*	*5,2*	*4,5*	*5,3*
- pahoinpitely	*14,4*	*14,4*	*15,6*	*14,4*	*12,5*	*12,4*	*9,0*	*10,4*
- muut	*26,6*	*26,6*	*28,0*	*26,6*	*30,9*	*31,9*	*28,3*	*32,3*
Yhteensä	*100,0*	*100,0*	*100,0*	*100,0*	*100,0*	*100,0*	*100,0*	*100,0*

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Täytäntöönpano. Vuonna 2021 täytäntöön pantavaksi tuli aloitettuja yhdyskuntapalveluja 1 613. Vuoden aikana suoritettiin loppuun 1 437 rangaistusta.

Keskeytysprosentti (samana vuonna aloitetuista) on vaihdellut 11–20 prosentin välillä. Vuonna 2021 suoritettiin 145 650 yhdyskuntapalvelutuntia. 31.12.2021 oli toimenpantavana 1 177 yhdyskuntapalvelurangaistusta.

Taulukko 10 Täytäntöönpano 2012–2021

	Aloitettu	Suoritettu	Keskeytys %	31.12	Suoritetut tunnit
2012	2 704	2 296 (83,5 %)	*17,8*	1 302	225 158
2013	2 366	2 086 (88,2 %)	*15,7*	1 217	199 514
2014	2 204	1 913 (86,8 %)	*17,0*	1 157	180 749
2015	2 136	1 832 (83,1 %)	*15,2*	1 127	173 657
2016	1 914	1 643 (85,8 %)	*18,8*	1 021	151 396
2017	1792	1 489 (83,1%)	*17,9*	1 015	140 408
2018	1 741	1 436 (82,5%)	*19,7*	1 039	136 865
2019	1 821	1 445 (79,4%)	*15,4*	1 128	143 786
2020	1 488	1 166 (78,4%)	*19,8*	1 175	118 345
2021	1 613	1 437 (89,1%)	*15,3*	1 177	145 650

Lähde: Rikosseuraamusvirasto

Yhdyskuntapalvelun työtehtäviksi pyritään löytämään sellaisia hyödyllisiä töitä, jotka muuten jäisivät kokonaan tekemättä tai jotka tehtäisiin vapaaehtoisena palkattomana työnä. Palvelupaikan järjestäjänä voi olla julkisyhteisö tai julkisoikeudellinen yhteisö tai säätiö. Tyypillisiä tehtäviä ovat olleet esimerkiksi avustaminen sosiaalisen palvelulaitoksen keittiössä tai huoltotöissä, pienehköt remontit ja korjaustyöt, kuntien tai seurakuntien ulkoalueiden kunnostus ja toiminta vapaaehtoisten avustusjärjestöjen varastoissa ja myyntipisteissä.

Enintään 30 tuntia yhdyskuntapalvelurangaistuksesta voidaan kuitenkin suorittaa osallistumalla Rikosseuraamuslaitoksen järjestämään tai hyväksymään toimintaan, jonka tarkoituksena on vähentää tuomitun uusintarikollisuuden riskiä tai päihdeongelmia sekä lisätä tuomitun edellytyksiä suorittaa yhdyskuntapalvelurangaistus. Työn osuuden on kuitenkin oltava vähintään puolet tuomitusta tuntimäärästä (YpL 37§ 24.6.2010).

Valvontarangaistus

Lainsäädäntö. Suomessa otettiin uutena seuraamuksena käyttöön valvontarangaistus 1.11.2011 voimaantulleella lailla (RL 6:11a ja laki valvontarangaistuksesta). Valvontarangaistus on mahdollista tuomita enintään 6 kuukauden ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta. Rangaistus asettuu ankaruusasteikossa ehdottoman vankilarangaistuksen ja yhdyskuntapalvelun väliin. Huomionarvioista on se, että valvontarangaistus on aina toissijainen rangaistus yhdyskuntapalvelurangaistukseen verrattuna. Valvontarangaistukseen voidaan tuomita vain, jos yhdyskuntapalvelun tuomitsemiselle on este. Tuomioistuin joutuu siis käytännössä ensin päättämään siitä, onko eh-

doton vankeustuomio muunnettavissa yhdyskuntapalvelukseksi ja kielteisessä tapauksessa, voitaisiinko se kuitenkin muuntaa valvontarangaistukseksi.

Valvontarangaistus on tarkoitettu – kuitenkin tuomioistuimen kokonaisharkinnan mukaan – ensisijaisesti tuomituille, joilla ei ole aikaisempia ehdottomia vankeus- tai valvontarangaistuksia. Rikoksen laatu ja rikollisen toiminnan jatkamisen mahdollisuus (esim. lähisuhdeväkivalta, viestintärikokset) voivat olla myös esteenä valvontarangaistuksen soveltuvuudelle. Seuraamuksen soveltaminen edellyttää lisäksi tuomitun ja samassa taloudessa asuvan suostumusta, osallistumista toimintasuunnitelman mukaiseen toimintaan ja päihteettömyyttä sekä sitä, että rangaistus on perusteltu tuomitun sosiaalisten valmiuksien ylläpitämiseksi ja edistämiseksi. Rangaistus on kotiarestin tapainen seuraamus, jota valvotaan teknisin laittein (jalkapanta, radiolähetin yms.). Tuomittu voi kuitenkin poistua kotoaan toimintasuunnitelman asetettujen ehtojen mukaisissa tilanteissa.

Henkilön soveltuvuus rangaistukseen selvitetään tavallisesti syyttäjän aloitteesta laatimalla Rikosseuraamuslaitoksessa rangaistusajan suunnitelma sekä selvitys muista tuomitsemisen kannalta merkityksellisistä seikoista.

Täytäntöönpanosuunnitelmassa määritellään puolestaan tarkasti tuomitun toimintavelvollisuudet ja ajankäyttö. Toimintavelvollisuus voi sisältää työtä, koulutusta, hoitoa, kuntoutusta ja muuta toimintakykyä parantavaa toimintaa vähintään 10 ja enintään 40 tuntia viikossa. Tuomittu on velvollinen osallistumaan valvontatapaamisiin sekä alistumaan esimerkiksi päihteettömyyden valvontaan.

Valvontarangaistuksen ehtojen toistuva ja vakava rikkominen johtaa rangaistuksen muuntamiseen ehdottomaksi vankeudeksi. Valvontarangaistuksesta vapautuu ehdonalaiseen vapauteen samoin edellytyksin kuin ehdottomasta vankilarangaistuksesta. Enimmillään sähköisesti valvottu täytäntöönpanovaihe kestää siten 4 kuukautta.

Tilastointi. Valvontarangaistusten käytössä esiintyy samat kolme vaihetta kuin yhdyskuntapalvelun osalta. Nämä ovat soveltuvuusselvitys, rangaistuksen tuomitseminen ja täytäntöönpano (ks. edellä yhdyskuntapalvelujaksoa).

Taulukko 11 Valvontarangaistuksen käyttö 2015–2021

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
I. Soveltuvuusselvitys							
- selvityspyyntö esitetty	828	704	654	700	735	620	620
- soveltuvuusselvitys tehty*	573	538	465	497	538	464	472
- suositettu valvontarangais-tusta	340	328	299	297	325	271	294
II. Tuomiotiedot							
- muuntokelpoisia (alle 6 kk)	3298	3196	3165	3408	3600	3319	3376
- näistä tuomittu valvonta-rangaistus**	236	207	192	144	156	166	156
III. Täytäntöönpanotiedot							
- täytäntöönpano aloitettu	247	240	237	183	162	180	141
- päättyneet	221	241	224	177	157	164	149
- muunnettu vank. täyt. panon alettua	21	33	26	25	23	20	13
- täytäntöönpanossa 31.12	51	34	32	26	22	37	30

Lähteet: Tilastokeskus ja Rikosseuraamuslaitos

* Ei sisällä tapauksia, joissa soveltuvuusselvitystä ei voitu laatia esim. siksi, ettei syytetty tullut selvitykseen tai häntä ei muuten tavoitettu.

** Tuomitut valvontarangaistukset sisältävät kaikki enintään 6 kk pituiset rangaistukset.

Taulukko 12 Soveltuvuusselvitykset 2014–2021

	Selvityspyyntöjä	Soveltuvuusselvitys tehty %	Valvontarangaistusta suositettu %
2014	825	*65,5*	*58,7*
2015	828	*69,2*	*59,3*
2016	704	*76,4*	*61,0*
2017	654	*71,1*	*64,3*
2018	700	*71,0*	*59,8*
2019	735	*73,2*	*60,4*
2020	620	*74,8*	*58,4*
2021	620	*76,1*	*62,3*

Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Soveltuvuusselvitys. Rikosseuraamuslaitokselta pyydettiin 620 soveltuvuus-selvitystä vuonna 2021. Niitä tehtiin noin kolmessa neljäsosassa pyydetyistä tapauksista. Pyyntöjen määrä on laskenut noin 25 prosenttia vuodesta 2014. Valvontarangaistusta suositettiin 62 prosentissa tehdyistä selvityspyynnöistä. Suositusten osuus selvitetyistä on jonkin verran lisääntynyt sitä mukaa kuin selvityspyyntöjen määrä on laskenut. Tämä kertoo todennäköisesti siitä, että jo selvityspyyntöjä esitettäessä mietitään tarkemmin syytetyn soveltuvuuden

ja myönteisen lausunnon todennäköisyyttä. Silti valvontarangaistusta puoltavien lausuntojen osuus on selvästi pienempi kuin yhdyskuntapalvelun osalta.

Tuomioistuinratkaisu. Vuonna 2021 tuomioistuimissa määrättiin 156 valvontarangaistusta, mikä oli noin 5 prosenttia muuntokelpoisista vankeusrangaistuksista ja 2,7 prosenttia kaikista ehdottomista vankeustuomioista. Yhdyskuntapalveluun on tuomittu 5–15 kertaa useammin kuin valvontarangaistukseen vuosina 2012–2021. Valvontarangaistuksen käyttöaste on vaihdellut 4,2–7,5 prosentin välillä vuosina 2012–2021. Käyttöaste on kuitenkin selvästi pienempi kuin yhdyskuntapalvelun osalta. Tämä johtuu siitä, että yhdyskuntapalvelun ollessa valvontarangaistukseen nähden ensisijainen seuraamus se nielee suurimman osan siitä potentiaalista, joka voitaisiin muuten tuomita valvontarangaistukseen. Lainsäädäntöä valmisteltaessa valvontarangaistuksen käytön arveltiin nousevan 500–1 000 tapaukseen vuodessa. Valvontarangaistukseen tuomittujen määrä on jäänyt toistaiseksi selvästi tästä arviosta, joka on osin perustunut saatuihin kokemuksiin seuraamusmuodon yleisyydestä Ruotsissa.

Taulukko 13 Tuomitut ja valvontarangaistuksen käyttöaste 2012–2021*

	Yleinen käyttöaste			**Käyttöaste eri rikoksissa**			
	Muunto-kelpoisia N	Muunnettu valvontaran-gaistukseksi N	Käyttö %	Ratti-juopumus ja t.ratti-juop. %	Varkaus ja t.vark. %	Pahoin-pitely %	Asevelv. tai siviili-palv. kielt-äytymi-nen %
2012	3 244	153 (166)	*4,7*	*9*	*3*	*3*	*67*
2013	3 091	194 (204)	*6,3*	*10*	*2*	*6*	*70*
2014	3 041	222	*7,3*	*11*	*4*	*6*	*64*
2015	3 298	236	*7,2*	*12*	*2*	*6*	*65*
2016	3 196	207	*6,5*	*11*	*2*	*4*	*85*
2017	3 165	192	*6,5*	*6*	*1*	*3*	*97*
2018	3 408	144	*4,2*	*8*	*1*	*5*	*89*
2019	3 600	156	*4,3*	*7*	*1*	*5*	*78*
2020	3 319	166	*5,0*	*7*	*2*	*3*	*91*
2021	3 376	156	*4,6*	*6*	*1*	*6*	*96*

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

* Tuomioistuintilastossa ei ole muuntokelpoisten vankeustuomioiden osalta eriteltynä tasan 6 kk pituisia tuomioita vuosina 2012 ja 2013, minkä vuoksi tässä esitetään ko. vuosilta vain alle 6 kk pituiset ehdottomat muuntokelpoiset tuomiot (joista on vähennetty yhdyskuntapalveluun tuomitut). Vertailtavuuden vuoksi valvontarangaistuksista on myös karsittu tasan 6 kk pituiset tuomiot. Valvontarangaistusten kokonaismäärä on kuitenkin esitetty suluissa. Käyttöaste on laskettu vuosina 2012 ja 2013 alle 6 kk pituisista tuomioista paitsi asevelvollisuus- ja siviilipalveluslakia koskevissa tapauksissa kaikista tuomioista, jotka ovat käytännössä vuoden 2013 alusta aina alle 6 kuukauden pituisia. Myöhemmiltä vuosilta myös tasan 6 kk pituisista tuomioista saadaan tilastotiedot.

Noin puolet (45 % vuonna 2021) valvontarangaistuksista määrätään rattijuopumuksesta. Seuraavaksi suurimmaksi ryhmäksi on noussut asepalveluksesta tai siviilipalveluksesta kieltäytymisestä tuomitut (noin 15 % vuosina

2014–2017, vuonna 2020 24 %, vuonna 2021 16 %). Rangaistuksen käyttöaste onkin yleisin asevelvollisuudesta ja siviilipalveluksesta kieltäytyneiden rikoksissa (78–97 % vuosina 2016–2021). Siviilipalveluslain rangaistussäännöstä muutettiin lyhentämällä siviilipalvelusaikaa 15 päivällä, jolloin näistä rikoksista määrättävä rangaistus jää nykyisin aina alle 6 kuukauden (rangaistus on puolet palvelusajasta). Muutos tuli voimaan 1.2.2013.

Taulukko 14 Valvontarangaistuksen jakautuma rikoslajeittain 2015–2021

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Kaikki	236	207	192	144	156	166	156
Osuus	*%*	*%*	*%*	*%*	*%*	*%*	*%*
Näistä							
- rattijuopumus	*49,6*	*52,2*	*56,3*	*54,2*	*52,6*	*44,5*	*44,9*
- varkaus	*4,7*	*4,8*	*3,6*	*2,8*	*2,6*	*5,5*	*1,9*
- pahoinpitely	*9,7*	*7,2*	*6,8*	*11,1*	*12,8*	*4,8*	*12,8*
- asevelv. tai siviilipalv. kielt.	*15,6*	*16,4*	*14,6*	*5,6*	*4,5*	*23,6*	*16,0*
- muut	*20,4*	*19,4*	*18,7*	*26,4*	*27,6*	*21,6*	*24,4*
Yhteensä	*100,0*	*100,0*	*100,0*	*100,0*	*100,0*	*100,0*	*100,0*

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Täytäntöönpano. Vuonna 2021 täytäntöön pantavaksi tuli 141 aloitettua valvontarangaistusta. Vuoden aikana suoritettiin loppuun 149 rangaistusta[1]. Keskeytysprosentti (samana vuonna aloitetuista) on vaihdellut 8–21 prosentin välillä. 31.12.2020 oli toimenpantavana 30 valvontarangaistusta ja toimeenpanossa oli päivittäin keskimäärin 30 tuomittua vuonna 2021.

Taulukko 15 Täytäntöönpano 2013–2021

	Aloitettu	Suoritettu	Keskeytys %	31.12
2013	196	162 (82,7 %)	*14,2*	16
2014	229	201 (87,8 %)	*20,9*	44
2015	247	221 (89,5 %)	*9,5*	51
2016	240	241 (100 %)	*13,7*	34
2017	237	224 (94,5 %)	*11,0*	32
2018	183	177 (96,7 %)	*13,7*	26
2019	162	157 (96,9 %)	*14,2*	22
2020	180	164 (91,1 %)	*11,1*	37
2021	141	149 (105,7 %)	*9,2*	30

Lähteet: Rikosseuraamuslaitos

Täytäntöön pantavaksi tulleiden tuomioiden keskipituus on ollut vuosittain 3,0–3,5 kuukautta. Vuonna 2020 valvontarangaistuksen aloittaneista tuomituista 16 %:lla ei ollut aikaisempaa vankeustuomiota, yhdyskuntapalvelu-

[1] Osa päättyneistä valvontarangaistuksista on aloitettu jo edellisen vuoden puolella.

tuomiota tai valvontarangaistustuomiota. Selvä enemmistö eli noin 84 prosenttia on siis saanut jonkin edellä mainitun tapaisen tuomion jo aikaisemmin.

Sakkorangaistus

Päiväsakkojen lukumäärä. Varsinaisessa oikeudenkäynnissä tuomittujen päiväsakkojen keskiarvo on pysynyt suunnilleen samana 2010-luvulla. Rangaistusmääräysmenettelyssä (1.12.2016 alkaen myös sakkomenettelyssä) tuomittujen päiväsakkojen keskiarvo on niin ikään pysynyt samana viimeksi kuluneen 10 vuoden aikana.

Taulukko 16 Päiväsakkojen lukumäärä, rahamäärä ja minimipäiväsakkojen osuus vuosina 2011–2021

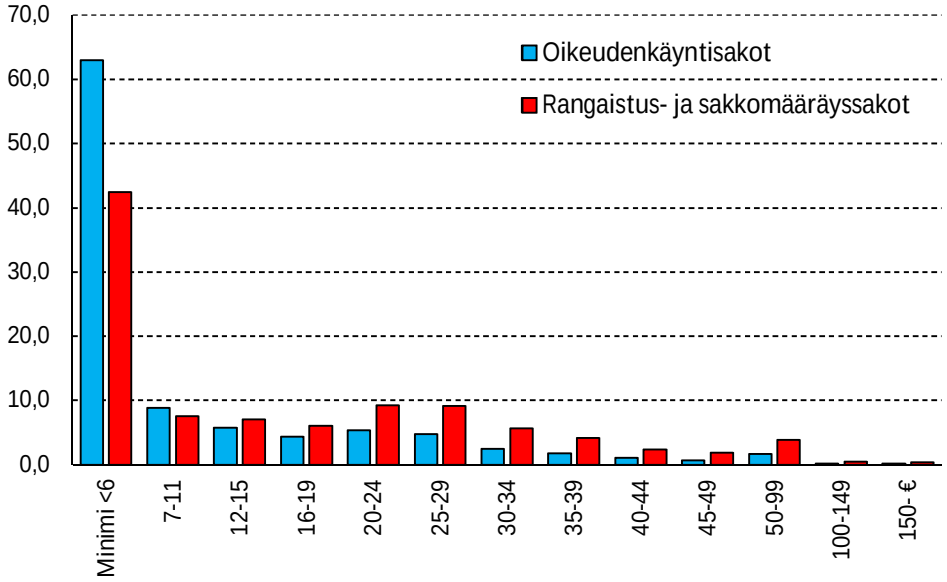
	Päiväsakkojen lukumäärä Keskiarvo			Päiväsakon rahamäärä Keskiarvo			Minimipäiväsakkoja Osuus %		
	OK	RM+SM	Kaikki	OK	RM+SM	Kaikki	OK	RM+SM	Kaikki
2011	38	14	18	12 €	16 €	15 €	*61,2*	*46,6*	*48,8*
2012	38	14	18	13 €	16 €	16 €	*60,3*	*45,8*	*48,1*
2013	39	14	18	13 €	17 €	16 €	*59,9*	*44,9*	*47,3*
2014	39	14	19	14 €	17 €	17 €	*58,4*	*43,9*	*46,3*
2015	39	14	18	13 €	18 €	17 €	*59,7*	*43,4*	*45,9*
2016	39	14	18	13 €	18 €	17 €	*60,1*	*42,9*	*45,7*
2017	39	13	20	13 €	19 €	17 €	*61,5*	*44,6*	*47,8*
2018	39	15	20	12 €	18 €	17 €	*62,9*	*43,7*	*47,7*
2019	40	15	21	12 €	18 €	17 €	*64,2*	*44,0*	*48,4*
2020	41	16	21	12 €	18 €	17 €	*64,7*	*45,7*	*48,5*
2021	42	16	22	13 €	19 €	18 €	*62,9*	*42,2*	*46,8*

OK = oikeudenkäynnissä tuomitut *Lähde:* Tilastokeskus
RM = rangaistusmääräykset
SM = sakkomääräykset
Kaikki = oikeudenkäynnissä tuomitut ja rangaistusmääräykset yhteensä
* Minimipäiväsakon rahamäärä on 6 euroa.

Päiväsakon rahamäärä. Sekä varsinaisessa oikeudenkäynnissä että rangaistus- ja sakkomääräyksin tuomittujen päiväsakkojen rahamäärät kasvoivat keskimäärin 3–4 euroa 2000-luvun aikana. Sen sijaan 2010-luvulla päiväsakon keskimääräinen rahamäärä on pysynyt pitkälti samana.

Vuonna 2021 oikeudenkäyntisakoista oli 6 euron mukaisia minimipäiväsakkoja 63 prosenttia. Kaikista sakoista lähes puolet (47 % vuonna 2021) määrätään minimipäiväsakkoina.

Oheisesta kuviosta ilmenee vielä oikeudenkäynnissä sekä rangaistusmääräys- ja sakkomenettelyssä määrättyjen sakkojen päiväsakkojen rahamäärän jakauma vuonna 2021.

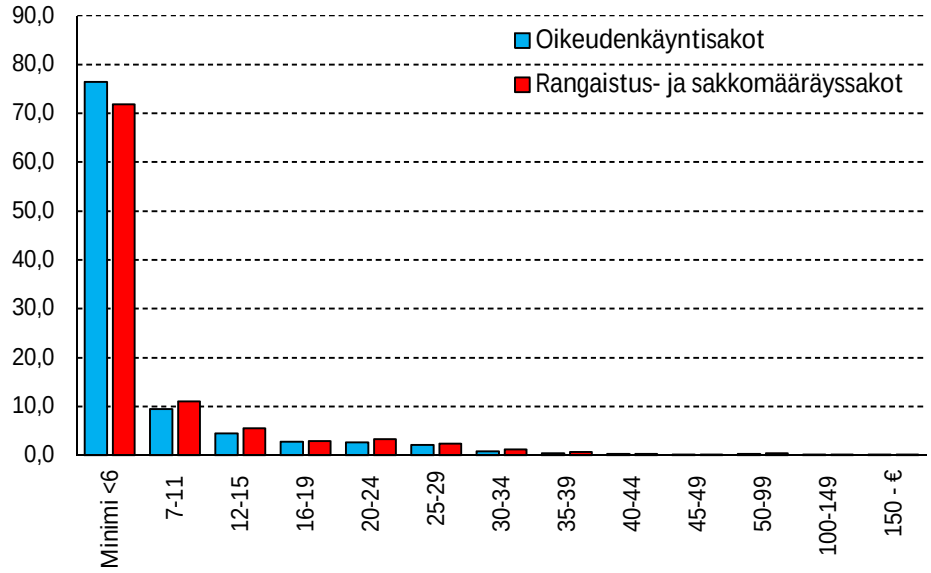

Kuvio 5 Päiväsakon rahamäärän jakauma vuonna 2021, kaikki rikokset (OK, N=30 766; RM ja SM, N=111 428)

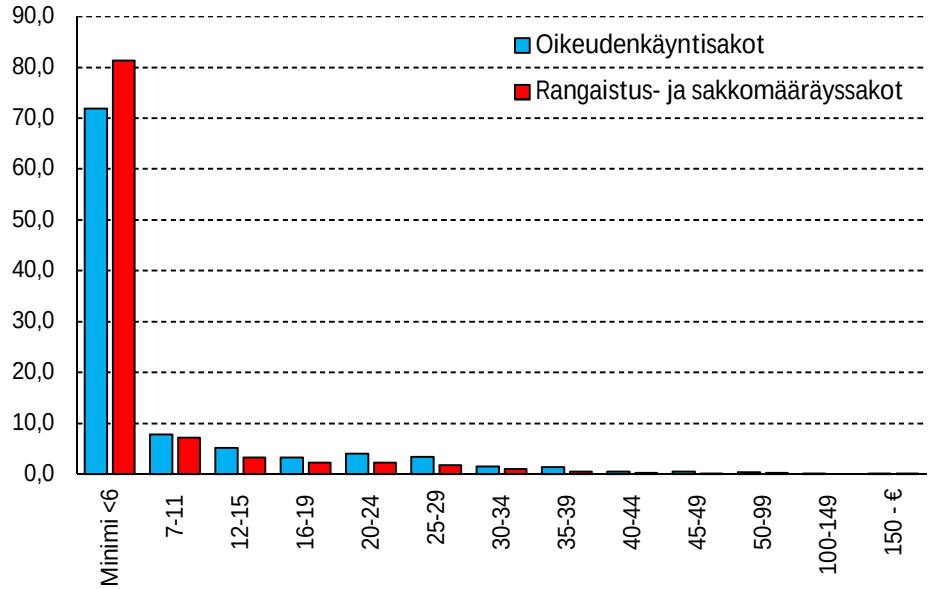
Pylväikkö osoittaa sakkojen voimakkaan keskittymisen minimipäiväsakon alueelle. Oikeudenkäynnissä tuomituista sakoista 63 % määrättiin minimipäiväsakoin. Rangaistusmääräyssakoista minimipäiväsakkojen osuus oli 42 % (eroa selittää rangaistus- sakkomääräyssakotettujen korkeampi tulotaso liikennejutuissa). Korkeiden päiväsakkojen osuus on niiden herättämään julkiseen kohuun nähden huomattavan pieni. Vuonna 2021 Suomessa määrättiin 413 vähintään 150 euron suuruista päiväsakkoa, eli 0,3 prosenttia kaikista sakoista. Korkein päiväsakon rahamäärä vuonna 2021 oli 111 708 euroa.

Eniten päiväsakkoja määrättiin rikoslain 23 luvun liikennerikoksista (OK 31 % ja RM+SM 74 % vuonna 2021). Omaisuusrikoksista määrättiin 33 % ja väkivaltarikoksista 11 % oikeudessa määrätyistä sakoista. Rangaistusmääräyksin sakkoja määrättiin pitkään paljon myös tieliikennelain vastaisista liikennerikkomuksista, esimerkiksi vuonna 2020 10 % kaikista rangaistus- ja sakkomääräyksistä. Vuonna 2021 liikennerikkomuksista määrättyjen sakkojen osuus oli kuitenkin vain vajaa 4 % kaikista vuoden aikana annetuista rangaistus- ja sakkomääräyksistä.

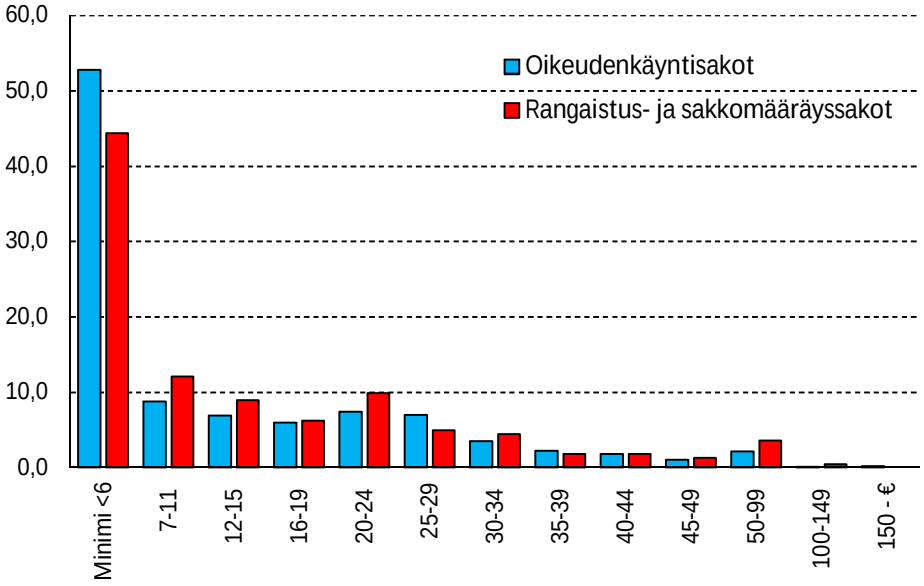
Kuvioissa 6–10 tarkastellaan päiväsakon rahamäärien jakaumaa eri rikosryhmissä.

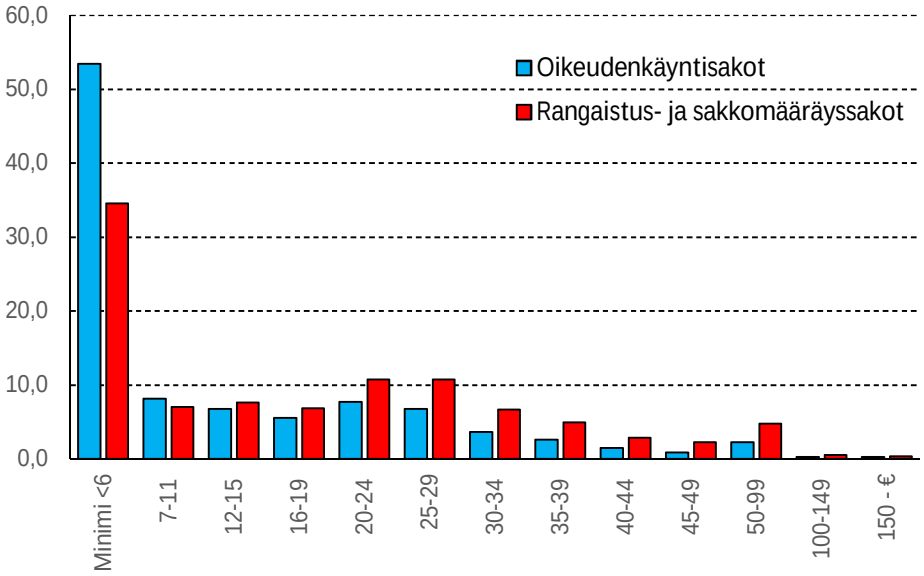
Kuvio 6 Päiväsakon rahamäärän jakauma vuonna 2021, omaisuusrikokset (OK, N=10 285; RM ja SM, N=11 003)

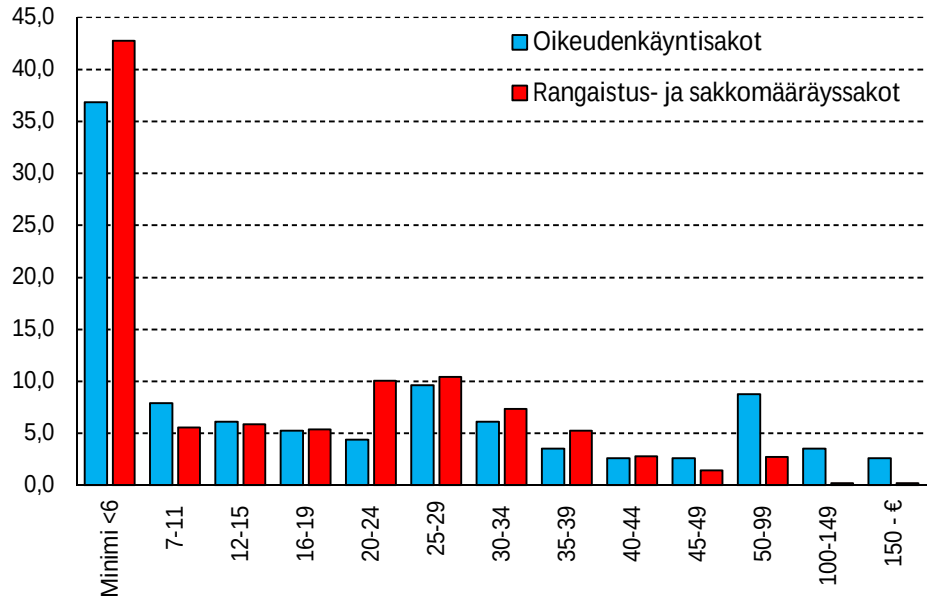
Kuvio 7 Päiväsakon rahamäärän jakauma vuonna 2021, huumausainerikokset (OK, N=3 277; RM ja SM, N=3 951)

Kuvio 8 Päiväsakon rahamäärän jakauma vuonna 2021, henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset (OK, N=3 475; RM ja SM, N=223)

Kuvio 9 Päiväsakon rahamäärän jakauma vuonna 2021, liikennerikokset (RL 23 luku) (OK, N=9 553; RM ja SM, N=82 106)

Kuvio 10 Päiväsakon rahamäärän jakauma vuonna 2021, liikennerikkomukset (TLL) (OK, N=114; RM ja SM, N=4 028)

Omaisuusrikoksissa ja huumausainerikoksissa sakot keskittyvät hyvin voimakkaasti minimipäiväsakkoon. Lähes neljä viidestä huumerikossakosta ja kolme neljästä omaisuusrikossakosta määrätään minimipäiväsakoin. Väkivaltarikoksissa noin joka toinen sakko määrätään minimipäiväsakoin. Näissä rikosryhmissä päiväsakkojärjestelmän mukainen perusajatus toimii vain osaksi. Liikennerikoksissa ja -rikkomuksissa päiväsakkojärjestelmä toimii huomattavasti hajautuneemmin kuin muissa rikostyypeissä. Tämä johtuu siitä, että liikennerikoksiin ja -rikkomuksiin syyllistyvät usein myös ne, joiden tulotaso on keskimääräinen tai korkea. Tämän lisäksi voidaan huomioida, että liikennerikosten sakoista ehdoton enemmistö on ollut rikesakkoja ja vuodesta 2020 alkaen niin ikään kiinteämääräisiä liikennevirhemaksuja, jotka eivät määräydy sakotetun tulotason perusteella.

Seuraavaan taulukkoon on kerätty tiedot tuomittujen sakkojen kokonaisrahamäärien muutoksista vuosina 2009–2021, pois lukien sakon kokonaisrahamäärien keskiarvo, josta tuorein tieto on vuodelta 2018.

Taulukko 17 Sakon kokonaisrahamäärät

	Keskiarvo						
	OK		RM ja SM		Kaikki		Rikesakot
	Liik.	Muut	Liik.	Muut.	Liik.	Muut	Liik.
2009	516	351	239	115	275	183	80
2010	533	361	241	121	277	185	78
2011	545	356	248	124	284	189	77
2012	572	374	256	127	295	202	78
2013	618	395	273	130	314	211	78
2014	644	393	282	134	328	216	79
2015	640	384	287	134	328	205	101
2016	638	385	296	132	324	212	155
2017	631	379	310	127	317	213	155
2018	610	372	323	126	339	214	157
2019	..	..	..	..	..	..	..
	Kokonaissakon maksimi						
	OK		RM ja SM		Kaikki		Rikesakot
	Liik.	Muut	Liik.	Muut	Liik.	Muut	Liik.
2009	50 600	29 550	24 170	11 370	50 600	46 760	115
2010	81 540	46 760	32 256	7 400	81 540	16 700	115
2011	18 780	16 700	50 100	66 530	50 100	66 530	115
2012	33 735	9 090	36 320	3 930	36 320	60 350	115
2013	32 664	60 350	95 000	18 600	95 000	151 480	115
2014	82 665	65 050	21 528	7 072	82 665	65 050	115
2015	54 795	42 900	36 450	12 384	54 795	42 900	200
2016	114 768	32 160	40 120	5 256	114768	32 160	240
2017	77 808	52 140	33 936	10 310	77 808	52 140	240
2018	46 675	25 020	67 860	19 344	67 860	25 020	240
2019	120 680	34 550	74 048	20 192	120 680	34 550	240
2020	36 400	18 150	183 132	16 920	183 132	18 150	240
2021	69 720	34 200	111 708	25 560	111 708	34 200	…*

OK = oikeudenkäynnissä määrätyt *Lähde:* Tilastokeskus
RM = rangaistusmääräykset
SM = sakkomääräykset (vuodesta 2017 alkaen)
Kaikki = oikeudenkäynnissä tuomitut ja rangaistusmääräykset yhteensä
Liik. = liikennerikokset (RL 23, TLL ja AjoneuvoL)
* Liikennerikkomuksissa rikesakon on korvannut 1.6.2020 alkaen liikennevirhemaksu, jonka suuruus on ankarimmillaan 200 euroa (TLL 729/2018).

Sakon kokonaisrahamäärä. Liikennerikoksista tuomittujen sakkojen keskimääräinen kokonaisrahamäärä lisääntyi 23 % vuonna 2018 vuoteen 2009 verrattuna ja muista kuin liikennerikoksista tuomittujen sakkojen vastaavasti 17 %. Rikesakkojen keskimääräinen kokonaisrahamäärä on noin kaksinkertaistunut vastaavana aikana. Nousu ajoittuu vuosiin 2015–2018, mikä johtuu rikesakkojen rahamäärien korottamisesta 1.9.2015 alkaen.

Tuomioistuinsakkojen kokonaiskertymä oli 18,4 miljoonaa euroa, rangaistusmääräyssakkojen 11,8 miljoonaa euroa, sakkomääräysten 22,6 miljoonaa euroa ja rikesakkojen 150 000 euroa vuonna 2021. Vuonna 2018 sakkoja kertyi yhteensä 109,2 miljoonaa euroa ja vuonna 2019 99,8 miljoonaa euroa, kun taas vuoden 2020 kokonaiskertymä oli 70,9 miljoonaa ja vuoden

2021 kokonaiskertymä 53 miljoonaa. Vuosien 2018–2019 kokonaissakkokertymä oli selvästi suurempi vuoteen 2010 verrattuna (vuoden 2019 kokonaissakkokertymä oli lähes viidenneksen, 18 %, suurempi kuin vuonna 2010 ja vuonna 2018 kasvua oli peräti 29 % vuoteen 2010 verrattuna). Tieliikennelain vuonna 2020 voimaantulleen uudistuksen myötä kokonaissakkokertymä on kuitenkin lähtenyt laskuun edellisvuosiin verrattuna, kun suuri osa aiemmin rikesakkoina määrätyistä seuraamuksista määrätään nykyisin hallinnollisena liikennevirhemaksuna.

Taulukosta 18 ilmenee tuomittujen sakkojen kokonaisrahamäärän jakauma vuonna 2021.

Taulukko 18 Vuonna 2021 määrättyjen sakkojen kokonaisrahamäärät

	Liikennesakot %	Muut %
1–59 euroa	1,7	12,5
60-99	16,7	29,9
100–149	10,9	11,8
150–199	8,7	9,5
200–299	15,7	10,7
300–399	14,7	9,0
400–499	9,9	5,4
500–999	15,8	6,8
1000–1999	4,5	3,2
2000–2999	0,9	0,8
3000–	0,4	0,4
Yhteensä	100,0	100,0
Lukumäärä	91 659	50 544

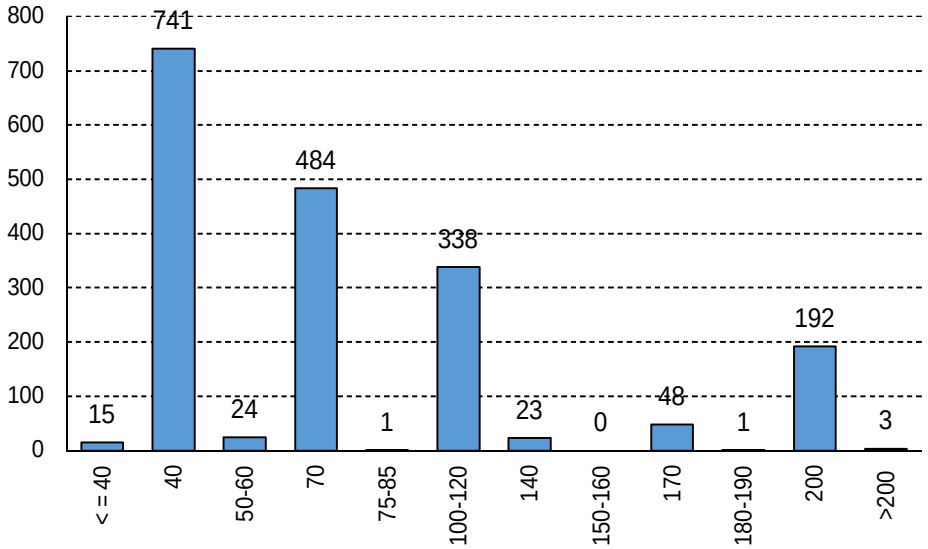
Lähde: Tilastokeskus

Liikennesakot keskittyvät melko laajalle alueelle: tyypillisin kokonaisrahamäärä vaihtelee välillä 60–999 euroa. Muissa rikoksissa tyypillisin kokonaisrahamäärä painottuu selkeämmin 60–99 euron välille, joskin jakauma on melko tasainen aina 300 euroon asti. Suuret sakot ovat harvinaisia. Yli 2 000 euron sakkoja määrättiin vuonna 2021 liikennerikoksissa 1,3 % ja muissa rikoksissa 1,2 %.[1]

Rikesakko. Rikesakkojen määrä on 2020-luvulla laskenut huomattavasti edellisestä vuosikymmenestä. Kun vuonna 2019 määrättiin 308 429 rikesakkoa ja vuonna 2018 361 752, oli luku vuonna 2020 121 774 ja vuonna 2021 enää 1 870 rikesakkoa. Määrän merkittävä lasku selittyy ennen muuta tieliikennelain 1.6.2020 voimaan tulleella muutoksella, jolla tieliikenteen rikesakko korvautui hallinnollisella liikennevirhemaksulla (Tieliikennelaki 729/2018).

[1] Ks. sakkojärjestelmän oikeudenmukaisuutta koskevista käsityksistä Lappi-Seppälä 2002.

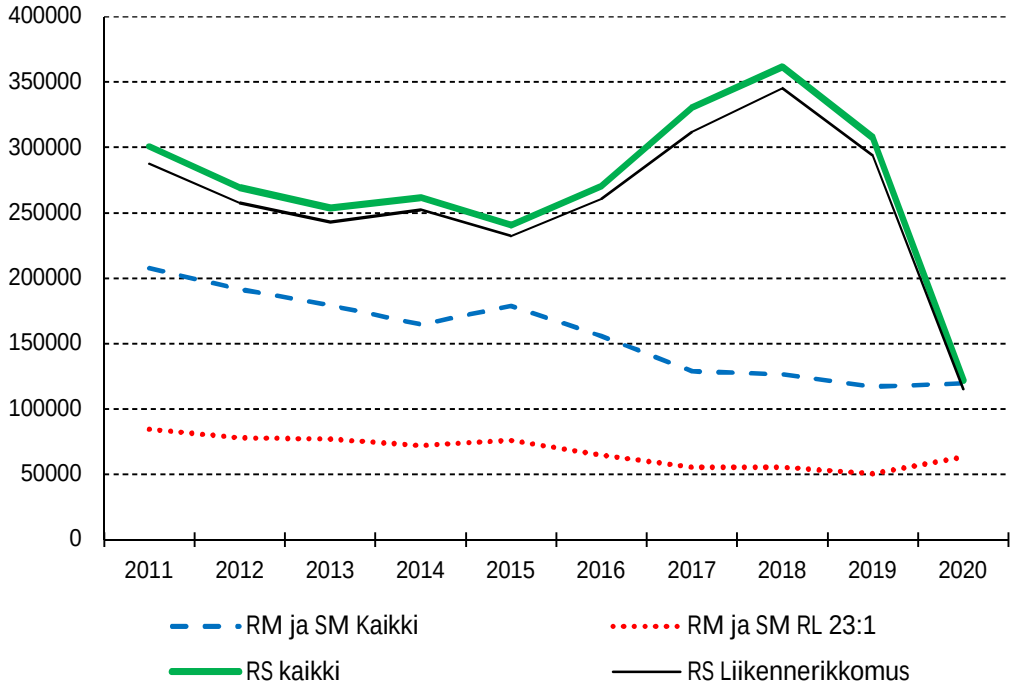
Lakimuutos vaikutti merkittävästi paitsi rikesakkojen määrään, myös niiden profiiliin. Kun vielä vuonna 2020 valtaosa (84 %) rikesakoista määrättiin liikenteen automaattisen kameravalvonnan perusteella (vuonna 2013 vastaava osuus oli 60 %), vuonna 2021 ajoneuvoa pysäyttämättä määrättyjä rikesakkoja ei määrätty enää yhtäkään[1]. Myös rikesakkojen suuruusjakauma muuttui. Kun vuosina 2019–2020 eniten annettiin 170 euron (50 %) ja 140 euron (26 %) suuruisia rikesakkoja, vuonna 2021 yleisin rikesakkosumma oli 40 euroa (40 % rikesakoista).

Kuvio 11 Rikesakot niiden suuruuden mukaan vuonna 2021
Lähde: Tilastokeskus

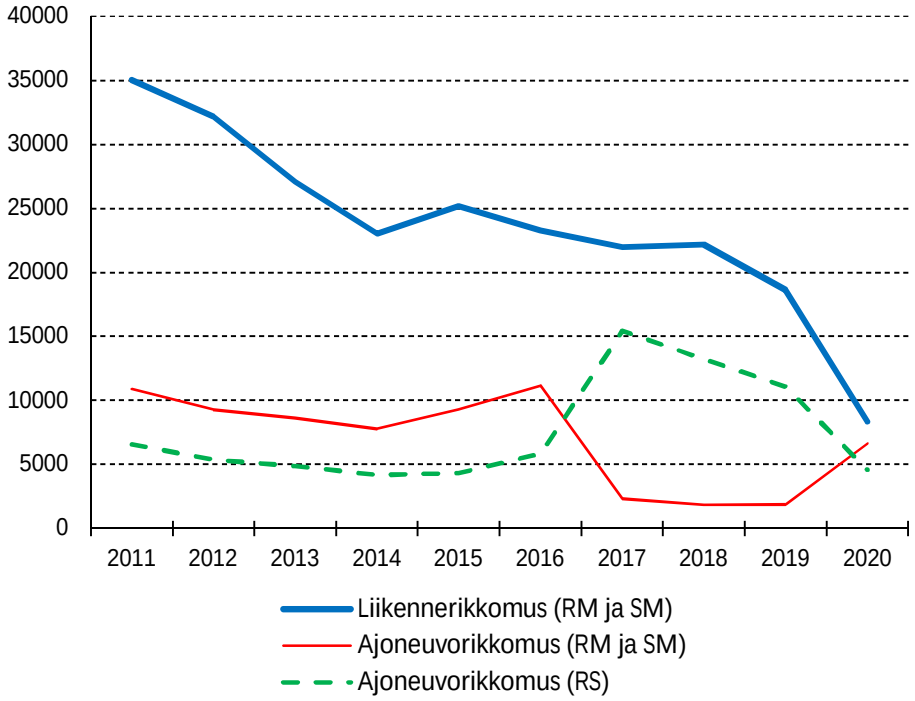
Ennen lakiuudistusta rikesakkojen määrä kasvoi vuoteen 2020 asti selvästi (kasvua oli lähes 30 % vuodesta 2015 vuoteen 2019, vuosien 2015 ja 2018 välillä kasvua oli jopa 50 %). Kasvu selittynee ennen muuta kautta 2000-luvun lisääntyneellä kiinnijäämisriskillä ylinopeusrikkomuksissa automaattisen kameravalvonnan lisääntymisen myötä. Merkitystä lienee ollut myös poliisin antamien sakotusohjeiden kiristymisellä, joka tuli voimaan 1.10.2016. Tällöin rikesakon määräämisrajaa ylinopeustilanteissa alennettiin niin, että sakotusrajaa laskettiin 8 km/h ylinopeudesta 7 km/h ylinopeuteen varmuusvähennys (3 km/h) huomioiden.

[1] Automaattisen liikennevalvonnan perusteella voidaan määrätä sen sijaan nykyisin liikennevirhemaksu. Ylinopeudesta liikennevirhemaksu voidaan määrätä tapauksissa, joissa nopeusrajoituksen ylitys on enintään 20 kilometriä tunnissa.

Kuvio 12 Syyttäjän antamat rangaistusmääräykset (RM) ja poliisin määräämät sakkomääräykset (SM) yhteensä ja liikenneturvallisuuden vaarantamisesta (RL 23:1) sekä rikesakot (RS kaikki ja RS TLL:n liikennerikkomuksista) vuosina 2010–2020. *Lähde:* Tilastokeskus

Ennen vuoden 2020 tieliikennelain uudistusta suurin osa (vuosittain 98–99 %) rikesakoista määrättiin tieliikennelakiin ja ajoneuvolakiin perustuvista liikennerikkomuksista ja ajoneuvorikkomuksista. Kuviosta 12 voi nähdä, että liikennerikkomuksista määrättyjen rikesakkojen kehitys oli lähes identtinen kaikkien rikesakkojen kehityksen kanssa. Liikennerikkomuksista annetut rangaistusmääräykset olivat puolestaan vähentyneet vuoteen 2019 mennessä noin puoleen vuoden 2010 tasosta (kuvio 12). Myös liikenteen vaarantamisesta (RL 23:1) annetut rangaistusmääräykset olivat vähentyneet 10 vuodessa noin 60 prosenttiin aiemmasta (kuvio 13). Tässä rangaistus- ja sakkomääräysten vähentymisessä saattoi olla kyse siitä, että erityisesti poliisin tien päällä suorittama liikennenopeus- ja muu liikennevalvonta vähentyi automaattisen kameravalvonnan yleistymisen myötä selvästi. Toinen mahdollinen tai rinnakkainen selitys on, että kameravalvonta itsessään karsi kaikkein räikeimpiä nopeusrajoitusten ylityksiä, joista ei selviä rikesakolla tai huomautuksella.

Kuvio 13 Liikennerikkomuksesta ja ajoneuvorikkomuksesta määrätyt rangaistus- ja sakkomääräykset sekä ajoneuvorikkomuksesta määrätyt rikesakot vuosina 2011–2020. *Lähde:* Tilastokeskus

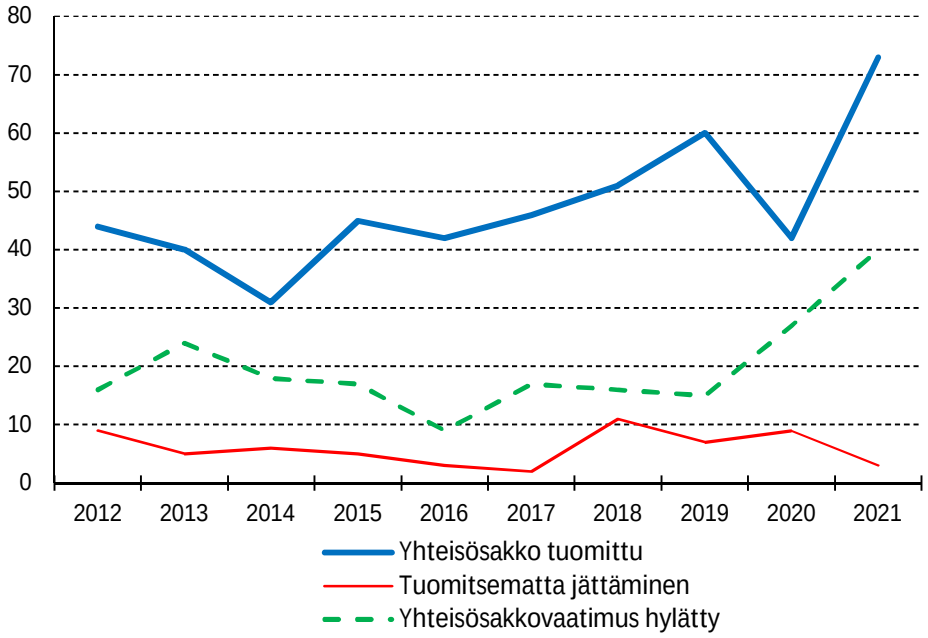
Eri seuraamustyyppien lukumäärien kehitys näyttäisi siis viittaavan siihen, että liikennevalvonnan painopiste on voimakkaasti siirtynyt tien päällä suoritettavasta valvonnasta automaattiseen kameravalvontaan. Lukujen perusteella näyttäisi, että kameravalvonnalla on korvattu tien päällä suoritettavaa valvontaa ja poliisin resursseja on siirtynyt tien päällä suoritettavasta valvonnasta muuhun poliisitoimintaan ja/tai valvontaa on vain säästösyistä vähennetty.

Poliisilta saatujen automaattista liikennevalvontaa koskevien tietojen perusteella kulloinkin toiminnassa olleiden valvontakameroiden vuotuinen toiminta-aika samoin kuin tällaiset kamerat ohittaneiden ajoneuvojen määrät noin kolminkertaistuivat vuonna 2018 vuoteen 2015 verrattuna. Sitä ennen valvontatuntien (+24 % vuonna 2015 vuodesta 2008) ja kamerat ohittaneiden ajoneuvomäärien (+38 % vastaavana aikana) kasvu oli vähäisempää ja tasaisempaa kuin kolmena viime vuotena. Toiminnassa olevien kameroiden määrä myös lisääntyi noin 130–150 kameraan aiemmasta noin 80–90 kamerasta muutamassa vuodessa. Julkisuudessa olleiden tietojen perusteella poliisi olisi vuoden 2018 kuluessa hankkinut ja ollut hankkimassa lisää noin 150 uudenlaisella – ja valvonnan kannalta tehokkaammalla – tekniikalla varustettua kameraa noin 4–5 seuraavan vuoden aikana, minkä lisäksi käytössä olisi 26 liikkuvaa kamera-autoa ylinopeusvalvontaan.

Kehitys on yhteydessä vuonna 2013 tehtyyn päätökseen lakkauttaa tieliikenteen valvontaan keskittynyt Liikkuva poliisi. Tämän seurauksena liikennevalvonta ja siitä määrättävät seuraamukset ovat kasvavassa määrin ylinopeusvalvontaa valvontakameroiden peittämillä tieosuuksilla samalla, kun muiden rikoslain ja tieliikennelain vastaisten ylinopeuksien ja liikennerikosten sekä liikennerikkomusten valvonta on supistunut. Yhdessä sakotusohjeiden tiukentumisen kanssa vaikuttaa siltä, että tieliikenteen valvonnassa on koko ajan enemmän keskitytty vähemmän vaarallisen (pienten ylinopeuksien) liikennekäyttäytymisen kitkemiseen, minkä seurauksena mahdollisesti merkittäväkin osa lainvastaisista liikennerikoksista jää nykyisin piiloon.

Yhteisösakko. Oikeushenkilö eli yhtiö, yhdistys, säätiö tms. on voitu vuodesta 1995 lähtien tuomita rangaistukseen sen toiminnassa tapahtuneen rikoksen johdosta. Oikeushenkilö voidaan tuomita yhteisösakkoon, jos sen lakimääräiseen toimielimeen tai muuhun johtoon kuuluva taikka oikeushenkilössä tosiasialista päätösvaltaa käyttävä on ollut osallisena rikokseen tai sallinut rikoksen tekemisen, tai jos oikeushenkilön toiminnassa ei ole noudatettu vaadittavaa huolellisuutta ja varovaisuutta rikoksen ehkäisemiseksi (RL 9:2). Yhteisösakko tuomitaan euromäärin. Alin mahdollinen rahamäärä on lain mukaan 850 ja ylin 850 000 euroa.

Aluksi yhteisösakkoa sovellettiin lähinnä ympäristörikoksissa, mutta vuonna 2003 lain soveltamisalaa laajennettiin muun muassa työturvallisuusrikoksiin. Tämän seurauksena tapausmäärät lähtivät kasvuun. Lain soveltamisala kattaa yli 80 rikosnimikettä, mutta sitä on pääasiallisesti sovellettu vain työturvallisuusrikoksiin. Vuoden 2021 loppuun mennessä yhteisösakkoon on tuomittu yhteensä 629 kertaa, näistä 94 prosenttia vuoden 2005 jälkeen. Viimeksi kuluneen 10 vuoden aikana on tuomittu keskimäärin 48 yhteisösakkoa vuodessa. Määrä on portaittain noussut noin kaksinkertaiseksi 10 vuoden aikana (kuvio 14).

Kuvio 14 Yhteisösakon tuomiotietoja 2012–2021

Yhteisösakkovaatimuksista on hylätty 27 % vuosina 2011–2021. Tuomitsematta on jätetty keskimäärin hieman alle kymmenes vaatimuksen kohteeksi joutuneista.

Valtaosa yhteisösakoista tuomitaan työturvallisuusrikoksesta (85 % vuosina 2012–2021). Tämä vastaa vajaata kolmannesta työturvallisuusrikoksista kaikkiaan tuomituista. Yhteisösakon käyttö on suhteellisen yleistä myös ympäristörikoksissa: tuomituista yhteisösakoista noin 8 prosenttia tuomittiin tästä rikostyypistä vastaavana aikana.

Tuomitun yhteisösakon suuruus on ollut keskimäärin 9 780 euroa (mediaani 4 980 euroa) vuosina 2009–2018. Suurin työturvallisuusrikoksesta tuomittu yhteisösakko on ollut 180 000 euroa ja pienin 500 euroa, mikä on alle lain edellyttämän minimin. Näin suuret (yli 30 000 euroa) rahamäärät ovat harvinaisia poikkeuksia, minkä vuoksi keskimääräisluvut kuvaavat osuvimmin tuomittujen yhteisösakkojen määriä. Tyypilliset määrät työturvallisuusrikosten osalta olivat 5 000 euroa (25 %), 10 000 euroa (19 %) ja 1 000 euroa (17 %) vuosina 2010–2014 työturvallisuusrikoksesta tuomittuja yhteisösakkoja koskeneen selvityksen mukaan. Tuomitut rahamäärät ovat olleet maltillisia eivätkä yritykset ole joutuneet maksukykyvaikeuksiin niiden vuoksi kuten lainsäädäntöä valmistellessa oli osin pelätty (Alvesalo-Kuusi ym. 2017).

Syytettyjen mielentila ja vaarallisuusarvio

Rangaistusvastuu edellyttää, että tekijä on rikosoikeudellisesti syyntakeinen. Syyntakeisuus viittaa tekijän kykyyn ymmärtää tekonsa tosiasiallinen ja oikeudellinen luonne, samoin kuin hänen kykyynsä säädellä käyttäytymistään. Tuomioistuin saattaa myös arvioida, että tekijä on ollut rikosta tehdessään ”alentuneesti syyntakeinen”, jos hänen kykynsä ymmärtää tekonsa tosiasiallinen luonne tai oikeudenvastaisuus tai kyky kontrolloida käyttäytymistään on merkittävästi alentunut (RL 3:4). Tällaiseen tekijään sovelletaan pääsääntöisesti lievennettyä rangaistusasteikkoa, mutta hänet voidaan tuomita myös täyteen rangaistukseen.

Syytetyn mielentila ja syyntakeisuuden mahdollinen puute selvitetään lähtökohtaisesti – joskaan ei aina – erityisessä mielentilatutkimuksessa. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos (THL) osoittaa rikoksesta syytetylle laitoksen, jossa mielentilatutkimus suoritetaan. Mielentilatutkimus sisältää sekä tutkivan lääkärin lausunnon, että THL:n asiasta antaman lausunnon. Lausunnot eivät sido tuomioistuinta, joka harkitsee asian itsenäisesti.[1]

Syytetyistä pyydetyt vaarallisuusarviot tehdään ennen tuomiota yleensä mielentilatutkimuksen yhteydessä silloin, kun syyttäjä on vaatinut koko rangaistuksen suorittamista vankilassa (RL2c:11). Vaarallisuusarvio pyydetään uudestaan vankeuden kestäessä, jos vanki anoo ehdonlaiseen vapauteen pääsemistä (RL 2c:12). Myöskään näissä tapauksessa terveydenalan asiantuntijoiden antamat lausunnot eivät sido tuomioistuinta. Nämä säännökset on kumottu 1.1.2018 voimaantulleella lailla (uusi RL 2c:11), mutta vanhoja säännöksiä sovelletaan edelleen niihin, jotka ovat tehneet rikoksensa ennen lain voimaantuloa.

Vuoden 2018 alussa voimaan tulleen uuden lain mukaan vaarallinen rikoksentekijä ja rikoksenuusija, jota on pidettävä erityisen vaarallisena toisen hengelle ja terveydelle, voidaan tuomita yhdistelmärangaistukseen, josta 3–12 vuoden pituinen vankeusaika suoritetaan lyhentymättömänä vankeudessa ja vankeusaikaa seuraa vuoden pituinen valvonta. Ehdonalaisen vapauden ja koevapauden säännöksiä ei sovelleta yhdistelmärangaistukseen tuomitun osalta. Yhdistelmärangaistukseen tuomittu sitoutuu valvontajaksolla sähköiseen valvontaan. Muutoin valvonta määritellään yksilöllisesti ja riskiarvion mukaisesti.

Mielentilatutkimukset. Tuomioistuinten pyytämiä mielentilatutkimuksia tehtiin 113 kappaletta vuonna 2021 (107 vuonna 2020, 103 vuonna 2019). Tutkimus tehdään käytännössä lähinnä vakaviin väkivaltarikoksiin, tuhotöihin

[1] Menettelyä on selvitetty tarkemmin julkaisussa Rikollisuustilanne 1995–1996, 204 ja Lappi-Seppälä 2000, 242 ss.

sekä seksuaalirikoksiin syyllistyneistä. Tuomioistuimella on ollut mahdollisuus pyytää mielentilatutkimusta tietyin edellytyksin jo esitutkintavaiheessa vuodesta 2007 alkaen. Tällaisia pyyntöjä on tullut THL:lle vuosittain noin 5–20 henkilön osalta (tuorein tieto vuodelta 2013).

Vuonna 2021 oikeuspsykiatristen asioiden lautakunnan antamissa lausunnoissa tutkituista 47 (42 %) arvioitiin syyntakeettomaksi ja 13 (12 %) alentuneesti syyntakeisiksi. 53 tutkittua (47 %) olivat arvion mukaan puolestaan toimineet täydessä ymmärryksessä.

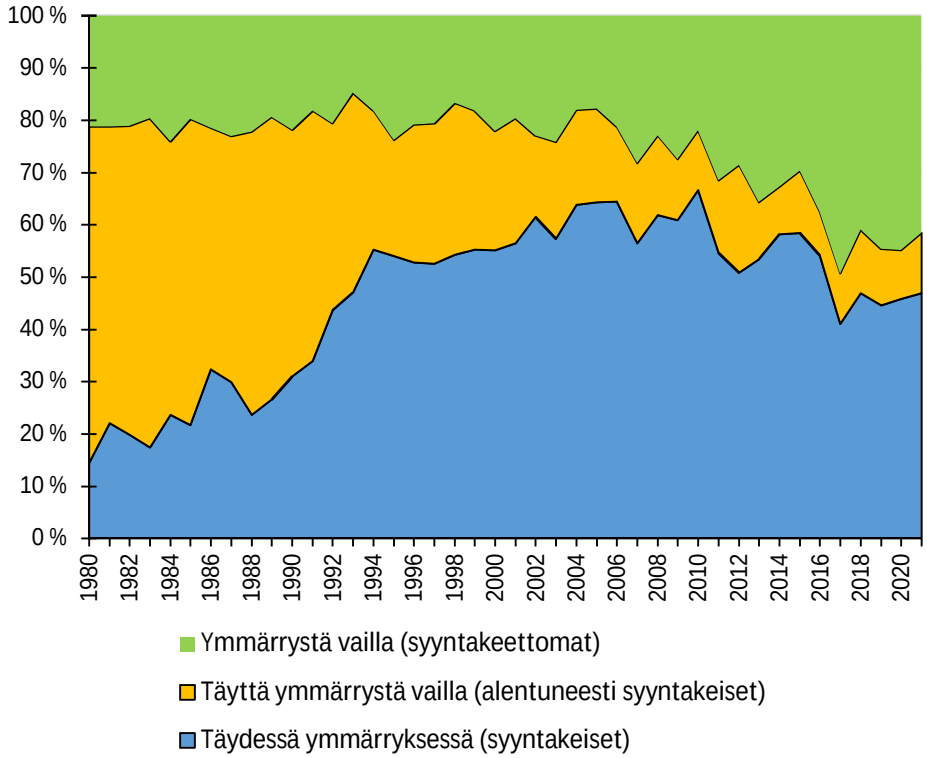
Lausuntojen kokonaismäärä on 1980-luvulla ja 1990-luvun alkupuolella vaihdellut 250–300 välillä. 1990-luvun jälkipuoliskolla mielentilatutkimusten lukumäärä laski alle 200:n ja on pysynyt sellaisena myös 2000-luvulla. Vuonna 2006 annettiin lähes kolmannes vähemmän lausuntoja kuin edellisenä vuonna. Tämä saattaa johtua vuonna 2006 oikeudenkäymiskaareen tehdystä muutoksesta, jonka mukaan mielentilatutkimus voidaan tehdä vain, jos se on tuomioistuimen mukaan perusteltua. Syytetyn syyllisyys pitää myös olla ratkaistuna ennen mielentilatutkimuksen pyytämistä. Muutoksen seurauksena lausuntojen määrä on pudonnut 2010-luvulla puoleen aiemmasta tasosta. Toisena merkittävänä muutoksena on alentuneen syyntakeisuuden supistuminen 1990-luvun kuluessa (lähes 150 –> 50) ja sittemmin miltei katoaminen (13 tapausta vuonna 2021). Seikalla on merkitystä ennen kaikkea rangaistuksen määräämisen sekä erityisesti elinkautisen vankeuden käytön suhteen (ks. jäljempänä jakso D1). Syyntakeettomien määrä on pysynyt jokseenkin vakiona (30–50:n tasolla).

Taulukko 19 Terveydenhuoltoviranomaisten mielentilaratkaisut 1980–2021

	LKH/STH/TEO ratkaisu			
Vuosi	TY	TYV	YV	Kaikki
1980	34	151	50	235
1981	52	134	50	236
1982	48	142	51	241
1983	45	163	51	259
1984	63	139	64	266
1985	65	175	59	299
1986	89	127	59	275
1987	95	149	73	317
1988	65	148	61	274
1989	66	134	48	248
1990	81	123	57	261
1991	103	145	55	303
1992	127	104	60	291
1993	105	85	33	223
1994	137	66	45	248
1995	129	53	57	239
1996	124	62	49	235
1997	112	57	44	213
1998	94	50	29	173
1999	100	48	33	181
2000	92	38	37	169
2001	109	46	38	195
2002	110	28	41	181
2003	102	33	43	181
2004	106	30	30	168
2005	126	35	35	197
2006	85	19	28	134
2007	70	19	35	126
2008	78	19	29	126
2009	73	14	33	120
2010	82	14	27	123
2011	59	15	34	108
2012	57	23	32	112
2013	54	11	36	101
2014	64	10	36	110
2015	59	12	30	101
2016	52	8	36	96
2017	30	7	36	73
2018	39	10	34	83
2019	46	11	46	103
2020	49	10	48	107
2021	53	13	47	113

Lähteet: LKH, STH, TEO:n ja THL:n vuosikertomukset ja tilastot

Vuosien 2000–2021 yhteisluvussa mukana myös syytteen mukaan kahteen luokkaan luokitetut.

Kuvio 15 Mielentilalausuntojen lopputulos 1980–2021 (suhteelliset osuudet)

Tuomioistuinratkaisut. Tuomioistuinratkaisuja tarkastellaan päärikosperusteisesti (yksikkönä tuomion päärikos) vuodesta 2004 alkaen. Luvut vuosilta 1999–2021 ovat oheisessa taulukossa.

Taulukko 20 Syyntakeettomia ja alentuneesti syyntakeisia koskeva tuomioistuintilasto vuosilta 1999–2021

	Päärikosperuste			**Kaikki rikokset**		
	Oikeudessa tuomitut (päärikos)	Syyn-takeettomat	Osuus %	Syyksiluetut rikokset	Alentuneesti syyntakeiset	Osuus-%
1999	60 571	72	0,12	118 315	571	0,5
2000	65 505	92	0,14	128 585	657	0,5
2001	67 747	84	0,12	134 646	760	0,6
2002	65 802	83	0,13	133 509	475	0,4
2003	61 325	69	0,11	119 399	562	0,5
2004	66 281	80	0,12	..	167	0,25*
2005	64 495	71	0,11	..	145	0,22*
2006	66 137	68	0,10	..	86	0,13*
2007	65 637	63	0,10	..	76	0,12*
2008	66 254	55	0,08	..	68	0,10*
2009	65 252	43	0,07	..	73	0,11*
2010	62 789	51	0,08	..	59	0,09*
2011	62 890	52	0,08	..	50	0,08*
2012	61 691	56	0,09	..	72	0,12*
2013	57 097	49**	0,09	..	52**	0,09*
2014	56 750	36**	0,06	..	52**	0,09*
2015	55 021	25**	0,05	..	49**	0,09*
2016	52 584	29**	0,06	..	54**	0,10*
2017	51 478	34**	0,07	..	40**	0,08*
2018	55 101	32**	0,06	..	39**	0,07*
2019	55 288	43**	0,08	..	49**	0,09*
2020	49 726	45**	0,09	..	42**	0,08*
2021	54 284	38**	0,07	..	49**	0,09*

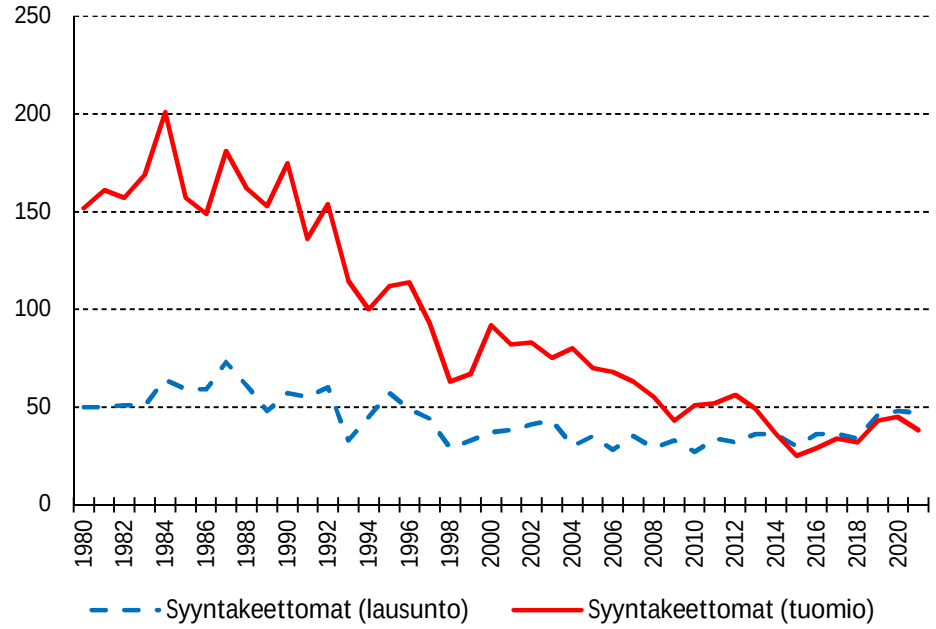
Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

* Tilastointiperuste muuttunut. Laskettu osuutena päärikostuomioista.

** Tilastokeskuksesta erikseen saatu tieto.

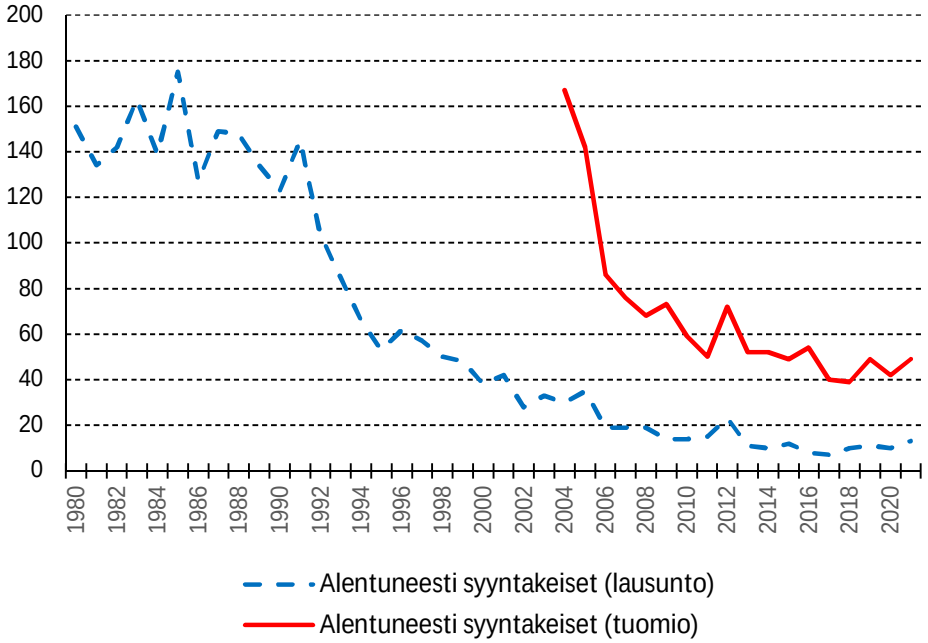
Syyntakeettomia oli päärikoksen mukaan 38 vuonna 2021 eli 0,07 prosenttia oikeudenkäynnissä syyllisiksi todetuista. Vuonna 1980 näitä oli 200, eli 0,25 prosenttia.

Vuonna 1993 määrättiin kaikkiaan 1 778 rikoksesta rangaistus alentunutta syyntakeisuutta koskevan säännöksen nojalla (tilastoyksikkönä soveltamiskertojen määrä/kaikki syyksi luetut rikokset). Tapauksia oli kaikkiaan 1,1 prosenttia kaikista syyksi luetuista rikoksista. Vuonna 2002 lukumäärä oli laskenut 475:een ja suhteellinen osuus 0,4 prosenttiin. Vuonna 2004 tilastointiperuste muuttui päärikosperusteiseksi, mikä estää vertailut aiempiin vuosiin. Tapausmäärän lasku on kuitenkin jatkunut myös viime vuosina. Rikoslajikohtaiset tiedot vuodelta 2021 ilmenevät taulukosta 21 sekä liitetaulukosta 5.

Kuvio 16 Syyntakeettomina oikeudessa tuomitut ja mielentilalausunnoissa syyntakeettomiksi todetut 1980–2021. *Lähteet:* Tilastokeskus ja THL

Tuomioistuin on katsonut tekijän syyntakeettomaksi noin 25–45 kertaa vuodessa vuosina 2015–2021. Syyntakeettomien absoluuttinen määrä oli 3–5 kertaa suurempi 1980-luvulla ja on sittemmin laskenut (kuvio 16). Suhteellinen osuus syyllisiksi todetuista on vähentynyt noin kolmannekseen 1990-luvun alusta. Syyntakeettomina tuomittujen määrä on viime vuosina ollut suunnilleen yhtä suuri kuin pyydetyissä mielentilalausunnoissa syyntakeettomiksi todettujen määrä. Sen sijaan aiempina vuosikymmeninä syyntakeettomuustuomioita annettiin enimmillään noin kolminkertainen määrä syyntakeettomuuslausuntoihin nähden. Kehityskulku viittaa siihen, että nykyisin tuomioistuimet antavat syyntakeettomuusratkaisuja vain mielentilalausuntojen perusteella.

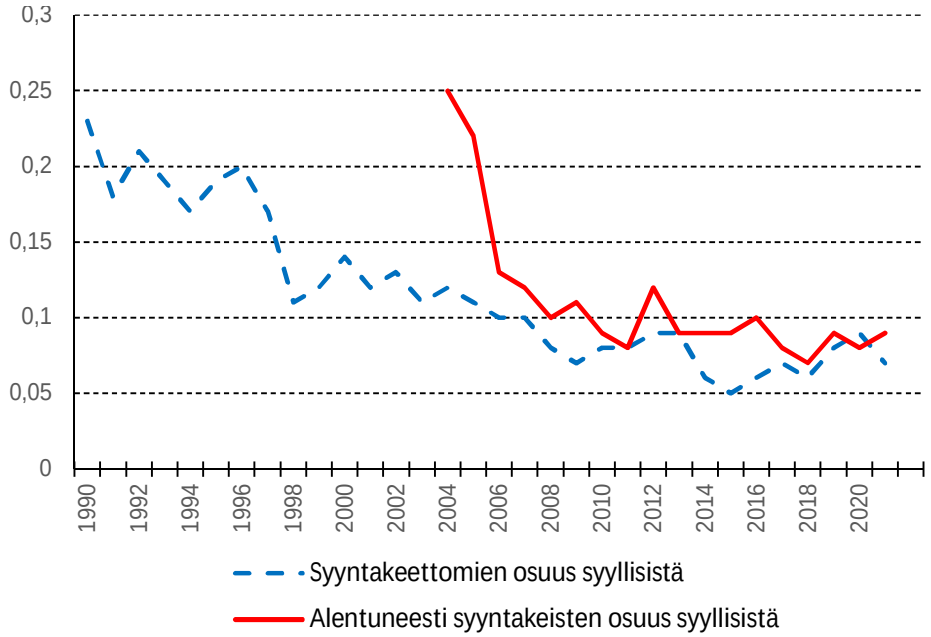

Kuvio 17 Alentuneesti syyntakeisina oikeudessa tuomitut 2004–2021 ja mielentilalausunnoissa alentuneesti syyntakeisiksi todetut 1980–2021
Lähteet: Tilastokeskus ja THL

Alentuneesti syyntakeisina on tuomittu vuosittain noin 40–60 henkilöä 2010- ja 2020-luvuilla – vuonna 2021 luku oli 49 henkilöä. Alentuneesti syyntakeisina tuomittujen määrä ja osuus syyllisistä on vähentynyt noin neljäsosaan verrattuna vuonna 2004 tuomittuihin (kuvio 17 ja 18). Vuotta 2004 edeltäviltä vuosilta ei ole tilastointimuutosten vuoksi saatavissa vertailukelpoista tietoa alentuneesti syyntakeisten määristä, mutta käytettävissä olevan tiedon (säännöksen soveltamiskertojen suhde tuomittujen rikosten määrään) pohjalta voidaan kuitenkin päätellä, että määrän vähentyminen oli tuntuvaa jo ennen sitä.

Mielentilalausunnoissa alentuneesti syyntakeisiksi on määritelty puolestaan vuosittain noin 7–15 henkilöä 2010- ja 2020-luvuilla. Vuonna 2021 luku oli 13 henkilöä. Näyttäisi siis siltä, että tuomioistuimet tekevät joka neljännen tai viidennen ratkaisunsa alentuneesta syyntakeisuudesta ilman nimenomaista kyseistä syytettä koskevaa mielentilalausuntoa. Näistä tapauksista valtaosa – arviolta 80–90 % – koskee kuitenkin lieviä rikoksia ja niissäkin on ollut tavallisesti käytössä THL:stä pyydetty asiakirjojen perusteella annettava lausunto taikka muu lääketieteellinen asiantuntija-arvio.

Alentuneesti syyntakeisina tuomittujen ja alentunutta syyntakeisuutta koskevien mielentilalausuntojen määrien ero on silti selvästi kaventunut edeltäviin vuosiin ja vuosikymmeniin verrattuna.

Kuvio 18 Tuomioistuimen syyntakeettomiksi ja alentuneesti syyntakeisiksi tuomitsemien osuus (%) syyllisistä päärikoksen mukaan 1990–2021
Lähde: Tilastokeskus

Eri rikoslajeista syyntakeettomia ja alentuneesti syyntakeisia esiintyy eniten henkirikoksissa ja tuhotyörikoksissa. Suurin osa syyntakeettomuutta ja alentunutta syyntakeisuutta koskevia tapauksia koskee pahoinpitelytapauksia, mihin vaikuttaa rikostyypin yleisyys.

Taulukko 21 Syyntakeisuustilasto 2021 – rikoslajeja koskevia tietoja

Rikoslaji	Syyntakeettomat			Alentuneesti syyntakeiset		
	Päärikoksen mukaan (N)	Jakautuma rikoksittain %	Osuus päärikoksista %	Päärikoksen mukaan (N)	Jakautuma rikoksittain %	Osuus päärikoksista %
Kaikki	38	*100,0*	*0,07*	49	*100,0*	*0,09*
Henkirikokset	12	*31,6*	*6,8*	4	*8,2*	*2,3*
Pahoinpitelyrikokset	5	*13,2*	*0,08*	12	*24,5*	*0,2*
Seksuaalirikokset	3	*7,9*	*0,5*	1	*2,0*	*0,2*
Varkausrikokset	2	*5,3*	*0,03*	1	*2,0*	*0,01*
Vahingonteot	1	*2,6*	*0,07*	3	*6,1*	*0,2*
Ryöstöt	5	*13,2*	*0,7*	2	*4,1*	*0,6*
Tuhotyö	1	*2,6*	*1,8*	4	*8,2*	*7,3*
Virkamiehen väkiv.vastustaminen	1	*2,6*	*0,2*	3	*6,1*	*0,7*
Muut rikokset	8	*21,1*	..	19	*38,8*	..

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Vuosien 2007–2021 aikana kaikista syyntakeettomina tuomituista kaikkiaan 52 prosenttia todettiin syylliseksi henki- tai pahoinpitelyrikokseen ja 9 prosenttia tuhotyöhön. Varkauksia, ryöstöjä ja seksuaalirikoksia oli kutakin 2–6 prosenttia. Alentuneesti syyntakeisina tuomituista puolestaan 34 prosenttia tuomittiin henki- tai pahoinpitelyrikoksesta ja 7 prosenttia varkausrikoksesta

rangaistukseen samalla aikavälillä. Seksuaalirikoksista, tuhotyöstä ja ryöstöstä tuomittuja oli kutakin noin 4–5 prosenttia. Kun tarkastelu ulotetaan tätä pitempään aikaan, näyttää siltä, että tuomioistuimen mielentilaratkaisut ovat keskittyneet yhä harvempiin rikoslajeihin ja väkivaltarikoksiin syyllistyneet ovat nykyään entistäkin selvemmin edustettuina näissä ratkaisuissa.

Suhteellisesti eniten sekä syyntakeettomia että alentuneesti syyntakeisia on henkirikoksiin ja tuhotyöhön syyllistyneissä. Henkirikoksen tehneistä 7 prosenttia (täytetyt teot 10 %) oli syyntakeettomia ja 3 prosenttia (täytetyt teot 5 %) alentuneesti syyntakeisia vuosina 2007–2021. Vastaavat luvut tuhotyön osalta olivat 7 prosenttia (syyntakeettomat) ja 4 prosenttia (alentuneesti syyntakeiset) tähän rikokseen syyllistyneistä. Kaikista oikeudessa tuomituista rikoslakirikoksista sekä syyntakeettomia että alentuneesti syyntakeisia oli 0,1 % syyllisistä (päärikosperuste).

Tuomioistuinten syyntakeisuusarvioinnit ovat seurailleet annettuja mielentilalausuntoja. Niissä todettu linjanmuutos (ks. edellä) näkyy ennen kaikkea siinä, että vähentyneesti syyntakeisten ja syyntakeettomien lukumäärät ja suhteelliset osuudet ovat alentuneet (joskin aivan uusimmat tiedot kertovat syyntakeettomien osuuden jo kääntyneen kasvuun). Yksi käytännössä tärkeä seuraus tästä on ollut, että murhasta tuomitut elinkautiset vankeusrangaistukset ovat 1990-luvulta lähtien lisääntyneet sekä suhteellisesti että absoluuttisesti. (Ks. Rikollisuustilanne 1995–1996, 208 ja Rikollisuustilanne 1997, 179 sekä jäljempänä jaksot C4 ja D1.)

Oikeuspsykiatristen potilaiden hoito. Jos syytetylle tehdään mielentilatutkimus, Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) oikeuspsykiatristen asioiden lautakunta selvittää samassa yhteydessä myös tahdosta riippumattoman mielisairaanhoidon edellytykset. Rikoksen tehneen hoitoon määrääminen tapahtuu samojen edellytysten nojalla kuin muidenkin mielenterveyden häiriöistä kärsivien.[1] Käytännössä mielentilatutkimuksissa syyntakeettomiksi todetut määrätään kuitenkin säännönmukaisesti hoitoon.

Vuonna 2021 THL määräsi 44 henkilöä tahdosta riippumattomaan hoitoon mielentilatutkimuksen jälkeen. Kaikki oikeuspsykiatrisen potilaan hoito on pitkäkestoista. Hoidossa olevista oikeuspsykiatrisista potilaista tai heidän hoitoajoistaan ei ole julkaistuja luotettavia tilastotietoja. THL:sta saadun tiedon mukaan 31.12.2021 hoidossa oli 437 oikeuspsykiatrista potilasta (vuonna 2020 vastaava luku oli 423 oikeuspsykiatrista potilasta ja vuonna 2019 406 potilasta).

Koko rangaistuksen suorittaminen vankilassa. Vuoden 2006 vankeuslain kokonaisuudistuksen (voimaan 1.10.2006) yhteydessä Suomessa luovuttiin

[1] Hoitoon määräämisen edellytyksistä tarkemmin Rikollisuustilanne 1995–1996, 209–210.

turvaamistoimenpiteeksi määritellystä pakkolaitokseen määräämisestä. Samalla rikoslakiin otettiin säännökset koko rangaistuksen suorittamisesta vankilassa ilman mahdollisuutta päästä ehdonalaiseen vapauteen. Koko rangaistuksen suorittaminen vankilassa koskee vakaviin rikoksiin syyllistyneitä rikoksen uusijoita, joita on rikoksesta ilmenevien seikkojen ja mielentilatutkimuksen perusteella pidettävä erittäin vaarallisena toisen hengelle, terveydelle tai vapaudelle. Koko vankeusajan suorittaminen vankilassa edellyttää, että tuomioistuin on määrännyt rikoksesta vähintään kolmen vuoden pituisen ehdottoman vankeustuomion (RL 2c:11). Laissa edellytetään, että ainakin yhdestä rikoksesta olisi yksinään seurannut vähintään kolmen vuoden vankeustuomio silloin, jos tuomittuja rikoksia on useampia. Vaarallisuuden määrittämiseksi rikoksentekijälle on tehtävä ennen tuomion määräämistä oikeuspsykiatrinen mielentila- ja vaarallisuusarviotutkimus.

Päätöksen koko rangaistuksen suorittamisesta vankilassa tekee syyttäjän vaatimuksesta yleinen tuomioistuin samalla, kun se ratkaisee rikoksen syyllisyyskysymyksen ja määrää rangaistuksen. Ennen uudistusta eli pakkolaitosaikana ratkaisuvalta oli erityisellä vankilaoikeudella.

Rikoksentekijän vaarallisuus arvioidaan uudelleen hänen suoritettuaan viisi kuudesosaa rangaistuksesta, jos hän anoo tässä vaiheessa Helsingin hovioikeudelta pääsyä ehdonlaiseen vapauteen (RL 2c:12). Tällöin hänen vaarallisuutensa arvioidaan oikeuspsykiatrisessa tutkimuksessa uudelleen, minkä jälkeen Helsingin hovioikeus tekee päätöksen ehdonalaiseen vapauteen pääsemisestä taikka anomuksen epäämisestä. Vanki päästetään joka tapauksessa vapaaksi viimeistään silloin, kun hän suorittanut koko tuomionsa.

Lisäksi on huomattava, että elinkautiseen vankeuteen tuomituista on yleensä tehty mielentilatutkimus syyntakeisuuden arvioimiseksi ja käytännössä myös väkivaltariskin arviointi, koska rangaistuksen pituus ei ole vielä asian ollessa keskeneräisenä ratkaistu. Elinkautisvangilla on mahdollisuus anoa ehdonalaiseen vapauteen pääsyä hänen kärsittyään 12 vuotta vankeustuomioista (tai 10 vuotta, jos tuomittu oli rikoksen tehdessään alle 21-vuotias). Psykiatrinen vankisairaala suorittaa näissä tapauksissa psykiatrisen väkivaltariskin arvioinnin ja antaa siitä lausunnon Helsingin hovioikeudelle, joka sitten tekee päätöksen asiassa (RL 2c:10).[1] Psykiatrinen vankisairaala on antanut tällaisia väkivaltariskin arviointilausuntoja vuosittain keskimäärin noin 20 vuosina 2011–2015 (Pohjola 2017). Elinkautisvanki voi anoa ehdonalaiseen vapauteen pääsemistä edellisestä päätöksestä aina vuoden kuluttua uudestaan.

Kuten edellä on kerrottu, vaarallisia rikoksenuusijoita ja koko rangaistuksen suorittamista vankilassa koskeva laki on muutettu yhdistelmärangais-

[1] Elinkautisvangin väkivaltariskin arviointivaatimus tuli voimaan 1.9.2011.

tukseksi vuoden 2018 alussa niin, että 3–12 vuoden vankeusaikaa seuraa yhden vuoden pituinen valvonta. Vanhaa lakia sovelletaan kuitenkin edelleen ennen 1.1.2018 tehtyihin rikoksiin. Yhdistelmärangaistukseen tuomittiin 8 henkilöä vuonna 2021. Heistä yksi tuomittiin taposta, neljä tapon yrityksestä, yksi törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, yksi törkeästä pahoinpitelystä ja yksi törkeästä ryöstöstä. Tuomioiden keskimääräiset pituudet vaihtelivat noin 4,5 vuodesta vähän vajaaseen 12 vuoteen.

Vaarallisuusarviot. Tuomioistuimen pyytämiä vaarallisuusarviointitutkimuksia tehtiin ennen rangaistukseen tuomitsemista yhteensä 13 ja ennen määräaikaiseen vankeuteen tuomitun ehdonlaiseen vapauteen pääsemistä koskevan asian ratkaisemista varten kolme vuonna 2021. Tuomitsemisvaiheen vaarallisuusarvioita on vuosittain annettu 1–15 (keskimäärin 8 vuodessa) nykyisen lain voimassaoloaikana. Ehdonalaiseen vapauteen pääsemiseen liittyviä vastaavia ratkaisuja on puolestaan annettu vuosittain 1–7 (keskimäärin 4 vuodessa) vuosina 2007–2021 (taulukko 22).

Vuonna 2017 julkaistun väitöskirjatutkimuksen (Pohjola 2017) mukaan 88 prosenttia tuomiota edeltävän vaiheen vaarallisuusarvioiduista epäillyistä (n=73 henkilöä) vuosina 2006–2014 oli miehiä. Tutkittujen keski-ikä oli 36 vuotta. Ehdonalaista vapautta varten tehdyn vastaavan vaarallisuusarvioinnin kohteista (n=30) 80 prosenttia oli miehiä ja kaikkien tutkittujen keski-ikä oli 43 vuotta. Molempiin ryhmiin kuuluville on tyypillistä, että he olivat viettäneet suurimman osan aikuiselämästään vankilassa. Kaikki tutkitut olivat suomalaisia.

Tuomiovaiheen vaarallisuusarvioiduista 70 henkilöä pidettiin terveysviranomaisten lausunnoissa erittäin vaarallisina toisten hengelle, terveydelle tai vapaudelle ja kolmea tutkittua ei pidetty lain tarkoittamassa mielessä vaarallisina. Ehdonalaisvaiheen tutkituista puolestaan 27 katsottiin edelleen erittäin vaarallisiksi ja kolmea pidettiin tässä lain edellyttämässä tarkoituksessa vaarattomina. Rikosseuraamusviraston keskushallintoyksikön lausunnot eivät ehdonalaisvaiheessa poikenneet terveydenhoitoviranomaisten lausunnoista (Pohjola 2017).

Taulukko 22 Terveydenhuoltoviranomaisten oikeuspsykiatriset vaarallisuusarviointilausunnot 2007–2021

Vuosi	Mielentila-tutkimuksen yhteydessä	Helsingin HO:n ehdonalaista vapauttamista varten pyytämät*	Yhteensä
2007	12	8	20
2008	9	2	11
2009	7	1	8
2010	15	4	19
2011	9	6	15
2012	10	5	15
2013	4	4	8
2014	5	3	8
2015	8	7	15
2016	6	4	10
2017	9	3	12
2018	10	2	12
2019	9	3	12
2020	13	2	15
2021	13	3	16

Lähde: THL

*Ei sisällä elinkautisvankeja

Tuomioistuinratkaisu. Tutkimuksen mukaan tuomitsemisvaiheen vaarallisuusarvioitujen päärikoksista 81 prosenttia oli henkirikoksia. Pahoinpitelyrikoksia oli 13 prosenttia ja muut päärikokset olivat seksuaalirikoksia, ryöstöjä ja kuolemantuottamus. Tuomioiden keskipituus oli 8 vuotta 3 kuukautta. Lyhin tuomio oli 3 vuotta 2 kuukautta ja pisin 15 vuotta, joka sisälsi 3 vuotta täytäntöön pantavaksi määrättyä jäännösrangaistusta. Yli puolet (57 %) tuomituista oli tuomiota edeltävän 10 vuoden aikana tuomittu ainakin yhdestä henkirikoksesta tai sen yrityksestä. Kolmen tutkitun osalta lakiin kirjattu edellytys aiemmasta törkeästä väkivaltarikoksesta ei täyttynyt eikä heitä siten voitu määrätä suorittamaan koko rangaistusta vankilassa (Pohjola 2017).[1]

Ehdonalaisvaiheen tutkituista 87 prosentilla viimeisimmän tuomion päärikoksena oli henkirikos tai sen yritys. Muut päärikokset olivat törkeitä pahoinpitelyjä ja yksi törkeä ryöstö.

Kaikista tuomiovaiheen 73 arvioidusta 48 syytettyä (66 %) tuomittiin kärsimään koko rangaistuksensa vankilassa. Osuus on kuitenkin todellisuudessa suurempi eli 83 prosenttia, kun huomioidaan se, että 10 henkilöä tuomittiin elinkaudeksi vankilaan ja viisi syytettyä vapautettiin syyntakeettomuuden perusteella. Lisäksi kuusi koko rangaistukseen suorittamiseen tuomittua ja yksi määräaikaiseen vankeuteen tuomittu oli alentuneesti syyntakeinen (Pohjola 2017).

[1] Tutkimuksen aineisto koskee vuosina 2006–2014 käsiteltyjä tapauksia, jotka ovat tulleet lainvoimaisiksi viimeistään vuoden 2015 loppuun mennessä. Lopputuloksissa on huomioitu viimeksi asiaa käsitelleen tuomioistuimen ratkaisu (Pohjola 2017).

Koko rangaistusta suorittamaan tuomitaan vuosittain noin kaksi prosenttia tuomituista, jotka ovat syyllistyneet RL 2c:11 §:ssä mainittuihin rikoksiin ja joista on ollut seurauksena vähintään kolmen vuoden pituinen vankeustuomio.[1]

Koko rangaistustaan suorittavista 30 vankia anoi ehdonalaiseen vapauteen pääsemistä vuosina 2006–2014. Heistä kaksi ehti anoa asiaa toistamiseen. Helsingin hovioikeus katsoi yhdenmukaisesti asiantuntijalausuntojen kanssa, että kolmessa tapauksessa vanki ei ollut enää erittäin vaarallinen toisen hengelle, terveydelle ja vapaudelle ja hänet voitiin päästää ehdonalaiseen vapauteen (Pohjola 2016). Valtaosa (90 %) anomuksen jättäneistä kärsi siis koko rangaistuksensa vankilassa, minkä lisäksi koko rangaistuksen suorittivat vankilassa myös ne, jotka eivät olleet anoneet ehdonalaiseen vapauteen pääsyä. Ehdonalaiseen vapauteen pääseminen on siten hyvin harvinaista alun perin koko rangaistustaan vankilassa suorittavien kohdalla.

Yhteenveto

Eri rangaistuslajien käyttö

Yleistä. Vuonna 2021 yleisissä alioikeuksissa syytettiin rikoksesta yhteensä noin 57 871 henkilöä, mikä oli 10,5 prosenttia enemmän kuin edellisenä vuonna. Näistä todettiin syylliseksi 54 191 (94 %) ja tuomittiin rangaistukseen 54 284 (94 % syytetyistä). Oikeudenkäynnissä tuomituille vuonna 2021 määrätyistä rangaistuksista valtaosa (57 %) oli sakkorangaistuksia. Ehdottoman vankeusrangaistuksen (vankilatuomion) sai 11 % (5 778 henkilöä) tuomituista ja ehdollisen vankeusrangaistuksen 24 % (13 004) tuomituista. Yhdyskuntapalvelun osuus oli 3 % (1 613 tapausta). Valvontarangaistus määrättiin 156 tapauksessa. Rangaistus- ja sakkomääräys- sekä rikesakot (yhteensä noin 113 400) kattoivat 68 % kaikista seuraamuksista. Syytteistä 5 % hylättiin.

Rangaistusmääräys- ja oikeudenkäyntimenettelyssä syytettyjen ja tuomittujen määrät ovat laskeneet viimeisten 15 vuoden aikana vuodesta 2005 alkaen. Tuomioiden määrän vähentyminen on seurausta poliisin tietoon tulleiden rikosten määrän laskusta. Sen sijaan rikesakkojen määrä jopa kolminkertaistui 2010-luvun loppupuolella 2000-luvun alkuun verrattuna, mikä selittyi ennen muuta ylinopeuksien automaattisen kameravalvonnan käyttöönottamisella ja laajentumisella. Vuonna 2020 voimaantullut tieliikennelain muutos kuitenkin pudotti rikesakkojen määrän murto-osaan aiemmasta vuoden 2020 ja etenkin vuoden 2021 aikana. Nykyisin suurimman osan rikesakoista korvaa hallinnollinen tieliikennevirhemaksu.

Ehdoton vankeusrangaistus. Ehdottomien vankeusrangaistusten (vankilarangaistusten) keskipituus oli 9,7 kuukautta ja ehdollisten 4,3 kuukautta

[1] Osuus on laskettu olettaen, että väitöskirjatutkimuksen perusteella koko rangaistustaan suorittaneiden 48 tuomitun määrä vastaa vuositasolla 5–6 koko rangaistukseen tuomittua. Yli kolmen vuoden pituisia ao. rikoksista annettuja määräaikaisia vankeustuomioita on puolestaan ollut viime vuosina keskimäärin noin 270 vuodessa.

vuonna 2021. Ehdottomien vankilarangaistusten keskipituus kasvoi viimeisen 10 vuoden aikana noin prosentin. Vuonna 2013 vankilarangaistusten keskipituus oli 11,5 kuukautta ja rangaistuksia määrättiin 5 089 kpl. Vuonna 2021 rangaistusten keskipituus oli 11,6 kuukautta ja vankilarangaistuksia määrättiin 5 778. Tuomittujen vankilavuosien kokonaismäärä kasvoi tänä aikana vajaa 15 prosenttia.

Ehdollinen vankeusrangaistus. 62 % vankeusrangaistuksista määrättiin ehdollisena. Kolmasosaan (33 %) ehdollisista vankeusrangaistuksista liitettiin tehosteeksi oheissakko. Rattijuopumusrikoksissa oheissakko määrättiin melkein aina (94 %) ehdollisen vankeuden tehosteeksi. Oheissakoista peräti 95 prosenttia määrättiin rattijuopumusrikoksista. Mahdollisuutta liittää yhden vuoden ylittävän ehdollisen vankeusrangaistuksen tehosteeksi yhdyskuntapalvelu käytettiin kaikkiaan 284 kertaa, eli noin joka neljännessä (25 %) niistä tapauksista, jossa tuomittiin yli vuosi ehdollista vankeutta.

Yhdyskuntapalvelu. Vuonna 2021 tuomioistuimissa langetettiin 1 613 yhdyskuntapalvelurangaistusta, mikä oli 28 % muuntokelpoisista vankeusrangaistuksista. Yhdyskuntapalvelun käyttöaste on 1990-luvulla tapahtuneen jyrkän laskun jälkeen laskenut edelleen viimeksi kuluneen 10 vuoden aikana. Vuonna 1998 tuomittuja rangaistuksia oli 3 957, mikä vastasi 43 % muuntokelpoisista vankeusrangaistuksista. Rangaistuksen käyttöaste on suurin rattijuopumusrikoksissa (40 % vuonna 2021). Hieman yli puolet (52 %) kaikista yhdyskuntapalvelutuomioista määrättiin rattijuopumuksesta.

Valvontarangaistus. Vuonna 2021 tuomioistuimissa määrättiin 156 valvontarangaistusta, mikä oli 5 prosenttia muuntokelpoisista vankeustuomioista. Valvontarangaistuksen käyttöaste on pysynyt suunnilleen samalla tasolla vuodesta 2012 alkaen vuoteen 2017 asti. Vuonna 2018 sekä valvontarangaistusten lukumäärä että käyttöaste laskivat kuitenkin alimmalle tasolleen koko lain voimassaolon aikana, kohoten tästä taas hieman vuodesta 2019 alkaen. Noin puolet (45 % vuonna 2021) valvontarangaistustuomioista annetaan rattijuopumusrikoksista. Seuraamus on ollut yleinen myös asevelvollisuudesta ja siviilipalveluksesta kieltäytymistä koskevissa rikoksissa (keskimäärin 15 %, mutta vuosina 2018–2019 5–6 % kun taas vuonna 2020 peräti 24 % ja vuonna 2021 16 %) joissa myös rangaistuksen käyttöaste on suurin (96 % vuonna 2021). Rattijuopumusrikoksissa käyttöaste on ollut rangaistuksen voimassaolon aikana aluksi (vuosina 2012–2016) noin 10 prosenttia, mutta se aleni 6–8 prosenttiin vuosina 2017–2021.

Päiväsakot. Varsinaisessa oikeudenkäynnissä tuomittujen päiväsakkojen lukumäärän keskiarvo oli 42 päiväsakkoa vuonna 2021. Minimipäiväsakkoja oli vuoden 2021 oikeudenkäyntisakoista 63 % ja sakko- ja rangaistusmääräysmenettelysakoista 42 %. Varsinkin omaisuus- ja huumausainerikoksissa päiväsakkojen rahamäärät keskittyvät minimipäiväsakkoon. Liikennerikoksissa ja -rikkomuksissa päiväsakkojärjestelmä toimii taas huomattavasti hajautuneemmin kuin muissa rikostyypeissä.

Rikesakko. Rikesakkojen määrä on pudonnut murto-osaan aiemmasta vuosina 2020 ja etenkin vuonna 2021. Kun vuonna 2019 määrättiin noin 308 400 rikesakkoa, vuonna 2020 lukema oli 121 774 ja vuonna 2021 enää 1 870 rikesakkoa. Määrän huomattava putoaminen on seurausta tieliikennelain 1.6.2020 voimaantulleesta uudistuksesta, jolla tieliikenteen rikesakko korvattiin hallinnollisella liikennevirhemaksulla. Ennen tieliikennelain uudistusta valtaosa (vuonna 2019 86 %) rikesakoista määrättiin liikenteen automaattisen kameravalvonnan perusteella.

Syyntakeettomuus ja mielentila. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen lausunnoissa vuonna 2021 tutkituista 47 (42 %) arvioitiin syyntakeettomaksi, 13 (12 %) alentuneesti syyntakeisiksi ja 53 (47 %) olivat arvion mukaan toimineet täydessä ymmärryksessä. 1990-luvun jälkipuoliskolla mielentilatutkimusten lukumäärä laski aiemmasta 250–300:sta alle 200:aan. Vuosina 2011–2021 mielentilatutkimusten määrä (vuosittain 73–113 tutkimusta) on ollut kaikkein alhaisin vuodesta 1980 lähtien. Samalla syyntakeisuusarvioinnit ovat kiristyneet. Erityisesti alentuneesti syyntakeisten kategoria on supistunut. Vuonna 1980 alentuneesti syyntakeisia oli kaksi kolmannesta tutkituista, vuonna 1990 puolet ja vuonna 2000 runsas viidennes. Vuonna 2021 alentuneesti syyntakeisia tutkituista oli 12 %. Tuomioistuimet puolestaan totesivat tekijän syyntakeettomaksi 38 kertaa ja alentuneesti syyntakeiseksi 49 kertaa vuonna 2021.

Selvästi eniten syyntakeettomana (52 % vuosina 2007–2021) ja alentuneesti syyntakeisena (34 % vuosina 2007–2021) on tuomittu henki- ja pahoinpitelyrikoksiin syyllistyneitä.

C3 Rangaistuskäytäntö rikoslajeittain

Rangaistusten tilastoinnista

Tilastointitavat. Vuoden 1992 konkurrenssiuudistuksen myötä luovuttiin rikosten erillisarvostelulle perustuvasta rangaistuksen määräämistavasta. Samalla rangaistuskäytännön tilastointi muuttui aiempaa olennaisesti mutkikkaammaksi. Vuoden 1992 jälkeisessä tilastoinnissa erotetaan kolme ryhmää.

I. Yksi rikos -tilastossa kerrotaan rangaistustiedot tapauksissa, joissa tuomittavana oli vain yksi rikos. Rangaistus on määrätty juuri tästä yhdestä rikoksesta.

II. Yhtenäisrangaistustilasto ottaa mukaan myös tapaukset, joissa tuomioon sisältyy useampi rikos. Tilasto kertoo siis useammasta rikoksesta tuomitun yhtenäisrangaistuksen suuruuden. Yhtenäisrangaistustilastoon sisällytetään nyttemmin yleensä vain samalla tuomiokerralla syyksiluetut uudet rikokset (ei ns. jälkikonkurrenssitapauksia).

III. Kaikki syyksiluetut rikokset mukaan ottavassa tilastossa ovat mukana kaikki tekijälle eri tuomiokerroilla syyksiluetut rikokset.

Kullakin tilastointitavalla on etunsa ja puutteensa. Yksittäisrangaistustieto on tarkin. Se kertoo juuri kyseisen rikoksen kohtelusta, eikä rangaistustietoon vaikuta muiden rikosten tuoma ”lisä”. Joissakin rikoslajeissa tilanteet, joissa tekijälle tulee tuomio pelkästään yhdestä rikoksesta, ovat kuitenkin harvinaisia poikkeustapauksia. Yksittäisrikokseen syyllistyneet eivät myöskään välttämättä edusta parhaalla mahdollisella tavalla rikostyypin keskimääräistekijää (esimerkiksi vain yhdestä luvattomasta auton käyttöönotosta tuomittava on tilastollinen poikkeustapaus, eikä hänen rangaistusten perusteella voi päätellä, mitä tapahtuu tyypilliselle autovarkaalle).

Yhtenäisrangaistustilaston ongelmana on, ettei tilasto kerro mitä muita rikoksia rangaistukseen sisältyy. Koska tilastointi perustuu tuomiokerran päärikokseen, ovat muut tuomioon sisältyvät rikokset kuitenkin aina nimikerikosta lievempiä (ts. varkausrikoksen yhtenäisrangaistustilastossa ei ole mukana henkirikoksia – mutta kääntäen ehkä kyllä).

Kaikki syyksiluetut rikokset mukaan ottava tilasto antaa parhaan kuvan siitä, kuinka rikokset jakaantuvat tuomioistuinkäytännössä törkeisiin ja lieviin tekomuotoihin. Koska lievemmät rikokset sisällytetään raskaampien rikosten ”alle”, ei tämä tilasto kerro enää eri rikosten kohtelun ankaruudesta. Sen sijaan tilasto kertoo pikemminkin sen, millä tuomiotyypillä eri rikokset tulevat sovitettavaksi, silloin kun ne ovat osana rikossarjaa.

Esityksessä noudatetut tilastointiperusteet. Eri tilastointitapoja on syytä käyttää rinnan sen mukaan mikä kulloinkin on selvitettävä kysymys.

Tunnusmerkistön valintaa koskevat tiedot perustuvat kaikkia syyksiluettuja rikoksia koskevaan tilastoon.

Rangaistuslajin valintaa koskeva tieto perustuu päärikosperusteiseen yhtenäisrangaistustilastoon. Kun päärikos yleensä määrää rangaistuslajin, on yhtenäisrangaistustilasto luotettavin lähde sen selvittämisessä, mihin rangaistuslajiin eri rikokset johtavat.

Keskirangaistusten kuvaajana peruslähteenä on yksittäisrikostilasto, kuitenkin tarvittaessa täydennettynä yhtenäisrangaistustilaston tiedoilla. Keskirangaistukset ilmoitetaan keskiarvoina ja lopussa olevassa rangaistusten vertailua koskevassa osassa myös mediaaneina.

Rangaistuslajin valintaa ja keskirangaistuksia koskevat tiedot ilmoitetaan samaa rakennetta noudattaen taulukoissa 1–15 ja kuvioissa 1–15. Keskirangaistukset kertovat vankeuden keskipituuden (vuosina/kuukausina) sekä päiväsakkojen keskilukumäärän. Tiedot perustuvat yksittäisrikostilastoon (Y=yksittäisrikos). Rangaistuslajin valintatietoina mukana ovat ehdoton vankeus, yhdyskuntapalvelu, ehdollinen vankeus ja sakko. Lähteenä on tällä tuomiokerralla syyksi luettuja rikoksia sisältävä yhtenäisrangaistustilasto (K=tuomiossa yksi tai useampi rikos). Yhtenäisrangaistustilasto sisältää myös yksittäisrikokset. Jollei muuta ilmoiteta, koskevat rangaistuksen määräämistä koskevat tiedot vain täytettyjä rikoksia.

> Tilastoista on poistettu tapaukset, joissa rangaistusta on kohtuullistettu RL 7:6 erityismääräyksen perusteella. Tämä lainkohta sääntelee tilanteita, joissa jo aiemmin ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittu tekijä tulee tuomittavaksi sellaisesta rikoksesta, josta olisi normaalisääntöjen mukaan tuomittava aikaisempaan ehdottomaan rangaistukseen johtaneen rikoksen kanssa yhteinen rangaistus (ks. tarkemmin RL 7:6 ja Lappi-Seppälä 2000, 393 ss). Huomattakoon, että vaikka RL 7:6 edellyttää nyt tuomittavan rangaistuksen kohtuullistamista, se tulee sovellettavaksi vain tilanteissa, joissa henkilö on syyllistynyt useampaan rikokseen. Toisin sanoen RL 7:6:tta sovellettaessa, kukaan ei ole varsinaisesti ”ensikertalainen”. Jos tilastoon otettaisiin mukaan RL 7:6:n soveltamistapaukset, ehdottomien vankeusrangaistusten osuus kasvaisi joissakin rikostyypeissä merkittävästikin.

Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset

Henkirikokset. Tuomittujen, täytettyjen henkirikosten kokonaismäärä on vähentynyt viimeisen 10 vuoden aikana 87 henkirikoksesta (vuonna 2012) 54 henkirikokseen vuonna 2021 (58 henkirikosta vuonna 2020, 57 henkirikosta vuonna 2019). Henkirikosten yritysten kokonaismäärässä (vuosittain 112–160 rikosta) ei sen sijaan ole tapahtunut trendinomaisia muutoksia viimeksi kuluneen 10 vuoden aikana, vaikka vuosittaiset vaihtelut voivat olla suhteellisen suuriakin. On huomattava, että henkirikoksiin syylliseksi todetuista melko huomattava osa jätetään syyntakeettomuuden vuoksi tuomitsematta. Syyntakeettomuuden vuoksi tuomitsematta jätettyjä on sekä

täytetyissä teoissa (11,2 % vuosina 2012–2021) että yritykseksi jääneissä (6,6 %), kummassakin ryhmässä noin 5–10 syyntakeetonta vuosittain.

Täytetyissä teoissa murhien osuus kaikista henkirikoksista on vaihdellut viimeisen kymmenen vuoden aikana neljänneksestä lähes puoleen (49 %) ja vastaavasti tappojen osuus noin puolesta (49 %) lähes kolmeen neljäosaan (74,7 %). Surmasta on annettu vuosittain 0–2 tuomiota. Henkirikosten yrityksistä tuomitut teot ovat suurimmaksi osaksi tapon yrityksiä (77–98 %).

Taulukko 1 Tunnusmerkistön valinta ja rangaistuksen määrääminen henkirikoksissa 2021 (RL 21:1–3)

	Tunnusmerkistön valinta (rangaistukseen tuomittuja päärikoksen mukaan)		Keskirangaistus (vuosina)		Elinkautiset
	Yksi rikos	Kaikki	Yksi rikos	Kaikki	
Tappo RL 21:1	10	26*	8,7	9,0	..
- tapon yritys	44**	100**	3,7	3,9	..
Murha RL 21:2	2	19	10,5	9,7	16
- murhan yritys	1	7	8,0	7,5	..
Surma RL 21:3	1	1	4,5	4,5	..
- surman yritys	-	-	-	-	..
Rangaistukseen tuomitut yhteensä	58	153			16
Syyntakeettomat		12			
Syyte hylätty		10			

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.
* Sisältää yhden yhdistelmärangaistukseen tuomitun.
** Sisältää neljä yhdistelmärangaistukseen tuomittua.

Murhasta määrätään ilman tapaukseen sovellettavia vähentämisperusteita elinkautinen vankeus (vuonna 2021 murhasta tuomituista rangaistuksista elinkautisia oli 84 %). Viimeisen 10 vuoden aikana murhasta on tuomittu rangaistukseen vuosittain 8–25 rikoksentekijää. Vuonna 2021 murhasta päärikoksena rangaistukseen tuomittuja oli 19 (21 vuosina 2020 ja 2019 kumpanakin). Heistä 16 tuomittiin vankeuteen elinkaudeksi. Lisäksi kolme henkilöä jätettiin syyntakeettomana tuomitsematta rangaistukseen ja kahden syyte hylättiin. Murhan yrityksestä tuomittiin rangaistukseen 7 henkilöä keskimäärin 7,5 vuoden vankeusrangaistukseen. Yksi syytetty jätettiin syyntakeettomuuden vuoksi tuomitsematta ja neljän kohdalla syyte hylättiin. Murharikoksissa syyntakeettomiksi katsottujen määrä on tyypillisesti suhteellisen korkea. Syyntakeettomien suuresta määrästä johtuen esimerkiksi vuosina 2012–2021 elinkautinen vankeus tuomittiin kaikista murhatuomion saaneista 74 %:lle.

Täytetystä *taposta* (RL 21:1) tuomitaan 9–10 vuotta vankeutta. Rangaistuksen suuruuteen vaikuttaa käytännössä muun muassa syyntakeisuuden aste. Täydessä ymmärryksessä tehdystä täytetystä taposta tuomittiin vuonna

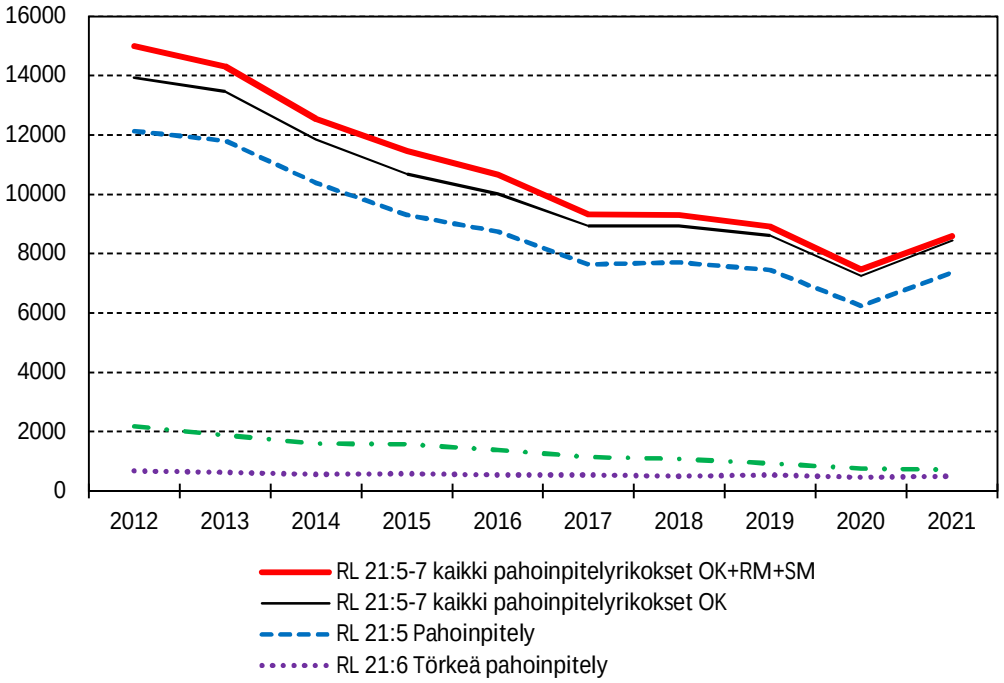
2021 keskimäärin 9 vuotta vankeutta. Alentunutta syyntakeisuutta koskevan säännöksen soveltaminen alentaa rangaistusta 2–3 vuodella. Taposta tuomittiin rangaistukseen 26 henkilöä vuonna 2021 ja kolme jätettiin syyntakeettomuuden vuoksi rangaistukseen tuomitsematta.

Tapon yrityksestä tuomitut rangaistukset vaihtelevat runsaasta kahdesta vuodesta noin viiteen vuoteen. Keskirangaistus tapon yrityksestä oli vuonna 2021 3,9 vuotta vankeutta (K). Tapon yrityksestä tuomittiin vuonna 2021 rangaistukseen 100 henkilöä, viisi jätettiin syyntakeettomina tuomitsematta ja neljän syyte hylättiin.

Surmasta (RL21:3) tuomittiin yksi henkilö vuonna 2021. Tästä rikoksesta tuomitseminen on ylipäänsä harvinaista. Yhteensä kahdeksan henkilöä on tuomittu rangaistukseen surmasta tai sen yrityksestä vuosina 2012–2021.

Pahoinpitelyrikokset. Yli 80 prosenttia (81–86 % vuosina 2012–2021) pahoinpitelyrikoksista tuomitaan tavallista pahoinpitelyä koskevan säännöksen nojalla (mukaan luettuna sekä täytetyt teot että yritykset). Törkeiden tekomuotojen osuus on ollut 4–6 prosenttia ja lievien 10–15 prosenttia vastaavana aikana. Lievistä pahoinpitelyistä keskimäärin noin puolet on tänä aikana tuomittu rangaistusmääräysmenettelyssä sakkoon. Viime vuosina oikeudenkäynnissä tuomittujen tapausten osuus lievissä pahoinpitelyissä on kuitenkin kasvanut: vuodesta 2017 alkaen vähintään kaksi kolmannesta lievistä pahoinpitelyistä annetuista tuomioista tuomittiin oikeudenkäynnissä (vuonna 2019 lievissä pahoinpitelyissä oikeudenkäynnissä annettuja tuomioita oli 68 %, vuonna 2020 72 % ja vuonna 2021 jo 80 %). Kaikkiaan pahoinpitelyrikoksista tuomittujen määrä on vähentynyt selvästi viimeksi kuluneen 10 vuoden kuluessa (kuvio 1) – vuosien 2010 ja 2019 välillä laskua oli kolmannes (34,9 %) ja vuosien 2012 ja 2021 välillä 39,4 %. Vähentyminen koskee yhtäläisesti myös törkeitä pahoinpitelyjä, vaikka se ei tule kuviossa mittakaavan vuoksi esille. Vähentymisen taustalla on poliisin tietoon tulleiden väkivaltarikosten vähentyminen sekä vähemmän vakavan väkivallan osalta mahdollisesti syyttämättä jättämispäätösten kasvu[1], mikä puolestaan liittyy väkivaltatapausten sovittelumäärien lisääntymiseen (ks. jakso IIB).

[1] Syyttämättä jättämisestä ei saada nykyisin rikoslajikohtaista tilastotietoa, minkä vuoksi tilanteen kehittymistä ei voi luotettavasti todentaa.

Kuvio 1 Pahoinpitelyrikostuomiot vuosina 2012–2021, kaikki syyksi luetut rikokset. (Tuomioistuinoikeudenkäynti=OK, rangaistusmääräysmenettely=RM ja sakkomenettely=SM)

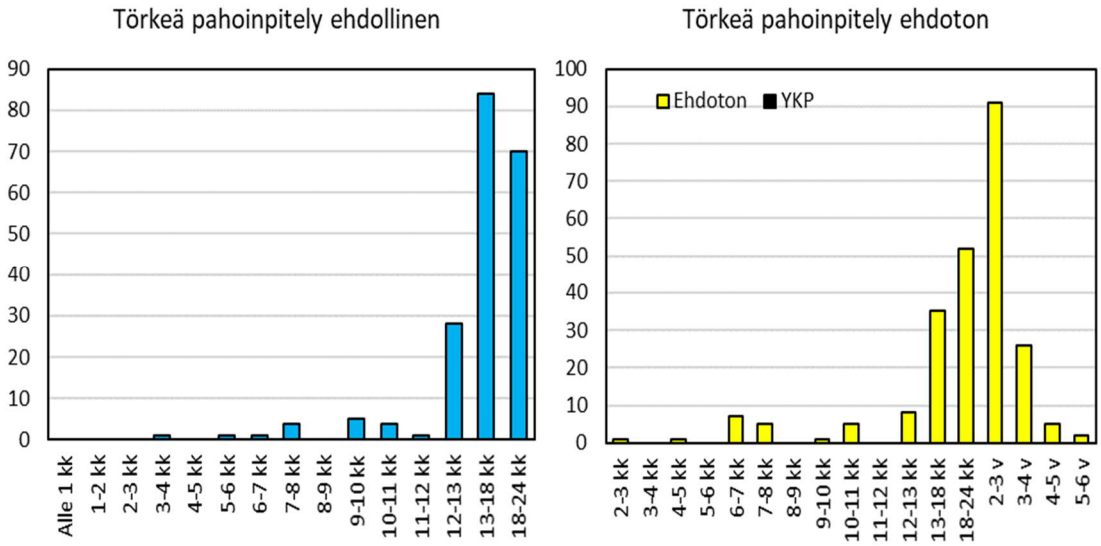
Taulukko 2 Rangaistuksen määrääminen pahoinpitelyrikoksissa 2021 (RL 21:5–6; pl. rikosten yritykset)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Pahoinpitely RL 21:5	Y	N	1950	714	54	106	2834*	47	3,6	3,7
		%	*68,8*	*25,2*	*1,9*	*3,7*	*100*			123
	K	N	2903	1489	168	419	4999*	51	3,9	4,5
		%	*58,1*	*29,8*	*3,4*	*8,4*	*100*			122
Törkeä pahoinpitely RL 21:6	Y	N	0	98	0	70	168	-	15,8	23,3
		%	*0,0*	*58,3*	*0,0*	*41,7*	*100*			-
	K	N	0	170	0	227	398**	-	16,0	25,3
		%	*0,0*	*42,7*	*0,0*	*57,0*	*100*			-

Y=yksittäisrikos K=tuomiossa yksi tai useampi rikos *Lähde:* Tilastokeskus

* Sisältää 10 (Y) ja 20 (K) valvontarangaistukseksi muunnettua ehdotonta vankeutta. ** Sisältää 1 (K) yhdistelmärangaistuksen

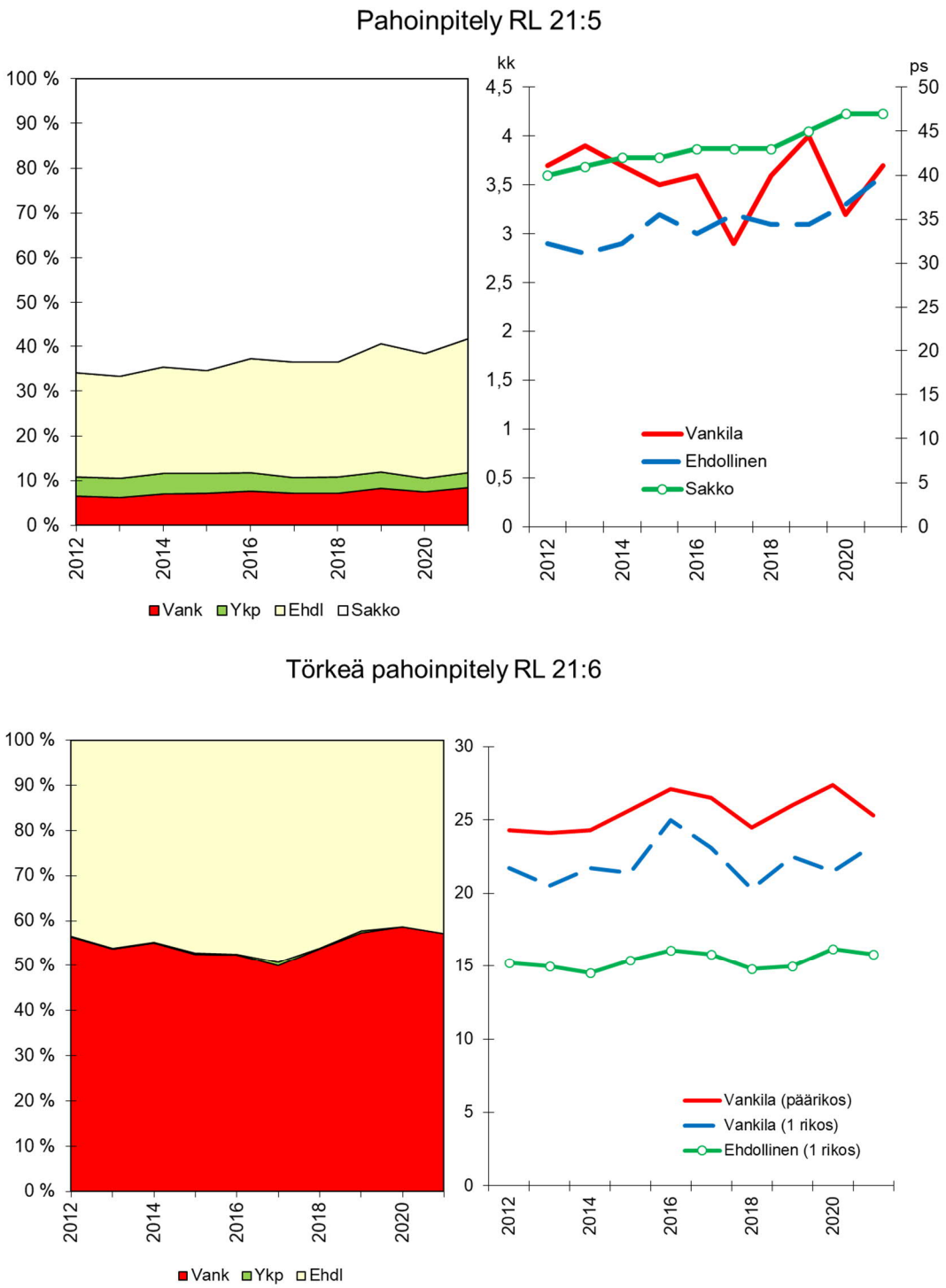
Lähes kahdessa kolmasosassa (58 %) *tavallisista pahoinpitelyistä* tuomittiin myös vuonna 2021 sakkorangaistus (keskiluku 51 päiväsakkoa; K, 47 ps.; Y). Ehdottomana tuomittujen vankilarangaistusten normaalirangaistus oli 1–8 kuukautta (79 % vankilarangaistuksista) ja ehdollisten 1–5 kuukautta (70 % ehdollisista). Pahoinpitelystä tuomittujen vankilarangaistusten keskipituus on pysynyt vuotta 2017 lukuun ottamatta (2,9 kk) noin 3,5 kuukautena viimeksi kuluneen 10 vuoden aikana. Tuomittujen päiväsakkojen keskisuuruus on samaan aikaan jonkin verran kasvanut (ks. kuvio 3).

Kuvio 2 Törkeästä pahoinpitelystä tuomittujen vankeusrangaistusten pituus 2021
Asteikossa esim. 1–2 kk tarkoittaa 1 kk–alle 2 kk jne.

Törkeästä pahoinpitelystä (RL 21:6) määrätään vain vankeutta, joista noin puolet tuomitaan ehdottomana (K). Ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituus on 1,5–2 vuoden paikkeilla, ehdollisten rangaistusten keskipituus taas hieman yli vuosi. Vuonna 2021 ehdottomista vankilarangaistuksista 88 prosenttia oli 1–4 vuoden pituisia ja ehdollisista 92 prosenttia 1–2 vuoden mittaisia.

Törkeän pahoinpitelyn rangaistustasoon on selvästi vaikuttanut lokakuussa 2001 voimaan tullut rikoslain uudistus, jolla törkeän pahoinpitelyn vähimmäisrangaistus korotettiin 6 kuukaudesta yhteen vuoteen vankeutta. Vuonna 2000 yksittäisrikoksesta määrätyn vankilarangaistuksen keskipituus oli 13,8 kuukautta, vuonna 2002 18,1 kuukautta ja vuonna 2021 23,3 kuukautta (ks. Rikollisuustilanne 2000, 218).

Kuvio 3 Rangaistuksen määrääminen pahoinpitelyssä (RL 21:5) ja törkeässä pahoinpitelyssä (RL 21:6) vuosina 2012–2021

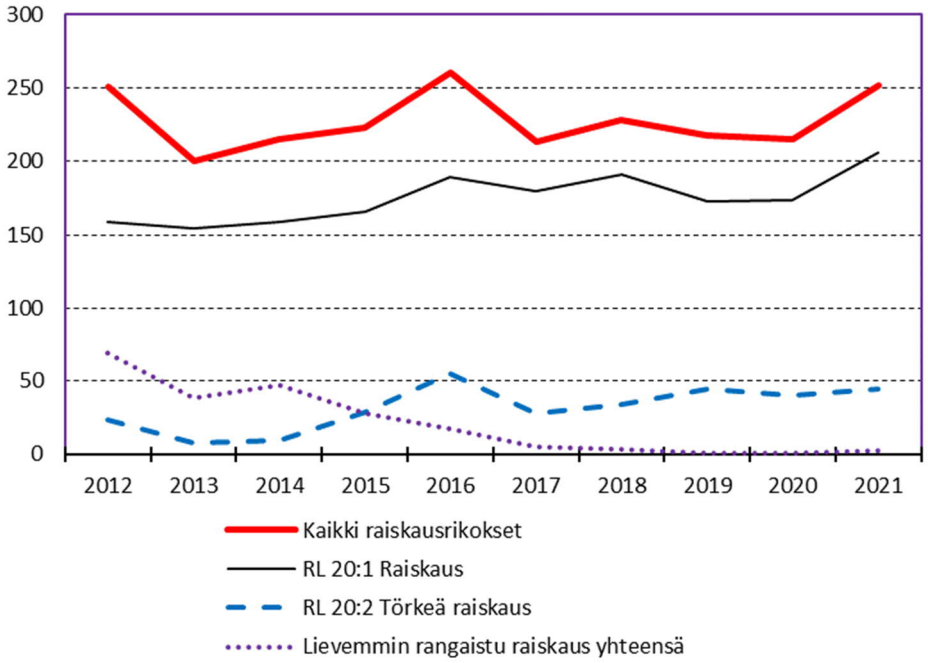
Lievästä pahoinpitelystä rangaistukseen tuomittuja (päärikos) oli 441 vuonna 2021. Tästä rikoksesta voi seurata vain sakkoa (keskiluku 18 päiväsakkoa niissä tapauksissa, joissa rangaistavana oli vain yksi rikos). Noin viidennes (19,7 %) lievien pahoinpitelyjen rangaistuksista määrättiin rangaistusmääräysmenettelyssä vuonna 2021.

Seksuaalirikokset

Raiskausrikoksissa 82 prosenttia tapauksista (kaikki syyksi luetut rikokset, ml. täytetyt teot ja yritykset) tuomittiin raiskausta koskevan perussäännöksen nojalla vuonna 2021. Törkeiden tekomuotojen osuus oli 18 prosenttia (19 % vuonna 2020, 20 % vuonna 2019 ja 4 % vuonna 2014). Sukupuoliyhteyteen pakottamista koskeva lainkohta kumottiin 1.9.2014 voimaan tulleella lainmuutoksella. Ns. vähemmän vakavat raiskaukset voidaan kuitenkin rangaista raiskauksen perustunnusmerkistöä lievemmän asteikon nojalla (RL 20:1 § 3 mom.). Tämän lievemmän säännöksen nojalla on tuomittu vuosina 2015–2021 vain muutama henkilö (vuonna 2021 tämä lainkohta luettiin päärikoksena syyksi kerran), kun pakottamisesta sukupuoliyhteyteen päärikoksena tuomittiin 33 henkilöä vuonna 2014. Sen ohella tuomittiin vielä vuonna 2017 4 henkilöä ja vuonna 2018 yksi henkilö pakottamisesta sukupuoliyhteyteen koskevan, nyt jo kumotun säännöksen nojalla, koska rikokset oli tehty vanhan lain aikana. Vuosina 2019–2021 tämän lainkohdan nojalla ei annettu tuomioita.

Vuoden 2014 uudistuksessa myös törkeän raiskauksen tunnusmerkistöä laajennettiin niin, että alle 18-vuotiaaseen uhriin kohdistuneita raiskauksia voidaan pitää törkeinä raiskauksina, jos teko kokonaisuutena arvostellen katsotaan törkeäksi. Lainmuutos näyttäisi lisänneen törkeiden raiskauksien määrää; tuomittuja rikoksia oli – yritykset mukaan lukien – vuonna 2021 yhteensä 44 (40 vuonna 2020, 44 vuonna 2019 sekä 29 vuonna 2015) ja vuonna 2014 vain 9 (ks. kuvio 4).

Raiskaustuomioiden kokonaismäärä (sekä täytetyt teot että yritykset huomioiden) kasvoi 2010-luvun aikana noin 150 tuomitusta rikoksesta 200–250 tuomittuun rikokseen. Erityisesti perustunnusmerkistön mukaiset teot ovat lisääntyneet ja ns. vähemmän vakavista raiskauksista annetaan nykyisin hyvin harvoin tuomioita.

Kuvio 4 Raiskausrikostuomiot vuosina 2012–2021, kaikki syyksi luetut rikokset

Taulukko 3 Rangaistuksen määrääminen raiskausrikoksista ja lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä 2021 (RL 20:1–2, 6–7)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Raiskaus RL 20:1	Y	N	-	58	-	46	104	-	16,6	22,9
		%		*55,8*		*44,2*	*100*			-
	K	N	-	78	-	73	151	-	16,9	25,5
		%		*51,7*		*48,3*	*100*			-
Törkeä raiskaus RL 20:2	Y	N	-	-	-	11	11	-	-	34,8
		%				*100*	*100*			-
	K	N	-	1	-	31	32	-	20,0	44,4
		%		*3,1*		*96,9*	*100*			-
Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö RL 20:6	Y	N	-	91	-	5	96	-	7,6	3,7
		%		*94,8*		*5,2*	*100*			-
	K	N	1	132	-	15	148	80	7,9	11,2
		%	*0,7*	*89,2*		*10,1*	*100*			-
Lapsen törkeä seksuaalinen hyväksikäyttö RL 20:7	Y	N	-	22	-	27	49	-	19,6	34,7
		%		*44,9*		*55,1*	*100*			-
	K	N	-	31	-	59	91*	-	19,3	38,1
		%		*34,1*		*64,8*	*100*			-

Y=yksittäisrikos K=tuomiossa yksi tai useampi rikos *Lähde:* Tilastokeskus
* Sisältää yhden (K) yhdistelmärangaistukseen tuomitun

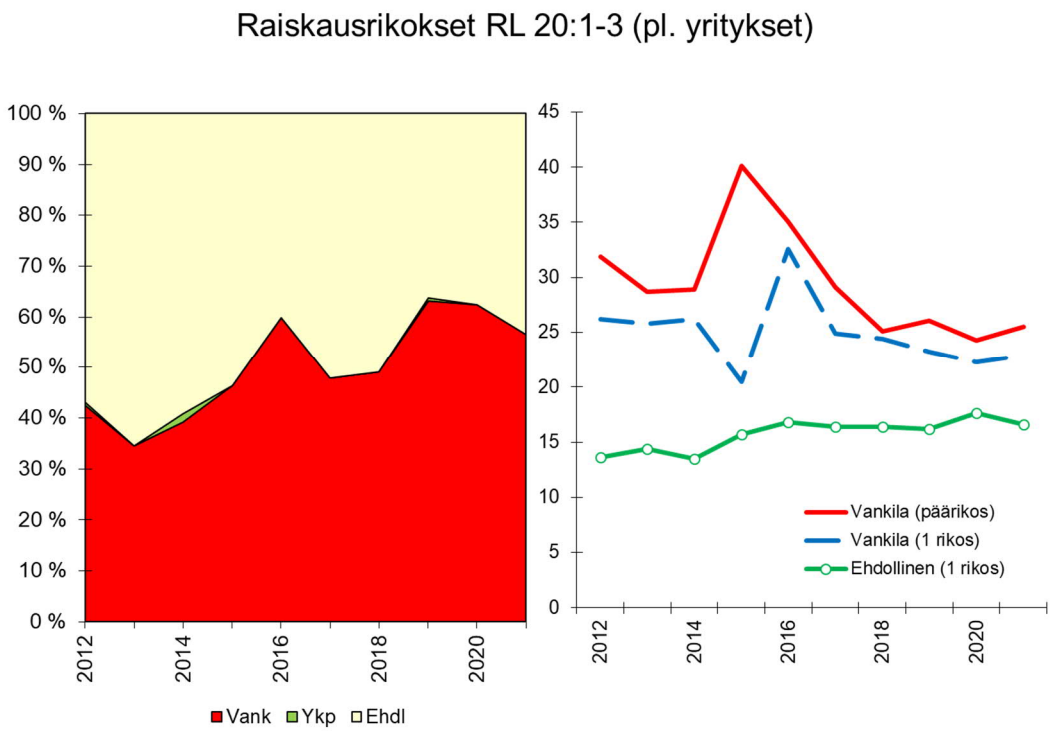
Raiskauksesta (pl. yritykset) tuomittiin päärikoksena rangaistukseen kaikkiaan 151 henkilöä (syyksi luettuja rikoksia yhteensä 187) vuonna 2021. Noin puolet (48 %) tuomittiin ehdottomaan vankeuteen, jonka keskipituus

oli noin 2 vuotta. *Törkeästä raiskauksesta* määrättiin 32 vankeusrangaistusta, yhtä lukuun ottamatta kaikki ehdottomina. Ehdottomien vankilarangaistusten keskirangaistus oli hieman päälle 3,5 vuotta (K).

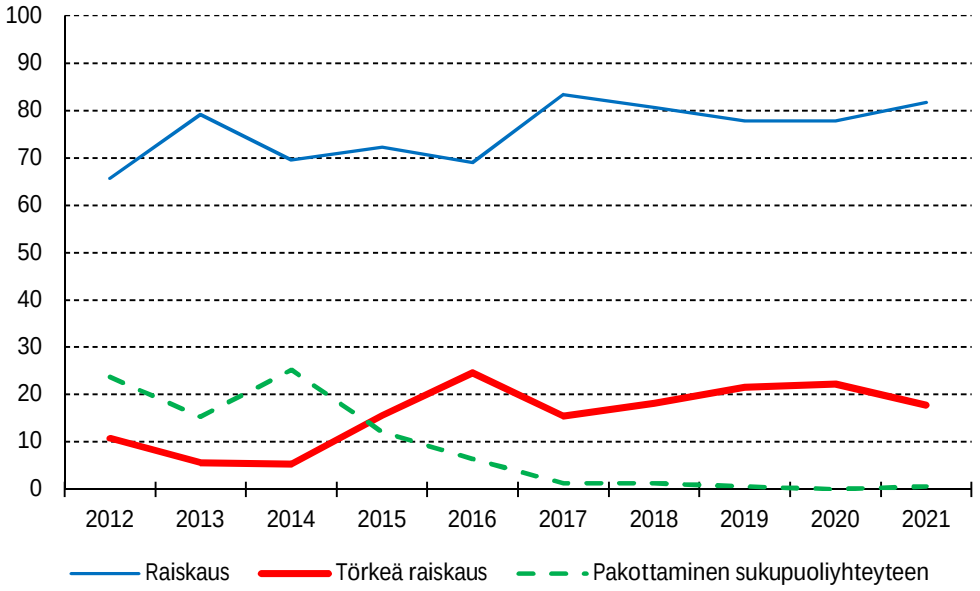
Tuomittujen raiskausrikosten määrä on yli kaksinkertaistunut vuosina 2012–2021 vuoteen 2010 verrattuna. Tähän muutokseen on vaikuttanut 1.6.2011 voimaan tullut lainmuutos, jonka mukaan raiskaussäännöstä sovelletaan myös tekoihin, joissa uhri ei päihtymyksensä vuoksi kykene puolustamaan itseään (RL 20:1.2). Tällaiset teot rangaistiin ennen lain muutosta raiskausta lievemmän tunnusmerkistön mukaisena seksuaalisena hyväksikäyttönä ja näiden rikosten määrä onkin vastaavasti vähentynyt, mikä raiskausrikoksia käsitelleessä selvityksessä osattiin ennakoida (ks. OPTL 2012). Raiskausrikoksista tuomittujen ehdottomien vankeustuomioiden osuuden lasku vuonna 2012 (ks. kuvio 5) näyttäisi olevan myös yhteydessä tähän lainmuutokseen. Sukupuoliyhteyteen pakottamista koskevan lainkohdan poistaminen sekä törkeän rangaistuksen kriminalisoinnin laajentaminen vuonna 2014 näyttäisivät puolestaan vaikuttaneen päinvastaiseen suuntaan eli ehdottomien vankeustuomioiden osuuden palautumiseen noin 60 prosentin tasolle. Raiskausrikosten soveltamisalan ja sisällön muutosten (vuosien 2011 ja 2014 muutokset) vuoksi vuosien 2011–2021 tuomiot eivät siten ole kaikilta osin vertailukelpoisia edeltäviin vuosiin verrattuna.

Seksuaalirikoksiin kohdistuva rikosoikeudellinen kontrolli on kokonaisuudessaan selvästi kiristynyt rikosten syyteoikeutta ja tunnusmerkistöjen sisältöä koskevien laajennusten sekä tuomittujen rangaistusten tason kohoamisen seurauksena. Tämä näkyy yksinkertaisimmin rikoksista tuomittujen vankilavuosien määrän kasvuna. Kun raiskausrikoksista vielä vuonna 1999 tuomittiin vankeutta yhteensä noin 40 vuotta, oli tuomittujen vankilavuosien määrä vuonna 2016 kohonnut yli 300:aan laskien kuitenkin 217 vuoteen vuonna 2017 ja 226 vuonna 2018. Vuoden 2019 luku oli 296 vankilavuotta, vuoden 2020 282 ja vuoden 2021 275 vankilavuotta. Kaikista rikoslain 20 luvun seksuaalirikoksista (ml. lapsiin kohdistuvat rikokset) tuomittiin 2000-luvun puolen välin vaiheilla noin 200 vankilavuotta ja 543 vankilavuotta vuonna 2021 (534 vuonna 2020 ja 503 vuonna 2019).

Yksittäisten rikostyyppien rangaistuskäytännössä tapahtuneiden pidemmän aikavälin muutosten tarkempaa arviointia kuitenkin vaikeuttavat rikoslakeihin tehdyt muutokset, joilla rikosten tunnusmerkistöjen alaa ja keskinäisiä suhteita on muutettu.

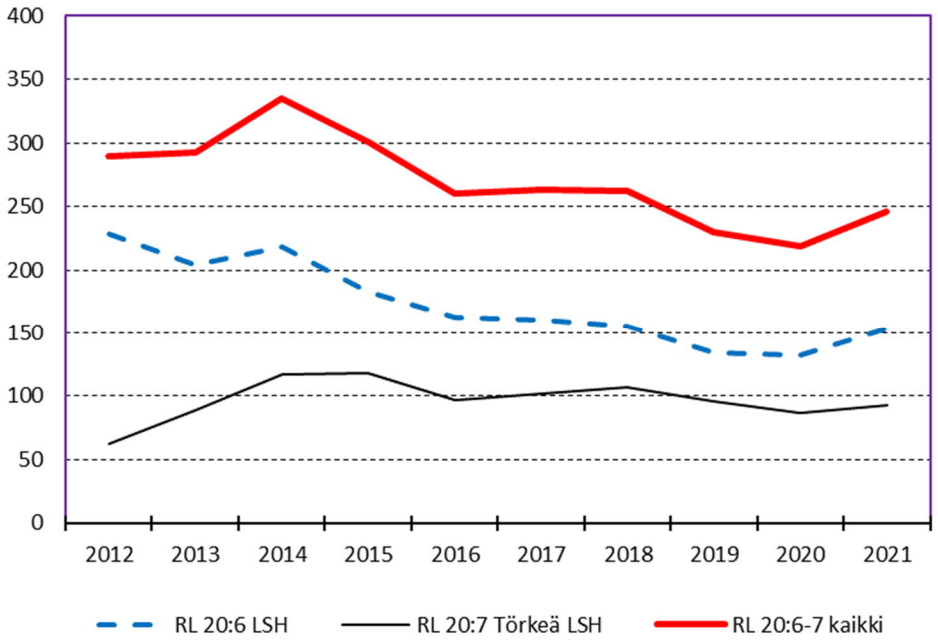
Kuvio 5 Rangaistuksen määrääminen raiskausrikoksista (RL 20:1–3) vuosina 2012–2021. 1.9.2014 alkaen RL 20:1–2

Kuvio 6 Eri tekomuotojen osuus raiskausrikoksista (RL 20:1–3) päärikoksen mukaan vuosina 2012–2021. 1.9.2014 alkaen sukupuoliyhteyteen pakottamisen sijasta RL 20:1§3 mom. mukainen ”vähemmän vakava” raiskaus

Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai törkeästä seksuaalisesta hyväksikäytöstä (RL 20:6–7; pl. yritykset) tuomittiin päärikoksena kaikkiaan 240 henkilöä (syyksi luettuja rikoksia yhteensä 490) vuonna 2021. Perusmuotoisten rikosten määrä on vähentynyt 2020-luvun taitteen molemmin puolin 2010-

luvun alkuun verrattuna. Sen sijaan törkeiden hyväksikäyttöjen määrä on kasvanut selvästi vuoden 2011 jälkeen (kuvio 7). Muutos johtuu vuonna 2011 toteutetusta lainmuutoksesta, missä sukupuoliyhteys 16 vuotta nuoremman lapsen kanssa sekä uhrin vanhemman tai vanhempaan rinnastettavan ja samassa taloudessa asuvan suorittama 18 vuotta nuorempaan lapseen kohdistama rikos säädettiin oletusarvoisesti törkeäksi hyväksikäytöksi.

Kuvio 7 Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitut vuosina 2012–2021 (päärikosperuste; ml. yritykset)

Lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön (RL 20:6) syyllistyneistä valtaosa (89 % vuonna 2021) tuomitaan ehdolliseen vankeuteen. Tässä ryhmässä yksittäisrikoksen keskirangaistus oli 7,6 kuukautta ja yhteisen rangaistuksen 7,9 kuukautta vuonna 2021 (ks. edellä taulukko 3).

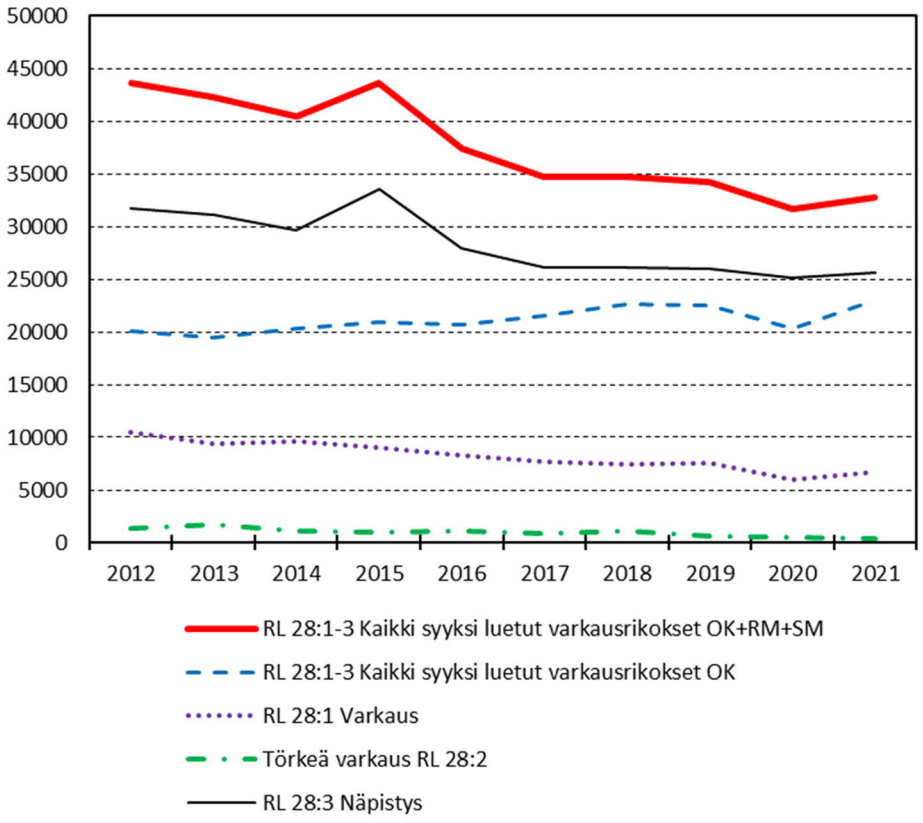
Törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä (RL 20:7) tuomittiin 91 vankeusrangaistusta, joista kaksi kolmasosaa (65 %) oli ehdottomia. Ehdottomien vankilarangaistusten keskirangaistus oli hieman päälle 3 vuotta (K).

Varkaus, kavallus ja luvaton käyttö

Varkausrikokset. Valtaosa kaikista rangaistukseen johtaneista varkausrikoksista (sis. sekä täytetyt teot että yritykset) on näpistyksiä (78 % kaikista syyksi luetuista varkausrikoksista vuonna 2021). Kaikista näpistystapauksista reilu kolmasosa (38 %, kaikki syyksi luetut rikokset) käsiteltiin oikeudenkäynnin ulkopuolella, sakko- tai rangaistusmääräysmenettelyssä vuonna

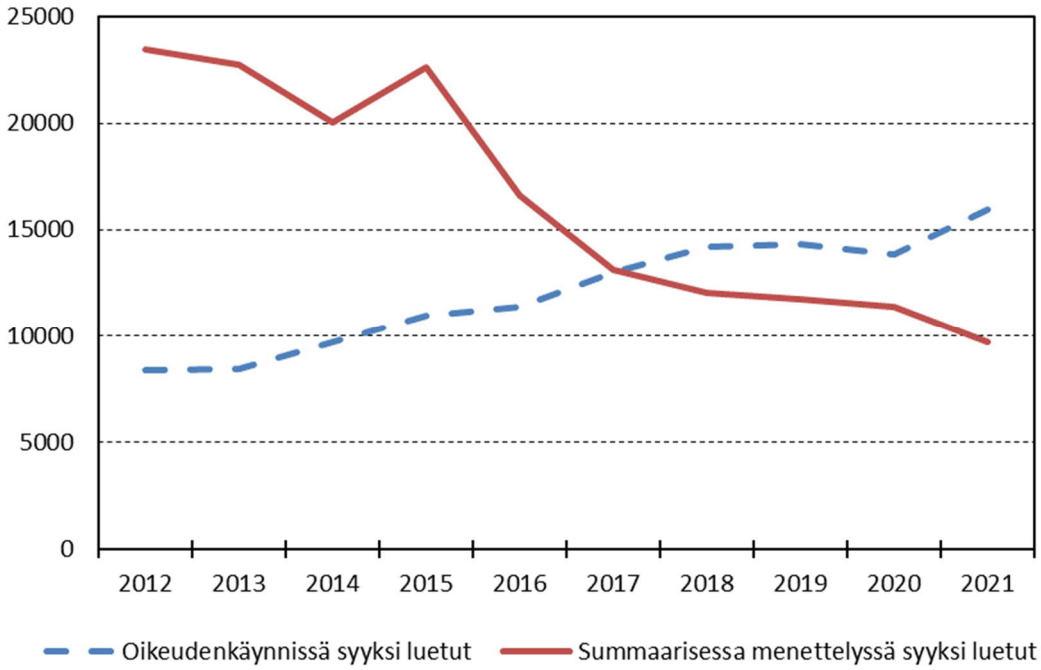
2021. Oikeudessa tuomituista varkausrikoksista kaksi kolmasosaa (69 % vuonna 2021) tuomitaan näpistyksinä. Oikeudessa tuomittujen näpistysten määrä (kaikki syyksiluetut rikokset) on kohonnut vuosina 2017–2021 selvästi eli noin 2,5–3-kertaiseksi vuoteen 2009 verrattuna ja samalla rangaistus- ja sakkomääräysmenettelyssä ratkaistujen tapausten määrä on laskenut noin kolmannekseen vuoteen 2009 verrattuna (kuvio 9).[1] Törkeitä varkauksia oli 1,8 % kaikista oikeudessa tuomituista varkausrikoksista vuonna 2021.

Kaikkien tuomittujen varkausrikosten määrä on vähentynyt noin neljänneksen (25 %) vuonna 2021 vuodesta 2012. Näpistysten kokonaismäärä on laskenut 20 % vuodesta 2011 (kuvio 8).

Kuvio 8 Varkausrikostuomiot vuosina 2012–2021, kaikki syyksi luetut rikokset

[1] Muutos liittyy sakkojen muuntorangaistusta koskevaan vuonna 2008 tehtyyn lainmuutokseen, missä rangaistusmääräyksin tuomittuja sakkoja ei enää ollut mahdollista muuntaa vankeudeksi, jos sakot jätettiin maksamatta. Eduskunta edellytti tätä lakia säätäessään, että rangaistusmääräysmenettelyn käyttö rajataan pois tilanteissa, joissa rikoksentekijä on osoittanut piittaamattomuutta lain kielloista ja käskyistä. Näpistyksen prosessimuodon valintaa rajaa jatkossa myös sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain muutos (602/2019), jonka myötä sakkorangaistukseen johtava rikkomus tulee käsitellä oikeudenkäynnissä, jos rikkomuksen tehneelle henkilölle on tätä rikkomusta edeltävän vuoden aikana annettu vähintään kuusi sakko- tai rangaistusmääräystä samanlaisesta rikkomuksesta ja tekojen samankaltaisuus osoittaa piittaamattomuutta lain kielloista ja käskyistä. Lainmuutos tuli voimaan 1.1.2021.

Kuvio 9 Näpistysrikosten prosessimuodot vuosina 2012–2021, kaikki syyksi luetut rikokset

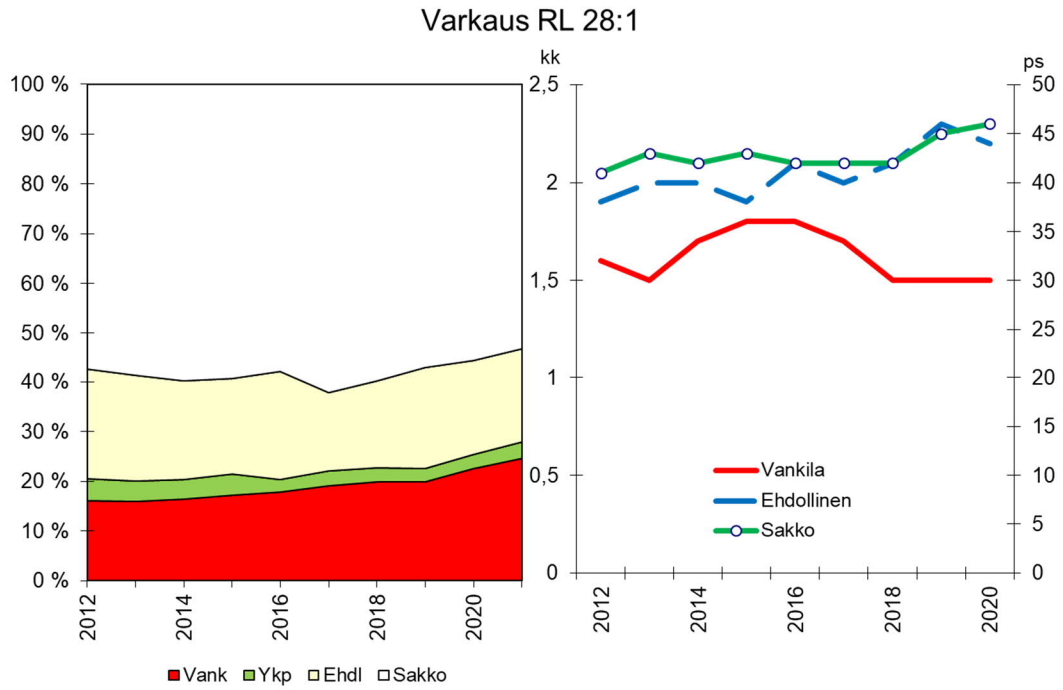
Varkaus (RL 28:1). Yli puolet varkauden perusmuodon mukaisista rikoksista tuomitaan sakkoon (53 % yhtenäisrangaistuksen päärikoksena tuomituista vuonna 2021). Ehdottomaan vankeuteen tuomittiin noin joka viides (19 %,) vuonna 2021, keskirangaistuksen pituuden ollessa 2–3 kuukautta (K). Tyypillisin vankilarangaistus on 14 vrk–4 kk (82 %) ja ehdollisten osalta 1–4 kk (81 %).

Taulukko 4 Rangaistuksen määrääminen varkausrikoksissa 2021 (RL 28:1–2)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Eh-doll.	Ykp	Van-kila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Varkaus RL 28:1	Y	N	556	146	15	112	829	46	2,2	1,8
		%	*67,1*	*17,6*	*1,8*	*13,5*	*100*			54
	K	N	1187	419	71	549	2229*	53	2,5	2,5
		%	*53,3*	*18,8*	*3,2*	*24,6*	*100*			69
Törkeä varkaus RL 28:2	Y	N	1	41	3	25	70	100	6,5	7,5
		%	*1,4*	*58,6*	*4,3*	*35,7*	*100*			133
	K	N	1	91	14	134	240	100	7,2	10,7
		%	*0,4*	*37,9*	*5,8*	*55,8*	*100*			169

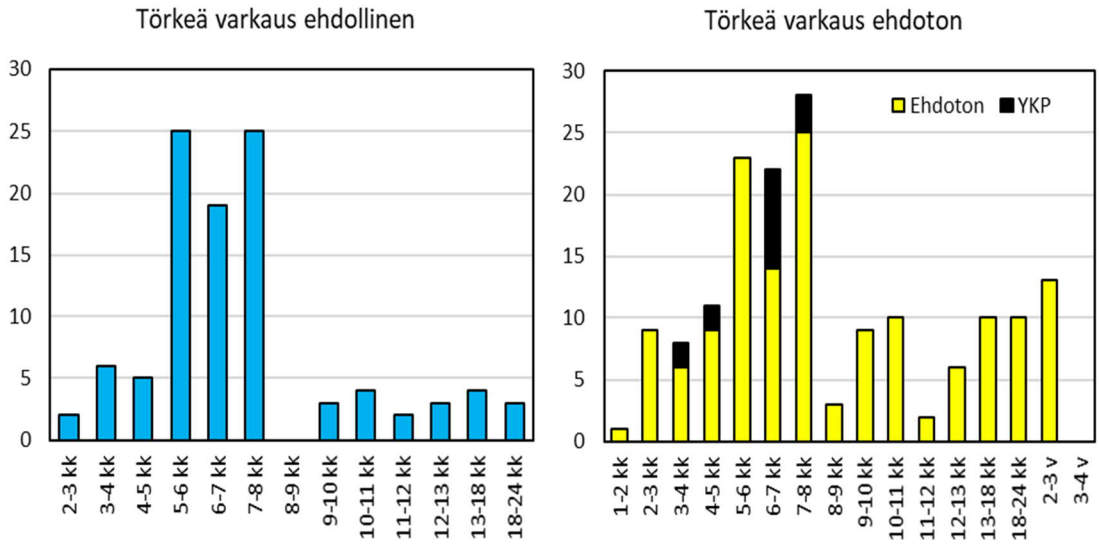
Y=yksittäisrikos K=tuomiossa yksi tai useampi rikos *Lähde:* Tilastokeskus

* Sisältää 3 (K) valvontarangaistukseksi muunnettua ehdotonta vankeutta.

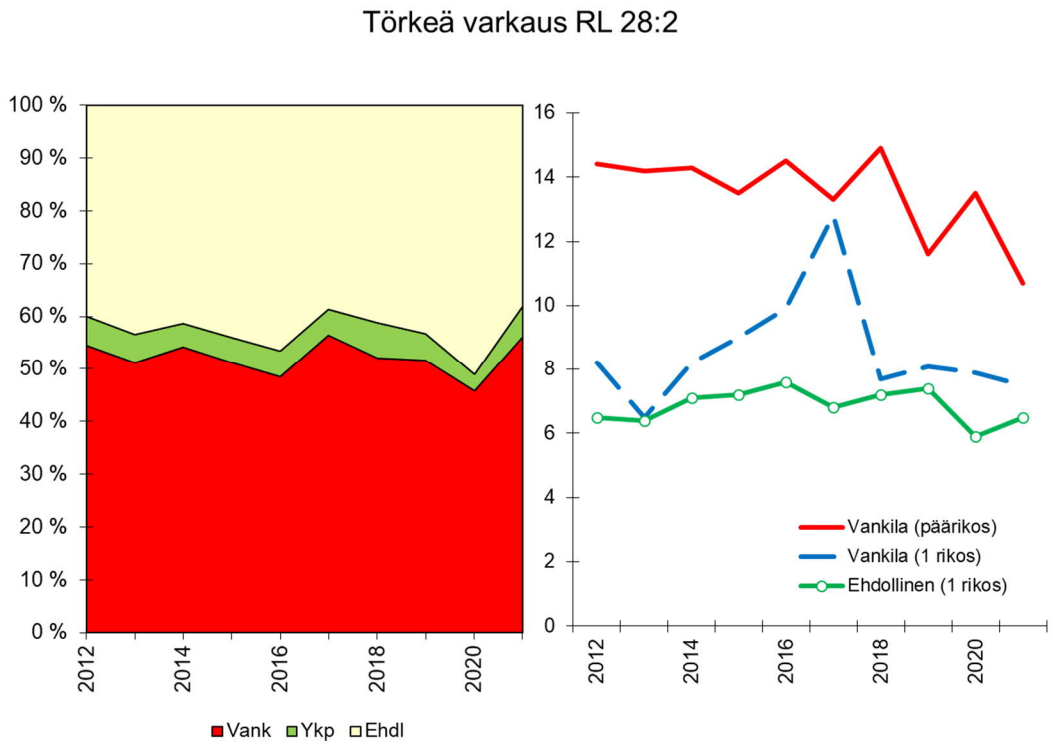

Kuvio 10 Rangaistuksen määrääminen tavallisesta varkaudesta (RL 28:1) vuosina 2012–2021

Törkeästä varkaudesta (RL 28:2) määrättiin ehdottomia vankilarangaistuksia reilussa puolessa (56 %) tuomioista. Yksittäisrikoksen keskirangaistus oli noin 8 kuukautta ja päärikosperusteisen tilaston mukainen keskirangaistus puolestaan noin 11 kuukautta vuonna 2021. Vankilarangaistuksen rangaistusskaala oli kuitenkin varsin laaja, kahdesta kuukaudesta kolmeen vuoteen. Ehdollisten vankeusrangaistusten tyyppirangaistus puolestaan oli 5–8 kuukautta vankeutta (68 % ehdollisista).

Kuvio 11 Törkeästä varkaudesta tuomittujen vankeusrangaistusten pituus 2021
Asteikossa esim. 1–2 kk tarkoittaa 1 kk–alle 2 kk jne.

Kuvio 12 Rangaistuksen määrääminen törkeästä varkaudesta (RL 28:2) vuosina 2012–2021

Näpistyksestä (RL 28:3) tuomitaan aina sakkorangaistus oikeudessa, syyttäjän antamalla rangaistusmääräyksellä tai poliisin sakkomääräyksellä. Tuomittujen sakkojen määrä oli keskimäärin 11 päiväsakkoa vuonna 2021 (rangaistuksessa vain yksi rikos).

Kavallus. Kaikista syyksi luetuista kavallusrikoksista (ml. täytetyt teot ja yritykset) reilu puolet (58 % vuonna 2021) tuomittiin perussäännöksen nojalla ja vajaa neljännes lievänä tekomuotona (22 % vuonna 2021). Törkeiden tekomuotojen osuus oli 20 prosenttia.

Perusmuotoisissa kavallusrikoksissa yli puolessa (56 %) tapauksista tuomittiin sakkorangaistus. *Törkeän kavalluksen* normaalirangaistuslaji on ehdollinen vankeus (90 % vuonna 2021), jonka tyypillinen pituus oli 5–8 kuukautta.

Taulukko 5 Rangaistuksen määrääminen kavallusrikoksissa 2021 (RL 28:4–5)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Kavallus	Y	N	91	71	1	2	165	46	3,0	1,6
RL 28:4		%	*55,2*	*43,0*	*0,6*	*1,2*	*100*			105
	K	N	119	88	1	3	212*	48	3,2	1,7
		%	*56,1*	*41,5*	*0,5*	*1,4*	*100*			105
Törkeä kavallus	Y	N	-	71	-	3	74	-	9,1	30,7
RL 28:5		%	-	*95,9*	-	*4,1*	*100*			-
	K	N	-	89	-	10	99	-	9,3	22,7
		%	-	*89,9*	-	*10,1*	*100*			-

Y=yksittäisrikos K=tuomiossa yksi tai useampi rikos *Lähde:* Tilastokeskus
* Sisältää yhden (K) valvontarangaistukseksi muunnetun ehdottoman vankeuden

Luvaton käyttö. Vuonna 2021 luvattomaan käyttöön liittyviä rikoksia tuomittiin seuraavasti (kaikki syyksi luetut rikokset):

-	luvaton käyttö	211
-	luvattoman käytön yritys	3
-	törkeä luvaton käyttö	-
-	törkeän luvattoman käytön yritys	-
-	lievä luvaton käyttö	19
-	moottorikulkuneuvon käyttövarkaus	765
-	moottorikulkuneuvon käyttövark. yritys	125
-	törkeä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus	12
-	moottorikulkuneuvon törkeän käyttövark. yritys	2
-	lievä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus	1

Noin neljä viidestä (78 % vuonna 2021, ml. täytetyt teot sekä yritykset, kaikki tekomuodot) luvattomasta käytöstä tuomittiin *moottorikulkuneuvon käyttövarkautta* koskevan säännöksen nojalla. Sekä törkeän että lievän tekomuodon osuudet ovat jääneet hyvin pieneksi. Muista kuin moottoriajoneuvoa koskevista luvattomista käytöistä 92 prosenttia tuomittiin perussäännöksen ja 8 prosenttia lievää tekomuotoa koskevan säännöksen nojalla vuonna 2021.

Taulukko 6 Rangaistuksen määrääminen moottorikulkuneuvon käyttövarkauksissa 2021 (RL 28:9a§1)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
	Y	N	32	4	1	10	47	49	1,5	1,4
Moottorikulkuneuvon		%	*68,1*	*8,5*	*2,1*	*21,3*	*100*			30
käyttövarkaus	K	N	105	24	11	60	200	58	1,8	1,8
RL 28:9a§1		%	*52,5*	*12,0*	*5,5*	*30,0*	*100*			51

Y=yksittäisrikos K=tuomiossa yksi tai useampi rikos *Lähde:* Tilastokeskus

Taulukko 7 Rangaistuksen määrääminen luvattomasta käytöstä 2021 (RL 28:7)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Luvaton käyttö	Y	N	27	-	-	-	27	34	-	-
RL 28:7		%	*100*	-	-	-	*100*			-
	K	N	66	5	1	5	77	47	1,3	1,9
		%	*85,7*	*6,5*	*1,3*	*6,5*	*100*			90,0

Y=yksittäisrikos K=tuomiossa yksi tai useampi rikos *Lähde:* Tilastokeskus

Luvattoman käytön (86 %) ja moottorikulkuneuvon käyttövarkauksien (53 %) tyyppirangaistuksena on sakko. Ehdottomia vankeusrangaistuksia moottorikulkuneuvon käyttövarkauksista oli noin kolmannes.

Petos ja väärennös

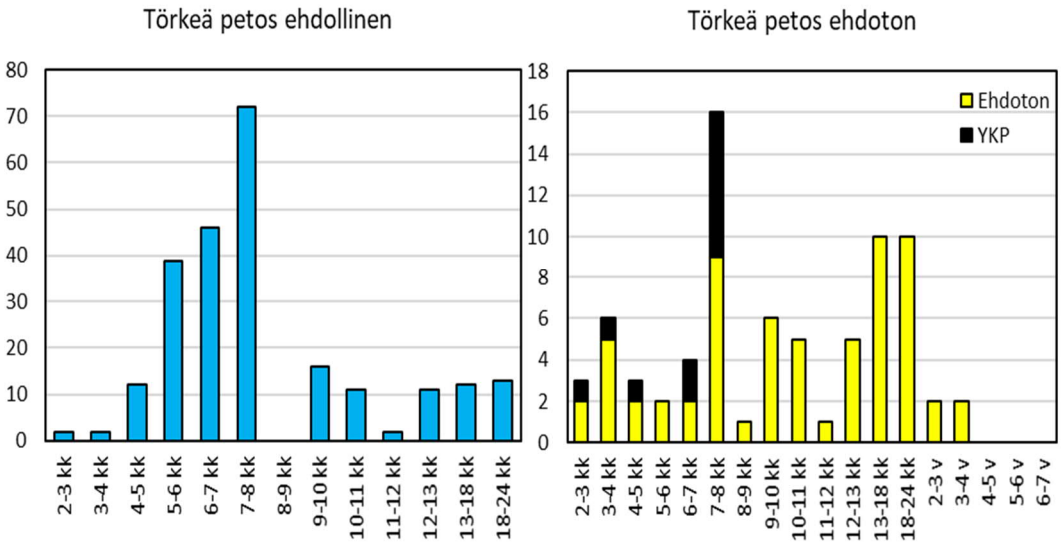
Petokset. Tuomittujen petosten (kaikki tekomuodot, kaikki syyksi luetut rikokset) määrä on lisääntynyt 58 prosenttia (+77 % oikeudessa tuomituista) vuonna 2021 vuodesta 2012. Kasvu koskee ennen muuta perusmuotoista petosta. Tuomioiden lisääntyminen selittyy petosrikosten kasvulla (erityisesti nettirikollisuus). Tuomioistuimissa tutkituista petoksista 77 prosenttia tuomittiin perussäännöksen (RL 36:1) nojalla vuonna 2021. Lievistä petoksista noin joka kahdeksas (13 %) käsiteltiin sakko- tai rangaistusmääräysmenettelyssä vuonna 2021.

Taulukko 8 Rangaistuksen määrääminen petosrikoksissa 2021 (RL 36:1–2)

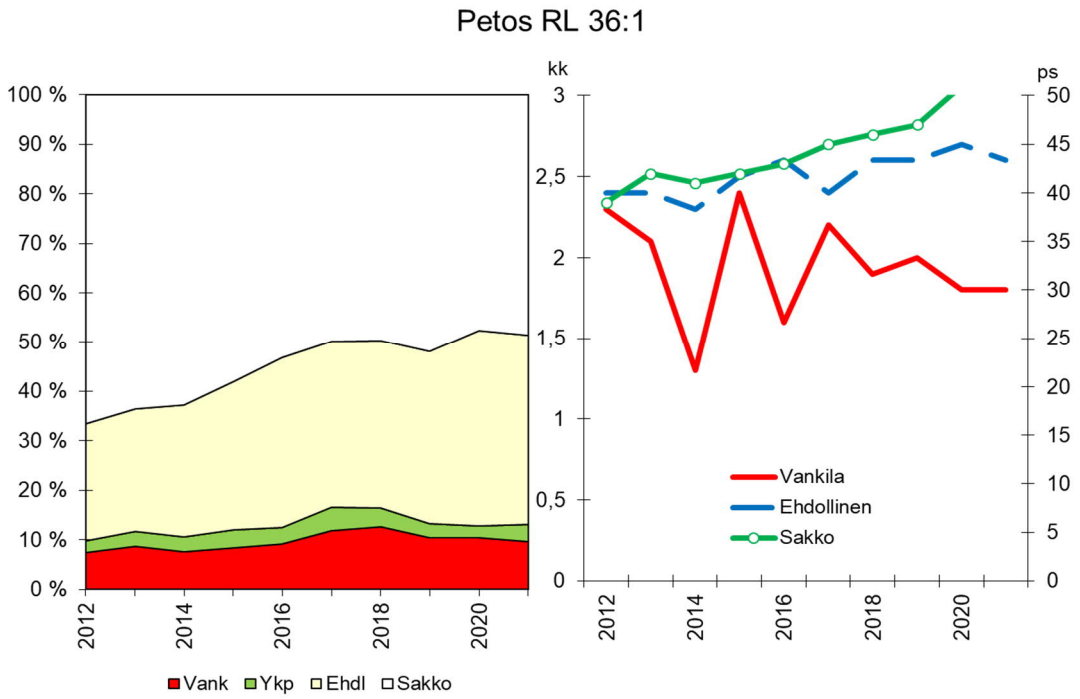
Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Petos	Y	N	691	438	16	20	1166*	52	2,6	1,8
RL 36:1		%	*59,3*	*37,6*	*1,4*	*1,7*	*100*			83
	K	N	1016	804	71	203	2097*	55	3,2	3,6
		%	*48,5*	*38,3*	*3,4*	*9,7*	*100*			103
Törkeä petos	Y	N	-	157	3	9	169	-	7,1	8,3
RL 36:2		%	-	*92,9*	*1,8*	*5,3*	*100*			240
	K	N	-	227	8	56	291	-	8,1	12,7
		%	-	*78,0*	*2,8*	*19,2*	*100*			175

Y=yksittäisrikos K=tuomiossa yksi tai useampi rikos *Lähde:* Tilastokeskus
* Sisältää yhden (Y) ja 3 (K) valvontarangaistusta

Petoksen perusmuodon normaalirangaistuslaji on sakko (49 %), mutta niiden osuus on viime vuosina vähentynyt ja vankeusrangaistusten osuus vastaavasti kasvanut. Tuomittujen vankeusrangaistusten tyyppipituus on 0,5–5 kuukautta. Törkeästä petoksesta tuomitaan yleisimmin ehdollista vankeutta (78 %; näistä 66 % 5–8 kuukautta). Ehdottomien vankilarangaistusten kohdalla rangaistusten hajonta on laaja (2 kk–4 v, joista 31 % 13–24 kk vuonna 2021).

Kuvio 13 Törkeästä petoksesta tuomittujen vankeusrangaistusten pituus 2021
Asteikossa esim. 1–2 kk tarkoittaa 1 kk–alle 2 kk jne.

Kuvio 14 Rangaistuksen määrääminen petoksesta (RL 36:1) vuosina 2012–2021

Maksuvälinepetos. Maksuvälinepetoksista annettiin kaikkiaan 282 tuomiota vuonna 2021, näistä 64 % perussäännöksen nojalla. Maksuvälinepetoksen perusmuodon normaalirangaistus on tyypillisesti ollut sakkorangaistus (vuonna 2021 keskimäärin 55 päiväsakkoa). Ehdollinen vankeus on kuitenkin viime vuosina noussut lähes yhtä yleiseksi seuraamukseksi: vuonna 2020 ehdollista vankeutta (42 %) tuomittiin useammin kuin päiväsakkoa (34 %) ja vuonna 2021 ehdollisten seuraamusten osuus oli 33 % ja sakkotuomioiden

37 %. Törkeästä maksuvälinepetoksesta (28 % maksuvälinepetostuomioista) tuomitaan ehdollista (71 % vuonna 2021) tai ehdotonta (26 % vuonna 2021) vankeutta. Ehdollisen vankeuden keskimääräinen rangaistus vuonna 2021 oli hieman alle 10 kk ja ehdottoman vajaa 1,5 vuotta (K).

Väärennys. 94 % väärennysrikoksista tuomittiin perussäännöksen (RL 33:1) nojalla vuonna 2021. Törkeän tekomuodon soveltaminen on verraten harvinaista (3 % väärennysrikoksista vuonna 2021, kaikki syyksi luetut rikokset).

Taulukko 9 Rangaistuksen määrääminen väärennysrikoksissa 2021 (RL 33:1)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Väärennys RL 33:1	Y	N	53	6	-	1	60	34	1,2	2,0
		%	*88,3*	*10,0*	-	*1,7*	*100*			-
	K	N	103	28	0	11	142	44	2,3	3,2
		%	*72,5*	*19,7*	-	*7,7*	*100*			-

Y=yksittäisrikos K=tuomiossa yksi tai useampi rikos *Lähde:* Tilastokeskus

Noin kolme neljästä väärennöksen perustunnusmerkistön nojalla tuomituista saa sakkorangaistuksen. Vankeutta tuomittaessa tyypillinen rangaistus oli vuonna 2021 2–3 kuukautta vankeutta (K), joista reilu neljäsosa tuomittiin ehdottomana vankilarangaistuksena.

Ryöstörikokset

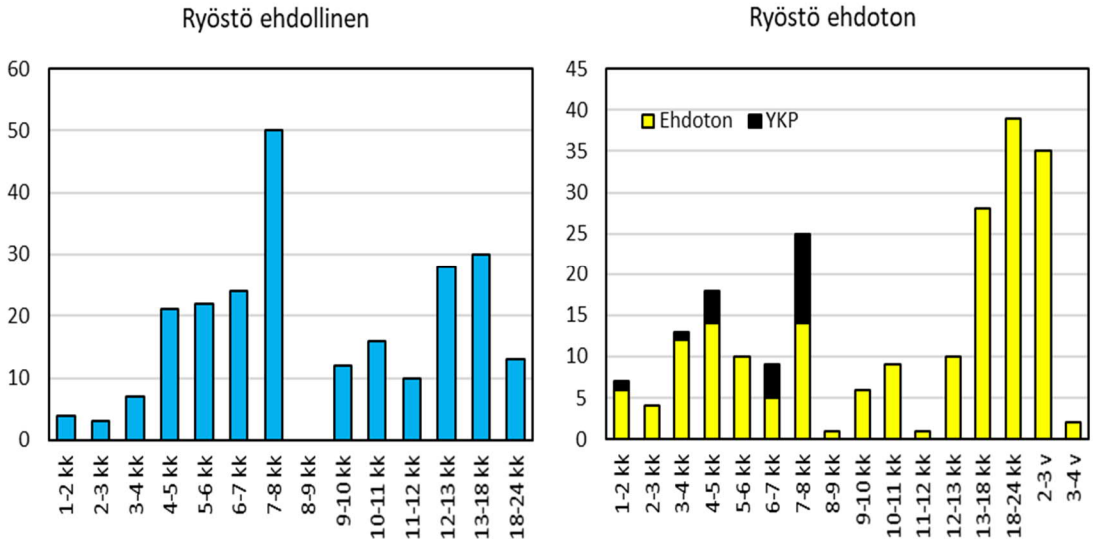
Ryöstörikoksia (ml. sekä täytetyt teot että yritykset) luettiin syyksi vuonna 2021 kaikkiaan 815, näistä 75 % tuomittiin perustunnusmerkistön mukaan. Törkeiden ryöstöjen osuus tuomioista on kuitenkin kohonnut viidennekseen, kun esimerkiksi vuonna 2011 niiden osuus oli vain 11 prosenttia. Tuomittujen ryöstöjen kokonaismäärässä ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia viimeksi kuluneen 10 vuoden aikana.

Taulukko 10 Rangaistuksen määrääminen ryöstörikoksissa 2021 (RL 31:1–2)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Eh-doll.	Ykp	Van-kila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Ryöstö	Y	N	-	88	5	27	120	-	8,7	10,4
RL 31:1		%	-	*73,3*	*4,2*	*22,5*	*100*			143
	K	N	-	197	16	171	384	-	9,5	15,2
		%	-	*51,3*	*4,2*	*44,5*	*100*			171
Törkeä ryöstö	Y	N	-	5	-	29	34	-	17,0	27,3
RL 31:2		%	-	*14,7*	-	*85,3*	*100*			-
	K	N	-	13	-	148	152*	-	19,9	35,1
		%	-	*2,0*	-	*97,4*	*100*			-

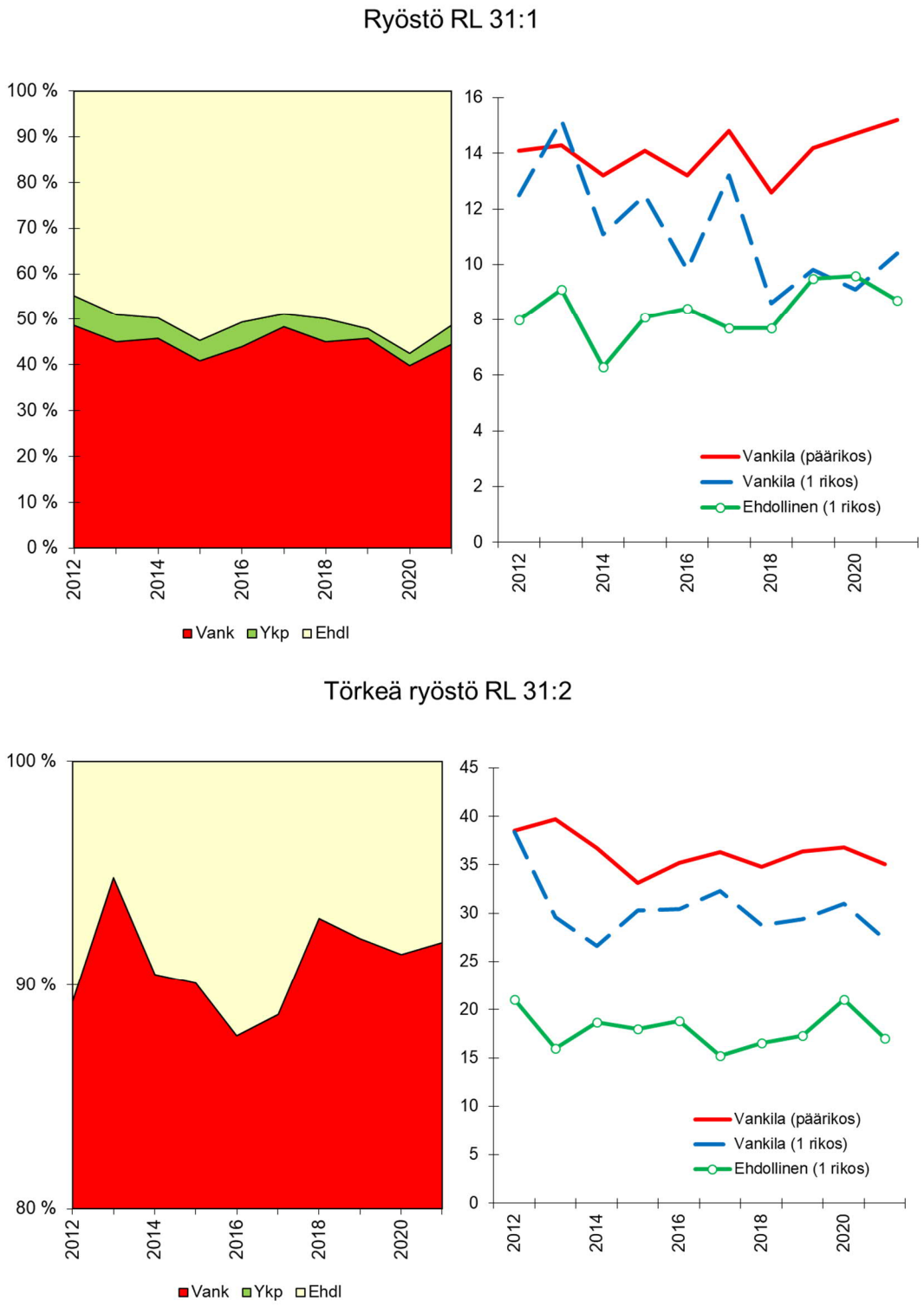
Y=yksittäisrikos K=tuomiossa yksi tai useampi rikos *Lähde:* Tilastokeskus
* Sisältää yhden (K) yhdistelmärangaistuksen

Rangaistusten ero eri törkeysportaissa on huomattava. Ryöstön *perusmuodosta* (RL 31:1, joka kattaa myös verraten lievät tekomuodot) tuomitaan keskimäärin 10–15 kuukautta vankeutta (K) (joista 46 % on ehdottomia ja 54 % ehdollisia). Hajonta on kuitenkin suurta. Vuonna 2021 ehdottomista vankilarangaistuksista 42 % oli alle vuoden ja 57 % 1–3 vuoden pituisia tuomioita. Ehdollisissa vankeustuomioissa tyypillinen rangaistus taas oli 4–8 kuukautta (48 %). Toisaalta myös 1–2 vuoden pituisten ehdollisten osuus on merkittävä (29 %).

Kuvio 15 Ryöstöstä (RL 31:1) tuomittujen vankeusrangaistusten pituus 2021
Asteikossa esim. 1–2 kk tarkoittaa 1 kk–alle 2 kk jne.

Jos kyseessä on *törkeä ryöstö* (esim. rikos on tehty käyttäen ampuma- tai teräasetta taikka muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä), tyypillinen rangaistus on 2–4 vuotta vankeutta ehdottomana. Rangaistustason vuosittaiset vaihtelut ovat melko suuria suuntaan ja toiseen.

Kuvio 16 Rangaistuksen määrääminen ryöstörikoksissa (RL 31:1–2) vuosina 2012–2021

Taloudellinen rikollisuus

Veropetos. Veropetosten (RL 29 luku) määrässä ei ole tapahtunut olennaisia muutoksia viimeksi kuluneen 10 vuoden aikana. Lievimmät rikoslain 29 lu-

vun vastaiset verorikokset käsitellään pääsääntöisesti rangaistusmääräysmenettelyssä. Kaikista tuomioistuimissa käsitellyistä, syyksi luetuista veropetosrikoksista törkeän veropetoksen osuus oli yli puolet (58 %) vuosina 2012–2021.

Taulukko 11 Rangaistuksen määrääminen verorikoksissa 2021 (RL 29:1–4)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Veropetos RL 29:1	Y	N	23	31	-	-	54	59	3,7	-
		%	*42,6*	*57,4*		-	*100,0*			-
	K	N	33	38	-	1	72	64	3.6	0,7
		%	*45,8*	*52,8*	-	*1,4*	*100*			-
Törkeä veropetos RL 29:2	Y	N	1	78	-	6	85	50	7,8	12,3
		%	*1,2*	*91,8*	-	*7,1*	*100*			-
	K	N	1	163	-	10	174	50	9,0	15,3
		%	*0,6*	*93,7*	-	*5,7*	*100,0*			-
Lievä veropetos RL 29:3	Y	N	44	-	-	-	17	17	-	-
		%	*100,0*				*100*			-
	K	N	318	-	-	-	318	17	-	-
		%	*100,0*				*100*			-

Y=yksittäisrikos K=tuomiossa yksi tai useampi rikos *Lähde:* Tilastokeskus

Veropetoksen normaalirangaistuksena on sakko (vuonna 2021 46 %) tai ehdollinen vankeus (vuonna 2021 53 %). *Törkeästä veropetoksesta* tuomitaan vankeutta, joista selvästi suurin osa määrätään ehdolliseksi. Ehdollisten tyypillinen pituus vuonna 2021 oli 4–8 kuukautta. Rangaistusten ohella rikoksiin liittyy säännönmukaisesti joukko hallinnollisia maksuseuraamuksia.

Lievästä veropetoksesta ehdoton valtaosa (93 % vuonna 2021, kaikki syyksi luetut rikokset) käsitellään rangaistusmääräysmenettelyssä. Keskirangaistus oli noin 17 päiväsakkoa.

Velallisen rikokset. RL 39 luvun velallisen rikoksia on tuomittu vuosittain melko tasaisesti noin 300–350 rikosta, joskin 2020-luvulla kokonaismäärässä on ollut pientä laskua (vuonna 2019 274, vuonna 2020 197 ja vuonna 2021 279 syyksi luettua rikosta). Näistä käytännössä tavallisin on velallisen epärehellisyys (93 % vuonna 2021, kaikki tekomuodot), joista törkeitä tekomuotoja on jo enemmän kuin neljä viidestä (vuonna 2021 87 %). Velallisen rikoksiin läheisesti liittyviä kirjanpitorikoksia tuomitaan RL 39 luvun rikoksiin nähden yli kaksinkertainen määrä (694 rikosta vuonna 2021, kaikki syyksi luetut rikokset, kaikki tekomuodot).

Velallisen epärehellisyydestä normaalirangaistus on ehdollinen vankeus samoin kuin *törkeästä velallisen epärehellisyydestä* Yksittäisestä perusmuotoisesta kirjanpitorikoksesta tuomittiin useimmiten sakkoa tai ehdollista

vankeutta ja *törkeästä kirjanpitorikoksesta* (K) keskimäärin 2 vuoden ehdollinen vankeusrangaistus.

Taulukko 12 Rangaistuksen määrääminen velallisen rikoksissa (RL 39:1–3) ja kirjanpitorikoksissa (RL 30:9) 2021

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Velallisen	Y	N	3	16	-	-	19	48	3,0	-
epärehellisyys		%	*15,8*	*84,2*	-	-	*100*			-
RL 39:1	K	N	3	16	-	-	19	48	3,0	-
		%	*15,8*	*84,2*	-	-	*100*			-
Törkeä velallisen	Y	N	-	54	-	1	55	-	8,7	22,0
epärehellisyys		%	-	*98,2*	-	*1,8*	*100*			-
RL 39:1a	K	N	-	92	2	1	95	-	8,8	22,0
		%	-	*96,8*	*2,1*	*1,1*	*100*			180
Velallisen petos	Y	N	-	-	-	-	-	-	-	-
RL 39:2		%	-	-	-	-	-			-
	K	N	-	-	-	-	-	-	-	-
		%	-	-	-	-	-			-
Törkeä	Y	N	-	1	-	-	1	-	8,0	-
velallisen petos		%	-	*100,0*	-	-	*100*			-
RL 39:3	K	N	1	3	-	-	4	80	11,3	-
		%	*25,0*	*75,0*	-	-	*100*			-
Kirjanpitorikos	Y	N	67	30	-	-	97	46	2,7	-
RL 30:9		%	*69,1*	*30,9*	-	-	*100*			-
	K	N	74	56	-	-	130	47	3,6	-
		%	*56,9*	*43,1*	-	-	*100*			-
Törkeä	Y	N	-	78	1	3	82	-	6,3	4,3
kirjanpitorikos		%	-	*95,1*	*1,2*	*3,7*	*100*			180
RL 30:9a	K	N	1	327	4	41	373	80	10,7	29,6
		%	*0,3*	*87,7*	*1,1*	*11,0*	*100*			210

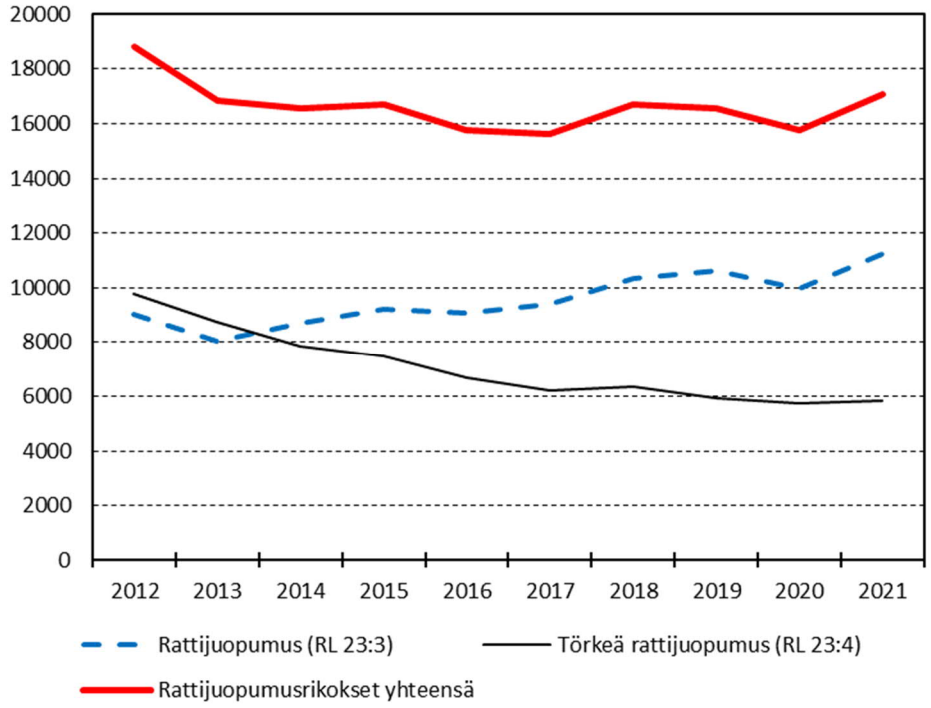
Y=yksittäisrikos K=tuomiossa yksi tai useampi rikos *Lähde:* Tilastokeskus

* Sisältää yhden valvontarangaistuksen

Liikennerikokset

Liikennejuopumus. Reilu kolmannes (37 %) RL 23 luvun vastaisista liikennejuopumusrikoksista oli törkeitä rattijuopumuksia vuonna 2021 (kaikki syyksi luetut rikokset). Perustunnusmerkistön mukaisia rattijuopumuksia oli 60 prosenttia. Vesiliikennejuopumus luettiin syyksi kaikkiaan 258 kertaa vuonna 2021 (204 kertaa vuonna 2020), mikä vastaa noin puoltatoista prosenttia kaikista syyksi luetuista liikennejuopumusrikoksista.

Kaikkien rattijuopumustuomioiden määrä on vähentynyt noin 10 % vuonna 2021 vuoteen 2012 verrattuna. Törkeiden rattijuopumusten kohdalla tuomioiden määrä on miltei puolittunut 10 vuoden takaisesta määrästä.

Kuvio 17 Rattijuopumustuomiot vuosina 2012–2021, kaikki syyksi luetut rikokset

Taulukko 13 Rangaistuksen määrääminen liikennejuopumusrikoksissa 2021 (RL 23:3–4)

Rikos			Rangaistuslajit						Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Eh-doll.	Ykp	Valvonta-rangais-tus	Van-kila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t) Val.rang.
Rattijuopumus	Y	N	1695	2	1	-	3	1701	53	0,8	1,1
											20
RL 23:3		%	*99,6*	*0,1*	*0,06*	-	*0,2*	*100*			-
	K	N	5659	207	118	13	687	6684	56	1,9	1,8
											55
		%	*84,7*	*3,1*	*1,8*	*0,2*	*10,3*	*100*			2,6
Törkeä	Y	N	64	2170	229	9	50	2522	71	1,8	2,7
											95
rattijuopumus		%	*2,5*	*86,0*	*9,1*	*0,4*	*2,0*	*100*			2,8
RL 23:4	K	N	125	4091	721	57	506	5500	74	2,1	3,4
											101
		%	*2,3*	*74,4*	*13,1*	*1,0*	*9,2*	*100*			3,2

Y=yksittäisrikos K=tuomiossa yksi tai useampi rikos *Lähde:* Tilastokeskus

Tavallisesta rattijuopumuksesta (RL 23:3) sakko on nykyisin lähes yksinomainen rangaistus (85 % vuonna 2021 (K)), toisaalta 10 % tuomituista (K) tuomittiin ehdottomaan vankeuteen. *Törkeän rattijuopumuksen* (RL 23:4) normaalirangaistuslaji vuonna 2021 (74 % tuomioista) oli 1–3 kuukauden mittainen ehdollinen vankeus (86 % ehdollisista). Melkein aina (98 %) ehdolliseen vankeusrangaistukseen liitettiin tehosteeksi oheissakko. Ehdotonta vankeutta seurasi yhdeksässä prosentissa tapauksista. Yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen yhteenlaskettu osuus oli noin 14 prosenttia. Ehdottomista vankilarangaistuksista 93 prosenttia oli 1–8 kuukauden mittaisia. Sakkoa tuomitaan törkeästä rattijuopumuksesta noin 2 prosentissa tapauksista. Rangaistusten lajiin ja määrään vaikuttavat tunnusmerkistöjen sisällä ennen kaikkea verenalkoholi sekä mahdollisten muiden syyksi luettujen liikennerikosten määrä tuomiossa. Rangaistuslajin valinnassa vaikuttavat lisäksi myös mahdolliset aiemmat rattijuopumustuomiot (Kääriäinen, Aaltonen & Kolehmainen 2019).

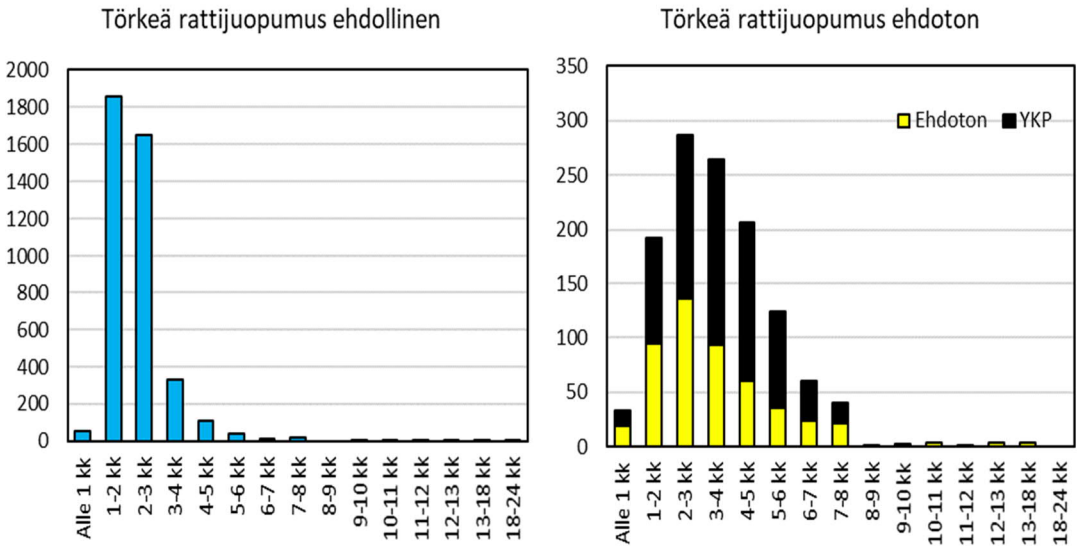
Rattijuopumuksesta, törkeästä rattijuopumuksesta tai törkeästä liikenneturvallisuuden vaarantamisesta tuomittu asetetaan lähtökohtaisesti myös ajokorttilain 64 § mukaiseen ajokieltoon. Vuonna 2017 tuomioistuimen asettaman ajokiellon mediaanipituus perusmuotoisessa rattijuopumuksessa oli noin puoli vuotta (184 päivää), törkeässä rattijuopumuksessa 9–10 kuukautta (286 päivää) ja törkeässä liikenneturvallisuuden vaarantamisessa noin 5 kuukautta (153 päivää). Tunnusmerkistön sisällä ajokieltojen pituuksissa oli kuitenkin suurta yksilöllistä vaihtelua, johon vaikuttivat ennen muuta tuomitun aiempien liikennerikosten määrä, syyksi luettujen liikennerikosten määrä kyseisessä tuomiossa sekä – silloin, kun rattijuopumus johtui alkoholista – mitatun alkoholin määrä veressä tai hengitysilmassa. Erilaiset olosuhdetekijät – etenkin se, että tuomittu tarvitsi ajolupaa työssään – saattoivat puolestaan lyhentää ajokiellon kestoa rattijuopumusrikoksissa keskimäärin noin 90–120 päivällä ja törkeän liikenneturvallisuuden vaarantamisen kohdalla noin 50–70 päivää. (Kääriäinen, Aaltonen & Kolehmainen 2019.)

Vuoden 2000 jälkeen *huumaantuneena ajaminen* tuomitaan yleisten rattijuopumussäännösten nojalla. Rangaistustilasto ei siten enää erittele huumeita muista päihteistä. Aiemmin huumaantuneena ajamisesta seurasi ehdotonta vankeutta noin 40 %, ehdollista vankeutta noin 25 % tai sakkoa noin 30 % tuomituista tapauksista. *Vesiliikennejuopumuksesta* (RL 23:5) tuomitaan käytännössä sakkoa (keskiluku yksittäisrikoksessa 31 päiväsakkoa). Rangaistusten lajiin ja määrään vaikuttavat tunnusmerkistöjen sisällä ennen kaikkea verenalkoholi sekä aikaisemmat rattijuopumustuomiot.[1]

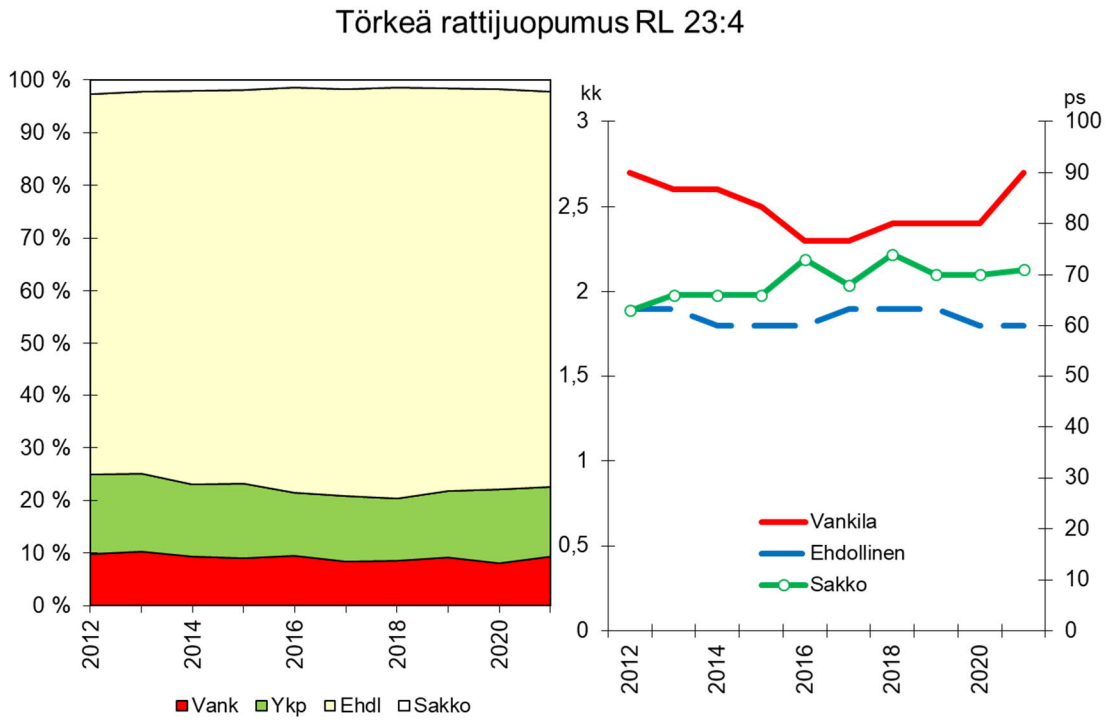
Tärkeänä erityisryhmänä ovat tapaukset, joissa liikennejuopumukseen liittyy kuolemantuottamus. Niistä annettiin vuosittain keskimäärin 14 tuomiota

[1] Vesiliikennejuopumuksen rangaistuskäytännöstä on tarkempi selvitys oikeusministeriön työryhmäraportissa 16/2011 ”Vesiliikennejuopumuksen promilleraja”.

vuodessa vuosina 1999–2015, mutta viimeisimpänä vuosina alle 10 tuomiota. Kuolemantuottamuksen ja rattijuopumuksen yhdistelmästä noin puolet tuomitaan ehdollisina ja puolet ehdottomina vankeusrangaistuksina. Ehdottomista vajaa kymmenesosa muunnetaan yhdyskuntapalvelukseksi. Ehdottomien vankilarangaistusten keskipituus on vajaa kaksi vuotta. Tuomioiden pituudet vaihtelevat noin puolesta vuodesta viiteen vuoteen vankeutta. (Niemi & Saarinen 2017.)

Kuvio 18 Törkeästä rattijuopumuksesta tuomittujen vankeusrangaistusten pituus 2021
Asteikossa esim. 1–2 kk tarkoittaa 1 kk–alle 2 kk jne.

Kuvio 19 Rangaistuksen määrääminen törkeästä rattijuopumuksesta (RL 23:4) vuosina 2012–2021

Muut liikennerikokset. Rikoslain 23 luvun muiden liikennerikosten seuraamukset määrätään pääsääntöisesti (79 % tapauksista vuonna 2021, kaikki syyksi luetut rikokset) rangaistusmääräysmenettelyssä. Tuomioistuimessa ratkaistuista liikennerikoksista (RL 23 luku; pl. liikennejuopumukset) noin viidennes (20 %) oli liikenneturvallisuuden vaarantamisia (4 268 rikosta, kaikki syyksi luetut rikokset) ja törkeitä liikenneturvallisuuden vaarantamisia niin ikään reilu viidennes (21 %, 4 638 rikosta, kaikki syyksi luetut rikokset) vuonna 2021. Ajokortitta-ajon osuus oli 59 prosenttia (12 728 rikosta, kaikki syyksi luetut rikokset). Liikennerikkomuksia tilastoitiin vuonna 2021 enää 1 836 kappaletta (124 564 vuonna 2020, 314 105 vuonna 2019) ja ajoneuvorikkomuksia 2 831 (7 362 vuonna 2020, 14 066 vuonna 2019) (kaikki syyksi luetut rikokset, kaikki prosessimuodot). Lukumäärän pudotus johtuu jo aiemmin selostetusta tieliikennelain muutoksesta, jolla hallinnollinen liikennevirhemaksu korvasi rikesakon. Liikenteen vaarantamista koskevista rikoksista suuri osa ratkaistaan nykyisin poliisin antamalla sakkomääräyksellä.

Taulukko 14 Rangaistuksen määrääminen muissa liikennerikoksissa 2021 (RL 23:2 ja 23:10)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Törkeä liikenne-	Y	N	2845	262	3	5	3116*	62	1,8	1,8
turvallisuuden		%	*91,3*	*8,4*	*0,1*	*0,2*	*100*			48
vaarantaminen	K	N	3244	543	57	260	4111*	62	2,5	4,6
RL23:2		%	*78,9*	*13,2*	*1,4*	*6,3*	*100*			94
Kortitta ajo	Y	N	9468	83	35	136	9727**	27	1,1	1,0
RL 23:10		%	*97,3*	*0,9*	*0,4*	*1,4*	*100*			33
	K	N	11606	135	63	267	12080**	28	1,3	1,2
		%	*96,1*	*1,1*	*0,5*	*2,2*	*100*			42

Y=yksittäisrikos K=tuomiossa yksi tai useampi rikos *Lähde:* Tilastokeskus

* Sisältää yhden (Y) ja 7 (K) valvontarangaistusta.

** Sisältää 5 (Y) ja 9 (K) valvontarangaistusta.

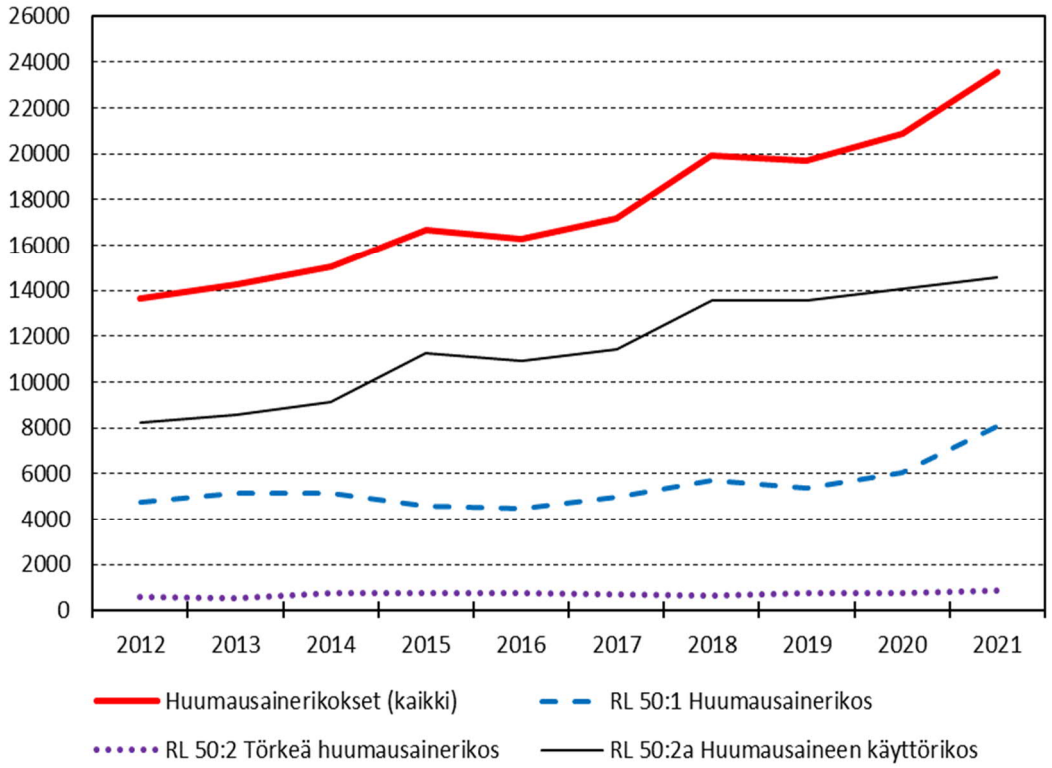
Noin 80 prosenttia törkeän liikenneturvallisuuden vaarantamisen tapauksista tuomitaan sakkoon. Vankeusrangaistuksista noin kaksi kolmasosaa on ehdollisia. Ajo-oikeudetta tai ajokortitta ajamisesta tuomitaan lähes yksinomaan sakkoa.

Huumausainerikokset

Rikoslain 50 luvun mukaisia, syyksi luettuja huumausainerikoksia oli vuonna 2021 kaikkiaan yhteensä 23 572. Noin kaksi kolmasosaa (62 %) vuonna 2021 tuomituista huumausainerikoksista oli huumausaineen käyttö-

rikoksia (14 570 rikosta), joista 27 % käsiteltiin oikeudenkäynnin ulkopuolella rangaistusmääräysmenettelyssä. Noin kolmannes (34 %) kaikista annetuista tuomioista koski perusmuotoista huumausainerikosta ja 4 prosenttia törkeää huumausainerikosta vuonna 2021.

Tuomittujen huumausainerikosten määrä lisääntyi 73 prosenttia vuonna 2020 vuoteen 2011 verrattuna (82 % vuosien 2018 ja 2009 välillä). Huumausaineen käyttörikosten määrä on tällä tarkasteluvälillä kasvanut kokonaismääräänkin enemmän eli noin 77 % (vuosien 2018 ja 2009 välillä kasvua oli 108 %). Kasvu on siis keskittynyt niihin (kuvio 19).

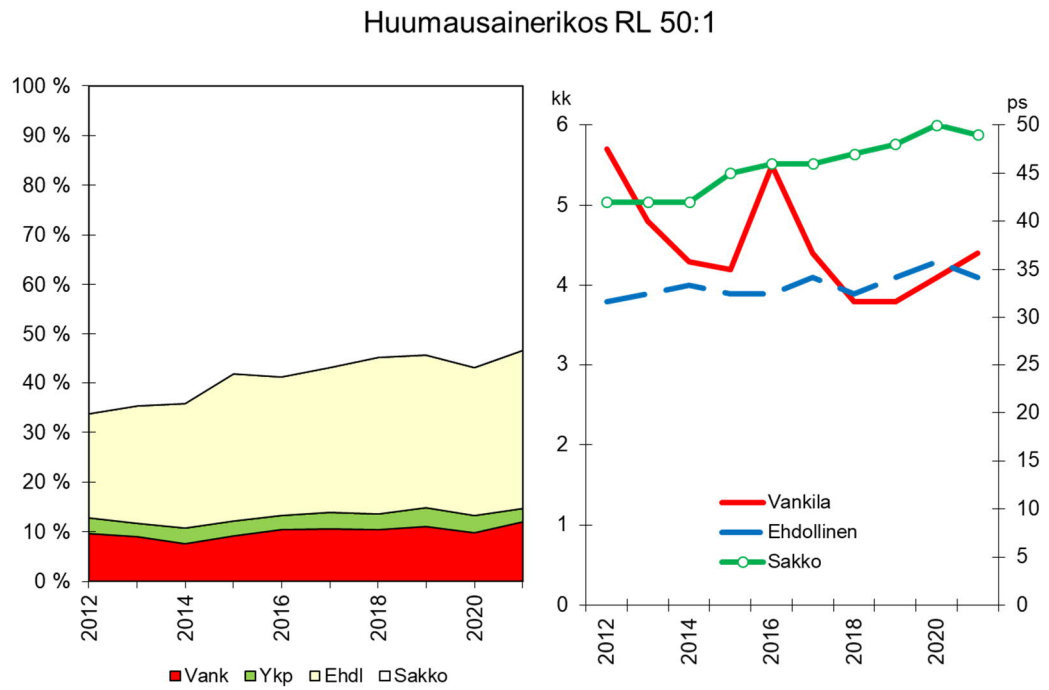
Kuvio 20 Huumausainerikostuomiot vuosina 2012–2021, kaikki syyksi luetut rikokset

Taulukko 15 Rangaistuksen määrääminen huumausainerikoksissa 2021 (RL 50:1–2)

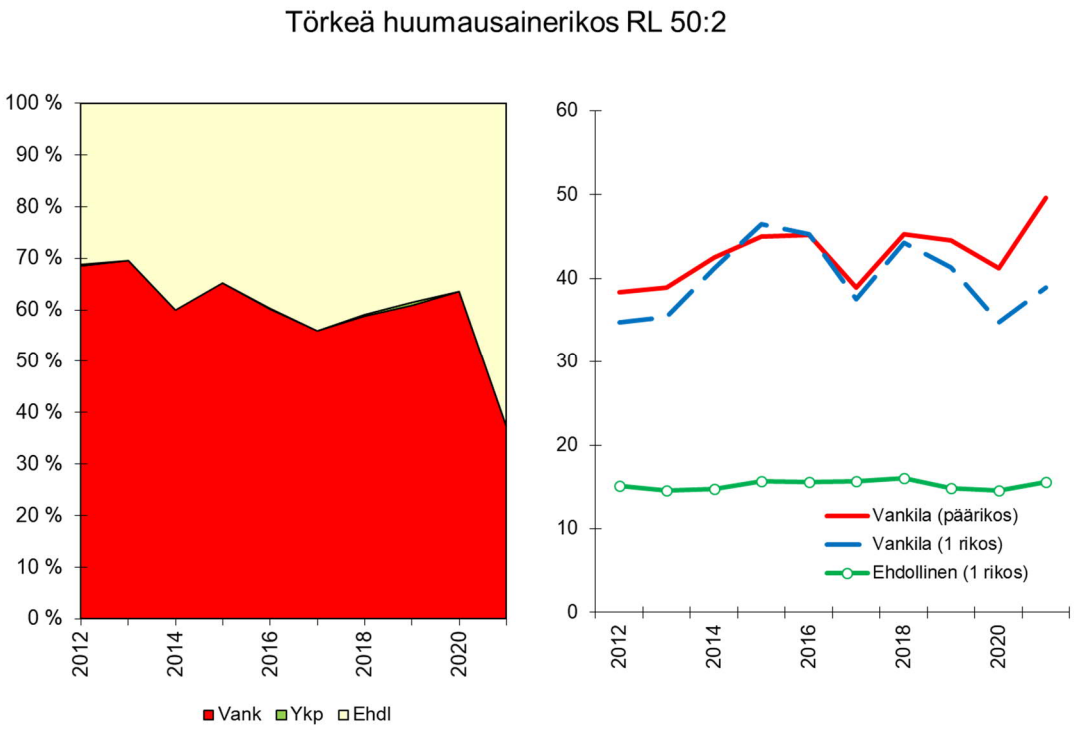
Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Huumausaine-rikos RL 50:1	Y	N	1417	633	51	127	2231*	49	4,1	4,4
		%	*63,5*	*28,4*	*2,3*	*5,7*	*100*			114
	K	N	2418	1439	118	543	4525*	54	4,5	4,4
		%	*53,4*	*31,8*	*2,6*	*12,0*	*100*			121
Huumausaineen käyttörikos RL 50:2a	Y	N	3114	-	-	-	3114	11	-	-
		%	*100,0*	-	-	-	*100*			-
	K	N	4678	1	-	-	4679	13	1,7	-
		%	*99,98*	*0,02*	-	-	*100*			-
Törkeä huumausainerikos RL 50:2	Y	N	-	117	-	117	234	-	15,6	38,9
		%	-	*50,0*	-	*50,0*	*100*			-
	K	N	-	224	-	375	599	-	15,8	49,6
		%	-	*37,4*	-	*62,6*	*100*			-

Y=yksittäisrikos K=tuomiossa yksi tai useampi rikos *Lähde:* Tilastokeskus
* Sisältää 3 (Y) ja 7 (K) valvontarangaistusta.

Noin puolet *huumausainerikoksesta* (RL 50:1) tuomituista tuomitaan sakkoon. Mikäli tuomiona on vankeutta, noin neljännes näistä (vuonna 2021 27 %) tuomitaan ehdottomana vankeutena. Noin kaksi kolmasosaa sekä ehdollisista että ehdottomista vankeusrangaistuksista on kestoltaan 1–6 kk. *Törkeästä huumausainerikoksesta* langetetut rangaistukset ovat tätä selvästi ankarampia. Tyypillisesti 55–80 prosenttia (63 % vuonna 2021) päärikoksena tuomituista törkeistä huumausainerikoksista johtaa ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Vankilarangaistusten tyypillinen pituus on 1,5–5 vuotta.

Kuvio 21 Rangaistuksen määrääminen huumausainerikoksessa (RL 50:1) vuosina 2012–2021

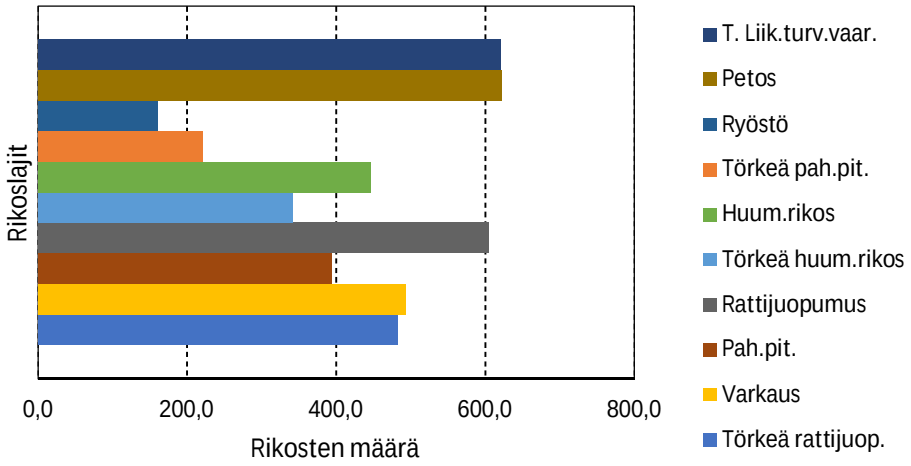

Kuvio 22 Rangaistuksen määrääminen törkeässä huumausainerikoksessa (RL 50:2) vuosina 2012–2021

Vuonna 2001 lakiin otetusta *huumausaineen käyttörikoksesta* tuomitaan keskimäärin 11 päiväsakon suuruisia sakkorangaistuksia.

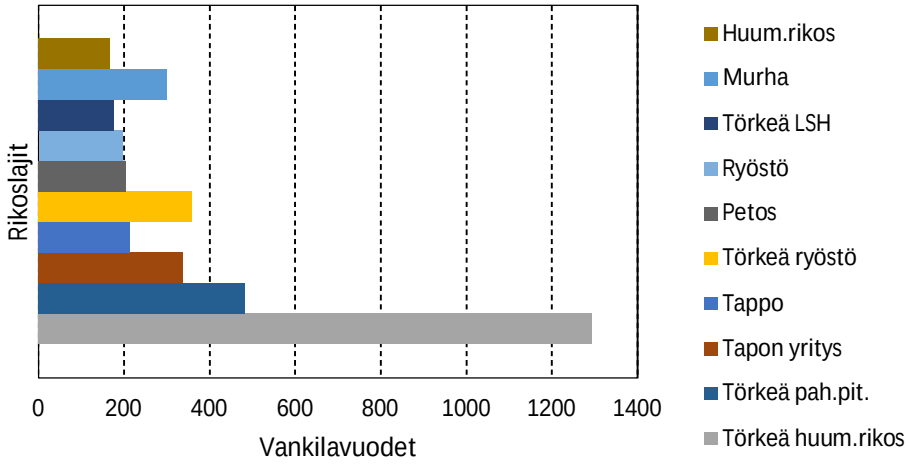
Rangaistuskäytännön vertailua

Ehdottomaan vankeuteen viimeisen kolmen vuoden (2019–2021) aikana tuomituista 46 prosenttia sai rangaistuksen viidestä useimmin vankeustuomioon johtaneesta rikoksesta. Näistä rattijuopumus oli yleisin (11 % kaikista tuomituista vankilatuomioista annettiin rattijuopumuksista vuosina 2019–2021). Muita yleisimpiä rikoksia olivat varkaus (9 %), törkeä rattijuopumus (9 %), huumausainerikos (8 %) ja pahoinpitely (8 %).

Kuvio 23 Eräistä yleisimmistä rikoksista vankilarangaistukseen tuomitut keskimäärin vuodessa vuosina 2019–2021 (päärikosperuste)

Kun vankilaan tuomittujen yleisimpiä rikoslajeja tarkastellaan sen mukaan, mistä tuomitaan eniten vankilavuosia, tilanne muuttuu toisenlaiseksi. Näin tarkasteltuna viisi eniten vankilarangaistukseen johtanutta rikosta vastasi 55 %: ia vankeusrangaistuksen kokonaismäärästä vuosina 2019–2021. Vankilavuosia tuomittiin selvästi eniten törkeästä huumausainerikoksesta (26 %), sitten törkeästä pahoinpitelystä (10 %), törkeästä ryöstöstä (7 %), tapon yrityksestä (7 %) sekä murhasta (6 %). Tämä johtuu luonnollisesti siitä, että esimerkiksi yksi taposta tuomittu saa keskimäärin noin 10 kertaa pitemmän vankeustuomion kuin mitä keskimäärin tuomitaan vankeutta (noin yksi vuosi), vaikka taposta tuomittuja on määrällisesti paljon vähemmän kuin monista muista rikoksista tuomittuja.

Kuvio 24 Eräistä yleisimmistä rikoksista tuomitut vankilavuodet keskimäärin vuodessa vuosina 2019–2021 (päärikosperuste; elinkautisen vankeustuomion osalta vankeuden pituus on laskettu vuosittaisen suoritetun ajan keskipituuden mukaan, joka oli kolmen vuoden ajanjaksolla 14,9 vuotta)

Seuraavassa asetelmassa on tarkasteltu vankilarangaistusten osuutta eri rikoksista tuomituista ja rangaistusten keskipituuksia vuosina 2019–2021. Tällä tavalla eri rikoksista tuomittuja rangaistuksia voidaan rikostyypeittäin asettaa ankaruusjärjestykseen.[1]

[1] Ks. menetelmän selostetta OPTL 2012, 185–188. Listalta puuttuvat sellaiset rikoslajit (esim. seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä tuhotyö, törkeä vapaudenriisto, kiristys ja törkeä väärennys), joissa vuosittain annettujen tuomioiden määrä on vähäinen.

Taulukko 16 Käräjäoikeuksissa eri rikoksista tuomitut 2019–2021

RIKOS	*Tuomitut**	*Vankila %*	*Ka (kk)*	*Med (kk)*
21:2§1 Murha	75	84,0	Elinkausi**	
21:1§1 Tappo	88	78,4	112,2	115,4
21:1§2 Tapon yritys	303	86,5	46,4	45,6
20:2§1 Törkeä raiskaus	104	96,2	49,3	46,1
31:2§1 Törkeä ryöstö	400	89,8	36,0	33,1
50:2§ Törkeä huumausainerikos	1 653	62,3	45,3	35,1
20:7§1 Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	273	68,9	33,9	30,0
31:4§1 Törkeä kiristys	34	64,7	12,6	12,8
21:6§1 Törkeä pahoinpitely	1 187	56,0	26,2	24,6
21:9§ Törkeä kuolemantuottamus	44	34,1	33,1	32,0
20:1§1–2 Raiskaus	405	50,6	25,3	23,7
28:2§1 Törkeä varkaus	781	50,8	11,8	8,9
31:1§1 Ryöstö	1 133	42,7	14,7	12,7
37:9§ Törkeä maksuvälinepetos	189	24,9	15,8	13,8
34:1§1–2 Tuhotyö	95	43,2	23,3	22,4
30:9a§ Törkeä kirjanpitorikos	1 011	11,2	25,5	22,6
16:1§ Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen	782	19,2	8,1	6,3
36:2§1 Törkeä petos	837	16,8	15,1	11,8
35:2§1 Törkeä vahingonteko	126	21,4	13,2	10,7
29:2§ Törkeä veropetos	468	5,6	12,9	10,1
25:1§ Vapaudenriisto	69	15,9	5,0	4,7
28:1§1 Varkaus	6 909	21,5	2,5	1,8
33:1§1 Väärennys	499	8,4	2,7	1,9
23:4§ Törkeä rattijuopumus	16 561	8,7	3,5	3,0
50:1§ Huumausainerikos	12 359	10,9	4,5	3,0
20:6§1-2 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	404	7,7	13,0	8,9
20:4§1 Pakottaminen seksuaaliseen tekoon	86	7,0	6,2	5,2
36:1§1–2 Petos	6 268	9,9	4,0	2,6
28:5§1 Törkeä kavallus	291	8,6	20,6	23,4
21:5§1 Pahoinpitely	15 009	7,9	4,6	3,0
23:2§1-2 Törkeä liikenneturvallisuuden vaarantaminen	10 332	6,0	4,6	3,3
39:1a§ Törkeä velallisen epärehellisyys	255	2,4	11,5	7,9
23:3§ Rattijuopumus	15 732	11,5	1,8	1,7
29:1§ Veropetos	233	0,9	1,6	1,6
21:8§ Kuolemantuottamus	92	1,1	20,0	20,0
28:4§1–3 Kavallus	646	3,1	2,2	2,2
30:9§ Kirjanpitorikos	381	0,0	0,0	0,0
Kaikki tuomitut rikokset 2019–2021 ***	159 298	10,0	11,4	3,0

* Tuomitut-sarake käsittää kaikki kyseisestä rikoksesta päärikoksena tuomitut, siis sekä rangaistukseen tuomitut että myös mahdolliset syyntakeettomaksi katsotut.
** Todellinen vankilassa suoritettu aika murhasta tuomituille oli laskennallisesti 14,9 vuotta, kun elinkautisen pituudeksi on määritelty vuosina 2019–2021 vapautuneiden elinkautisvankien suorittaman rangaistusajan keskipituus.
*** Käsittää kaikista sekä rikoslaissa että muualla lainsäädännössä kriminalisoiduista teoista annetut tuomiot vuosina 2019–2021.

Murhasta seurasi 84 prosentissa vankilatuomioista elinkautinen vankeusrangaistus vuosina 2019–2021. *Taposta* tuomitaan niin ikään ehdotonta vankeutta, jonka keskipituus oli tarkastelujaksolla noin 9,5 vuotta. Täytettyjen henkirikosten jälkeen listalla seuraavat *tapon yritys* ja *törkeä raiskaus*. Lähes yksinomaisena seuraamuksena on vankeus, jonka keskipituus kummassakin rikoksessa oli noin 4 vuotta. Samaan ryhmään voi lukea myös *törkeän ryöstön*, missä vankeusrangaistusten osuus teosta määrätyistä rangaistuksista on noin 90 prosenttia. Vankeuden keskipituus oli törkeissä ryöstöissä kuitenkin hieman matalampi – noin 3 vuotta – kuin edellä mainituissa rikoksissa.

Kolmantena ryhmänä erottuvat *törkeä huumausainerikos*, *törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja törkeä kiristys*. Vankilan osuus oli näissä rikoksissa tuomituista tuomioissa noin 65 %:n vaiheilla. Kahden ensiksi mainitun rikostyypin keskirangaistukset ovat noin 3–3,5 vuoden tienoilla, kun taas törkeän kiristyksen keskirangaistus vankeustuomioissa on selvästi matalampi (noin 1 vuotta vuosina 2019–2021).

Neljänteen törkeysluokkaan sijoittuvat *raiskaus*, *törkeä pahoinpitely* ja *törkeä kuolemantuottamus*. Vankilan osuus on 30–50 prosentin liepeillä ja keskirangaistus kahden vuoden vaiheilla. Ehdollisten vankeustuomioiden keskipituus on 1–1,5 vuotta.

Viidentenä ryhmänä erottuvat *ryöstö* ja *törkeä varkaus*. Molemmista puolet tai hieman alle puolet tekijöistä tuomitaan vankilaan. Vankeuden keskipituus on molemmissa rikoksissa vuoden vaiheilla. Ehdollisissa vankeustuomioissa keskimääräinen rangaistus on 8–10 kuukautta.

Tästä eteenpäin rikosten ryhmittely käy vähemmän selkeäksi. Omaksi ryhmäkseen erottuvat kuitenkin vakavat talousrikokset *törkeä kirjanpitorikos* ja *törkeä petos*, joista tuomittiin vankeutta n. 10–15 prosentissa tapauksia keskirangaistusten vaihdellessa 1–2 vuoden vaiheilla. Ehdollisten tuomioiden keskimääräinen pituus näissä rikoksissa on 8–12 kuukautta. Samaan kategoriaan voidaan lukea myös *törkeä maksuvälinepetos*, *tuhotyö* ja *törkeä vahingonteko sekä jossain määrin törkeä veropetos, vaikka sen kohdalla vankilaprosentti onkin edellä mainittuja rikostyyppejä matalampi (6 % vuosina 2019–2021)*.

Muita käytännön kannalta keskeisiä rikoksia listassa ovat *varkaus* (vankeutta noin viidenneksessä tapauksista, keskimääräisen vankeusrangaistuksen pituus 2–3 kk), *törkeä rattijuopumus* (vankeutta 9 % tapauksista, keskimääräisen vankeusrangaistuksen pituus 3–4 kk) ja *pahoinpitely* (vankeutta 8 % tapauksista, keskimääräisen vankeusrangaistuksen pituus 3–5 kk). Noin puolet *tavallisista varkauksista* tuomitaan sakkoon. Ehdollisten osalta tyyppirangaistus on 1–4 kuukautta. Noin kaksi kolmesta *tavallisesta pahoinpitelystä* tuomitaan sakkoon. Ehdollisena tuomittujen vankilarangaistusten normaalirangaistus on 1–5 kuukautta.

Talousrikoksissa *velallisen epärehellisyydestä, törkeästä velallisen epärehellisyydestä, törkeästä velallisen petoksesta* ja *veropetoksesta* tuomitaan yleensä ehdollista vankeutta (keskimäärin 3–12 kk), kun taas *kirjanpitorikoksesta* tyypillinen rangaistus on noin 3–3,5 kuukauden pituinen ehdollinen vankeus tai noin 45–55 päiväsakkoa.

Yhteenveto

Rangaistuskäytäntö rikoslajeittain

Murhasta määrätään ilman tapaukseen sovellettavia vähentämisperusteita elinkautinen vankeus. Vuonna 2021 murhasta päärikoksena tuomittuja oli 19, joista 16 tuomittiin vankeuteen elinkaudeksi. Tämän lisäksi kolme henkilöä jätettiin syyntakeettomuuden vuoksi tuomitsematta rangaistukseen ja kahden syyte hylättiin. Täytetystä *taposta* tuomitaan 9–10 vuotta vankeutta. Keskirangaistus tapon yrityksestä oli vuonna 2021 3,9 vuotta vankeutta.

Lähes kaksi kolmesta *tavallisesta pahoinpitelystä* tuomitaan sakkoon (keskiluku 51 päiväsakkoa). Keskimääräiset vankeusrangaistukset liikkuvat 3–5 kuukauden vaiheilla. *Törkeästä pahoinpitelystä* määrätään vain vankeutta, joista noin puolet tuomitaan ehdottomana. Ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituus on kahden vuoden paikkeilla, ehdollisten rangaistusten keskipituus on hieman yli vuosi. Törkeän pahoinpitelyn rangaistustaso kohosi lokakuussa 2001 voimaan tulleen rikoslain uudistuksen jälkeen. Vuonna 2000 yksittäisrikoksesta määrätyn vankilarangaistuksen keskipituus oli 14 kuukautta, minkä jälkeen rangaistukset ovat olleet vuosittain keskimäärin18–24 kuukautta.

Raiskauksista noin puolet tuomitaan ehdottomaan vankeuteen (48 % tapauksista vuonna 2021). Yksittäisrikoksissa ehdottoman vankeuden keskirangaistus on noin kaksi vuotta (1 v. 9 kk vuonna 2021), ehdollisten tuomioiden 18 kuukautta. *Törkeästä raiskauksesta* määrättiin 31 vankeusrangaistusta vuonna 2021, mikä vastaa 97 % kaikista rikostyypin tuomioista kyseisenä vuonna. Keskirangaistus oli hieman alle neljä vuotta vankeutta. Tapausten vähäisen lukumäärän vuoksi eri vuosien rangaistustilastoissa voi ilmetä melko suuriakin vuosittaisia vaihteluja.

Noin puolet (53 % vuonna 2021) *varkauden* perustunnusmerkistön mukaisista rikoksista tuomitaan sakkoon. Ehdottomaan vankeuteen tuomittiin joka neljäs. Keskirangaistusten pituus oli sekä ehdottomien että ehdollisten vankeustuomioiden osalta yksittäisrikoksissa noin kaksi kuukautta ja kaikissa tuomioissa 2–3 kuukautta. *Törkeästä varkaudesta* määrätään ehdotonta vankeutta noin puolessa tapauksista (56 % vuonna 2021). Yksittäisrikoksissa vankilarangaistuksen keskirangaistus oli noin 8 kuukautta. Kaikki tapaukset mukaan lukevan päärikosperusteisen tilaston keskirangaistus oli vajaan vuoden vankeusrangaistus.

Ryöstön *perusmuodosta* tuomittiin vuonna 2021 keskimäärin 9–15 kuukautta vankeutta. Näistä vajaa puolet (45 %) oli ehdottomia vankeusrangaistuksia, joiden pituus vaihtelee muutamasta kuukaudesta neljään vuoteen. Ehdollisten tuomioiden keskimääräinen rangaistus oli puolestaan

noin 9 kuukautta. *Törkeästä ryöstöstä* tuomitaan lähes aina (97 % vuonna 2021) ehdotonta vankeutta, jonka keskipituus vuonna 2021 oli 2–3 vuotta.

Tavallisesta rattijuopumuksesta (RL 23:3) sakko on nykyisin lähes yksinomainen rangaistus (85 % vuonna 2021). *Törkeän rattijuopumuksen* (RL 23:4) normaali rangaistuslaji (75 %) on ehdollinen vankeus, tyypillisesti 1–3 kuukauden mittaisena. Lähes aina ehdolliseen vankeusrangaistukseen liitetään tehosteeksi oheissakko. Ehdotonta vankeutta seurasi vajaassa 10 prosentissa tapauksista. Yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen yhteenlaskettu osuus oli 14 prosenttia.

Noin puolessa (53 % vuonna 2021) *huumausainerikoksista* tuomitaan sakkorangaistus. Ehdollista vankeutta tuomitaan vajaassa kolmanneksessa ja ehdotonta vankeutta noin 10 prosentissa tapauksista. *Törkeästä huumausainerikoksesta* tuomitaan pääsääntöisesti (63 % vuonna 2021) ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Vankilarangaistusten tyypillinen pituus oli 1,5–5 vuotta vankeutta. *Huumausaineen käyttörikoksesta* tuomittiin keskimäärin 11 päiväsakkoa.

C4 Henkirikosten sanktioinnin muutokset 1987–2021

Tapio Lappi-Seppälä

Taulukkoon on kerätty keskeiset tappoja ja murhia koskevat lukumäärä- ja tuomiotiedot vuosilta 1987–2020. Luvut on laskettu viiden vuoden keskiarvoina. Viimeiselle riville on lisäksi laskettu ensimmäisen (1987–1991) ja viimeisen (2017–2021) periodin välinen prosentuaalinen muutos. Tuloksia havainnollistetaan kunkin kysymyksen osalta erillisin kuvioin.

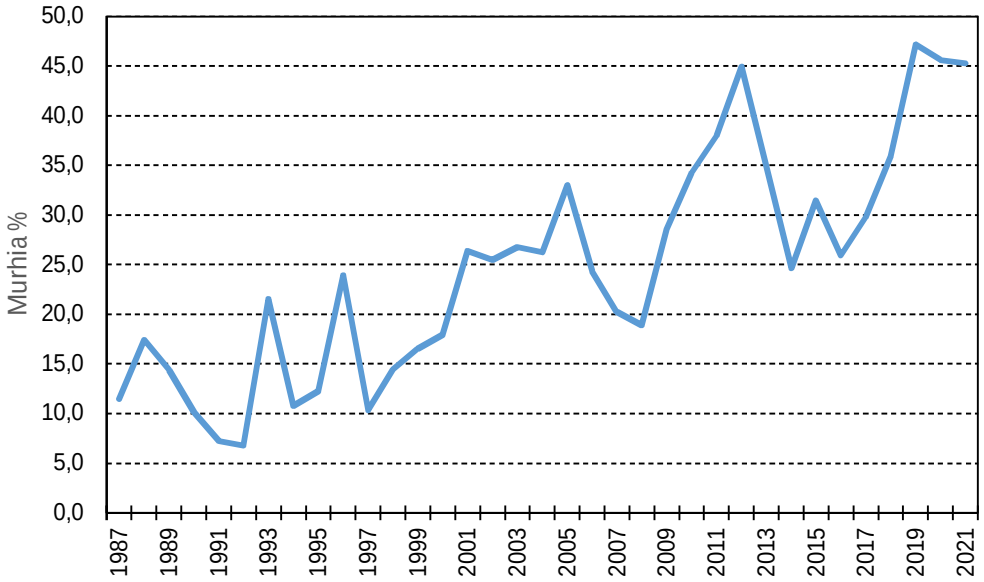
Taulukko 1 Täytettyjen henkirikosten rangaistustietoja 1987–2021

	1	***2***	***3***	***4***	***5***	***6***	***7***	***8***
	Syyksiluetut			Rangaistukset				
	Tappo	Murha	Murhat osuus	Murha			Tappo	Tappo ja murha
	N	N	%	Elink. N	M.aik. N	Elink. %*	Vank. v.ka.	Vank. v.ka
1987–1991	92	12	12,1	4	6	42,2	7,7	8,3
1992–1996	94	16	15,1	9	5	66,4	7,8	8,9
1997–2001	72	15	17,1	8	4	63,3	8,8	10,2
2002–2006	67	25	27,2	18	4	80,1	9,1	12,0
2007–2011	57	22	28,0	17	2	88,7	9,4	13,0
2012–2016	43	21	32,4	15	2	90,1	9,5	13,8
2017–2021	29	21	40,8	15	1	92,5	9,6	15,0
Muutos %								
1987–91 - 2017–20	–68,2	66,1	236,1	294,7	–77,4	119,0	25,0	79,8

*Rangaistukseen tuomituista
Lähde: Tilastokeskus

Tunnusmerkistön valinta

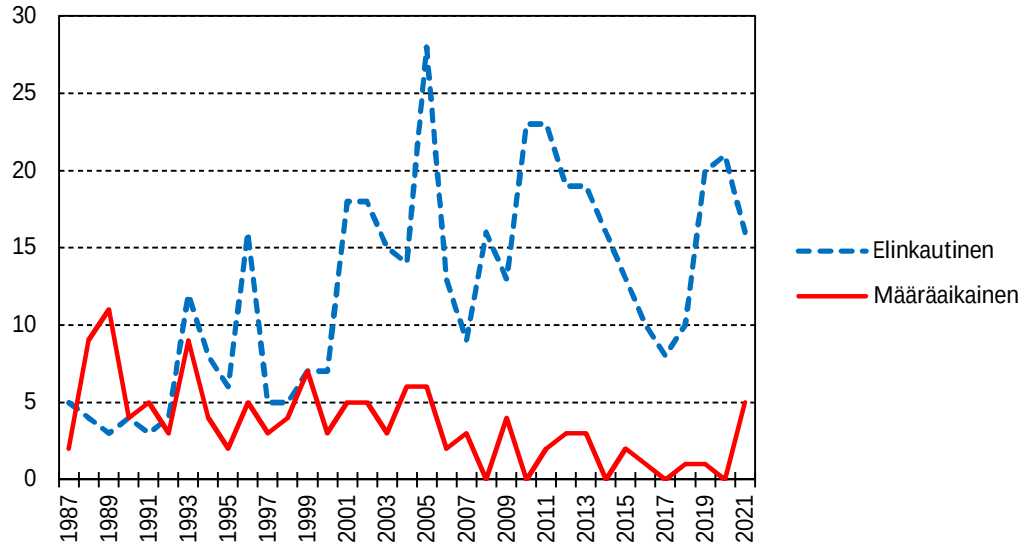
Tappoina tuomittujen rikosten määrä on tarkastelujakson aikana puolittunut mutta murhina tuomittujen määrä lähes kaksinkertaistunut (sarakkeet 1–2). Vuosina 1987–1991 tuomittiin vuosittain keskimäärin 92 tappoa ja 12 murhaa. Vuosina 2017–2020 luvut olivat vastaavasti 39 ja 23. Kaikkiaan murhien osuus täytetyistä henkirikoksista 12 %:sta 46 %:iin (sarake 3 ja kuvio 1). Yhä useampi henkirikos arvioidaan siten murhaksi. Muutos on ollut tasainen ilman näkyviä hyppäyksiä (vuositason vaihtelut pois lukien).

Kuvio 1 Murhien osuus (%) täytetyistä henkirikoksista 1987–2021
Lähde: Tilastokeskus

Täytettyjen henkirikosten rangaistukset

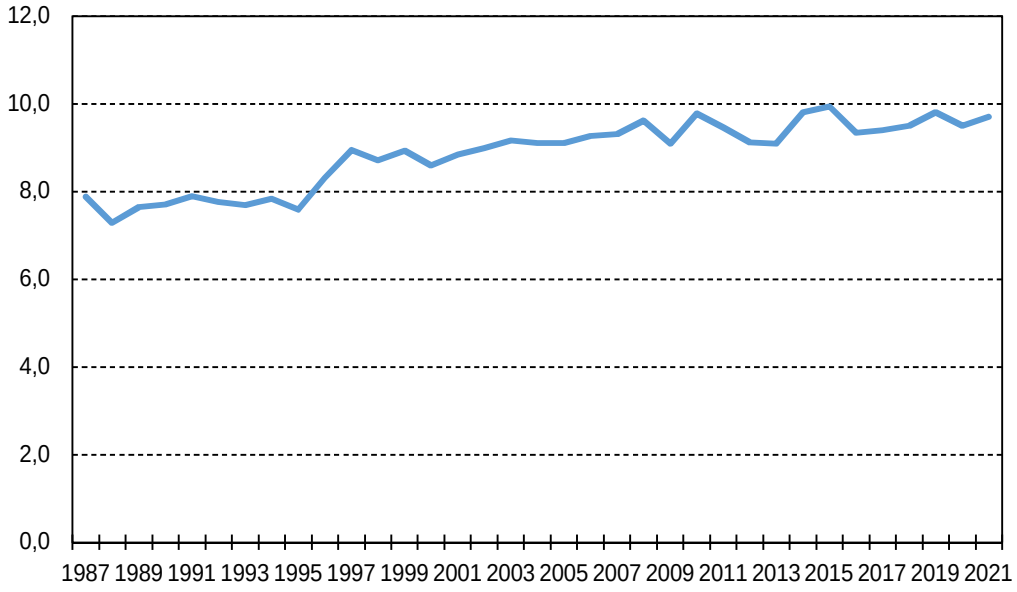
Murhat. Vuosina 1987–1991 määräaikaisia rangaistuksista oli lievä enemmistö (elinkautisten osuus oli 38 %). Sittemmin määräaikaisten rangaistusten käyttö on murhasta tuomittaessa rajautunut vain poikkeustilanteisiin. 2000-luvun lopulta lähtien 90–95 % murhista on johtanut elinkautiseen vankeusrangaistukseen (sarake 6). Tämän ohella elinkautisen vankeuden todellinen pituus on kasvanut (ks. alla alav.1). Vuositason muutokset näkyvät kuviossa.

Kuvio 2 Murhista tuomitut määräaikaiset ja elinkautiset vankeusrangaistukset 1987–2021
Lähde: Tilastokeskus

Vuosituhannen vaihde osoittautuu käännekohdaksi. Tästä eteenpäin vuosittain tuomittujen elinkautisrangaistusten määrä asettui uudelle tasolle. Aiemmista tulkinnoista poiketen (esim. Niemi 2018, 15 ja Tolvanen ym. 2021, 79), elinkautisten lisääntynyt käyttö ei sittenkään selity vuoden 2004 huhtikuussa voimaan tulleella rikoslakiuudistuksella, joka mahdollisti elinkautisten tuomitsemisen myös alentuneesti syyntakeisille. Tämäkin kyllä lisäsi elinkautisrangaistuksia muutamien alentuneesti syyntakeisten osalta, mutta ratkaisevaa tässä oli se, että itse alentuneesti syyntakeisten ryhmä oli kutistunut minimiinsä. Ja tämän muutoksessa syyt palautuvat alentuneen syyntakeisuuden psykiatristen tulkintojen muutokseen ja sitä myötä säännöksen soveltamisosuuden kaventumisen 1980/90-luvun taitteesta alkaen (ks. tästä laajemmin Lappi-Seppälä & Kolehmainen 2021). Vuoden 2021 kasvu määräaikaisten vankeusrangaistusten käytössä (kaikkiaan 5 tapausta) on yhteydessä murhasta tuomittujen nuorten lukumäärän kasvuun tuona vuonna (kaikkiaan kolme).

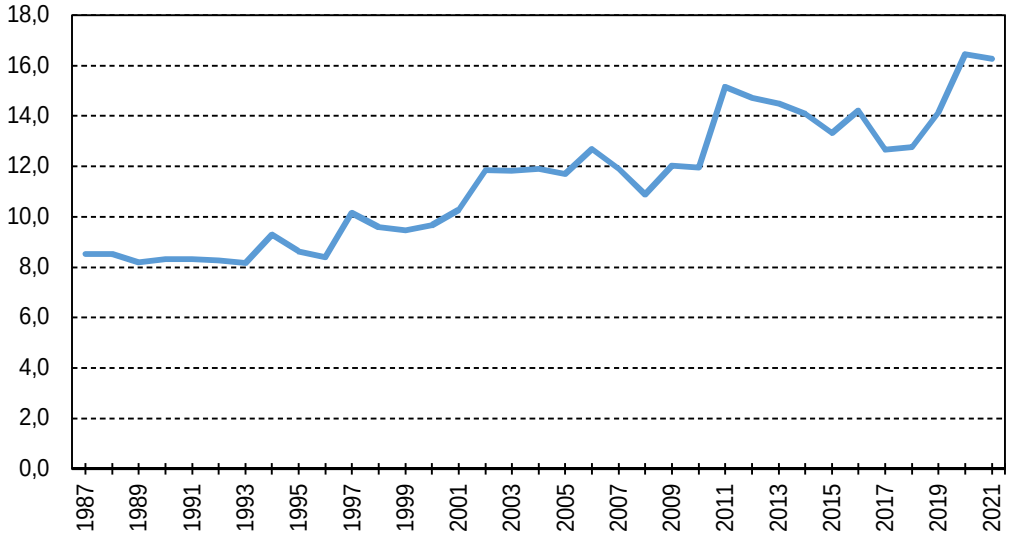
Tapot. Vastaavasti täytetyn tapon keskirangaistukset ovat vuosina 1987–2020 kasvaneet tasaisesti 7,7 vuodesta 9,6 vuoteen (sarake 7). Jyrkin nousu sijoittuu 1990-luvun jälkipuoliskolle, joka sekin on yhteydessä syyntakeisuustulkintojen kiristymiseen.

Kuvio 3 Taposta tuomittujen vankeusrangaistusten keskipituus 1987–2021 (vuosia)
Lähde: Tilastokeskus

Murhat ja tapot yhteensä. Muutosten kokonaisvaikutuksen mittaamiseksi murhista ja taposta tuomittuja rangaistuksia koskevat tiedot tulee yhdistää. Keskirangaistusten kuvaamiseksi elinkautisrangaistukset tulee muuntaa rangaistusten tosiallista pituutta kuvaaviksi määräaikaisiksi vankeusrangaistuk-

siksi.[1] Sarakkeessa 8 on yhdistetty murhan ja tapon rangaistuskäytäntöä koskevat tiedot täytettyjä henkirikoksia koskevaksi kokonaistilastoksi muuntamalla myös elinkautisrangaistukset laskennallisiksi määräaikaisiksi vankeusrangaistuksiksi. Laskelman pohjana on käytetty elinkautisvankien vapauttamiskäytäntöä koskevia tietoa vuosilta 1987–2020 sekä arvioita, jonka mukaan elinkautiseen tuomitut suorittavat tuomiostaan keskimäärin 60 % (ns. vankeinhoidollisesti ensikertalaiset vapautuvat suoritettuaan puolet ja uusijat suoritettuaan rangaistuksesta 2/3). Muunnos mahdollistaa molemmista rikoksista tuomittujen vankeusrangaistuksen nimellisen kokonaiskeston mittaamisen (kuvio 4).

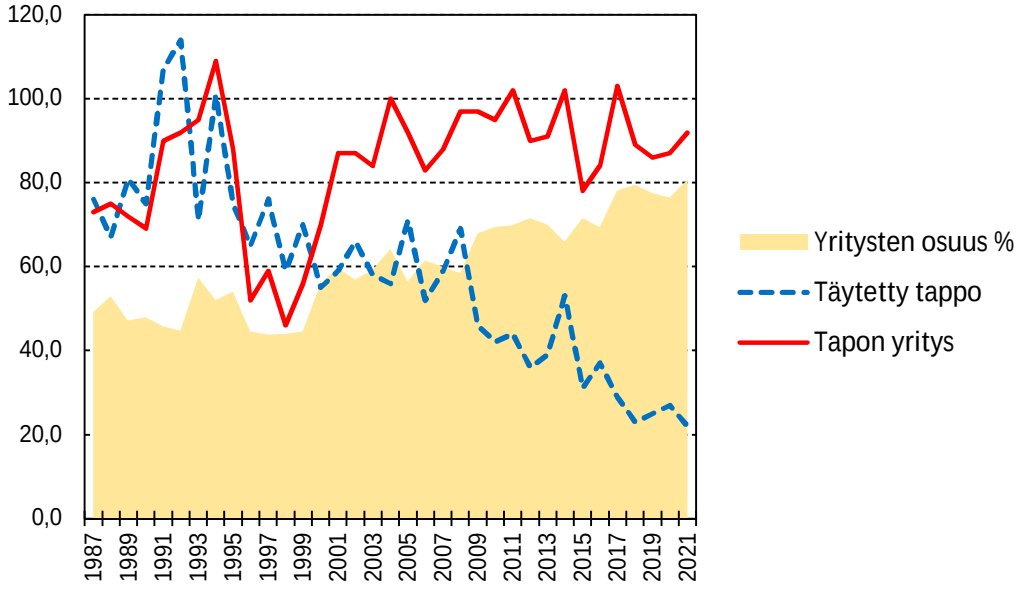
Kuvio 4 Taposta ja murhista (yhteen laskien) tuomittujen vankeusrangaistusten pituus
Lähde: Tilastokeskus

Täytetyistä tapoista ja murhista langetettiin 1990-luvun alkupuolella keskimäärin 8 vuoden vankeusrangaistus. Vuosina 2020–2021 kesto oli kohonnut kaksinkertaiseksi (16 vuoteen). Tuomioiden pidentymiseen on myötävaikuttanut ennen kaikkea jo todettu elinkautisrangaistusten lisääntynyt käyttö, murhina tuomittujen rikosten osuuden kasvu, elinkautisen vapauttamiskäytännön tiukentuminen (elinkautisrangaistusten kesto on kohonnut 10,5 vuodesta noin 15 vuoteen) sekä taposta langetettujen rangaistusten pidentyminen.

[1] Laskelman pohjana on elinkautisten vapauttamiskäytäntö ja siinä tapahtuneet muutokset, joiden mukaan elinkautisen keskimääräinen kesto vuosina 1987–1999 oli 10,5 v, vuosina 2000–2009 13,5 v sekä v. 2010 alkaen 15 v (ks. Kaijalainen 2014). Lähtien siitä, että vankeusrangaistuksista suoritetaan Oikeuspoliittisella tutkimuslaitoksella tehdyn laskelman mukaan keskimäärin 60 %, elinkautisten nimellispituudet (tuomioistuimen määrääminä) olisivat vastaavasti 17,5, 22,5 sekä 25 vuotta.

Täytetyt tapot ja tapon yritykset

Muutokset eivät rajoitu täytettyjen rikosten rangaistusten kovennuksiin. Myös henkirikosten yrityksen soveltamiskynnys näkyy laskeneen. Samalla kun täytettyjen rikosten lukumäärät ovat olleet voimakkaassa laskussa, yrityksenä tuomittujen tapausten määrä on kasvanut. Kaiken kaikkiaan yrityksenä tuomittujen rikosten osuus on lähes kaksinkertaistunut runsaasta 40 prosentista 80 prosenttiin. Yhtä useammin vakava väkivalta tuomitaan törkeän pahoinpitelyn sijaan tapon yrityksenä. Vaihdos merkitsee näiden rikosten osalta tyypillisesti rangaistusten kaksinkertaistumista (suhteessa törkeään pahoinpitelyyn). Tämän muutosvaiheen alkupiste näyttäisi paikantuvan vuosituhannen vaihteeseen (RL 21 luvun muutos?).

Kuvio 5 Täytettyinä tappoina ja tapon yrityksinä tuomitut rikokset sekä yritysten %-osuus 1987–2021. *Lähde*: Tilastokeskus

Pohdintoja

Näille muutoksille ei ole esittää yhtä yksinkertaista selitystä. Kyse on pitkän linjan kehityksestä, jossa ratkaisevimmat muutokset sijoittuvat 1990-luvun vaiheille ja seuranneelle 2000-luvulle. Parhaiten muutosta selittänee yleisellä tasolla väkivallan sietokynnyksen aleneminen (ns. herkistymishypoteesi, ks. tältä osin Kivivuori 2014). Mutta omintakeisia ja myös merkittävää itsenäistä selvitysvoimaa omaavia muutoksia ovat ennen kaikkea psykiatristen käytäntöjen muutokset, joilla on ollut välitön vaikutus tuomitsemistoimintaan. Huomattavaa julkisuutta saavien järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvien henkirikosten määrällä ei näiden muutosten kannalta ole merkitystä (näiden osuus on vuositasolla parin prosentin luokkaa, ks. Lehti 2020, 26). Tekovälineiden osalta kuvaa hallitsevat teräaseet, kun taas ampuma-

aseella tehtyjen rikosten määrä väheni merkittävästi vuosina 2003–2018 (Lehti 2020, 20). Henkirikoksen profiilissa tapahtuneiden muiden mahdollisten muutosten osuutta ei vuorostaan voi yksin tilastoa lukemalla sen lähemmin arvioida, koska rikosten törkeysasteen arvottaminen on suurelta osin jo itsessään tulkinnan tulosta, ja sellaisenaan ympäristövaikutuksen alaista (ks. lähemmin Rikollisuustilanne 2020, 25–26).

D RANGAISTUSTEN TÄYTÄNTÖÖNPANO

D1 Vankeusrangaistus

Sasu Tyni, Chris Carling & Frida Emilia Kuusisto Mäkelä

Vankiryhmät, rikosjakauma ja rangaistusajat

Vankiryhmät. Vuosina 1990–2021 oli vankiloissa vankeja päivittäin keskimäärin seuraavat määrät:

Taulukko 1 Vankien päivittäiset keskimäärät vankiryhmittäin vuosina 1990 ja 2011–2021

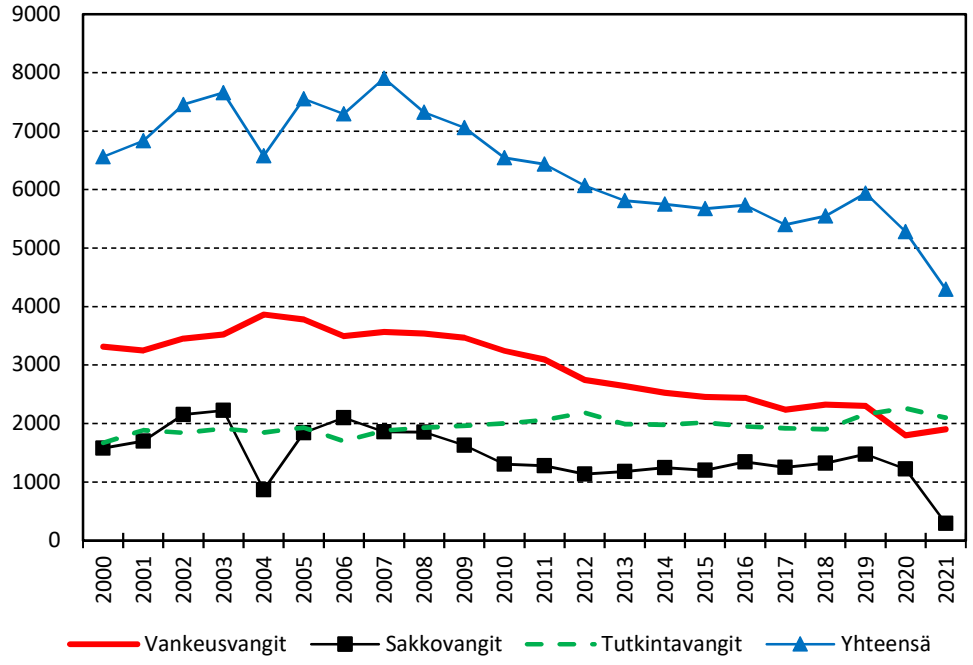
	1990	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Vankeusvankeja	2944	2612	2561	2549	2425	2419	2478	2383	2304	2247	2104	2187
Tutkintavankeja	372	598	626	578	619	597	585	597	547	639	632	603
Sakkovankeja	95	53	49	48	52	52	57	55	59	66	63	20
Yhteensä	3441	3262	3236	3175	3097	3068	3120	3035	2910	2952	2800	2809

Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Vuonna 2021 Rikosseuraamuslaitoksen toimintaa värittivät täytäntöönpanon rajoitukset, rajoitusten purkamiset sekä näistä aiheutuneet vankijonojen jaksotukset. Rajoitukset alensivat vankilukua ja muuttivat samalla vankirakennetta. Koronapandemian vuoksi Rikosseuraamuslaitos rajoitti lyhyiden vankeusrangaistusten ja sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanoja väliaikaisesti oikeusministeriön asetuksilla ja lainsäädännöllä kuten edellisenä vuonna. Suomessa rajoitukset kohdistuivat täytäntöönpanon aloittamisiin; vaihtoehtoisia vapauttamismenettelyjä ei pandemian aikana sovellettu. Ensimmäisessä asetuksessa rajoitettiin 19.3.2020 alkaen lyhytaikaisvankien ottamista vankilaan. Asetuksen perusteella pelkkään sakon muuntorangaistukseen enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistukseen tuomittua ei määrätty ilmoittautumaan vankilaan. Ensimmäinen laki sakon muuntorangaistuksen ja ehdottoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon väliaikaisesta rajoittamisesta tuli voimaan 10.4.2020. Koronapandemia vaikutti merkittävästi myös vankeuden sisältöön. Esimerkiksi vankilassa järjestettyjä toimintoja sekä vankien tapaamisia ja poistumislupia rajoitettiin pandemian takia. Vankiluku alkoi nousta elokuussa ensimmäisten rajoitusten poiston jälkeen aina joulukuuhun saakka, kunnes Rikosseuraamuslaitoksessa otettiin jälleen käyttöön täytäntöönpanon aloittamista koskevia rajoituksia. Vuonna 2021 viimeisin rajoitus oli voimassa 15.9.–31.12.2021, jona aikana enintään kuuden kuukauden ehdottomia vankeusrangaistuksia tai sakon muuntorangaistuksia ei laitettu täytäntöön.

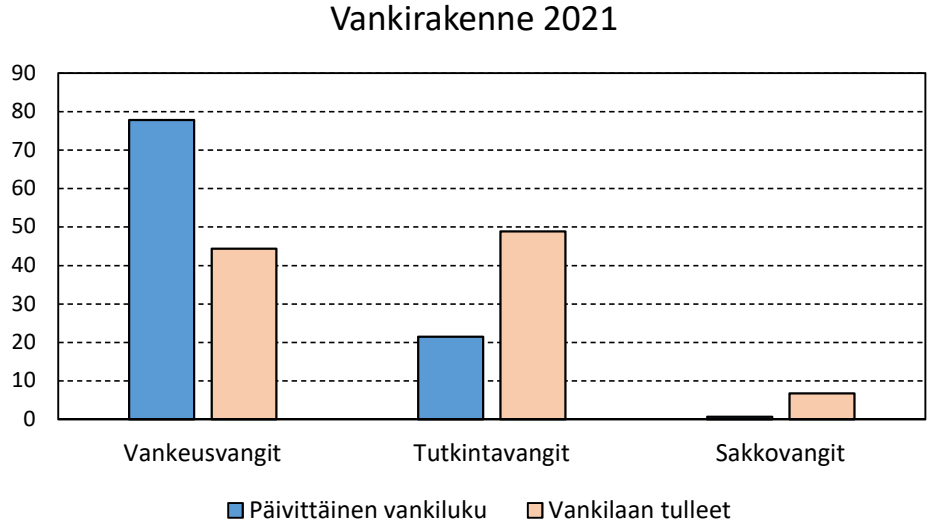
Koronapandemian yksityiskohtaisempia vaikutuksia vankilukuun on vaikea arvioida. Vuonna 2020 rajoitustoimenpiteiden takia aiheutuneiden jonojen purku suoritettiin kuitenkin nopeasti, jolloin vaikutukset verrattuna pandemiaa edeltäviin vuosiin jäivät odotettua pienemmiksi. Esimerkiksi sakonmuuntorangaistusta koskevat rajoitukset ilmenivät vankiluvussa siten, että keväästä aina elokuun alkuun saakka sakkovankeutta suoritti päivittäin ainoastaan muutama henkilö. Korkeimmillaan sakkovankien määrä oli puolestaan marraskuussa 2020, jolloin muuntorangaistusta suoritti noin 170 vankia päivässä. Vuonna 2021 sakkovankien lukumäärä jäi pieneksi uusien rajoitusten takia. Luvussa aikasarjoja vertaillaan usein viimeisimpään tilastointivuoteen. Vankilukujen osalta kyseessä ovat poikkeusvuodet, jotka vaikeuttavat vertailuja lyhyellä ja pitkällä aikavälillä.

Vankilukumäärä kääntyi kasvuun vuoden 1999 jälkeen. Kokonaisvankiluku oli 2 743 vuonna 1999 ja korkeimmillaan, vuonna 2005, 3 888. Nousua oli kaikkiaan 41,7 prosenttia. Taulukon erottelemista ryhmistä kasvoivat eniten sakkovangit ja tutkintavangit. Vankiluvun kasvu pysähtyi vuonna 2006 ja on kääntynyt sen jälkeen laskuun. Vankiluku on vähentynyt neljänneksen (–28 %) vuonna 2021 vuodesta 2005. Sakon muuntorangaistusta koskevat lainuudistukset ovat vähentäneet sakkovankien määrää odotetusti 2010-luvulla, mutta pandemiaa edeltävinä vuosina määrä on hieman kasvanut. Tämä johtunee siitä, että näpistyksestä tuomioistuimessa tuomitut sakot ovat lisääntyneet ja rangaistusmääräyssakot, joita ei ole voitu muuntaa vankeudeksi, puolestaan vähentyneet. Vuonna 2021 saapuneiden sakkovankien määrä jäi puolestaan hyvin pieneksi (yht. 290).

Kuvio 1 Vapaudesta vankilaan tulleet vankiryhmittäin, 2000–2021

Vuonna 2021 vapaudesta vankilaan tulleiden vankien kokonaismäärä (4 294) laski pandemiarajoitusten takia lähes tuhannella (984) edelliseen vuoteen verrattuna. Suurin rajoitustoimenpiteiden vaikutus kohdistui sakkovankeihin, joka selitti pääosin kokonaismäärän laskua. Rajoitukset hidastivat myös muiden lyhytaikaisvankien täytäntöönpanoja, mutta saapuneiden vankeusvankien määrä nousi yli sadalla (107) vuoteen 2020 verrattuna. Saapuneiden vankeusvankien määrä jäi kuitenkin selvästi pienemmäksi kuin pandemiaa edeltävinä vuosina. Vuonna 2021 tutkintavankien osuus oli lähes puolet (49 %) kaikista vankilaan saapuneista vangeista. Saapuneiden sakkovankien osuus laski 16 prosenttiyksiköllä edellistä vuodesta. Vankeusvankien määrä on vähentynyt 51 prosenttia vuonna 2021 vuoteen 2004 verrattuna ja kokonaisvankiluku 46 prosenttia vuoteen 2007 verrattuna (tarkastelujakson huippuvuodet; kuvio 1). Huomioimalla pandemiarajoitukset voidaan todeta, että vankilaan saapuneiden määrä on vähentynyt enemmän kuin mitattaessa vähentymistä vankien keskimääräisellä päiväluvulla. Ero johtuu siitä, että pitkien vankeusrangaistusten osuus on vuosien mittaan kasvanut. On huomattava, että (ennen rajoitustoimenpiteitä) päivittäisestä vankiluvusta sakkovankien osuus on ollut vain noin kaksi prosenttia ja vankeusvankien noin 75 prosenttia. Sakkovankien muuntorangaistukset ovat pituudeltaan lyhyitä – tavallisesti enintään kuukauden mittaisia (68 % vuonna 2021) – verrattuina muihin vankiryhmiin ja varsinkin vankeusvankeihin (kuvio 2).

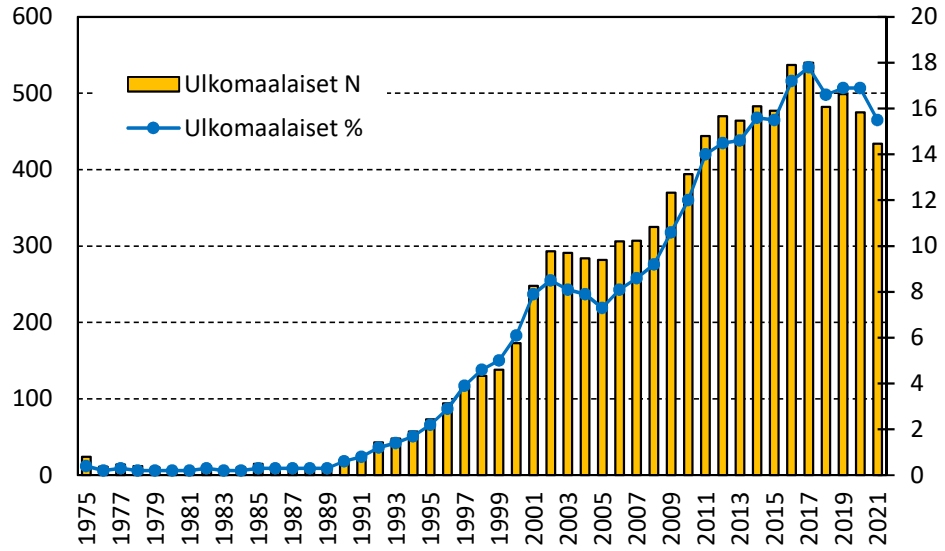

Kuvio 2 Vankien päivittäinen keskimäärä ja vapaudesta vankilaan tulleet vankiryhmittäin vuonna 2021 (%)

Pelkkää sakon muuntorangaistusta suorittaneita vapautui vankiloista keskimäärin noin 1 200 vuodessa (vuosina 2011–2019). Noin puolet vapautui kymmenen päivän kuluessa vankilaan saapumisesta ja 28 prosenttia maksettuaan koko sakkosumman viiden arkipäivän kuluessa. Keskimääräinen suo-

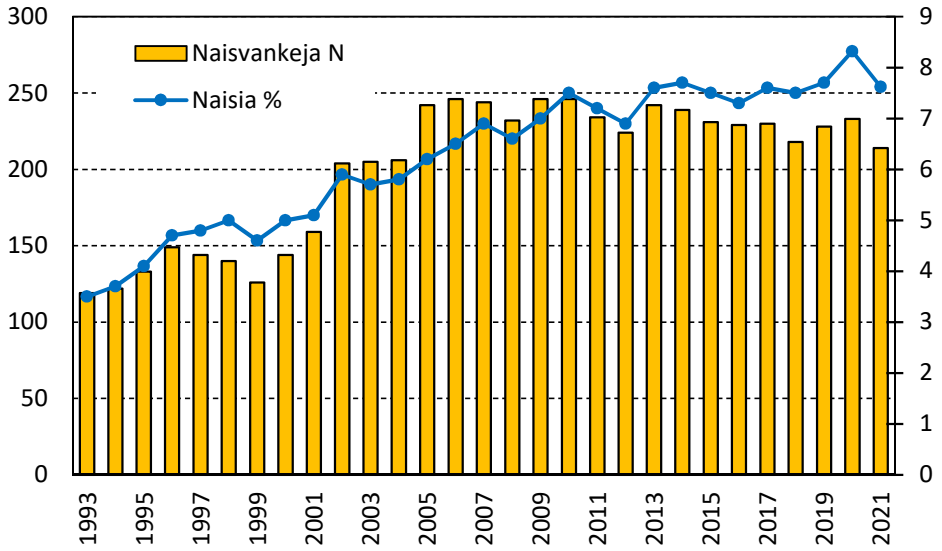
ritettava muuntotuomion pituus yhdellä vankeusjaksolla oli 16 vankeuspäivää ja sakkojen mediaanisumma 400 euroa. Yleisimmät rikostyypit vankeudeksi muunnetuissa sakkotuomioissa olivat varkaus- ja liikennerikokset (vuosina 2015–2019). Keskimääräinen aika ensimmäisestä muunnettuun sakkotuomioon johtaneesta rikoksesta vankilaan saapumiseen oli 33 kuukautta. (Laurila ym. 2021.)

Muista kasvaneista vankiryhmistä on mainittava ennen kaikkea ulkomaalaiset. Heitä oli vielä 1990-luvun alussa laitoksissa 20–30. Määrä kymmenkertaistui kymmenessä vuodessa. Vuonna 2021 ulkomaalaisia vankeja oli keskimäärin päivässä 434 eli 15 prosenttia kokonaisvankiluvusta. Ulkomaalaisvankien määrä laski 2 prosenttiyksikköä edellisestä vuodesta. Kaksi kolmesta (66 %) ulkomaalaisesta suoritti vankeusrangaistusta tai sakon muuntorangaistusta.

Kuvio 3 Ulkomaalaisten vankien lukumäärät ja osuudet kokonaisvankiluvusta 1975–2021
Lähde: Rikosseuraamuslaitos

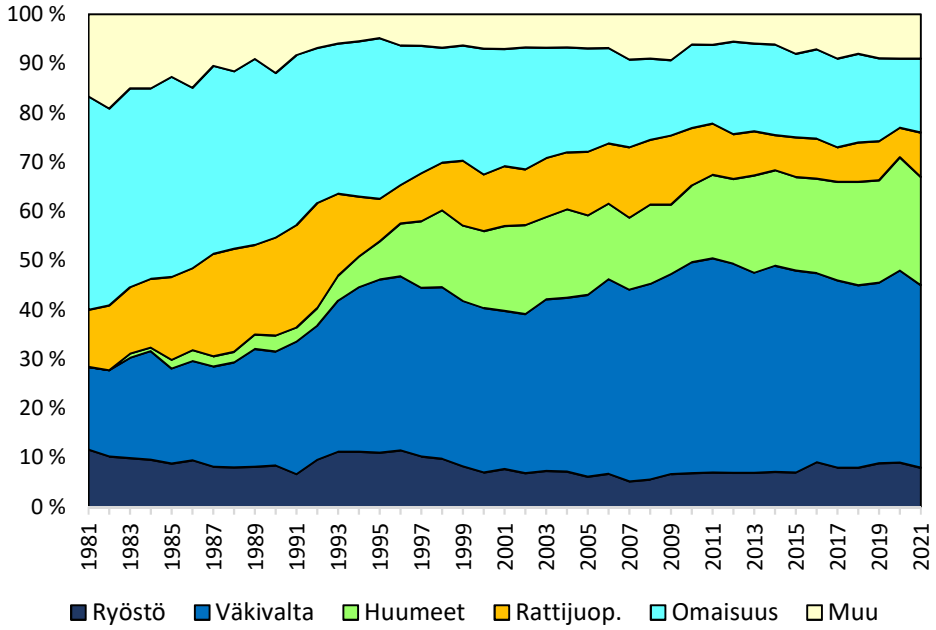
Naisten osuus vangeista on kasvanut 1990-luvun alun neljästä prosentista 6–8 prosenttiin. 2000-luvun alusta alkaen naisvankeja on ollut vankilassa päivittäin hieman yli 200. Vuonna 2021 naisvankien osuus oli 7,6 prosenttia päivittäisestä vankiluvusta (N=214).

Kuvio 4 Naisvankien lukumäärät ja osuudet kokonaisvankiluvusta 1993–2021
Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Rikos. Vankien rikosjakaumissa on tapahtunut niin ikään muutoksia. 1970-luvun loppupuolella rattijuopumusrikosten suhteellinen osuus pieneni, kun taas 1980-luvun alussa varkausrikosten osuus aleni. 1990-luvun merkittäviä piirteitä on väkivaltarikosten sekä huumausainerikosten osuuden kasvu. Tämä trendi on vain ajan myötä vahvistunut.

Vuonna 2021 noin joka viides (22 %) vanki suoritti vankeutta henkirikoksesta. Huumausainerikoksesta päärikoksena tuomittuja vankeja oli vastaavasti 22 prosenttia ja muusta väkivaltarikoksesta tuomittuja 16 prosenttia päivittäisestä vankiluvusta. Ulkomaalaisista vangeista joka toinen (50 %) oli tuomittu päärikoksena huumausainerikoksista; noin joka viides suoritti tuomiota väkivaltarikoksista (18 %). Tässä on hyvä muistaa, että päivittäiseen vankilukuun vaikuttaa suuresti tuomion pituus, mikä nostaa erityisesti henkirikoksista tuomittujen osuutta, koska he tulevat pitkiä rangaistuksia suorittaessaan laskettuiksi mukaan monena vuotena. Jos rikokset laskettaisiin vuosittain vapaudesta vankilaan saapuneiden mukaan, rikosten jakauma olisi toisenlainen.

Kuvio 5 Rangaistusvankien päärikos päivittäisestä vankiluvusta (1.5) vuosina 1981–2021. *Lähde:* Rikosseuraamuslaitos

Taulukko 2 Ulkomaalaisten rangaistusvankien päärikos päivittäisestä (1.5) vankiluvusta (%) vuosina 2011–2021

Vuosi	Väki-valta	Seksuaali-rikos	Ryöstö	Omai-suus-rikos	Ratti-juopu-mus	Huu-maus-aine	Muu rikos	Yh-teensä (N)
2011	13	9	8	17	1	48	4	227
2012	17	9	3	21	4	44	1	267
2013	14	8	5	19	3	49	2	276
2014	14	9	11	16	3	46	2	256
2015	17	10	5	18	1	46	2	294
2016	17	6	6	15	5	50	3	307
2017	20	14	5	10	3	46	2	324
2018	19	9	7	10	4	49	2	306
2019	19	11	5	15	4	44	1	292
2020	18	15	3	11	2	49	3	279
2021	18	14	4	8	4	50	2	292

Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Kaikista (laskettuna päivittäisestä, 1.5 tilanteen vankiluvusta) vuonna 2021 vankilassa olleista ulkomaalaisista 16 prosenttia oli Viron, 10 prosenttia Irakin ja 7 prosenttia Romanian kansalaisia. Seuraavaksi suurimmat kansalaisuusryhmät olivat Liettuan, Venäjän, Ruotsin ja Albanian kansalaiset (kaikissa 4–5 %).

Rangaistusajat. Rangaistusaikoja voidaan kuvata eri tavoin. Yksi keino on mitata laitoksesta vapautuneiden vankien laitoksessa viettämän ajan pituus. Tämä on luotettavin tapa mitata todellisen laitosajan pituutta.

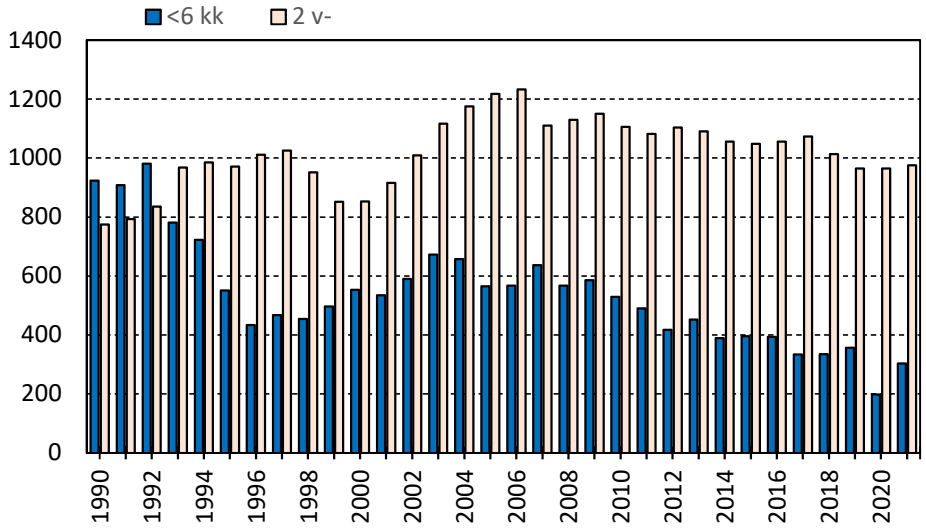
Taulukko 3 Vapautuneiden rangaistusvankien laitoksessa suorittama aika vuosina 1990, 2011–2020

Rangaistusajan pituus	1990	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
enintään 3 kk	*54*	*47*	*44*	*40*	*44*	*42*	*39*	*39*	*42*	*42*	*38*
yli 3 kk–6 kk	*20*	*16*	*14*	*16*	*15*	*14*	*16*	*15*	*13*	*14*	*12*
yli 6 kk–1 v.	*15*	*15*	*17*	*17*	*17*	*16*	*14*	*15*	*15*	*14*	*15*
yli 1 v–2 v.	*7*	*14*	*15*	*17*	*15*	*19*	*19*	*21*	*19*	*18*	*22*
yli 2 v.–	*4*	*8*	*9*	*10*	*9*	*10*	*12*	*12*	*12*	*11*	*13*
Yhteensä %	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*
N	6112	3982	3728	3582	3386	3304	3233	3198	3166	3138	2757
Yli 1 v. rangaistuksia	714	910	908	959	813	960	976	1044	980	940	955

Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Yli kahden vuoden laitosaikojen osuus kasvoi vuosina 1992–1998 kaksinkertaiseksi. Samalla kaikkein lyhyimpien aikojen osuus alentui. Vuonna 1999 tilanne tasaantui ja vuonna 2000 lyhyiden (enintään 3 kk) vankeusrangaistusten osuus kasvoi. Pitkien vankeusaikojen (yli 1 v.) osuus on kasvanut noin kuusi prosenttiyksikköä vuodesta 2010 vuoteen 2019, vaikka niiden määrä on vastaavana aikana säilynyt lähes samana.

Rangaistuskäytännön viimeaikaiset muutokset ottaisi paremmin huomioon menetelmä, jolla kuvataan laitoksessa rangaistustaan vielä suorittavien vankien odotettavissa olevaa laitosaikaa.

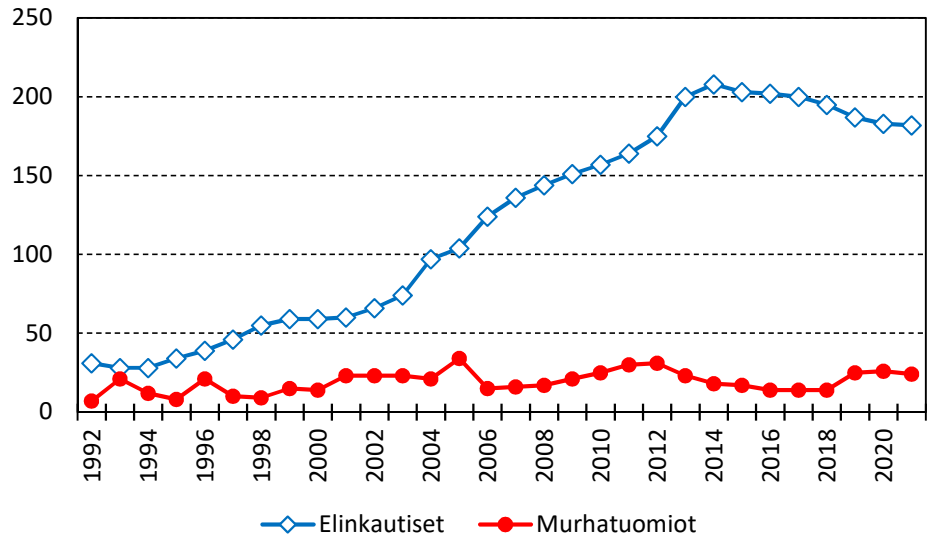
Kuvio 6 Rangaistusvankien ennakoidut laitosajat (poikkileikkaus) 1990–2021
Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Myös rangaistusta suorittavien vankien odotettavissa olevan laitosajan pituuksissa tapahtui merkittäviä muutoksia 1990-luvulla. Vuosikymmenen alkupuolella vankiloissa oli lähes 1 000 vankia, joiden laitosaika jäi otaksuttavasti alle 6 kuukauden. Vuoteen 1996 mennessä tämä ryhmä oli kutistunut puoleen. Muutos oli seurausta yhdyskuntapalvelun osuuden kasvusta. Sit-

temmin ryhmän osuus nousi hieman vuosina 1998–2003, mikä sekin on yhteydessä yhdyskuntapalvelun käytön muutoksiin. Viime vuosina määrä on pudonnut jo alle 400 vankiin.

Samanaikaisesti 2 vuotta tai tätä pidempään laitoksessa viipyvien määrä nousi vuosina 1990–1997 vajaasta 800:sta 1 000:een, kääntyen tämän jälkeen lyhyeen laskuun. Laskua seurasi vuosina 2000–2006 nopea nousu. Sen jälkeen nousu kääntyi taas lievään laskuun. Lukumäärä on tasaantunut kuluvalla vuosikymmenellä runsaaseen 1 000 vankiin (vuoden 2021 poikkileikkauspäivänä vähintään kahden vuoden ennakoitu laitosaika oli 975:llä vangilla) vuonna 2021.

Tiedot elinkautisten vankien määristä ja murhatuomioista ovat esitetty kuviossa 7.

Kuvio 7 Elinkautisvangit vuoden alussa ja murhatuomiot 1990–2021
Lähde: Rikosseuraamuslaitos

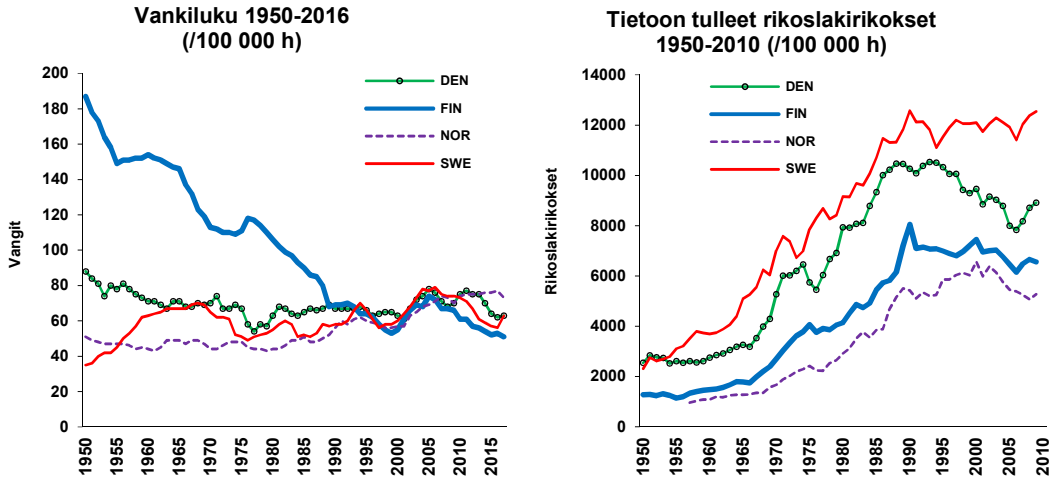
Elinkautisvankeja oli vuoden 2022 alussa 185. Vuonna 2021 elinkautisen vankeusrangaistuksen aloitti 19 vankia ja elinkautisesta rangaistuksesta vapautui 14 vankia. Elinkautisrangaistuksen keskimääräinen pituus oli vapautuneilla 14,2 vuotta. Elinkautisvankien määrä on kasvanut 20 vuodessa noin viisinkertaiseksi. Murhatuomioiden määrä on pysynyt pääosin 10–30 välillä (24 vuonna 2021 ja 26 vuonna 2020). Muutos on seurausta ennen kaikkea syyntakeisuusarviointien kiristymisestä (ks. edellä jakso C2), mutta myös elinkautisten todellisella pituudella ja niihin vaikuttavilla ehdonalaiseen vapauteen päästämisen ja armahdusten ajoittamisella on tässä merkitystä. Vapautuneiden elinkautisvankien suorittaman vankeuden pituus oli keskimäärin 10,5 vuotta 1990-luvulla (1992–1999) ja nousi 13,4 vuoteen 2000-luvulla sekä edelleen 14,8 vuoteen 2010-luvulla. Elinkautisvankien laitosajan pituus oli siten 2010-luvulla 39 prosenttia eli noin neljä vuotta pitempi kuin 1990-luvulla. Vuosina 1992–2020 alkaneiden elinkautisvankien määrä (350) on

noin 2,5-kertainen samaan aikaan ehdonalaisesti vapautuneiden määrään (145) verrattuna.[1]

Poikkileikkauspäivänä 1.5.2021 koko vankeusrangaistusta suoritti 28 vankia. Heillä on myös lain mukaan mahdollisuus hakea ehdonalaista vapauttamista Helsingin hovioikeudelta suoritettuaan vähintään viisi kuudesosaa tuomiostaan. Ehdonalaiseen vapauteen pääseminen on kuitenkin näille vaarallisille rikoksenuusijoille harvinaista (ks. edellä jakso C2). Vuoden 2018 alussa voimaan tullut yhdistelmärangaistus on korvannut säännökset koko rangaistusajan suorittamisesta vankilassa ja se voidaan tuomita voimaatulopäivän jälkeen tehdyistä laissa (RL2c:11) mainituista väkivalta- ja seksuaalirikoksista sekä eräistä muista törkeistä rikoksista. Rangaistus edellyttää vähintään 3 vuoden tuomiota ja sitä seuraa rangaistuajan kuluttua loppuun yhden vuoden pituinen valvontajakso. Valvonnan sisältö määritellään valvottavan yksilöllisen riskiarvion perusteella. Poikkileikkuupäivänä (1.5.2021) yhdistelmärangaistusta suoritti 14 vankia.

Kansainväliset vertailut

Seuraavasta kuviosta ilmenee väkilukuun suhteutettu vankiluvun kehitys neljässä pohjoismaassa vuosina 1950–2017. Mukaan on liitetty myös vertailutieto poliisin tietoon tulleista rikoslakirikoksista.

Kuvio 8 Vankiluku ja poliisin tietoon tullut rikollisuus pohjoismaissa 1950–2017
Lähteet: von Hofer et al. (2012), Kristofferssen (2014), Hildebrandt (2014), Kriminalvården (2019) ja www.prisonstudies.org

[1] Vapautuneiden lisäksi 17 vankia on kuollut rangaistusaikana ja neljän vangin rangaistuksen täytäntöönpano on siirretty muuhun maahan. Vuonna 2021 KKO:n päätöksellä vapautettuja tai vankeusvangiksi muutettuja vankeja ei ollut.

Neljässä vuosikymmenessä Suomen vankiluku aleni tasaisesti noin kolmannekseen aikaisemmasta. Samalla saavutettiin yhteispohjoismainen taso. Vankiluvun dramaattisestakin muutoksesta huolimatta pohjoismaiden rikollisuuskehitykset ovat seurailleet toisiaan. Kuvioista havaittava pohjoismaisten rikosprofiilien samansuuntaisuus ja vankiprofiilien erilaisuus kertoo konkreettisesti rangaistuspolitiikan rajallisista mahdollisuuksista vaikuttaa rikollisuuden tasoon (ks. tarkemmin Lappi-Seppälä 1998).

Yksityiskohtaiset tiedot pohjoismaiden vankiluvuista vuosilta 2008–2017 ovat taulukossa 4.

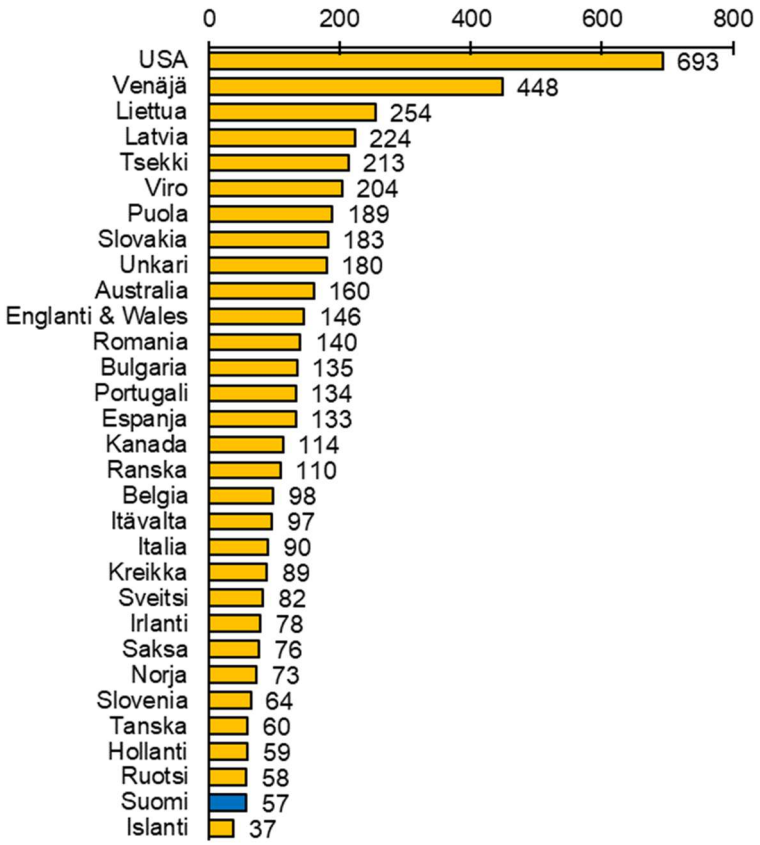
Taulukko 4 Keskimääräinen vankiluku pohjoismaissa 2008–2017

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
					Kokonaismäärä					
Suomi	3 526	3 492	3 291	3 261	3 086	3 024	2 929	2 859	2 917	2 821
Ruotsi	6 884	7 012	6 902	6 753	6 411	5 909	5 749	5 664	5 640	5 714
Norja	3 449	3 459	3 681	3 789	3 753	3 859	3 717	3 927	4 035	3 827
Tanska	3 717	3 873	4 143	4 253	4 178	3 963	3 784	3 597	3 557	3 599
					100 000 asukasta kohti					
Suomi	67	66	61	61	57	56	54	52	53	51
Ruotsi	74	75	73	71	67	61	59	57	56	56
Norja	73	70	74	75	75	75	76	76	77	73
Tanska	68	70	75	77	75	75	70	63	62	63

Lähteet: Rikosseuraamuslaitos; pohjoismaiset vankitilastot; Kristoffersen (2008, 2014); Hildebrandt (2014); Kriminalvården (2019); www.prisonstudies.org.

Vankiluvut nousivat kaikissa pohjoismaissa 1999–2005. Muutos oli jyrkin Suomessa ja Ruotsissa. Vuoden 2005 jälkeen kehitys on ollut erisuuntainen eri maissa. Nouseva trendi jatkui Norjassa, kun taas Suomen vankiluku kääntyi laskuun. Kovin suurista muutoksista ei tässä kuitenkaan ole kyse. Vuosina 2015–2017 vankiluku säilyi Suomessa, Ruotsissa ja Tanskassa melko tasaisena; Norjassa vankiluvun vaihtelu oli suurempaa.

Alla olevasta kuviosta näkyy Suomen asema vankilukujen kansainvälisessä vertailussa.

Kuvio 9 Keskivankiluvut eräissä maissa 2018. *Lähde:* www.prisonstudies.org

Suomen ja muiden pohjoismaiden vankiluvut ovat kansainvälisessä vertailussa alhaisimmat. Vankilukujen eroja ja niiden syitä on tarkasteltu lähemmin kirjoituksessa Lappi-Seppälä 2011.

Ehdonalainen vapaus

Nykyisin jokseenkin kaikki vangit vapautuvat ehdonalaiseen vapauteen.[1] Lisäksi 1.10.2006 lähtien vanki on voitu sijoittaa enintään kuusi kuukautta ennen ehdonalaista vapauttamista valvottuun koevapauteen. Vuonna 2021 vankilasta vapautui 2 581 vankeusvankia, joista 2 565 (99 %) ehdonalaisesti. Helsingin hovioikeuden päätöksellä vapautettiin 14 vankia elinkautisrangaistuksesta. Viime vuosina armahdettujen määrä on ollut vuosittain 12–16, sitä ennen pääosin alle 10 vapautettua. Perustiedot ehdonalaista vapauttamista koskevista ratkaisuista vuosilta 2011–2021 ovat seuraavassa taulukossa.

[1] Lainsäädännön pääpiirteet on selostettu Rikollisuustilanne 1995–1996, 195.

Taulukko 5 Ehdonalainen vapaus ja valvonta 2011–2020

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Vapautuneet	3982	3728	3582	3386	3304	3223	3198	3166	3138	2757	2581
- näistä ehdonalaisesti	3935	3682	3533	3352	3266	3187	3170	3142	3114	2741	2564
- näistä valvontaan	759	739	757	752	733	762	750	785	817	795	718
- valvontaan määrätyt %	*19*	*20*	*21*	*22*	*22*	*24*	*24*	*25*	*26*	*29*	*28*
Valvonnassa 31.12.	1121	1034	1035	1042	1023	1043	1097	1108	1114	1136	1054
Valvottu koevapaus*	113	150	151	168	209	203	214	207	216	227	213

Lähde: Rikosseuraamuslaitos
* Keskimäärin päivässä

Valvontaan määrätään vuosittain noin 700–800 henkilöä. Valvontaan määrättyjen osuus pysyi 20–25 prosentin tasolla 2010-luvun ensimmäisellä puoliskolla, mutta on noussut hieman tämän jälkeen. Vuonna 2021 valvontaan määrättyjä oli 28 prosenttia.

Vuoden 2021 aikana valvotussa koevapaudessa oli keskimäärin päivittäin 213 vankia (227 vankia vuonna 2019), mikä on 10 prosenttia vankeusvankien päivittäisestä keskimäärästä. Valvottuja koevapauksia alkoi vuoden 2021 aikana yhteensä 856. Koevapauden keskipituus oli 92 päivää. Koevapaudessa olleiden vankien määrä ei vähennä ilmoitetun vankiluvun määrää, koska nämäkin vangit luetaan vankilukuun mukaan. Valvottuja koevapauksia peruutettiin 19 prosenttia vuonna 2021 (18 % vuonna 2020).

Käytössä ei ole systemaattista tietoa siitä, kuinka moni ehdonalaiseen vapauteen päästetyistä menettää ehdonalaisen vapautensa. Tuomioistuintilastosta näkee, kuinka moneen päärikosperusteiseen rangaistukseen on liitetty määräys aikaisemman ehdonalaisen vapauden menettämisestä. Ehdonalaiseen vapauden jäännösrangaistuksen täytäntöönpanoa koskeva uusi laki tuli voimaan 1.10.2006. Sen mukaan jäännösrangaistus voidaan määrätä täytäntöön pantavaksi koeaikana tehdyn uuden rikoksen vuoksi joko kokonaan tai osittain. Jäännösrangaistus määrättiin täytäntöön pantavaksi kokonaan 118 kertaa ja osittain 114 kertaa vuonna 2021 (yhteensä 232 kertaa). Tuomioistuin voi jättää jäännösrangaistuksen myös täytäntöön panematta laissa mainituilla perusteilla. Vuonna 2021 tuomioistuin jätti 5 kertaa jäännösrangaistuksen täytäntöön panematta.[1]

Taulukko 6 Ehdonalaisen vapauden menettäminen 2009–2020

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Päärikos-tuomion mukaan	505	465	380	376	333	273	285	273	224	252	265	236

Lähde: Tilastokeskus

[1] Jäännösrangaistuksen täytäntöönpanosta lähemmin ks. Lappi-Seppälä 2009.

2000-luvun puoleen väliin saakka tapauksia on ollut vuosittain noin 1 500 mutta uuden jäännösrangaistuksen täytäntöönpanoa koskevan lain myötä tapausten määrä on laskenut jo selvästi alle 300 tapaukseen. Ehdonalaisesti vapautuneiden valvontaa käsitellään myös seuraavassa luvussa.

D2 Yhdyskuntaseuraamukset

Sasu Tyni

Yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden määrä ja rikosjakauma

Yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden määrä. Koronapandemialla oli vaikutuksia myös yhdyskuntaseuraamuksiin. Esimerkiksi yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen täytäntöönpanoja siirrettiin vuodelle 2022. Lisäksi toimintavelvoite- ja palvelupaikkayhteistyö vaikeutui, mikä pidensi asiakkuuksien kestoa yhdyskuntapalvelussa ja valvontarangaistuksissa. Yhdyskuntapalvelussa tapaamiset korvattiin puhelinkontakteilla. Yhdyskuntaseuraamusten määrän odotettiin nousevan selvästi vuonna 2020, mutta koronapandemian takia odotettu nousu jäi hyvin maltilliseksi. Vuoteen 2019 verrattuna yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden päivittäinen keskimäärä nousikin lievästi (+52), mutta samalla täytäntöönpantavaksi tulleiden seuraamusten määrä laski (–172). Vuonna 2021 yhdyskuntaseuraamuksia suoritti keskimäärin 3 175 asiakasta päivässä eli hieman enemmän kuin edeltävänä vuonna (+92). Vuosina 2000–2021 yhdyskuntaseuraamuksia suoritettiin päivittäin keskimäärin seuraavat määrät:

Taulukko 1 Yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden päivittäiset keskimäärät seuraamuslajeittain vuosina 2000 ja 2010–2021

	2000	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Ehdolliseen vankeuteen tuomitun valvonta, ERN	1623	1214	1178	1084	908,17	781	786	819	727	729	726	672	758
Nuorisorangaistus, NR		12	14	10	7	10	9	9	7	8	9	6	8
Yhdyskuntapalvelu, YKP	1296	1428	1490	1458	1344	1247	1217	1120	1096	1072	1154	1220	1249
Ehdonalaiseen vapauteen päästetyn valvonta, EAV	1252	1316	1177	1074	1036	1054	1033	1067	1093	1116	1116	1144	1116
Valvontarangaistus, VALRA				18	29	45	48	47	45	33	26	39	30
Aikuisten ehdollisen vankeuden valvonta, AEV	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	14
Yhteensä	4171	3970	3859	3644	3324	3137	3093	3061	2967	2959	3031	3083	3175

Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Yhdyskuntaseuraamusten päivittäiset keskimäärät ovat pienentyneet noin 996:lla (–23 %) vuoteen 2000 verrattuna. Vuonna 2021 yhdyskuntapalvelua (YKP) suorittavien päivittäinen keskimäärä oli 1 249 eli lähes sama kuin vuosituhannen alussa. Yhdyskuntapalveluasiakkaiden keskimäärä nousi hieman edelliseen vuoteen verrattuna (+29). Ehdonalaiseen vapauteen päästetyn valvontaa (EAV) on suorittanut viimeisinä vuosina hieman yli 1 100 asiakasta päivässä. Tämä on noin 11 prosenttia vähemmän kuin vuosituhannen alussa. Yhdyskuntapalvelun laskua selitti 2010-luvulla tietoon tulleiden törkeiden rattijuopumusten määrän väheneminen sekä tuomioistuinten linjan

lieventyminen (Leinonen ym. 2020). Ehdonalaisesti vapautuneiden vankien määrän pienentyminen on sen sijaan yhteydessä vankimäärän laskuun (ks. Vankeusrangaistus, taulukko 1). Koronapandemian vaikutus oli pieni, koska Rikosseuraamuslaitoksen rajoitustoimenpiteet kohdistuivat lyhytaikaisvankeihin.

Ehdolliseen vankeuteen tuomittujen valvontojen (ERN)[1] päivittäinen keskimäärä on pienentynyt viimeisten 15 vuoden aikana huomattavasti. Vuosien 2000–2004 välisenä aikana ehdolliseen vankeuteen tuomittuja valvontoja oli hieman yli 1 600 päivässä; vuonna 2012 asiakasmäärä oli pienentynyt noin 1 100:aan. Vuosina 2017–2019 valvontoja on ollut päivittäin hieman yli 700, mutta vuonna 2020 asiakasmäärä laski 672:een. Vuonna 2021 valvontojen määrä palasi jälleen koronapandemiaa edeltävien vuosien tasolle; valvontoja oli keskimäärin päivässä 758.

Valvontarangaistusta (VALRA) koskeva laki tuli voimaan loppuvuodesta 2011. Käyttöönottoa seuranneiden kahden ensimmäisen vuoden jälkeen – vuosina 2014–2017 – valvontarangaistusta suorittavia yhdyskuntaseuraamusasiakkaita oli päittäin noin 45. Vuoden 2017 jälkeen valvontarangaistusta suorittavien keskimäärä on pienentynyt. Vuonna 2020 valvontarangaistusta suoritti keskimäärin 39 henkilöä päivässä. Vuonna 2021 asiakasmäärä laski 30:een. Leinosen ym. (2020) tutkimuksen perusteella valvontarangaistuksen vähäistä käyttöä on selittänyt seuraamusmuodon erittäin rajoittuneeksi koettu käyttöala ja rangaistusmuodon sisältöjen sekä vaikuttavuuden tuntemattomuus.

Nuorisorangaistuskokeilu aloitettiin vuonna 1997 ja lopetettiin vuonna 2004. Vuonna 2005 nuorisorangaistus laajeni koko maahan (laki nuorisorangaistuksesta tuli voimaan 1.1.2005). Nuorisorangaistusta suorittavien määrät vähenivät jo kokeiluvaiheen loppuvaiheessa, mutta laajennuksen jälkeen nuorisorangaistuksen vuosittaiset keskimäärät ovat jääneet erityisen pieniksi. Esimerkiksi vuosina 2000–2002 nuorisorangaistusta suoritti vielä lähes 40 henkilöä päivässä. Vuonna 2005 keskimäärä oli pienentynyt 30:een henkilöön; vuoden 2008 jälkeen nuorisorangaistusta on suorittanut noin 10 henkilöä päivässä, vuonna 2021 kahdeksan ja vuonna 2020 ainoastaan kuusi.

Vuonna 2020 otettiin käyttöön uusi yhdyskuntaseuraamus, aikuisten ehdolliseen tuomitun valvonta (AEV), jossa 21 vuotta täyttänyt rikoksentekijä

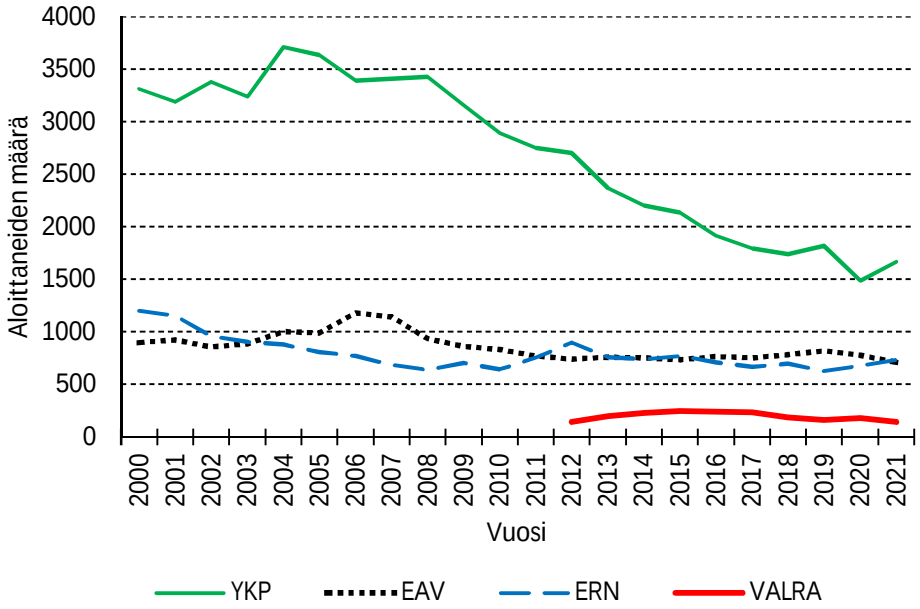
[1] Ehdolliseen vankeuteen tuomitun valvonta (ERN): Rikoksen alle 21-vuotiaana tehnyt voidaan tuomita ehdollisen vankeuden tehosteeksi 1 vuoden 3 kuukauden pituiseen valvontaan. Vuoden 2020 alusta ehdollisen vankeuden tehosteeksi tuomittava valvonta on laajennettu koskemaan myös aikuisia, rikoksentekoaikana 21 vuotta täyttäneitä rikoksentekijöitä (RL 6:10.2, HE 120/2018). Valvonnan kestoksi on määritelty 1 vuosi 3 kuukautta. Samalla oheisseuraamuksena ehdolliselle vankeudelle tuomittavan yhdyskuntapalvelun enimmäistuntimäärä nostetaan 90 tunnista 120 tuntiin. Lainmuutos ei vaikuta vielä tämän esityksen lukuihin.

voidaan tuomita ehdollisen vankeuden tehosteeksi vuoden ja kolmen kuukauden pituiseen valvontaan. Ensimmäisen vuoden aikana päivittäiseksi keskimääräksi muodostui ainoastaan kaksi asiakasta. Uusia valvontoja aloitettiin vuoden aikana seitsemän. Seuraavana vuonna asiakasmäärä nousi, mutta odotettua hitaammin; vuonna 2021 aikuisten ehdollista valvontaa suoritti päivittäin keskimäärin 14 henkilöä. Aloitettuja täytäntöönpanoja oli yhteensä 17.

Vuonna 2021 täytäntöönpantavaksi tuli yhteensä 3 260 yhdyskuntaseuraamusta, joka oli 134 (+4 %) enemmän kuin vuonna 2020. Uusia yhdyskuntapalveluita alkoi yhteensä 1 655 (+177), joka oli puolestaan 12 prosenttia enemmän kuin edellisenä tilastointivuotena. Ehdonalaiseen vapauteen päästetyn valvontoja aloitettiin yhteensä 711 (–63). Nuorisorangaistuksia aloitettiin 10 eli kolme enemmän kuin vuonna 2020. Vuoteen 2020 verrattuna täytäntöönpantavaksi tulleiden määrä laski valvontarangaistuksessa (–39) ja nousi ehdollisesti valvontaan tuomittujen nuorten valvonnoissa (+56).

Aloitettujen yhdyskuntaseuraamusten kokonaismäärä on pienentynyt peräti 40 prosenttia vuoteen 2000 (yht. 5 412) verrattuna. 2000-luvun ensimmäisten vuosien aikana yhdyskuntapalvelun aloittaneita oli vuositasolla noin 3 200–3 300 (kuvio 1). Aloittaneiden määrä oli korkeimmillaan vuonna 2004 (yht. 3 711). Viimeisten 15 vuoden aikana yhdyskuntapalvelun aloittaneiden määrä on pienentynyt tasaisesti; vuonna 2021 yhdyskuntapalvelun aloittaneiden määrä oli puolet pienempi (–50 %) kuin vuonna 2000. Ehdolliseen vapauteen päästetyn valvontamäärät ovat seuranneet yleistä vankiluvun kehitystä. Suurimmillaan aloittamismäärät olivat vuosina 2006–2007 (noin 1 150 aloitettua valvontaa).

Myös ehdolliseen vankeuteen tuomittujen nuorten valvonta on pienentynyt huomattavasti vuosituhannen alkuun verrattuna. Vuonna 2000 aloitettiin yhteensä 1 200 valvontaa. Vuonna 2021 ehdolliseen vankeuteen tuomittujen valvontoja (yht. 733) aloitettiin huomattavasti vähemmän (–39 %) kuin vuosituhannen ensimmäisenä vuonna. Valvontarangaistuksen käyttöönoton jälkeen asiakasmäärät nousivat ensimmäiset neljä vuotta: vuonna 2012 aloitettiin yhteensä 142 valvontarangaistusta, vuonna 2015 valvontarangaistuksen aloittaneita oli 247. Viimeisinä vuosina valvontarangaistuksen aloittamismäärät ovat säilyneet alle 200 asiakkaan vuositasolla. Vuonna 2021 aloitettiin yhteensä 141 valvontarangaistusta – 39 vähemmän kuin vuonna 2019.

Kuvio 1 Täytäntöönpantavaksi tulleet yhdyskuntaseuraamukset, 2000–2021 (pl. nuorisorangaistus ja aikuisten ehdolliseen tuomitun valvonta). *Lähde:* Rikosseuraamuslaitos

Vuonna 2021 yhdyskuntapalveluista 14 prosenttia muunnettiin alioikeuden päätöksellä takaisin vankeudeksi. Nuorisorangaistuksen muuntoja vankeudeksi ei ollut tilastointivuotena. Yhdyskuntapalvelun muuntosuhde on viimeisen viidentoista vuoden aikana säilynyt hyvin tasaisena; yhdyskuntapalveluista noin 15–20 prosenttia on muunnettu vuosittain takaisin vankeudeksi. Valvontarangaistuksista on viimeisen viiden vuoden aikana muutettu vankeudeksi puolestaan noin 25 prosenttia. Vuonna 2020 muuntojen osuus oli kuitenkin ainoastaan 13 prosenttia. Yhdyskuntaseuraamusasiakkaille kuuluvien velvollisuuksien rikkomisesta annettujen sanktioiden (mm. kirjalliset huomautukset ja varoitukset) kokonaismäärä oli noin 1 700.

Naisten osuus yhdyskuntaseuraamusasiakkaista on suurentunut noin neljä prosenttiyksikköä 15 vuodessa. Vuoden 2021 poikkileikkuupäivänä (1.5) naisten osuus oli 12 prosenttia kaikista yhdyskuntaseuraamusasiakkaista (taulukko 2).

Taulukko 2 Naisten osuus (%) yhdyskuntaseuraamusasiakkaista 2005–2021
Lähde: Rikosseuraamuslaitos

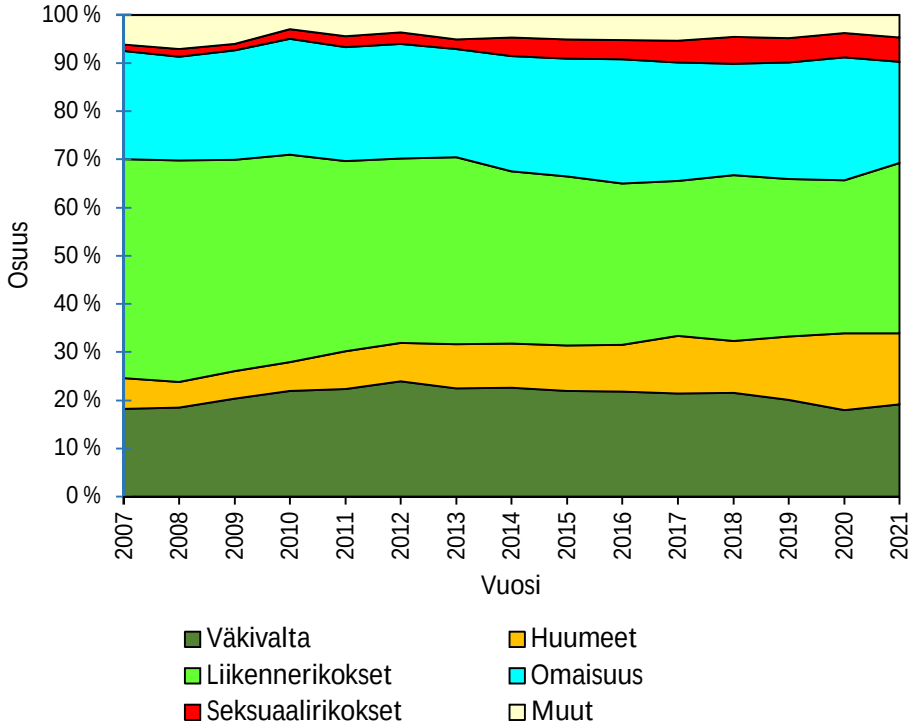
	Yhdyskuntaseuraamus						
Vuosi	**ERN**	**NR**	**YKP**	**EAV**	**VALRA**	**AEV**	**Yhteensä**
2005	11	6	7	5			**8**
2006	11	7	9	5			**9**
2007	13	0	9	5			**9**
2008	9	0	9	5			**8**
2009	10	8	11	7			**9**
2010	12	0	10	6			**9**
2011	12	25	11	8			**11**
2012	13	0	12	8			**11**
2013	13	0	13	8	4		**11**
2014	14	0	11	8	5		**11**
2015	11	0	12	10	13		**11**
2016	13	0	14	9	6		**12**
2017	13	0	14	8	10		**11**
2018	12	11	13	9	11		**11**
2019	12	9	12	9	15		**11**
2020	12	14	11	9	12	0	**11**
2021	13	20	13	10	6	9	**12**

Ehdollisesti vankeuteen tuomittujen nuorten valvonnassa sukupuolijakauma on ollut melko tasainen vuosien 2005–2021 välisenä aikana; naisten osuus on ollut noin 12 prosenttia. Yhdyskuntapalvelua suorittavien naisten osuudet ovat sen sijaan suurentuneet kuusi prosenttiyksikköä vuoteen 2005 verrattuna. 2010-luvulla naisia on ollut yhdyskuntapalvelussa keskimäärin noin 10–14 prosenttia kokonaismäärästä. Vuonna 2021 yhdyskuntapalvelussa naisten osuus oli 13 prosenttia.

Ehdonalaisesti vapautuneiden vankien valvonnassa naisten osuudet ovat seuranneet vapautuneiden vankien sukupuolijakaumaa: ehdonalaisesti vapautuneiden naisvankien osuus on noussut noin viisi prosenttiyksikköä vuodesta 2005. Vuonna 2021 ehdonalaisesti vapautuneiden valvonnassa 10 prosenttia oli naisia. Sukupuolijakauma on vaihdellut eniten nuorisorangaistuksessa ja valvontarangaistuksessa. Seuraamuslajien pienet vuosimäärät selittävät suurta vaihtelua.

Rikos. Vuosien 2007–2008 välisenä aikana lähes puolet yhdyskuntaseuraamusasiakkaista oli tuomittu päärikoksena liikennejuopumuksesta (ml. liikennerikokset n. 4 % kaikista rikoksista). Tämän jälkeen liikennejuopumuksesta tuomittujen yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden määrät ja osuudet alkoivat pienetä viranomaisten tietoon tulleiden törkeiden rattijuopumusten määrän vähenemisen takia (ks. Leinonen ym. 2020). Viimeisten viiden vuoden

aikana (2015–2019) noin kolmannes yhdyskuntaseuraamusasiakkaista suorittaa seuraamusta liikennerikoksista. Seksuaalirikoksista yhdyskuntaseuraamuksiin tuomittujen osuudet ovat nousseet vuosien 2007–2021 välisenä aikana noin yhdestä prosentista noin viiteen prosenttiin; viitenä viimeisenä vuotena seksuaalirikoksista tuomittuja on ollut viisi prosenttia kaikista yhdyskuntaseuraamusasiakkaista. Väkivaltarikoksista ja omaisuusrikoksista tuomittujen osuudet ovat säilyneet saman aikavälien aikana hyvin tasaisena: vuonna 2021 väkivaltarikoksista tuomittujen osuus oli 19 prosenttia ja omaisuusrikoksista tuomittujen osuus 21 prosenttia. Huumausainerikoksista yhdyskuntaseuraamusta suorittavien osuus on yli kaksinkertaistunut vuoden 2007 jälkeen. Vuonna 2007 huumausainerikoksista tuomittujen osuus oli ainoastaan kuusi prosenttia; vuonna 2021 huumausainerikosten osuus oli 15 prosenttia.

Kuvio 2 Yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden päärikos (1.5) vuosina 2007–2021
Lähde: Rikosseuraamuslaitos

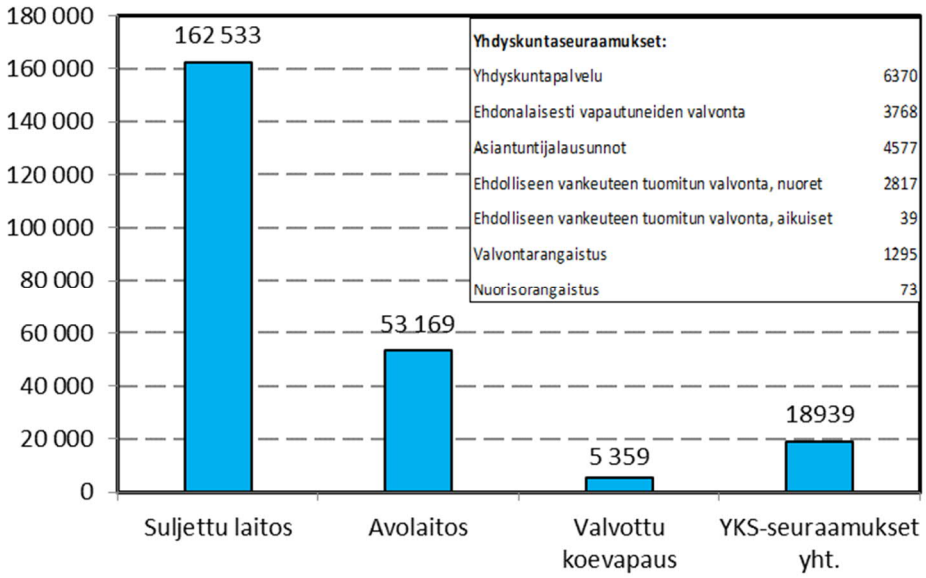
Päärikosjakaumat eroavat seuraamuksittain. Vuonna 2021 ehdollisesti vankeuteen tuomitun nuorten valvonnassa yleisimpiä päärikoksia olivat omaisuusrikokset (28 %), huumausainerikokset (22 %) ja henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset (21 %). Huumausainerikoksista tuomittujen osuus oli yli kaksinkertaistunut vuoteen 2007 (9 %) verrattuna. Huumausainerikoksista tuomittujen osuus on suurentunut myös yhdyskuntapalvelussa: vuonna 2007 huumausainerikoksista tuomittuja oli neljä prosenttia ja vuonna 2021 osuus oli lähes kolminkertaistunut 11 prosenttiin. Yhdyskuntapalvelussa selvästi

yleisin päärikosryhmä tilastointivuotena oli liikennerikokset (48 %), joiden osuus oli lähes puolet kaikista muista rikoksista.

Valvontarangaistuksessa noin joka toinen suorittaa seuraamusta liikennerikoksesta (48 % vuonna 2021). Omaisuusrikoksista tai henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista tuomittuja on ollut sen sijaan valvontarangaistuksessa vähän (molemmissa keskimääräinen osuus noin 11–15 %). Nuorisorangaistuksessa suurin päärikosryhmä on ollut tavanomaisesti omaisuusrikoksista tuomitut, vaikka jakaumavaihtelu on suurta pienten tuomiomäärien takia. Vuoden 2021 poikkileikkuupäivänä kaikista nuorisorangaistusasiakkaista yli kaksi viidestä (40 %) oli tuomittu aikaisempaan nähden poikkeuksellisesti henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista.

Seuraamusten täytäntöönpanon kustannukset

Rikosseuraamusten kokonaiskustannuksista suurin osa aiheutuu vankeusrangaistuksista. Vuonna 2021 Rikosseuraamuslaitoksen täytäntöönpanon kokonaiskustannuksista (240 miljoonaa euroa) valtaosa muodostui vankeuden täytäntöönpanosta suljetuissa laitoksissa (67,7 %) ja avolaitoksissa (22,2 %). Yhdyskuntaseuraamukset muodostivat kokonaisuudessaan 7,9 prosenttia kustannuksista (kuvio 1).

Kuvio 1 Täytäntöönpanon kokonaiskustannukset 2021 (1 000 euroa)

Täytäntöönpanon yksikköhinta oli suljetuissa laitoksissa 91 460 euroa (251 € /päivä) ja avolaitoksissa 64 920 euroa (178 €/päivä). Yhdyskuntaseuraamusten toimeenpanon hinta oli kalleinta valvontarangaistuksessa (43 150 euroa; 118 €/päivä). Valvontarangaistuksen yksikkökustannuksiin vaikuttivat aikajakson alussa pienet asiakasmäärät. Vuoden 2021 suurta nousua edelliseen vuoteen verrattuna selittää sen sijaan tietohallintomenojen kirjanpidollinen tilisiirto; vuonna 2020 valvontarangaistuksen yksikkökustannukset olivat 19 460 euroa (53 €/päivä). Toiseksi kalleinta oli yhdyskuntapalvelun toimeenpano (5 100 euroa, 32 €/päivä).

Halvinta toimeenpano oli ehdolliseen vankeuteen tuomitun aikuisen valvonnassa (2 800 euroa; 8 €/päivä) ja ehdonalaisesti vapautuneiden valvonnassa (3 380 euroa; 9 €/päivä).

Kustannusten laskentatavat ovat muuttuneet useaan kertaan vaikeuttaen huomattavasti aikasarjavertailuja. Vuoden 2021 yksikkökustannukset sisältävät muista vuosista poiketen myös tietohallinnon menot, jotka ovat Oikeusrekisterikeskuksen kirjanpidossa. Vuonna 2020 tietohallintokulujen osuus vankiloiden ja valvotun koevapauden päivittäisiä yksikkökustannuksista oli noin

7–8 prosenttia. Tietohallintokulut olisivat nostaneet yksikkökustannuksia suljetussa vankilassa 17 euroa, avolaitospäivän hintaa 12 euroa ja päivittäistä hintaa valvotussa koevapaudessa 5 euroa. Yhdyskuntaseuraamuksissa tietohallintokulujen vaikutus oli pienempi; tietohallintokulut lisäsivät yksikkökustannuksia noin yhdellä eurolla. Toinen merkittävä muutos oli uuteen talous- ja henkilöstöjärjestelmään (Kieku) siirtyminen 1.1.2016, joka vaikutti kustannusten laskentatapaan. Vuonna 2017 kaikki Rikosseuraamuslaitoksen työaikakirjaukset olivat siirretty järjestelmään. Samalla muutettiin työajan kohdennusten laskentaperusteita. Puutteellisten ja/tai kohdentamattomien työaikakirjausten osuus on ollut merkittävä järjestelmän käyttöönoton jälkeen. Esimerkiksi vuonna 2017 kohdentamattoman työajan osuus oli lähes neljännes (24,5 %) kaikista henkilötyövuosista. Vastaavasti vuoden 2018 toimintokohtaiset henkilöstökustannukset laskettiin marras–joulukuun työajankohdistusten perusteella. Seuraamusten yksikkökustannukset vuodelta 2017 ja vuodelta 2018 eivät tämän takia ole täysin vertailukelpoisia keskenään tai verrattuna aikaisempiin vuosiin (2012–2016). Vuoden 2019 yksikkökustannuksia kuvaavat luotettavasti yhtä tilinpäätösvuotta. Esimerkiksi kohdentamattomien työaikakirjausten osuus oli kyseisenä tilinpäätösvuotena ainoastaan 1,5 prosenttia.

Taulukko 1 Rikosseuraamusten yksikkökustannukset 2016–2021

	2016		**2017**		**2018**		**2019**		**2020**		**2021**	
	yks. hinta	*€ /pv*	yks. hinta	*€ /pv*	yks. hinta	*€ /pv*	yks. hinta	*€ /pv*	yks. hinta	*€ /pv*	yks. hinta	*€ /pv*
Vankeuden täytäntöönpano												
Suljetuissa laitoksissa	73 138	*200*	73 080	*200*	78 080	*214*	81 310	*223*	82 500	*226*	91 460	*251*
Avolaitoksissa	42 435	*116*	48 800	*134*	54 490	*149*	58 650	*161*	61 560	*169*	64 920	*178*
Valvotussa koevapaudessa	19 735	*54*	21 190	*58*	19 070	*52*	23 800	*65*	22 900	*63*	25 160	*69*
Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpano												
Ehdoll. rangaistuja nuoria valvott.	2 864	*8*	2 950	*8*	4 090	*11*	2 830	*8*	2 840	*8*	3 720	*10*
Ehdoll. rangaistuja aikuisia valvott.											2 800	*8*
Nuorisorangaistusta suorittavia	6 350	*17*	5 380	*15*	1 810	*5*	3 330	*9*	3 350	*9*	9 180	*25*
Yhdyskuntapalvelua suorittavia*	4 376	*32*	4 190	*32*	4 110	*32*	4 660	*32*	3 690	*32*	5 100	*32*
Ehdonalaisesti vap. valvott.	2 947	*8*	2 640	*7*	2 110	*6*	2 960	*8*	2 730	*7*	3 380	*9*
Valvontarangaistus	31 523	*86*	24 530	*67*	21 660	*59*	26 000	*71*	19 460	*53*	43 150	*118*

Lähde: Rikosseuraamuslaitos
* € /h
Vuoden 2021 tiedot sisältävät ICT-menot

Rikosseuraamusten yksikkökustannuksiin on vaikuttanut ajanjakson aikana (laskentatavan lisäksi) pääsiassa vankien ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden määrä, henkilöstövähennykset ja palkkarakenne, kiinteistövuokrat sekä tietoja valvontajärjestelmien kehitys- ja ylläpitokustannukset. Rikosseuraamuslaitos saattoi esimerkiksi vuosille 2012–2016 laaditun talouden sopeuttamissuunnitelmansa loppuun vuoden 2016 aikana. Vuosien aikana toteutettiin muun muassa 204 henkilötyövuoden vähennys. Lisäksi vankien terveydenhuollon järjestämisvastuu siirtyi 1.1.2016 Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) alaisuuteen perustettuun vankiterveydenhuollon yksikköön

(VTH). Tämä tarkoitti 181 henkilötyövuoden vähennystä. Talous- ja henkilöstönhallintajärjestelmän käyttöönotto on sen sijaan vaikuttanut yksikkökustannusten laskentaperusteisiin.

Vuonna 2010 yhdyskuntaseuraamusta suoritti lähes 3 970 asiakasta päivässä. 2010-luvun ensimmäisinä vuosina yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden määrä laski nopeasti. Vuonna 2014 päivittäinen keskimäärä oli 3 137 asiakasta. Seuraavat vuodet olivat tasaisia; keskimäärä vaihteli noin 2 950–3 100 asiakkaan välillä. Vuonna 2021 yhdyskuntaseuraamusta suoritti 3 174 asiakasta päivässä. Keskimäärä nousi 91 asiakkaalla edelliseen vuoteen verrattuna. Vankien päivittäisessä keskimäärässä ei tapahtunut suuria muutoksia ajanjakson ensimmäisten vuosien aikana; vankien keskimäärä vaihteli noin 3 100–3 200 vangin välillä. Ennen koronapandemiaa vankien päivittäinen keskimäärä oli noin 2 900–3 000. Vuonna 2020 koronapandemian ja tätä seuranneiden täytäntöönpanon aloittamisrajoitusten takia vankien päivittäinen keskimäärä laski noin 2 800:een. Vankien määrä ei noussut vielä vuonna 2021. Vankeja oli yhtä paljon (2 809) kuin edellisenä vuonna.

Rikosseuraamuslaitoksen kokonaiskustannukset nousivat edellisestä vuodesta 4,5 miljoonaa euroa (+6,4 %). Kokonaiskustannusten nousuun vaikuttivat muun muassa henkilötyövuosien määrän kasvu, palkkojen korotukset sekä palvelujen ostot. Tilastoinnissa on huomioitu tietohallintokulujen siirto edelliseen tilinpäätösvuoteen verrattuna. Rikosseuraamuslaitoksen merkittävimmät kustannuserät olivat henkilöstökustannukset (138,1 milj. euroa) ja muut kustannukset (112,7 milj. euroa) kuten toimitilakustannukset, vankipalkat ja palvelujen ostot. Toimitilakustannukset olivat 22,3 % kokonaiskustannuksista.

II KONTROLLIJÄRJESTELMÄN ERITYISPIIRTEITÄ

A Nuorten seuraamukset

Anna Halén & Frida Emilia Kuusisto Mäkelä

Lainsäädäntö

Seuraamusjärjestelmässä voidaan rikoksesta epäillyn iän perusteella erottaa neljä eri ryhmää:

1) alle 15-vuotiaat lapset,
2) 15–17-vuotiaat nuoret henkilöt,
3) 18–20-vuotiaat nuoret rikoksentekijät (nuoret aikuiset) ja
4) vähintään 21-vuotiaat aikuiset.

Ikä määritellään rikoksen tekohetken mukaan ja seuraavassa käytetään käsitteitä ”lapset”, ”nuoret henkilöt”, ”nuoret aikuiset” ja ”aikuiset” erottelemaan eri ryhmiä toisistaan. Kun puhutaan kaikista 15–20-vuotiaista, käytetään yhteistä termiä ”nuoret rikoksentekijät”.

Lapsia ja 15–20-vuotiaita nuoria kohdellaan rikosoikeudellisesti lievemmin kuin aikuisia. Tämä johtuu osaltaan lasten ja nuorten kypsymättömyydestä, ajattelemattomuudesta, harkintakyvyn kehittymättömyydestä ja nuoruuteen liittyvän häiriökäyttäytymisen todennäköisestä ohimenevyydestä sekä siitä, että aikuisille säädettyjen rangaistusten ei katsota niiden haitallisten vaikutusten vuoksi sellaisenaan soveltuvan lasten ja nuorten tekemien rikosten seuraamuksiksi. Lasten ja nuorten tekemiin rikoksiin puututaan suuressa määrin myös rinnakkaisin tai vaihtoehtoisin keinoin (lastensuojelun keinot ja rikosten sovittelu). Myös rikosoikeudellisia sanktioita on nuorten rikoksissa enemmän kuin aikuisilla, ne ovat tekojen vakavuuden mukaan porrastettuja ja niitä sovelletaan lievemmin kuin aikuisten kohdalla. Tässä keskitytään rikosoikeudellisiin seuraamuksiin ja sovitteluun, mutta ei lastensuojelun keinoihin (ks. lastensuojelun keinoista Väisänen 2013).

Alle 15-vuotiaat lapset eivät joudu lainkaan rikosoikeudelliseen vastuuseen teoistaan. Esitutkinta voidaan kuitenkin suorittaa myös lasten tekemistä rikoksista. Lapset voivat joutua myös vahingonkorvausvelvollisiksi aiheut-

tamistaan teoista. Lasten tekemiä rikoksia käsitellään tarpeen vaatiessa lastensuojelulain mahdollistamien toimien avulla. Lisäksi rikosten sovittelu on myös lasten osalta mahdollista.

Merkittävin osa rikosoikeudellisista lievennyksistä koskee nuoria, 15–17-vuotiaita, henkilöitä. Ehkä merkittävin lievennys on se, ettei nuorta henkilöä voida tuomita ehdottomaan vankeuteen, elleivät painavat syyt sitä vaadi (RL 6:9). Tämän vuoksi nuoria tuomitaankin ehdottomaan vankeuteen yleensä vain silloin, kun rikoksesta määrätty rangaistus on pitempi kuin kaksi vuotta vankeutta. Nuoret henkilöt on tuomittava lievennetyn rangaistusasteikon mukaan eikä elinkautista vankeutta ole mahdollista tuomita (RL 6:8). Nuorisorangaistukseen voidaan tuomita pääsääntöisesti vain nuori henkilö (RL 6:10a). Syyttämättä ja tuomitsematta jättämisen edellytyksiä on laajennettu, kun ne koskevat nuoria henkilöitä (ROL 1:7 ja RL 6:12).

Osa poikkeussäännöistä koskee sekä nuoria henkilöitä että nuoria aikuisia eli kaikkia 15–20-vuotiaita. Nuoret rikoksentekijät voidaan tuomita ehdollisen vankeuden tehosteena 15 kuukauden ajaksi valvontaan (RL 6:10).[1] Yhdyskuntaseuraamusten uudistusta valmistellut toimikunta on lisäksi ehdottanut, että myös yhdyskuntapalvelua tehostettaisiin nuorten osalta valvonnalla (oikeusministeriö 2012). Käytännössä tämä ehdotus koskisi kuitenkin vain 18–20-vuotiaita, koska nuoria henkilöitä tuomitaan vain poikkeuksellisesti niin lyhyeen ehdottomaan vankeuteen, joka voitaisiin muuntaa yhdyskuntapalvelukseksi. Nuorina rikoksentekijöinä tuomitut pääsevät myös ehdonalaiseen vapauteen muita vankeja aikaisemmin eli kärsittyään rangaistuksesta puolet tai ensikertalaisten kohdalla yhden kolmasosan (RL2c:5.2). Aikuistenkin rangaistuksia voidaan lieventää tuomitun korkean iän perusteella (RL 6:7).

Seuraamukset

Nuoret eivät syyllisty yleisesti niin vakaviin rikoksiin kuin aikuiset. Tämä selittää suureksi osaksi sen, miksi nuorille määrätyt rangaistukset ovat lievempiä kuin aikuisilla. Nuoret aikuiset sijoittuvat seuraamusten ankaruudessa nuorten henkilöiden ja vanhempien aikuisten välimaastoon. Nuorten muita lievemmät seuraamukset johtuvat myös edellä käsitellystä nuoria rikoksentekijöitä koskevasta lainsäädännöstä ja siitä, että nuoret eivät ole ehtineet uusia rikoksiaan samassa määrin kuin vanhemmat ikäluokat.

[1] Ehdollisen vankeuden tehosteeksi tuomittava valvonta on laajennettu koskemaan myös aikuisia, rikoksentekoaikana 21 vuotta täyttäneitä rikoksentekijöitä (RL 6:10.2, HE 120/2018). Valvonnan kestoksi on määritelty 1 vuosi 3 kuukautta. Samalla oheisseuraamuksena ehdolliselle vankeudelle tuomittavan yhdyskuntapalvelun enimmäistuntimäärä nostetaan 90 tunnista 120 tuntiin. Lainmuutokset astuivat voimaan 1.1.2020.

Taulukko 1 Eri ikäryhmille tuomitut rangaistuslajit ja muut seuraamukset vuonna 2021

	15–17 v.		18–20 v.		21 v. täyttäneet	
	N	%	N	%	N	%
Tuomitsematta jättäminen	66	*2,8*	28	*0,5*	263	*0,6*
Sakko	1 826	*77,4*	3 930	*66,2*	25 020	*57,7*
Ehdollinen	422	*17,9*	1 538	*25,9*	11 044	*25,4*
Nuorisorangaistus	12	*0,5*	0	*0,0*	0	*0,0*
Yhdyskuntapalvelu	3	*0,1*	83	*1,4*	1 527	*3,5*
Valvontarangaistus	0	*0,0*	9	*0,2*	147	*0,3*
Vankila	30	*1,3*	350	*5,9*	5 398	*12,4*
Tuomioistuimissa tuomitut yhteensä	2 359	*100*	5 938	*100*	43 399	*100*
Rangaistus- ja sakkomääräykset	8 611		13 551		89 266	
Rikesakot	436		182		1 252	
Syyttämättä jättäminen*	908		626		4 206	
Rikosten sovittelu**	2085		1 235		9 084	

Lähteet: Tilastokeskus ja THL

* Syyttämättä jättämistä koskeva tieto on vuodelta 2013, vuosilta 2014–2021 vastaava tietoa ei ole saatavissa.

** Lisäksi 1 750 alle 15-vuotiasta.

Vuonna 2020 nuorten henkilöiden seuraamuksista noin 85–90 % ja nuorten aikuisten seuraamuksista noin 80–85 % on määrätty tuomioistuimen ulkopuolella. Aikuisten osalta osuus (85–92 %) on ollut vieläkin korkeampi, mikä johtuu siitä, että valtaosa seuraamuksista on liikennesakkoja. Vuonna 2021 tuomioistuimen ulkopuolella määrätyt seuraamukset olivat nuorten osalta noin 80–85 %, nuorten aikuisten noin 70–75 % ja aikuisten seuraamuksista noin 70 %. Tämä johtuu kesäkuussa 2020 voimaantulleesta tieliikennelakiuudistuksesta, jonka myötä tieliikenteen rikesakot on korvattu hallinnollisilla maksuseuraamuksilla.

Taulukko 2 15–17-vuotiaille eri viranomaisissa määrätyt rangaistukset 2011–2021*

	2011	*2012*	*2013*	*2014*	*2015*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*	*2020*	*2021*
Rikesakko	9222	7316	6203	5429	4984	4598	3823	3611	3242	1719	436
Rangaistus- ja sakkomääräys	12406	10495	9064	8805	8995	8009	7270	6474	6446	8201	8611
Tuomioistuinrangaistukset	3669	3172	2831	2569	2385	2183	2176	2157	2153	2119	2359
Yhteensä	25297	20983	18098	16803	16364	14790	13269	12242	11841	12069	11406

* Laskettu tämän kappaleen taulukon 1 luvuista

Rangaistus- ja sakkomääräysmenettelyssä annettu sakko on yleisin nuoriin kohdistettava rikosoikeudellinen rangaistus. Useimmiten nuorille rangaistus- ja sakkomääräysmenettelyssä määrätyt sakot koskevat näpistyksiä ja lieviä liikennerikoksia. Päiväsakkojen lukumäärä on tyypillisesti matala, 10–15 päiväsakkoa.

Nuorilla *rikesakkojen* määrä kasvoi aiemmasta vuosina 2010–2011, mikä johtuu siitä, että liikennerikkomusten ohella myös alkoholirikkomuksista on voitu siitä lähtien määrätä rikesakko rangaistusmääräyssakon sijaan. Nousu

kuitenkin tasaantui huomattavasti sen jälkeen ja rikesakkojen määrä palautui 2000-luvun loppupuolen tasolle ja jopa sen alapuolelle. Erilaiset sakkorangaistukset ovat selvästi yleisin seuraamus sekä nuorilla että nuorilla aikuisilla.

Harkinnanvarainen syyttämättä jättäminen (ROL 1:7–8) on noin 3–4 kertaa yleisempää nuorten 15–17-vuotiaiden kohdalla kuin vanhemmissa ikäryhmissä. Nuoruuden ohella syyttämättä jättämisen perusteina on käytetty rikoksen vähäisyys- ja kohtuusperustetta. Kohtuusperustetta on voitu käyttää esimerkiksi silloin, kun rikos on soviteltu tekijän ja uhrin kesken.

Taulukko 3 Seuraamusluonteinen syyttämättä jättäminen eri ikäryhmissä 2013*

	15–17 v.	18–20 v.	21 v.–
A. Oikeudessa tuomitut sekä rangaistusmääräykset	13 673	27 247	212 511
B. Oikeudessa tuomitut	3 178	7 478	51 292
Syyttämättä jätetyt	908	628	4 206
- osuus A:sta %	*6,6*	*2,3*	*2,0*
- osuus B:stä %	*28,6*	*8,4*	*8,2*
Perusteet			
- vähäisyys (ROL 1:7:n 1 kohta)	121	188	1 612
- nuoruus (ROL 1:7:n 2 kohta)	349	0	26
- kohtuus (ROL 1:8:n 1 kohta)	339	333	1 771
- konkurrenssi (ROL 1:8:n 2 kohta)	25	86	706
TLL	1	2	15
Muu lainkohta	73	17	76

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

* Syyttämättä jättämisten määrästä ei ole saatavissa ikäryhmittäisiä tietoja vuosilta 2014–2021.

Suhteutettaessa syyttämättä jätettyjen lukua oikeudenkäynnissä rangaistukseen tuomittuihin voitiin havaita, että syyttämättä jättäminen oli ikäluokassa 15–17-vuotiaat lähes neljä kertaa tavallisempaa kuin muissa ikäryhmissä (28,6 % verrattuna 8,4 % ja 8,2 %). Kun suhteutusperusteeksi otetaan myös rangaistusmääräykset mukaan lukevat ratkaisut, ero pysyi jokseenkin samana (6,6 % verrattuna 2,3 % ja 2,0 %). Yleisimmät syyttämättä jätetyt rikokset olivat lievähköjä varkauksia, vahingontekoja ja pahoinpitelyjä.

Nuorten syyttämättä jättäminen on jo pitkään ollut 1 000 tapauksen tietämillä. 1990-luvun puolessa välissä ja lopulla syyttämättäjättämisiä tehtiin huomattavasti nykyistä enemmän.

Vain reilu kolmannes nuorista jää syyttämättä nuoruusperusteella. Huomattava osa nuorten rikoksista jää syyttämättä myös kohtuus- ja vähäisyysperusteella. Tällöinkin nuoruus on saattanut vaikuttaa syyttäjän harkintaan, vaikkei se tilastoissa ilmenekään.

Tuomioistuimessa määrätyt rangaistukset

Viranomaistasolla nuorten tekemiä rikoksia käsittelevät ennen muuta poliisi, lastensuojelu- ja muut sosiaaliviranomaiset ja rikosten sovittelutoimi. Tuomioistuimiin saakka valikoituu selvä vähemmistö nuorten tekemistä rikoksista ja vapausrangaistusten täytäntöönpanoon sitäkin vähemmän.

Tuomitsematta jättäminen – joka siis on rikokseen syyllistymisen vahvistava ratkaisu – on alle 18-vuotiaiden ryhmässä selvästi tavallisempaa kuin muissa ikäryhmissä (2,8 % verrattuna 0,5 %; ks. taulukko 1).

Tavallisin alle 18-vuotiaille tuomittu rangaistus on *sakko* (77 %). Sakon käyttö on nuorten ryhmässä yleisempää kuin keskimäärin (66 % ryhmässä 18–20-vuotiaat ja 58 % ryhmässä 21-vuotiaat ja yli). Oikeudenkäynnissä tuomittujen päiväsakkojen lukumäärä ikäryhmässä 15–17-vuotiaat oli vuonna 2021 keskimäärin 39, kun se kaikissa ikäryhmissä oli 42. Alaikäisille nuorille tuomitaan siten lievempiä sakkorangaistuksia kuin aikuisille. Alaikäisille nuorille tuomittujen päiväsakkojen rahamäärä oli keskimäärin lain minimi eli 6 euroa, kun se kaikissa ikäryhmissä oli noin 13 euroa – nuorilla kun ei juuri koskaan ole sakkojen rahamäärää korottavia nettotuloja. Tuomioistuimissa nuorille henkilöille tuomittujen sakkojen kokonaisrahamäärä oli siten vuonna 2021 keskimäärin noin 250 euroa, kun kaikissa ryhmissä se oli noin 519 euroa.

Nuorten saamat tuomioistuinsakot ovat karkeasti noin kaksi kertaa suurempia kuin ikäryhmän saamat rangaistus- ja sakkomääräyssakot (keskimäärin 112 euroa rangaistusmääräyksissä ja 96 euroa sakkomääräyksissä vuonna 2021).

Noin viidennes (20 %) nuorille henkilöille ja noin kolmannes (33 %) nuorille aikuisille tuomioistuimessa tuomituista rangaistuksista on *vankeusrangaistuksia*. Aikuisilla niiden osuus on edellä mainittuja ikäryhmiä suurempi (42 %). Nuorille henkilöille tuomituista vankeusrangaistuksista 90 % oli *ehdollisia*. Nuorten aikuisten kohdalla vastaava osuus oli 78 % ja aikuisilla 61 %. Ehdolliseen vankeuteen tuomitaan vajaa viidesosa niistä nuorista (15–17-vuotiaat), joiden tekoja käsitellään tuomioistuimissa. Nuorilla henkilöillä ehdollisen vankeuden tehosteena käytettiin yleisimmin valvontaa (53 % ehdollisista) ja nuorilla aikuisilla oheissakkoa (24 %) ja valvontaa (32 %) sekä yhdyskuntapalvelua (16 % laskettuna vähintään kahdeksan kuukauden ehdollisista tuomioista).

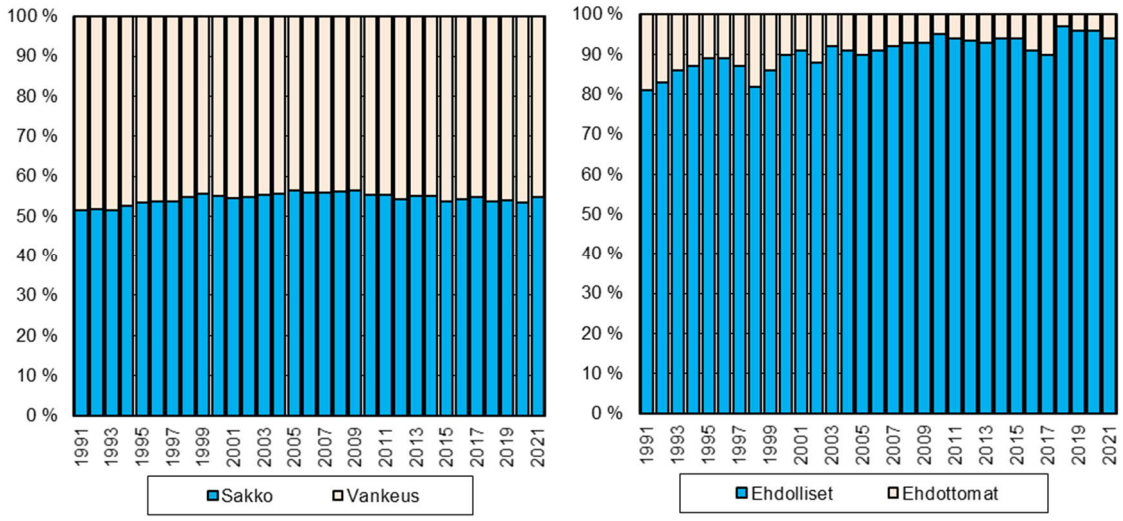
Nuoria henkilöitä tuomitaan ehdottoman vankeuden sijasta *yhdyskuntapalveluun* tai *valvontarangaistukseen* hyvin harvoin. Tämä johtuu siitä, että alle 18-vuotiaita voidaan ylipäätään tuomita enintään kahden vuoden ehdottomiin vankeusrangaistuksiin vain painavista syistä. Nuorilla aikuisilla yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen käyttö on selvästi yleisempää kuin nuorilla henkilöillä, mutta selvästi vähäisempää kuin aikuisilla.

Vuonna 2021 alle 18-vuotiaista tuomittiin vankilaan 1,3 prosenttia kun ryhmässä 18–20-vuotiaat vankilan osuus oli 5,9 prosenttia ja yli 21-vuotiaiden ryhmässä 12,4 prosenttia. Vähäisestä kokonaismäärästä huolimatta valtaosa (vajaa 80 %) ehdottomaan vankeusrangaistukseen ja yhdyskuntapalveluun tuomituista nuorista on tuomitsemishetkellä ollut jo täysi-ikäisiä (Marttunen 2008). Vankilarangaistukseen johtaneet rikokset on siis useimmiten tehty lähestyttäessä täysi-ikäisyyttä.

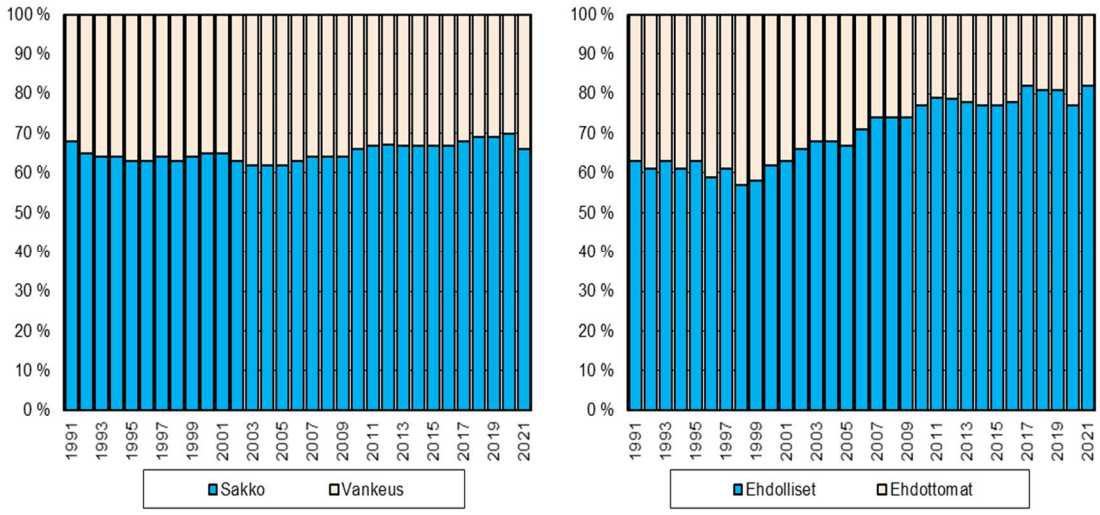
Avoseuraamuksena suoritettavan *nuorisorangaistuksen* käyttö on ollut jatkuvasti hyvin harvinaista. Vuonna 2021 nuorisorangaistus kattoi vain 0,5 prosenttia nuorille tuomituista rangaistuksista.

Keskivakavissa rikoksissa, joissa sakkoa pidetään liian lievänä seuraamuksena, nuorten ja nuorten aikuisten seuraamusvaihtoehdot eroavat toisistaan lähinnä siinä, että nuorisorangaistus voidaan tuomita vain nuorille henkilöille ja ehdoton vankeus sellaisenaan tai yhdyskuntapalveluksi taikka valvontarangaistukseksi muunnettuna pääsääntöisesti vain nuorille aikuisille.

Pidemmällä aikavälillä tarkasteltuna todettakoon, että ikäryhmässä 15–17-vuotiaat sakon osuus on kasvanut ja tuomitsematta jättäminen vähentynyt. Ikäryhmässä 18–20-vuotiaat merkittävä muutos 1990-luvun puolessa välissä oli yhdyskuntapalvelun käyttöönotto ja sitä seurannut ehdottoman vankeuden osuuden lasku. Kuvioissa 1 ja 2 esitetään pidemmän aikavälin tietoja nuorille ja nuorille aikuisille oikeudenkäynnissä tuomituista rangaistuksista 1991–2021.

Kuvio 1 15–17-vuotiaiden nuorten seuraamuslajit 1991–2021

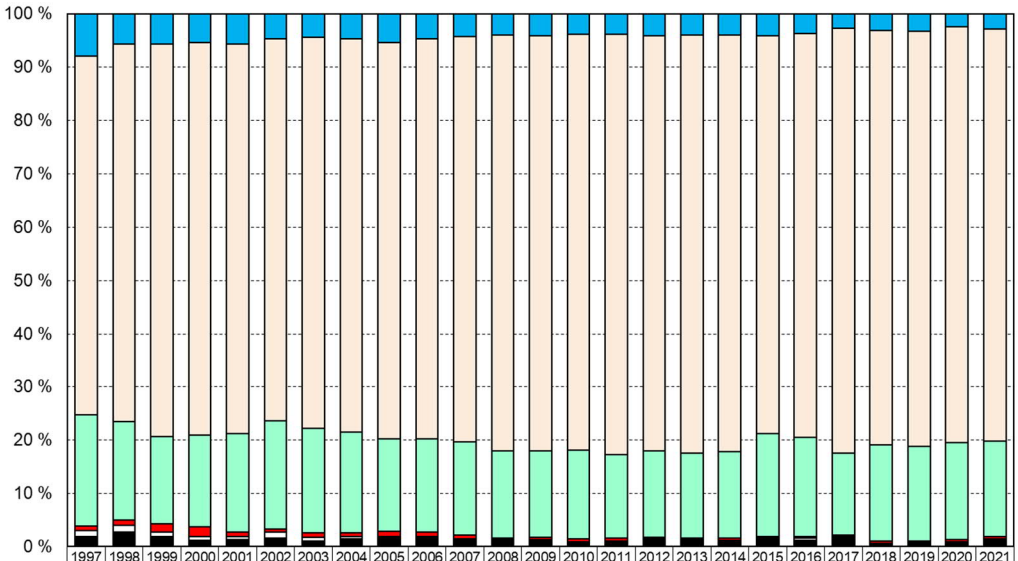
Kuvio 2 18–20-vuotiaiden nuorten aikuisten seuraamuslajit 1991–2021

Vankeusrangaistusten osuus nuorille oikeudenkäynnissä tuomituista rangaistuksista oli 1980-luvun lopussa kolmanneksen tuntumassa. Nykyisin vankeus kattaa noin viidenneksen nuorten tuomioistuinrangaistuksista (kuvio 1; vasen). Nuorten aikuisten ryhmässä tilanne on ollut melko vakaa. Noin kolmannes ikäryhmän tuomioistuinrangaistuksista on vankeuksia (kuvio 2; vasen).

Rangaistuskäytäntöä on havainnollista kuvata myös siten, kuinka usein vankeus määrätään ehdollisena tai ehdottomana. Tätä kuvaavat kuvioiden 1–2 oikeanpuoleiset kuvat. 1990-luvun aikana ehdottomien vankeusrangaistusten osuus nuorten vankeusrangaistuksista laski vajaasta 20 prosentista reilusti alle 10 prosenttiin. Vuodesta 1990 lähtien alle 18-vuotiaana tehdyistä rikoksista ei ole saanut tuomita ehdottomaan vankeusrangaistukseen, elleivät painavat syyt sitä vaadi. Painavien syiden vaatimusta on tuomioistuinkäytännössä tulkittu hyvin pidättyvästi. Suhteellisen vakavistakin väkivaltarikoksista nuori on saatettu tuomita ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Samaan ajankohtaan osui rikoslain kokonaisuudistuksen ensimmäisessä vaiheessa tehty muutos, jossa luovuttiin vankeudesta luvattoman käytön vähimmäisrangaistuksena ja mahdollistettiin sakon tuomitseminen tuossa rikoslajissa. Käytännössä tämä johti siihen, että sakosta tuli luvattoman käytön (joka on tyypillinen nuorisorikos) tyyppirangaistus (ks. tarkemmin Marttunen 2008). 2000-luvun alussa tilanne pysyi melko vakaana, mutta viime vuosina ehdottomien osuus on pääosin edelleen laskenut. Nuorten aikuisten kohdalla ehdottomien osuus kohosi vuonna 2020 23 %:iin, ensimmäistä kertaa sitten vuoden 2015, mutta palautui takaisin aiemmalle tasolleen 18–19 %:iin vuonna 2021.

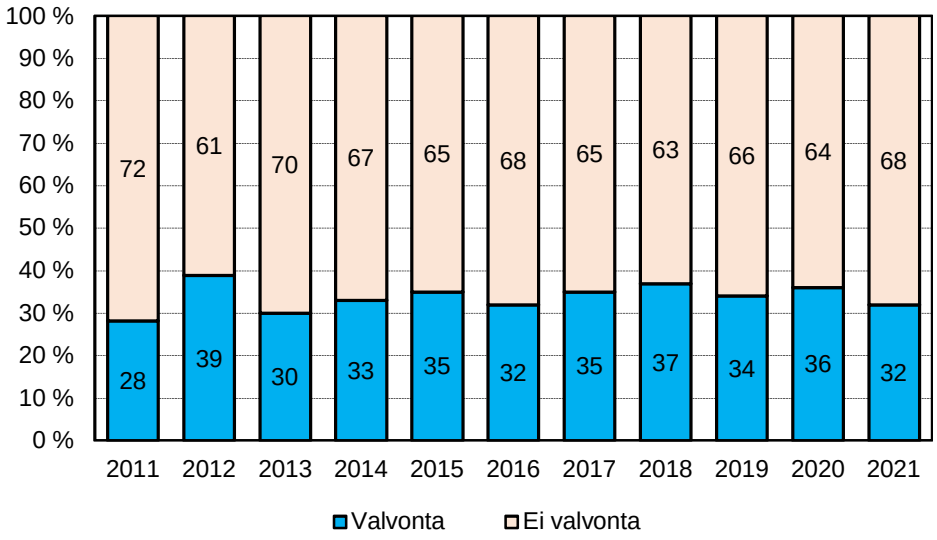
Painavien syiden vaatimus ei koske nuorten aikuisten ryhmää. Tässä ryhmässä vankeuksista noin viidennes on nykyisin ehdottomia. 1990-luvun lopulla ehdottomien osuus oli reilusti korkeampi.

Kuviossa 3 esitetään vielä tiedot alle 18-vuotiaana rikoksen tehneille tuomituista rangaistuksista 25 vuoden aikana.

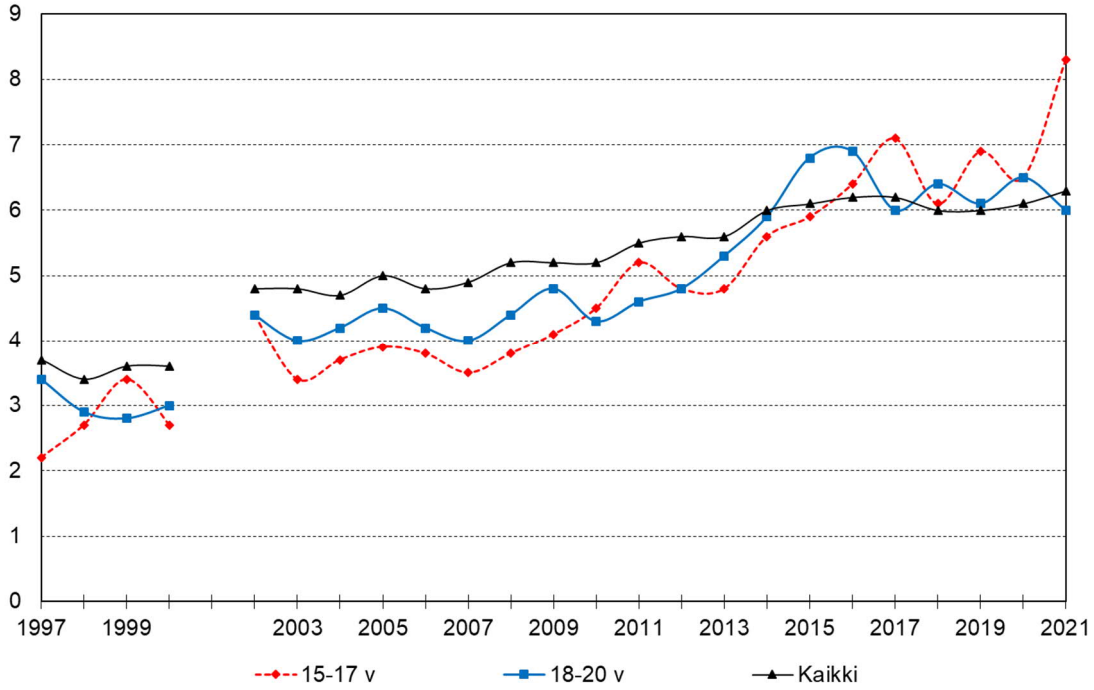
	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Jätetty tuomitsematta	407	251	260	294	305	209	181	206	230	180	157	148	145	137	142	127	114	102	99	80	58	66	71	51	66
Sakko	3446	3175	3368	3974	3910	3185	3063	3244	3166	2931	2780	2929	2765	2778	2872	2439	2221	2010	1780	1656	1738	1681	1679	1656	1826
Ehdollinen	1068	827	746	928	993	898	817	824	736	685	642	614	577	590	570	510	452	418	463	408	332	388	380	385	422
Nuorisorangaistus	45	45	68	100	40	28	34	31	41	33	24	11	14	20	18	9	8	10	5	6	8	8	6	9	12
Yhdyskuntapalvelu	60	53	39	33	34	48	28	24	14	7	6	4	7	8	5	7	6	4	6	7	3	1	3	1	3
Ehdoton	92	122	85	65	69	69	43	60	65	63	48	42	39	24	33	37	30	25	32	26	37	13	14	17	30

Kuvio 3 Alle 18-vuotiaille tuomitut rangaistukset 1997–2021

Kuvio 4 18–20-vuotiaille tuomitut rangaistukset 2011–2021

Kuviosta 5 ilmenee eri ikäryhmille tuomittujen vankeusrangaistusten (ehdolliset ja ehdottomat) keskipituus vuosina 1997–2021.

Kuvio 5 Eri ikäryhmien vankeusrangaistusten keskipituus vuosina 1997–2021

Nuorille tuomittujen vankeusrangaistusten keskipituus on ollut jonkin verran aikuisryhmää alempi, mutta 15–17-vuotiaille tuomittujen vankeusrangaistusten keskipituus on selvästi noussut viime vuosien aikana. Kehitys kaikissa ryhmissä on kuitenkin samansuuntainen eli kasvava. Vuodesta 2002 lukien tiedot eivät ole vertailukelpoisia aikaisempiin vuosiin verrattuna.

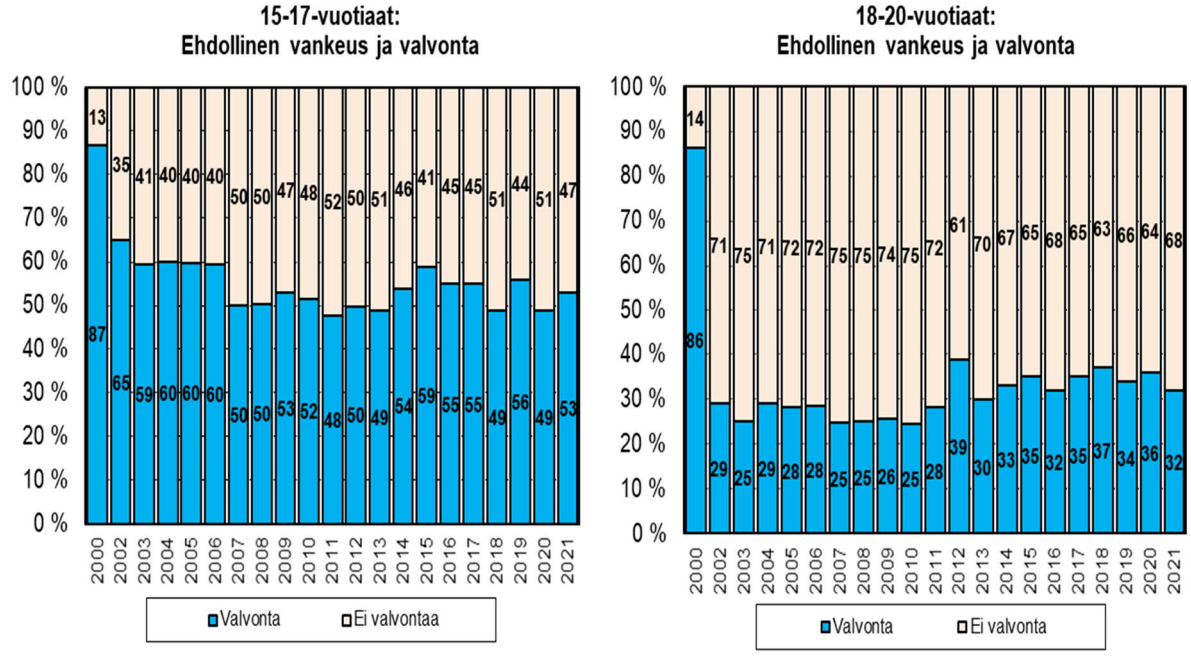
Ehdolliseen vankeusrangaistukseen liittyvä valvonta

Voimassa olevan lain mukaan nuorille rikoksentekijöille ehdollisen vankeuden tehosteena käytettävästä valvonnasta on aina tehtävä erillinen päätös tuomioistuimessa silloin, kun valvontaa on pidettävä perusteltuna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi ja uusien rikosten ehkäisemiseksi (RL 6:10.3)[1]. Aiemmin nuori rikoksentekijä asetettiin automaattisesti valvontaan, ellei oikeus määrännyt erikseen, ettei valvontaa tarvita. Valvontaan asettaminen tällä perusteella koskee seuraamuksena sekä nuoria henkilöitä että nuoria aikuisia.

Lain muutos on vähentänyt runsaasti valvonnan käyttöä. Nuorilla sitä käytettiin vuonna 2021 noin joka toisessa tapauksessa ja nuorilla aikuisilla

[1] Vuoden 2020 alussa voimaan tulleen rikoslain muutoksen myötä (ks. HE 120/2018 vp) myös rikoksensa 21 vuotta täyttäneenä tehnyt voidaan määrätä valvontaan (RL 6 luku 10 § 2 mom.). Vuonna 2021 21–24-vuotiaista määrättiin kahdeksan henkilöä valvontaan ehdollisen vankeuden ohella, mikä vastaa 0,5 prosenttia kaikista ikäryhmän ehdollisista vankeustuomioista.

noin kolmanneksessa tapauksista, kun ennen uuden lain voimaantuloa valvonta liitettiin ehdollisen vankeuden valvontaan kummassakin ryhmässä noin 85 %:ssa tapauksia.

Kuvio 6 Valvonta ehdollisen vankeusrangaistuksen oheisseuraamuksena 2000–2021. Tapaukset, joissa valvonnasta ei ole lausuttu mitään tuomiossa, on tässä laskettu mukaan ”ei valvontaa”-osioon.

Oikeustilastollisista vuosikirjoista ilmenee, että erityisesti ikäryhmässä 18–20-vuotiaat valvontamääräys jää toisinaan merkitsemättä tuomiolauselmajärjestelmään. Kyseinen järjestelmä edellyttää, että valvonnan määräämisestä merkitään aina tieto sille varattuun kenttään ennen tuomion ”vapauttamista”. Käytännössä tämä merkitsee, ettei valvontaa ole tällöin määrätty. Olisi kuitenkin suotavaa, että tuomioistuimissa kiinnitettäisiin asiaan huomiota. Saattaa nimittäin olla niin, että osassa näissä tapauksissa valvontamääräystä on tarkoitettu.

Ehdollinen vankeus voidaan panna täytäntöön – siis määrätä nuori vankilaan – vain jos nuoren uudesta rikoksesta tuomitaan ehdotonta vankeutta. Nuorten ryhmässä ehdollinen vankeusrangaistus pannaan käytännössä varsin harvoin täytäntöön; viime vuosina tapauksia on ollut vain muutamia.

Nuorisorangaistus

Nuorisorangaistus tuli kokeiluvaiheen jälkeen valtakunnallisesti voimaan vuonna 2005. Nuorisorangaistus on käytännössä ehdollista vankeutta ankarampi seuraamus, joka sisältää valvontatapaamisten lisäksi sosiaalista toimintakykyä edistäviä ohjelmia ja siihen liittyvää tukea ja ohjausta sekä mah-

dollisesti työelämään perehdyttämistä. Valvonta on kaiken kaikkiaan ajallisesti selvästi intensiivisempää ja sisällöllisesti laajempaa kuin ehdolliseen vankeuteen liitetty valvonta.

Kokeiluvaiheen aikana 1997–2004 nuorisorangaistukseen tuomittiin keskimäärin 40 nuorta vuodessa ja enimmillään 100 vuonna 2000. Sen jälkeen eli vuosina 2005–2011 tuomioita on määrätty keskimäärin 20 vuodessa ja vuosina 2012–2020 ainoastaan 5–10 nuorta on tuomittu vuosittain nuorisorangaistukseen. Vuonna 2021 luku on edelleen alhainen, kun nuorisorangaistukseen tuomittiin 12 nuorta. Seuraamuksen käyttö onkin huomattavasti vähäisempää kuin mitä lakia säädettäessä tavoiteltiin.

Vähäisen käytön yhtenä syynä on pidetty sitä, että Rikosseuraamuslaitos ei suosita kuin noin puolessa antamistaan toimeenpanosuunnitelmalausunnoista nuorisorangaistuksen käyttöä. Lisäksi tuomioistuimet ovat tuominneet toisinaan nuorisorangaistuksen sijasta nuoren oheissakolla tai valvonnalla tehostettuun ehdolliseen vankeuteen (Marttunen 2008).

Nuorisorangaistus näyttää jääneen toissijaiseksi seuraamusvaihtoehdoksi nuorten keskivakavassa rikollisuudessa. Nuoria tuomitaan selvästi useammin valvonnalla tehostettuun ehdolliseen vankeuteen kuin nuorisorangaistukseen. Saattaa olla, että nuorisorangaistukseen ajatellaan liittyvän suurehko epäonnistumisriski. Nuorisorangaistuksen edellytyksiä on esitetty muutettavaksi niin, että se olisi selvemmin rangaistusten porrastuksessa valvonnalla tehostettua ehdollista vankeutta ankarampi seuraamus ja siihen tuomittaisiin tapauksissa, joissa ehdollisen vankeuden valvontaa ei ole pidettävä riittävänä laissa ja sen esitöissä asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi (Marttunen 2013).

Sovittelu

Rikosten sovittelumenettely tähtää paitsi uhrin hyvittämiseen ja aseman korostamiseen rikosten käsittelyssä, mutta myös muodollisten rikosoikeudellisten seuraamusten välttämiseen ja nuorten rikosuran katkaisuun (ks. tarkemmin Elonheimo 2010). Rikosten sovittelu on muodollisesti rikosoikeudesta ja sen seuraamusjärjestelmästä erillinen instituutio. Toisaalta sovittelu voidaan alaikäisten osalta lukea lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteeksi. Käytännössä sovittelu kuitenkin nivoutuu osaksi nuorisoprosessia, ja sovittelulla on merkitystä rikosoikeudellisten rangaistusten määräämiseen.

Määrällisesti rikossovittelun asema on 2000-luvulla korostunut, ja sovittelun kriminaalipoliittinen merkitys on kasvanut. Kesäkuussa 2006 tuli voimaan laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (1015/2005). Tuon jälkeen Stakes ja sittemmin Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos (THL) on seurannut soviteltujen rikosjuttujen määriä. Alla taulukossa 4 on esitetty

mainittujen tahojen julkaisuihin ja Tilastokeskuksen rikos- ja rangaistustilastoihin perustuvia tietoja nuorten ikäryhmien rikosten sovitteluista. Lukuja tarkastellessa on huomattava, että rikossovittelu ja perinteinen rikosprosessi eivät ole toisiaan poissulkevia vaihtoehtoja. On siis mahdollista, että sovitteluun ohjautunut rikos käsitellään vielä lisäksi tavanomaisessa rikosprosessissa, mikäli tekijä on yli 15-vuotias. Taulukon luvut eivät siis kuvasta sitä, kuinka iso osuus kunkin ikäryhmän rikoksista on ohjattu (yksinomaan) sovitteluun perinteisen rikosprosessin sijaan, vaan antavat ainoastaan suuntaa-antavaa kuvaa siitä, kuinka yleistä sovittelun käyttö eri-ikäisten rikosasioissa on perinteisen rikosprosessin sijaan tai ohella.

Taulukko 4[1] Rikossovitteluun lähetettyjen sovittelualoitteiden[2] määrä eri ikäryhmissä sekä rikosten ja rangaistusten lukumäärä samassa ikäryhmässä 2011–2021

	2011	2013	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Alle 15-vuotiaat	**1901**	**1499**	**1321**	**1335**	**1610**	**1315**	**1796**	**1612**	**1750**
15–17-vuotiaat	**2410**	**1878**	**1689**	**1522**	**1725**	**1641**	**1736**	**1786**	**2085**
- kaikki rangaistukset	25297	18129	16395	15036	13305	12280	11868	12069	11428
- tuomioistuinrangaistukset	3677	2865	2416	2209	2212	2195	2182	2149	2381
18–20-vuotiaat	**1737**	**1423**	**1233**	**1284**	**1445**	**1285**	**1177**	**1237**	**1235**
- kaikki rangaistukset	43288	37480	32440	30252	30072	31650	29716	24885	19936
- tuomioistuinrangaistukset	7718	6829	6231	5786	5627	6024	5965	5842	6203

Rikossovitteluun lähetettyjen sovittelualoitteiden määrä 15–17-vuotiaiden ryhmässä oli vuonna 2021 noin 18 % samalle ikäryhmälle tuomittujen rangaistusten määrästä. Nuorten aikuisten kohdalla vastaava prosenttiosuus vuonna 2021 oli 6. Yksinomaan tuomioistuinrangaistuksiin verratessa sovittelualoitteiden suhteellinen määrä on huomattavasti korkeampi etenkin nuorten kohdalla: 15–17-vuotiaiden ryhmässä sovittelualoitteita tehtiin vuonna 2021 88 % tuomioistuinrangaistusten määrästä ja nuorten aikuisten ryhmässä 20 %.

Vuonna 2021 tehtiin kaikki ikäryhmät yhteenlaskettuna yhteensä 9 101 sovittelualoitetta rikosasioissa. Näistä aloitteista 19 % koski lasten (alle 15-vuotiaat) tekemiä rikoksia, 22 % nuorten ja 14 % nuorten aikuisten tekemiä rikoksia. Kaikista vuonna 2021 rikossovitteluun lähetetyistä sovittelualoitteista siis yhteensä yli puolet (55 %) koski alle 21-vuotiaiden tekemiä rikoksia, mikä osaltaan kuvaa sovittelun keskeisyyttä lasten ja nuorten kohdalla.

[1] Edellisen Seuraamusjärjestelmä-julkaisun sovittelua koskevat tiedot pohjautuivat THL:n 20.10.2020 julkaistuun vuoden 2019 sovitteluraporttiin, joka on sittemmin päivitetty. Edellisen julkaisun luvut ovat päivitetty tämän vuoden katsauksessa.

[2] Sovittelualoitteet tilastoidaan tekijäkohtaisesti, joten yksi sovittelualoite voi sisältää useita saman henkilön tekemäksi katsottuja rikosepäilyjä.

Soviteltaviksi tulleista rikoksista suuri osa on pahoinpitelyrikoksia ja usein siten virallisen syytteen alaisia tekoja. Nämä jutut päätyvät sovittelun jälkeen vielä syyttäjän ja mahdollisesti myös tuomioistuimen käsiteltäviksi. Tavanomaista on, että syyttäjä tekee silloin syyttämättä jättämispäätöksen, ellei rikos ole niin vakava, että se edellyttää syytteen nostamista. Asianomistajarikoksissa poliisi voi tehdä tutkinnan lopettamispäätöksen, jos asianomistaja peruuttaa sovittelun jälkeen rangaistusvaatimuksensa.

Sovittelu mahdollistaa sen, että rikosta voidaan käsitellä osapuolten kohtaamistilanteessa myös uhrin näkökulmasta ja sen avulla lapsi tai nuori voidaan saada konkreettisesti ymmärtämään tekonsa aiheuttamat kärsimykset ja vahingot. Sovittelu on muutoinkin osallistuvaa ja vähemmän muodollista kuin oikeusprosessi. Siinä voidaan ottaa huomioon sosiaalisia näkökohtia ja käsitellä rikosta siten kokonaisvaltaisemmin kuin rikosoikeudellisessa prosessissa. Sovittelu tähtää rikoskäyttäytymisen varhaiseen puuttumiseen ja nuoren rikosuran katkaisuun. Kun esitutkinta-, syyttäjä- ja sosiaaliviranomaiset yhdessä sovittelutoimen kanssa puuttuvat nuoren tekemään rikokseen, asia tulee käsitellyksi monesta näkökulmasta ja tavanomaista yksityiskohtaisemmin.

Nuorisovankiluku

Alle 18-vuotiaita vankeja on jo vuosikymmenen ajan ollut kunakin ajanhetkenä vain muutama ja ikäryhmän osuus koko vankipopulaatiosta on 0,1–0,3 prosenttia. 18–20-vuotiaiden vankien määrät nousivat yleisen vankiluvun kasvun myötä 2000-luvun alussa, mutta ovat sittemmin laskeneet – ja pysyneet alhaisina. Tämän ryhmän osuus vankipopulaatiosta (sekä vankeus- että tutkintavangit) oli 3,1 prosenttia vuonna 2021. Nykyinen nuorisovankitaso on matala.

Nuorisovankiluku antaa rikosoikeuskeskeisen ja sosiaalisen kontrollin kokonaisuuden kannalta vääristyneen kuvan nuoriin kohdistuvasta pakosta. Nuorisovankien määrää pohdittaessa onkin syytä huomata, että osa lastensuojelun laitossijoitukseen johtavista pakkotoimista perustuu rikoksiin. Esimerkiksi vuotta 2005 koskeneen arvion mukaan noin 150 15–17-vuotiasta nuorta oli tahdonvastaisesti huostaan otettuna *osaksi* rikoskäyttäytymisen vuoksi. Tämä on moninkertaisesti suurempi kuin vankiloissa olevien nuorten määrä ja kuvaa sitä, että suomalaisessa järjestelmässä lastensuojelu – eivätkä vankeinhoitoviranomaiset – kantavat päävastuun rikoksilla oirehtivien nuorten kohtelusta. Vaikka lastensuojelulaitoksissa sijoitettuina olevien nuorten sijoitusperusteista ei pidetä kirjaa, erillistutkimukset osoittavat laitoksissa olevan nuoria myös rikosten vuoksi (Marttunen 2008).

Yhteenveto

Nuorten tekemät rikokset liittyvät yleensä vapaa-ajanviettoon, alkoholiin ja ikärajoja koskeviin säännöksiin ja ovat tyypillisesti vähäisinä pidettäviä omaisuusrikoksia. Tästä johtuen suurin osa, tyypillisesti noin 80 %, nuorten rikosten seuraamuksista määrätään muualla kuin tuomioistuimissa, joko rikesakko- tai rangaistusmääräysmenettelyssä.

Nuorten rangaistuksissa ei ole tapahtunut suuria muutoksia viime vuosina.

Nuorille tuomitaan lievempiä rangaistuksia kuin muulle väestölle. Tuomitut rangaistuslajit ovat lievempiä, samoin rangaistusten pituudet tai määrät.

Sakko on myös yleisin nuorille henkilöille (15–17-vuotiaat) oikeudenkäynnissä tuomittu rangaistus; kolme neljäsosaa oikeudenkäynnissä tuomituista rangaistuksista on sakkoja. Nuorten aikuisten (18–20-vuotiaat) kohdalla sakkoon tuomittiin noin kaksi kolmesta oikeudessa tuomituista.

Toiseksi yleisin nuorille rikoksentekijöille tuomittu rangaistus on ehdollinen vankeusrangaistus. Vajaa viidennes 15–17-vuotiaille nuorille ja noin joka neljäs nuorille aikuisille oikeudenkäynnissä tuomituista rangaistuksista on ehdollinen vankeus. Ehdolliseen vankeuteen liitetään usein oheisseuraamus – valvonta, oheissakko tai yhdyskuntapalvelu.

Ehdotonta vankeusrangaistusta ja yhdyskuntapalvelua tuomitaan nuorille vain vakavimmissa rikoksissa. Niiden osuus on vain muutama prosentti nuorille vuosittain tuomituista rangaistuksista. Viime vuosina vankilarangaistuksia on tuomittu nuorille vähemmän verrattuna 1990-luvun alun määriin: noin 5 % nuorille ja nuorille aikuisille noin 20 %.

Rikosten sovittelu on keskeinen keino käsitellä lasten ja nuorten tekemiä rikoksia.

Alaikäisten ja 18–20-vuotiaiden vankien määrät ovat pysyneet matalina.

Nuorisorangaistuksen käyttö on jatkuvasti vähentynyt ja tuomittujen määrä oli vuonna 2021 12 nuorta (15–17-vuotiasta) henkilöä.

B Rikosten sovittelu, Aino Jauhiainen

Rikosten ja riita-asioiden sovittelu alkoi Suomessa vapaaehtoispohjalta Suomen Akatemian tutkimus- ja kehittämishankkeena (Sovitaan-projekti) Vantaalla 1983. Myöhemmin kunnille vapaaehtoinen sovittelutoiminta levisi muihin suuriin kaupunkeihin ja muillekin paikkakunnille. Silti noin puolessa Suomen kunnista ei ollut mahdollisuutta saada sovittelupalvelua 2000-luvun alussa. Sovittelulle haluttiin lainsäädännöllinen perusta, jotta kaikille kansalaisille voitaisiin antaa yhdenmukainen mahdollisuus saada sovittelupalvelua. Onnistuneella sovittelulla todettiin voivan olla huomattaviakin vaikutuksia rikoksesta tuomittavaan seuraamukseen, minkä vuoksi oli tärkeää taata sovittelupalvelujen yhdenvertainen saatavuus eri puolilla maata. Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta hyväksyttiin vuonna 2005 ja se tuli voimaan 1.6.2006.

Sovittelutoiminnan yleinen johto, ohjaus ja valvonta kuuluvat sosiaali- ja terveysministeriölle. Sovittelupalvelujen järjestämisvastuu siirtyi vuoden 2016 alussa Terveyden ja hyvinvoinninlaitokselle. Varsinaisen palvelun tuottavat sovittelutoimistot, jotka voivat olla esimerkiksi kuntien, sekä julkisten tai yksityisten palveluntuottajien, kuten eri järjestöjen ja yhdistysten järjestämiä.

Suomessa oli yhteensä 18 sovittelun toimialuetta ja palveluntuottajaa vuonna 2021. Varsinaista sovittelutyötä tekevät edelleen vapaaehtoiset sovittelijat. Sovittelijoita oli koko maassa noin 1 417 vuonna 2021.

Sovittelussa voidaan käsitellä rikoksia, joiden arvioidaan soveltuvan soviteltaviksi, kun otetaan huomioon rikoksen laatu ja tekotapa, rikoksesta epäillyn ja uhrin keskinäinen suhde sekä muut rikokseen liittyvät seikat kokonaisuutena. Rikosasian soveltuvuuden edellytyksiä arvioidaan sekä poliisi- ja syyttäjäviranomaisten osalta, että sovittelutoimistoilla. Sovitteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Rikoksesta epäillyn tai asianomistajan taikka alaikäisen osapuolen huoltajien suostumuksen puute estää asian käsittelyn sovittelumenettelyssä. Rikoksen sovittelu edellyttää, että rikoksesta epäilty vahvistaa tapahtumainkulun pääasialliset tosiseikat ja että sovittelu on uhrin edun mukaista. Sovittelu edellyttää lisäksi, että osapuolet kykenevät ymmärtämään sovittelun ja siinä tehtävien ratkaisujen merkityksen. Toisaalta sovittelumenettelyssä tehty sovinto ei syrjäytä syyttäjän mahdollisuutta nostaa syyte rikoksesta muissa kuin asianomistajarikoksissa, mutta sovinto on mahdollista lain mukaan huomioida rikosprosessissa. Sopimukseen johtanut sovittelu voi johtaa toimenpiteistä luopumiseen tai seuraamuksen lieventämiseen.

Sovittelulaki ei rajaa mitään rikoksia suoraan sovittelun ulkopuolelle. Lain mukaan soviteltavaksi ei kuitenkaan saa ottaa alaikäiseen kohdistunutta rikosta, jos uhrilla on rikoksen laadun ja ikänsä vuoksi erityinen suojan tarve.

Sovittelulain esitöissä on lisäksi katsottu, että alaikäisiin kohdistuneet rikokset, lähisuhdeväkivaltarikokset ja törkeät rikokset soveltuvat heikosti sovitteluun ja niissä sovittelun mahdollisuutta tulee harkita poikkeuksellisen huolellisesti. Törkeiden rikosten osalta katsottiin, että niiden laajalla sovittelulla voisi olla pitkällä aikavälillä haitallisia vaikutuksia rikosoikeudellisen järjestelmän uskottavuuden kannalta. Lähisuhdeväkivaltarikoksia ei puolestaan pitäisi ottaa sovitteluun, jos väkivalta on kyseisessä suhteessa toistuvaa ja osapuolet ovat osallistuneet jo aiemminkin sovitteluun lähisuhdeväkivallan vuoksi. Samalla nähtiin, että sovittelu voi tarjota merkityksellisen keinon haittojen korjaamiseen lähisuhde- tai perheväkivaltatapauksissa, joissa tekijä osoittaa aitoa katumusta ja tiedostaa teosta aiheutuneet haitat[1].

Vuodesta 2012 SAUMA-hanke (sovittelu antaa uuden mahdollisuuden) on kehittänyt ja toteuttanut vakavien rikosten jälkikäsittelyä. Toisin kuin rikossovittelu, jälkikäsittely rajoittuu oikeusmenettelyn jo läpikäyneisiin rikosasioihin. Jälkikäsittelyn menetelmä perustuu restoratiiviseen dialogiin, traumatietoiseen työskentelyyn sekä väkivallattomaan vuorovaikutusmenetelmään. Vuodesta 2021 jälkikäsittelyn toteuttamisesta on vastannut Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ja Rikosseuraamuslaitos.

Sovittelun käynnistyminen ja laajuus

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) vastaa sovittelun tilastoinnista. Tilastoissa sovittelua kuvataan juttujen ja niistä purettujen rikostapausten määrillä. Lisäksi tilastossa on tietoja muun muassa rikoksesta epäiltyjen ja rikoksen asianomistajien määristä. Vuodesta 2019 THL on ottanut käyttöön uuden tietojärjestelmän (Sopu) sovittelutoiminnan tilastoimista varten. Uusi järjestelmä mahdollistaa tiedonkeruun suoraan tietokannasta, eikä vaadi erillistä tiedonkeruuta tilastointia varten. Edelliseen tietojärjestelmään verrattuna Sopu mahdollistaa tarkemman tiedonsaannin. Vuodesta 2019 alkaen tilastot eivät siten ole suoraan verrattavissa edellisiin vuosiin.

Sovitteluun ohjautui 12 660 rikosta vuonna 2021. Määrä on lisääntynyt 32 prosenttia vuodesta 2007. Sovitteluun tulevien juttujen ja rikosten määrä ei voi kasvaa kuitenkaan rajattomasti ilman, että sovittelutoiminnan resursseja lisätään. Toisaalta tapausten lukumäärään vaikuttaa poliisin ja syyttäjän halu ohjata rikostapauksia sovitteluun. Sovitteluun ohjattujen rikosten määrä on kasvanut viitenä viimeisenä vuonna ennen THL:n uuden Sopu-tietojärjestelmän käyttöönottoa, samalla kun poliisin selvittämien rikosten määrä on laskenut. Käyttöönoton jälkeen, vuosina 2019–2021, sovitteluun ohjattujen rikosten määrä on pysynyt melko vakaana. Näinä vuosina poliisin selvittämien rikosten määrä on puolestaan jälleen kasvanut. Sovitteluun ohjattuja

[1] Sovittelulain esitöistä, kts. Hallituksen esitys 93/2005 ja Lakivaliokunnan mietintö 13/2005.

juttuja oli 9 101 ja soviteltavassa jutussa keskimäärin 1,4 rikosta vuonna 2021. Lisäksi sovitteluun ohjautui 679 riita-asiaa vuonna 2021, mikä on 5,1 prosenttia kaikista sovitteluun ohjautuneista jutuista puretuista rikos- ja riita-asioista.

Taulukko 1 Sovitteluun ohjatut rikokset ja niiden osuus poliisin selvittämistä rikoksista vuosina 2008–2021

	2008	2011	2014	2017	2018	2019	2020	2021
Sovitteluun ohjatut rikokset	10876	12895	10997	14471	14789	12688	13073	12660
Muutos edellisistä vuosista*	*+13%*	*+8%*	*–2%*	*+16%*	*+2%*	*–14%*	*+3%*	*–3%*
Osuus poliisin selvittämistä rikoksista (%)	4,0	4,7	4,6	6,4	5,1	5,8	5,4	4,1

* Valtakunnallinen tilastointi aloitettiin 1.6.2006. Vuosi 2007 oli ensimmäinen kokonainen kalenterivuosi tilastoinnissa. Vuosien 2007, 2009, 2010, 2012, 2013, 2015 ja 2016 luvut on esitetty edellisten vuosien Seuraamusjärjestelmä -julkaisuissa. *Lähde:* THL

Sovitteluun ohjautuneiden rikosten määrä oli 2,6 prosenttia poliisin tietoon tulleista ja 4,1 prosenttia selvitetyistä rikoksista vuonna 2021[1]. Sovitteluun todellisuudessa tulevista omaisuus- ja väkivaltarikoksista sekä eräistä muista rikoksista[2] (vastaavat noin 90 prosenttia sovitteluun tulevista rikoksista) laskettuna sovittelutapausten osuus oli kuitenkin suurempi eli vuosittain noin 10 prosenttia selvitetyistä rikoksista. Karkeana arviona voidaankin esittää, että selvitetyistä rikoksista vähintään joka kymmenes sovitteluun lähtökohtaisesti soveltuva rikos ohjautuu sovittelumenettelyyn ja näistä selvästi enemmän kuin puolet (noin 55–70 % laskentatavasta riippuen) päättyy osapuolten sovintoon.

Ennen sovittelutoiminnan käynnistymistä sovittelutoimisto tekee päätöksen rikoksen soveltuvuudesta sovitteluun. Sovittelua ei voida myöskään aloittaa, jos sovittelun osapuolet eivät saavu sovittelutilaisuuteen. Sovittelu käynnistettiin 55 prosentissa sovittelukäsittelyyn tulleista rikoksista vuonna 2020 (54 % v. 2020). Käynnistyneistä sovitteluista sovintoon päästiin 69 prosentissa (66 % v. 2020). Sen sijaan käynnistyneistä sovitteluista keskeytyi 13 prosenttia (14 % v. 2020) ja noin 7 prosentissa (6 % v. 2020) ei päästy sopimukseen[3].

[1] Aiempina vuosina poliisin selvitetyistä rikoksista on poisluettu vähäiset liikennerikokset. Vuodesta 2021 eteenpäin luku sisältää kaikki rikoslakirikokset.

[2] Tähän lukuun sisältyy sovitteluun ohjatut väkivaltarikokset, anastukset, omaisuuden vahingoittamiset, kunnianloukkaukset sekä kotirauhan rikkomiset THL:n luokitusten mukaisesti.

[3] Loppuun suoritettujen rikossovittelujen määrää ei voi tilastoista laskea tarkasti, koska tilastossa rikosasiat on tilastoitu juttukohtaisesti niissä tapauksissa, joissa ei päästy sopimukseen. Lisäksi sovintotapauksiin tulee mukaan edellisenä kalenterivuonna alkuun pantuja sovitteluja.

Aloite sovitteluun tuli poliisilta 90 prosentissa (91 % v. 2020) ja syyttäjältä 9 prosentissa (8 % v. 2020) rikoksista vuonna 2021. Aloitteista siis yhteensä 99 prosenttia tuli poliisilta ja syyttäjältä. Poliisi suorittaa nykyisin suurimmassa osassa jutuista arvion siitä, soveltuuko tapaus sovitteluun ja ovatko osapuolet halukkaita sovitteluun. Poliisin osuus aloitteentekijänä on vuosien mittaan selvästi korostunut. Sovittelulakia edeltävänä aikana syyttäjät tekivät vielä poliisia useammin sovittelualoitteen (ks. Rikollisuustilanne 2000, 279). Muita aloitteentekijöitä olivat epäilty (0,4 % v. 2021) ja asianomistaja (0,2 % v. 2021).

Soviteltavat rikokset

Vuoden 2021 aikana sovitteluun tulleista rikoksista 56 prosenttia (59 % v. 2020 ja 55 % v. 2010) oli virallisen syytteen alaisia asianomistajarikoksien osuuden ollessa 44 prosenttia (41 % v. 2020 ja 45 % v. 2010)[1]. Varsin tuntuva muutos vuodesta 2011 lähtien johtuu siitä, että alaikäisiin kohdistuvat ja lähisuhteissa tapahtuvat lievät pahoinpitelyt tulivat virallisen syytteen alaisiksi vuonna 2011. Muutos vaikuttaa kahta kautta. Ensinnäkin poliisin selvitettäväksi tulee aikaisempaa enemmän lieviä pahoinpitelyjä ja lähisuhdeväkivaltarikoksia, joita myös ohjautuu sen vuoksi entistä enemmän sovitteluun, ja toiseksi entistä suurempi osa lievistä pahoinpitelyistä määräytyy virallisen syytteen alaisiksi rikoksiksi.

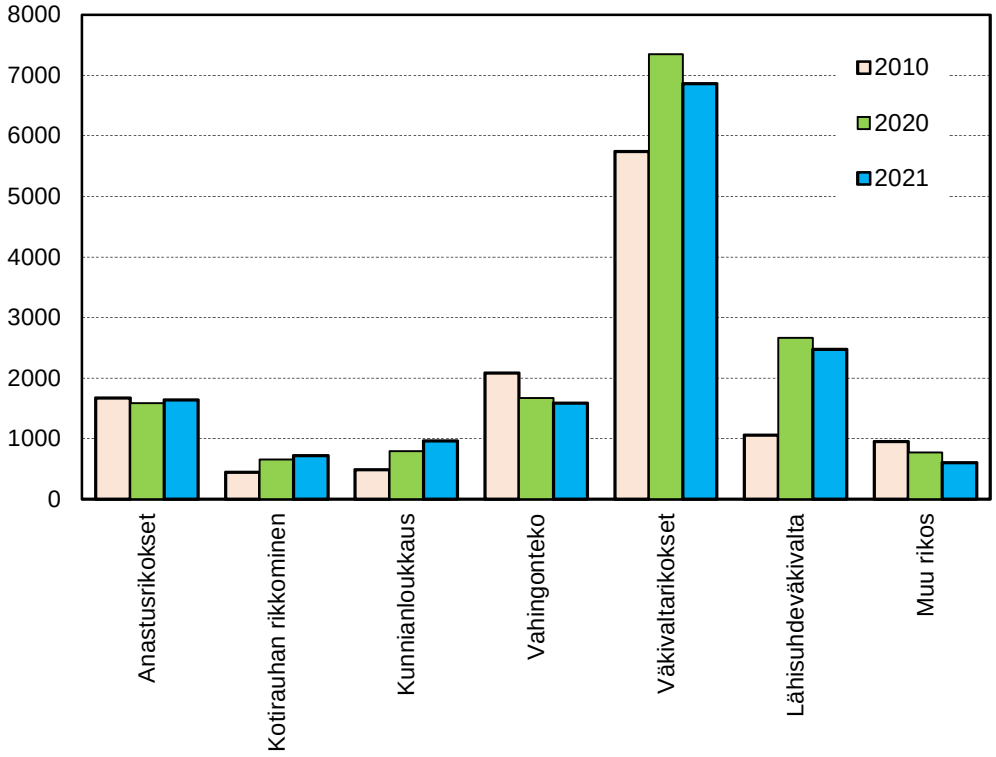
Sovitteluun ohjatuista rikoksista 54 prosenttia (56 % v. 2020; 46 % v. 2010) oli väkivaltarikoksia vuonna 2021[2]. Näistä 36 prosenttia (36 % v. 2020; 19 % v. 2010) koski lähisuhteissa tapahtunutta. Väkivaltarikosten ja lähisuhdeväkivaltatapausten määrän ja osuuden kasvu johtuu edellä mainitusta syyteoikeuden muuttumisesta vuonna 2011. Väkivaltarikosten määrän kasvu vuodesta 2011 selittyy lähisuhdeväkivaltatapausten määrän lisääntymisellä (ks. kuvio 1). Sovitteluun saapuneiden lähisuhdeväkivaltarikosten määrä on yli kaksinkertaistunut vuodesta 2010. Muissa rikoslajeissa ei ole tapahtunut yhtä merkittäviä muutoksia vuosina 2010–2020 (kuvio 1).

Sovittelukäsittelyyn tulleet väkivaltarikokset edustivat noin neljäsosaa (23%; 24 % v. 2020 ja 17 % v. 2010) poliisin selvittämistä väkivaltarikoksista vuonna 2021 (kuvio 2). Tässäkin osuuden nousu selittyy vuoden 2011

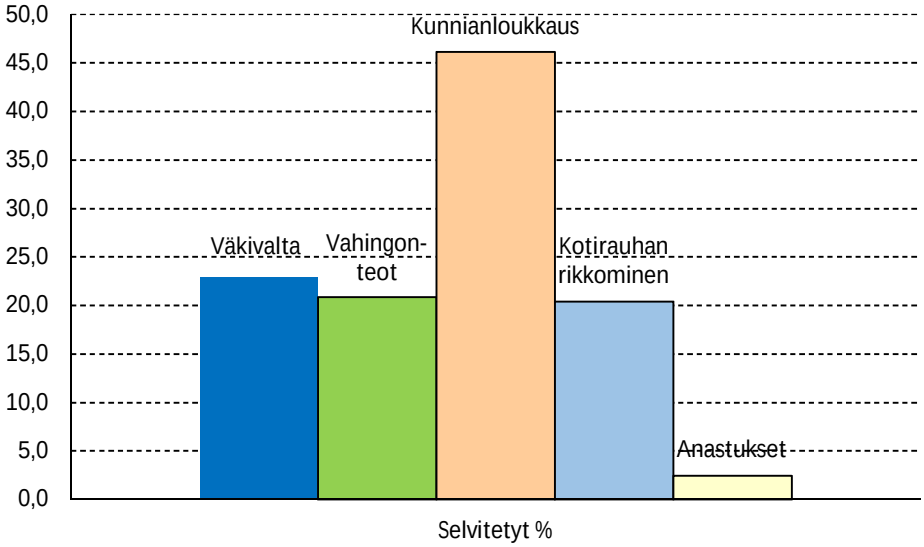
[1] Vuosien 2016–2018 luvut ovat arvioita, koska THL:n tilastosta puuttuvat lähisuhdeväkivallan syyteoikeutta koskevat tiedot. Arvio perustuu siihen, että lähisuhdeväkivaltatapauksista 95–99 % on edellisinä vuosina ollut virallisen syytteen alaisia rikoksia.

[2] Vuonna 2019–2021 THL:n tilastoraportissa pahoinpitelyrikokset ovat sisällytetty väkivaltarikoksiin, jotka kattavat kaikki henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset, sekä törkeät ryöstöt. Ryöstöt on aiemmin sisällytetty anastusrikoksiin. Tietoa pahoinpitelyrikoksista ei ole saatavissa erikseen näiltä vuosilta.

lainmuutoksella sekä sillä, että poliisin tietoon tulleiden ja selvitettyjen pahoinpitelyjen määrän laskiessa sovitteluun ohjattujen pahoinpitelyjen määrä on pysynyt ennallaan taikka kasvanut.

Kuvio 1 Sovittelukäsittelyyn ohjatut rikokset, 2010, 2020–2021 (väkivaltarikokset sisältävät myös lähisuhdeväkivaltatapaukset). *Lähde:* THL

Kuvio 2 Eräiden sovittelukäsittelyyn tulleiden rikosten osuus samana vuonna poliisin selvittämistä rikoksista, 2021. *Lähde:* THL ja Tilastokeskus

Erilaisia anastusrikoksia tuli sovittelukäsittelyyn 13 prosenttia (12 % v. 2020) kaikista rikoksista[1]. Myös vahingontekoja[2] tuli sovittelukäsittelyyn 13 prosenttia kaikista rikoksista (13 % v. 2020). Sovitteluun ohjautuneista rikoksista vahingontekoja oli vuonna 2008 lähes viidennes (19 %), ja osuus on pysynyt tällä vuosikymmenellä samana; viidennes (20 %) poliisin selvittämistä vahingonteoista ohjautui sovittelukäsittelyyn vuonna 2021. Kaikista poliisin selvittämistä anastusrikoksista sovitteluun ohjautui vuonna 2021 2,5 prosenttia, mikä on selvästi vähemmän kuin väkivalta- ja vahingontekorikoksissa.

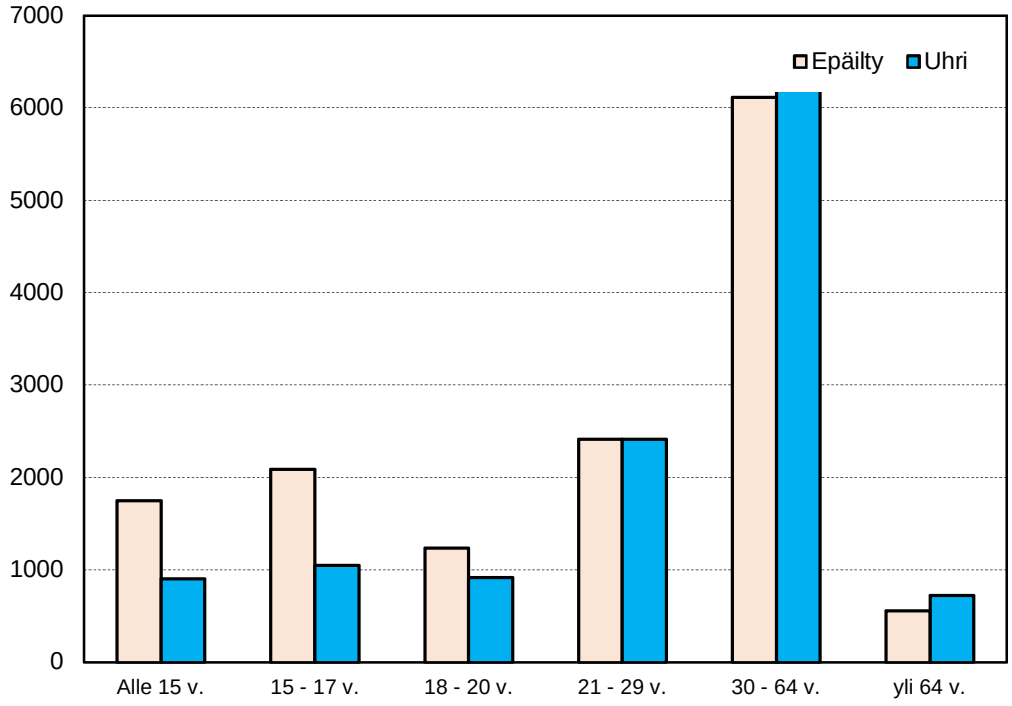
Kunnianloukkausrikoksia[3], sekä kotirauhan rikkomisia[4] ja eräitä muita rikoksia oli yhteensä noin 13 prosenttia sovitteluun ohjatuista rikoksista vuonna 2021. Melkein puolet (46 %) poliisin selvittämistä kunnianloukkausrikoksista tuli sovittelukäsittelyyn 2021[5]. Sovitteluun ohjattujen kotirauhan rikkomisten ja eräiden muiden rikosten osuus poliisin selvittämistä rikoksista oli 20 prosenttia vuonna 2021. Sovitteluun ohjautuneista rikoksista selvä enemmistö on suhteellisen lieviä rikoksia. Sovitteluun ohjattujen anastusrikosten osuus poliisin selvittämistä rikoksista oli 10 prosenttia vuonna 2021. Ryöstöjen osuus oli 0,2 prosenttia vuonna 2021. Kaikista rikoksista seksuaalirikoksia oli vuonna 2021 noin prosentin verran, mikä on noin puolet enemmän viime vuoteen verrattuna (0,6 % 2020). Vuoden 2020 ja 2021 varkausrikoksien ja törkeiden pahoinpitelyjen osuutta sovitteluun ohjautuneista rikoksista ei ole raportoitu erikseen THL:n tilastoraportissa. Tällaisia vakavia rikoksia on ohjattu sovittelukäsittelyyn viime vuosina noin 100–150 rikosta vuodessa.

Sovittelun osapuolet

Sovitteluun ohjattiin vuoden 2021 aikana kaikkiaan 27 076 henkilöä[6], joista tekijäksi epäiltyjä oli 14 330 (53 %) ja asianomistajia 12 476 (47 %). Tekijäksi epäillyistä oli miehiä 74 prosenttia (74 % v. 2020). Asianomistajista miehiä oli 52 prosenttia (48 % v. 2020) laskettuna luonnollisista henkilöistä

[1] Vuosien 2019–2021 THL:n tilastoraportissa anastusrikokset käsittävät muun muassa varkaudet, petokset, kavalluksen ja luvattoman käytön.
[2] Vahingontekoihin sisältyy omaisuusrikokset ilman anastustarkoitusta.
[3] Kunnianloukkausrikoksiin kuuluu lisäksi yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen.
[4] Kotirauhan rikkomiset sisältävät myös seuraavat rikokset: salakatselu ja -kuuntelu, viestintärauhan rikkominen, viestintäsalaisuuden loukkaus, lähestymiskiellon rikkominen ja vainoaminen.
[5] Aiempina vuosina luvut ovat suhteutettu kaikkiin kunnianloukkaus- ja kotirauhan rikkomisrikoksiin. Vuoden 2021 selvitetyt rikokset vastaavat THL:n tilastoraportissa ilmoitettuja rikosluokkia.
[6] Aiempina vuosina lukuun ei ole sisältynyt henkilöt, joiden sukupuoleksi on kirjattu ”muu” tai ”ei tietoa”. Vuodesta 2021 alkaen he ovat lisätty sovittelun osapuoliin koskevaan osioon.

vuonna 2021. Naisten osuus on lisääntynyt sekä epäillyissä että vahingonkärsijöissä 3–8 prosenttiyksikköä vuosina 2011–2021 edellisiin vuosiin verrattuna. Naisten määrän ja osuuden kasvu johtuu poliisin tietoon tulleiden lähisuhdeväkivaltarikosten kasvusta. Lähisuhdeväkivaltarikoksia ohjautuu tämän vaikutuksesta aikaisempaa enemmän myös sovitteluun ja niissä uhrina on tavanomaisimmin nainen. Asianomistajista ja epäillyistä yhteensä 0,8 % henkilön sukupuoli oli muu tai ei ollut tiedossa vuonna 2021. Kaikista asianomistajista 8 prosenttia (8 % v. 2020) oli oikeushenkilöitä (yrityksiä, valtion tai kuntien hallinnoimia tahoja, asunto-osakeyhtiöitä jne.) vuonna 2021. Oikeushenkilöiden osuus rikosten uhrina ja vahingonkärsijänä sovittelussa on laskenut 4–5 prosenttiyksikköä vuosina 2010–2021 verrattuna sitä edeltäviin vuosiin. Vähentyminen saattaa johtua yritysten yms. haluttomuudesta lähteä sovittelemaan rikoksia, koska sovitteluun osallistuminen sitoo työvoimaa lyhytaikaisestikin ja saattaa kaiken lisäksi aiheuttaa lisäkustannuksia vahingonkärsijälle.

Kuvio 3 Rikosten tekijöiksi epäillyt ja uhrit rikosten ja riita-asioiden sovitteluun ohjatuissa rikoksissa tekohetken iän mukaan, 2021. *Lähde:* THL

Rikosasioissa tekijäksi epäillyistä tekohetken iän mukaan 36 prosenttia (32 % v. 2020) oli alle 21-vuotiaita vuonna 2021. Ikäluokkaan 21–29 vuotta kuului melkein viidennes, eli 17 prosenttia (18 % v. 2020). Tekijäksi epäillyistä hieman alle puolet olivat 30–64-vuotiaita vuonna 2021 (43 %; 44 % v. 2020). Noin neljä prosenttia epäillyistä oli 65 vuotta täyttäneitä (kuvio 3). Tekijöiksi epäiltyjen joukko on sovittelutoimintavuosien aikana jatkuvasti

vanhentunut. Osin tämäkin on seurausta lähisuhdeväkivaltatapausten määrän kasvusta, mutta mahdollisesti myös väestön vanhentumisesta.

Tekijäksi epäillyistä lapsista ja nuorista (alle 21-vuotiaat) noin 12 prosenttia (11 % v. 2020) oli alle 15-vuotiaita ja 15 prosenttia (12 % v. 2020) rikosoikeudellisesti vastuunalaisia alaikäisiä (15–17-vuotiaita) vuonna 2021.

Alle 15-vuotiaiden tekemistä poliisin selvittämistä rikoksista 17 prosenttia ja muiden alaikäisten tekemiksi epäillyistä 11 prosenttia ohjautui sovittelumenettelyyn vuonna 2021, kun vastaava osuus täysi-ikäisten osalta oli 3,8 prosenttia. Nämä luvut kertovat siitä, että sovittelu on vaihtoehto rikosten seuraamusvalikoimassa ennen muuta nuorille rikoksentekijöille, mikä on alun perin ollut tarkoituskin.

Asianomistajissa oli puolestaan enemmistö (77 %; 78 % v. 2020) vähintään 21 vuotta täyttäneitä vuonna 2021. Alle 15-vuotiaita lapsia oli asianomistajina noin 7 prosenttia (7 % v. 2020) ja 15–17-vuotiaita nuoria 8 prosenttia (7 % v. 2020). Alle 21-vuotiaita oli yhteensä 23 prosenttia (21% v. 2020) vuonna 2021 (kuvio 3).

Sovittelun kolmantena osapuolena on puolueeton sovittelija. Sovittelijoita oli kaiken kaikkiaan 1 417 vuonna 2021. Verrattuna vuoden 2008 aktiivisiin sovittelijoihin, sovittelijoiden määrä on kasvanut 15 prosenttia vuodesta 2008. Kun sovitteluun tulleiden tapausten määrä on samanaikaisesti lisääntynyt 32 prosenttia, se tarkoittaa, että sovittelijaa kohden laskettujen rikosten määrä on lisääntynyt 1,1 prosenttia vuonna 2021 (8,9 rikosta/sovittelija) verrattuna vuoteen 2008 (8,8 rikosta/sovittelija).

Sopimukset

Käynnistyneissä rikosasioiden sovitteluissa päästiin sopimukseen 4 774 tapauksessa eli 69 prosentissa käynnistyneistä sovitteluprosesseista vuonna 2021 (66 % v. 2020). Lähisuhdeväkivaltaa koskevissa tapauksissa sovintoon pääsemisen osuus oli tätä kokonaistasoa ja aikaisempia vuosia hieman korkeampi (73 % v. 2021; 65 % v. 2020). Koska sovittelun käynnistyminen ja päättyminen voivat ajoittua eri vuosille, sovittelun onnistumista koskevat prosentit eivät kuvaa tilannetta aivan tarkasti. Lisäksi on huomattava, että yhdessä rikoksessa voi olla yhtä useampi epäilty ja/tai asianomistaja, jolloin sopimusta ei ehkä synny kaikkien osapuolten kesken.

Seuraavassa asetelmassa on laskettu käynnistyneiden ja keskeytyneiden sovittelujen sekä sovintoratkaisujen ja sovintoratkaisua vaille jääneiden tapausten osuudet sovittelukäsittelyyn tulleista sovittelualoitteista. Siitä nähdään, että sopimusten osuus sovitteluun ohjautuneista tapauksista oli 49 prosenttia (47 % v. 2020) vuonna 2021. Käynnistyneistä sovitteluista vastaava osuus oli 71 prosenttia (70 % v. 2020).

Taulukko 2 Sovitteluprosessin aikana tehdyt ratkaisut vuonna 2021

	Sovittelu-aloitteet	Käynnis-tyneet	Keskey-tyneet	Ei sopimusta	Sopi-mus
Sovitteluprosessien määrä	9 780*	6 951	878	481	4 774
Osuus määrästä (%)	*100 %*	*71%*	*9 %*	*5 %*	*49 %*

Lähde: THL

* Sovittelualoitteita oli vuoden 2021 aikana yhteensä 9 780 eli luvussa ovat mukana myös riita-asioita koskevat aloitteet. Rikoksia koskevien sovitteluprosessien määrä on laskennallinen arvio (riitoja koskevien 679 tapauksen oletetaan käsittävän yhden riidan tapausta kohden), koska tilastoista ei ole saatavissa tarkkaa tietoa.

Sovittelussa tehtiin erilaisia toimenpidesopimuksia yhteensä 7 999 kappaletta (7 182 v. 2020) vuonna 2021. Sovintoratkaisu voi sisältää samanaikaisesti yhtä useampia korvaus- tai käyttäytymissopimuksia, minkä vuoksi toimenpidesopimusten määrä oli noin 1,7 kertaa suurempi kuin varsinaisten sovintoratkaisujen määrä.

Taulukko 3 Sopimusten sisältö sovitun toimenpiteen mukaan vuonna 2021

	Raha-kor-vaus	Työ-korvaus	Omai-suuden palautus	Käyt-täyty-misso-pimus	Anteeksi-pyyntö	Ei vaa-timuk-sia	Yhteensä
Määrä	1961	81	81	1 403	2 643	1 830	7 999
Osuus %	*25 %*	*1 %*	*1 %*	*18 %*	*33 %*	*23 %*	*100 %*
Arvo €	1, 885 milj. €	0,046 milj. €	..	..	..	..	..
Arvo/ sopi-mus €	985 €	570 €	..	..	..	..	..

Lähde: THL

Sopimuksista 25 prosenttia (27 % v. 2020) oli rahakorvauksia ja 1 prosentti (1 % v. 2020) työkorvauksia vuonna 2021. Lisäksi vuosittain on sovittu muutamista kymmenistä omaisuuden palauttamisista, mikä vastaa noin prosentin osuutta kaikista toimenpidekorvauksista. Materiaalisten korvausten kokonaisosuus oli siten 27 prosenttia (29 % v. 2020) vuonna 2021, mikä on laskenut hieman viime vuodesta. Raha- ja työkorvausten yhteenlaskettu rahallinen arvo oli lähes 2 miljoonaa euroa vuonna 2021. Rahallinen arvo on pysynyt suunnilleen yhtä suurena 2010-luvulla. Yhtä rahallista sovintotapausta kohden laskettuna korvauksen rahallinen arvo oli 945 euroa vuonna 2021. Näistä pelkkien rahakorvausten vastaava arvo oli 985 euroa vuonna 2021. Rahakorvaus voidaan (1.5.2011 alkaen) vahvistaa täytäntöönpanokelpoiseksi tuomioistuimessa (laki riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta tuomioistuimissa).

Toimenpidesopimuksista 73 prosenttia oli ns. aineettomia sopimuksia vuonna 2021. Näistä anteeksipyyntöjen osuus oli selvästi suurin (33 % kaikista toimenpidesopimuksista v. 2021). Erilaisten käyttäytymissopimusten osuus oli 18 prosenttia vuonna 2021. Käyttäytymissopimuksen sisältönä voi olla esimerkiksi lupaus päihdehoitoon hakeutumisesta. Toimenpidesopimusten osuus, missä rikoksen uhrilla ei ollut mitään vaatimuksia tai hän luopui vaatimuksistaan, oli 23 prosenttia vuonna 2021 (21 % v. 2020).

THL:n vuosittaisessa rikossovittelua koskevassa tilastokatsauksessa ei raportoida rikoslajikohtaisia tietoja sopimuksista, eikä siitä, kuinka hyvin sopimukset täytetään.

Sovittelun merkitys rikosprosessissa

Rikosten sovittelun alkuperä on ns. restoratiivisessa oikeudessa. Sitä voi lyhyesti kuvata formaalisen valtiojohtoisen oikeuden vaihtoehdoksi tai täydentäjäksi, missä konfliktit ja oikeudenloukkaukset pyritään korjaamaan omaehtoisesti osapuolten dialogin kautta. Rikosta ei koeta valtiota vastaan suunnatuksi teoksi tai lain rikkomiseksi, vaan ajatuksena on, että osapuolten ja heidän lähiyhteisönsä tulisi itse vuorovaikutuksen keinoin ratkaista keskinäiset konfliktinsa ja koetut vääryyskokemukset. Osapuolten rooli on toimia sovittelussa aktiivisina osallisina ja vaikuttajina, millä vältetään muun muassa oikeudensaannin ulkoistuminen osapuolten edustajien tehtäväksi. Sovittelussa myös oikeuden saatavuutta voidaan parantaa ja kustannuksia vähentää kankeahkoon ja kustannuksia nielevään oikeusprosessiin verrattuna.

Sovittelu alkoi Suomessa viralliseen rikosoikeusjärjestelmään kuulumattomana toimintona, mutta on sittemmin integroitu rikosoikeusjärjestelmään kahta tietä. Rikosoikeusjärjestelmässä sovintomenettelyssä saavutettu sovinto alettiin lakimuutosten jälkeen ottaa huomioon toimenpiteistä luopumisperusteena ja rangaistuksen lieventämisperusteena. Sen jälkeen säädettiin vuonna 2005 sovittelulaki, missä on pyritty huomioimaan rikosoikeudelliset periaatteet sekä kriminaalipoliittiset tavoitteet ja rajattu sovittelu koskemaan ensisijassa vain lieviä rikoksia. Näin sovittelusta on Suomessa tullut pääosin rikosoikeudellisen järjestelmän täydentäjä ja apuorganisaatio, mutta siinä on silti yksittäisiä vaihtoehtoisen käsittelyn ja seuraamuksen elementtejä. Sovittelulla on tuomioistuinkäsittelyä osin korvaava merkitys asianomistajarikoksissa ja joissakin lievemmissä virallisen syytteen alaisissa rikoksissa (ks. Iivari 2010a, 159–160). Sovittelukäsittelyyn on mahdollista ottaa myös alle 15 vuoden iässä tehtyjä rikoksia, joita voidaan oikeusteitse käsitellä vain vahingonkorvauskysymysten osalta. Sovittelupalvelun tekijäasiakkaista 12 prosenttia ei ollutkaan saavuttanut rikosoikeudellista vastuuikärajaa rikoksen tehdessään vuonna 2021. Yhden sovittelun käsittely maksoi THL:n mukaan yhteiskunnalle keskimäärin 498 euroa vuonna 2021. Vuotuiset kokonaiskustannukset

ovat täten 4,5–6,8 miljoonaa euroa (valtionkorvauksen kokonaismäärä 7,1 miljoonaa euroa, joista 6,6 miljoonaa jaettiin sovittelun toimialueille vuonna 2021).

Sovittelun selvä kriminaalipoliittinen tavoite on keventää rikosoikeudellista järjestelmää ohjaamalla lievemmät rikokset sovitteluun ja siten pyrkiä välttämään turhia ja raskaita oikeudenkäyntejä. Sovittelun aikaansaama syytevaatimuksen peruuttaminen erityisesti asianomistajarikoksissa ja sovittelun huomioiminen toimenpiteistä luopumisen perusteena ovat keinoja päästä tähän tavoitteeseen. Muita rikosoikeudellisia tavoitteita ovat olleet rangaistusten kasaantumisten ja leimaamisen välttäminen sekä erityisesti nuorten kohdalla uusintarikollisuuden torjuminen. Lisäksi sovittelulla voidaan säästää rikollisuuden aiheuttamia yhteiskunnallisia kustannuksia ja hyvittää rikoksen uhria oikeusjärjestelmän keinoja konkreettisemmin (ks. Iivari 2010b, 58).

Sovittelulailla pyrittiin saattamaan sovittelupalvelut yhdenmukaisesti koko maahan. Eräin paikoin poliisit ja syyttäjät ovat olleet varsinkin uusilla toimialueilla kuitenkin varovaisempia lähettämään rikoksia sovitteluun kuin niillä paikkakunnilla, missä sovittelua oli jo ennen sovittelulain voimaantuloa. Tämä koskee varsinkin vakavien rikosten ja lähisuhdeväkivallan lähettämistä sovitteluun (Iivari 2010a, 158). Tällaisia rikoksia ei voida sovittelulain perusteella aina ottaa sovitteluun, vaikka ne eivät olisi tulleet poliisin tietoon ja oikeusprosessin käsiteltäviksi.

Eräs sovittelun kitkakohta johtuu rikosprosessiin tulleesta nopeutetusta kirjallisesta käsittelystä. Syyttäjillä on tulostavoitteena käsitellä osa rikoksista kirjallisessa menettelyssä, mikä voi rajoittaa juttujen lähettämistä sovitteluun. Jos jutut kyetään käsittelemään sovittelussa nopean aikataulun puitteissa, tätä ongelmaa ei välttämättä esiinny. Käytännöt asiassa voivat vaihdella, mikä horjuttaa sovittelun yhdenmukaista käyttöä (Iivari 2010a, 92–93). Toisaalta osassa poliisilla käyttöön otettu rikosilmoitusten esikäsittely voi selkeyttää ja nopeuttaa juttujen ohjaamista sovitteluun.

Sovittelun osuus on suhteellisen merkittävä rikosoikeudellisten seuraamusten joukossa silloin, kun kyse on sovitteluun hyvin sopivista rikoksista kuten pahoinpitelyistä, vahingontekorikoksista, kotirauhan rikkomisista ja kunnianloukkauksista sekä useista lasten ja nuorten tekemistä rikoksista. Näissä tapauksissa 10–45 prosenttia selvitetyistä rikoksista ohjautuu sovitteluun.

Sovittelulain valmistelussa arvioitiin, että vuositasolla voisi tulla soviteltavaksi noin 12 000 rikostapausta, jos sovittelutoiminta on hyvin järjestetty ja yhteistyö viranomaisten kesken toimii. Vuonna 2011 tämä määrällinen arvio on jo ylitetty. Sovittelutoiminnassa ei välttämättä ole edes resursseja tätä suuremman tapausmäärän sovitteluun. Samoihin aikoihin sovittelulain kanssa säädetty kirjallinen menettely ohjaa huomattavan suuren osan niistä

lievemmistä rikoksista, jotka voisivat olla sovittelun kohteina, kirjalliseen menettelyyn, mikä voi vähentää sovitteluun tulevien tapausten määrää.

Sovittelun oikeudelliset vaikutukset

Rikos tulee pääsääntöisesti sovitteluun poliisin tai syyttäjän aloitteesta (99 %). Tämä tarkoittaa, että valtaosa sovittelutapauksista on tullut poliisin tietoon ennen sovitteluprosessin alkamista. Sovittelutoimiston tulee viipymättä ilmoittaa poliisi- ja syyttäjäviranomaisille päätöksestään, jolla se on kieltäytynyt ottamasta tapausta sovitteluun tai keskeyttänyt sovittelun. Sopimukseen johtaneesta sovittelusta sovittelutoimiston tulee sovittelulain mukaan toimittaa sovittelun päätyttyä poliisi- ja syyttäjäviranomaisille tieto sovittelun kulusta ja lopputuloksesta. Näin juttu palautuu sovitteluun tai sen epäonnistumisen jälkeen esitutkintaviranomaiselle tai syyttäjälle. Muiden kuin näiden kyseisten viranomaisten aloitteesta tapahtuneesta sovittelusta poliisi ja syyttäjät saavat sovittelutoimiston antamista tiedoista ensi kertaa tiedon rikoksesta, jos lakia tältä osin tiukasti noudatetaan.

Eri lainkohtien nojalla sovittelulla on vaikutuksia rikosasioiden käsittelyn etenemiseen ja seuraamuksiin. Sovittelulaki ja -asetus sisältävät säännöksiä muun muassa sovittelun aloittamisen edellytyksistä ja sovitteluprosessista. Esitutkintalaki sisältää mahdollisuuden lopettaa tai rajoittaa esitutkintaa ja saavutetulla sovinnolla voi olla poliisin ja syyttäjän päätöksenteossa merkitystä. Lisäksi sovinto voi olla rikosoikeudellisista toimenpiteistä luopumisperuste ja rangaistuksen lieventämisperuste. Rikosprosessissa huomioon otettava sovinto voi syntyä sovittelulain mukaisessa sovittelussa mutta myös muulla tavoin. Tekijän pyrkimys estää tai poistaa rikoksensa vaikutuksia ja pyrkimys edistää rikoksensa selvittämistä ovat laissa yleensä sovintoon rinnastettavia keinoja, jolloin voidaan osin välttyä siltä, että rikoksista epäillyt joutuvat eriarvoiseen asemaan tilanteissa, joissa epäillyllä olisi halu pyrkiä sovintoon mutta uhri ei halua sovittelua.

Poliisin tai syyttäjän on sovittelun jälkeen (tai muutoinkin) eräin poikkeuksin lopetettava esitutkinta asianomistajarikoksissa (ETL 3:4), jos asianomistaja peruu rangaistusvaatimuksensa. Virallisen syytteen alaisissa rikoksissa esitutkinta voidaan jättää toimittamatta sellaisen rikoksen johdosta, josta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa ja jota kokonaisuudessaan voidaan pitää ilmeisen vähäisenä, jos asianomistajalla ei ole asiassa vaatimuksia (ETL 3:9). Sovittelu ja siinä saavutettu sovinto eivät siten automaattisesti johda esitutkinnan lopettamiseen, vaan edellyttävät sitä, että asianomistaja peruu rangaistusvaatimuksensa tai luopuu siitä. Syyttäjä voi myös tutkinnanjohtajan esityksestä määrätä (asianomistajarikoksissa ja virallisen syytteen alaisissa rikoksissa), ettei esitutkintaa toimiteta tai että se lopetetaan, jos syyttäjä tulisi jättämään syytteen nostamatta muun muassa

osapuolten saavuttaman sovinnon vuoksi eikä tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista (ETL 3:10).

Syyttäjällä on mahdollisuus tehdä ROL 1:7–8 ja eräiden erityissäännösten perusteella syyttämättä jättämispäätös, missä saavutettu sovinto ja mahdollisesti myös epäillyn halukkuus sovintoon otetaan huomioon ns. kohtuusperusteen käytössä. Jos syyttäjä päättää nostaa syytteen jutussa, tuomioistuimella on mahdollisuus ottaa asianosaisten kesken saavutettu sovinto huomioon rangaistusta lieventävänä (RL 6:6) seikkana. Saavutettu sovinto voi johtaa myös rangaistusasteikon lieventämiseen tai rangaistuslajin vaihtamiseen (RL 6:8). Sovittelu voidaan huomioida myös perusteena RL 6:12 tuomitsematta jättämiselle. Syyttäjällä on myös mahdollisuus peruuttaa syyte (ROL 1:12), jos asia on ehditty viedä tuomioistuimeen ennen kuin sovintoratkaisusta on tullut tieto syyttäjälle ja tiedolla olisi ollut vaikutusta syyttäjän ratkaisuun. Syyttäjä voi myös luopua syytteestä, jos syyte olisi uuden tiedon valossa hylättävä.

Sovitteluun ohjattujen ja soviteltujen tapausten poliisi-, syyttäjä- ja tuomioistuinkäsittelystä ei ole tuotettuna erikseen tilastotietoja. Sovittelun asemasta oikeuskäsittelyssä ja sen oikeudellisista vaikutuksista ei ole saatavilla valtakunnallista tutkimustietoa.

Yhteenveto

Sovitteluun ohjautui noin 9 101 rikosjuttua ja niistä purettuina noin 12 660 rikosta vuonna 2021. Määrä on lisääntynyt sovittelulain voimassaolon aikana 32 prosenttia.

Sovitteluun soveltuvien rikoslajien rikoksista noin joka kymmenes tulee sovitteluun. Poliisin selvittämistä väkivaltarikoksista noin neljännes (23 %) ohjautui sovitteluun vuonna 2021.

Aloite sovitteluun tulee pääasiallisesti poliisilta (90 % aloitteista vuonna 2021).

Sovitteluun ohjatuista rikoksista reilu puolet (54 %) oli väkivaltarikoksia vuonna 2021. Pahoinpitelyrikosten määrä ja osuus sovitteluun tulevista on kasvanut lieviä pahoinpitelyjä koskevan syyteoikeuden muutoksen vuoksi vuosina 2011–2021 edellisistä vuosista ja sen seurauksena varsinkin lähisuhdeväkivaltaa koskevat jutut ovat lisääntyneet.

Anastukset, vahingonteot, kotirauhan rikkomiset ja kunnianloukkaukset ovat pahoinpitelyjen jälkeen suhteellisesti yleisimmät sovitteluun tulevat rikokset.

Tekijäksi epäillyistä 36 prosenttia oli tekohetkellä alle 21-vuotiaita. Lasten, nuorten, sekä nuorten aikuisten tekemiksi epäiltyjä rikoksia tulee sovitteluun myös suhteellisesti selvästi eniten.

Käynnistyneissä sovitteluissa päästiin sopimukseen 69 prosentissa sovittelussa olleista jutuista. käynnistyneissä sovitteluista keskeytyi 13 prosenttia ja noin 7 prosentissa ei päästy sopimukseen.

Sopimuksista 25 prosenttia oli rahakorvauksia ja 1 prosentti työkorvauksia. Näiden rahallinen arvo oli lähes 2 miljoonaa euroa. Yhtä tapausta kohden laskettu keskimääräinen raha- tai työkorvaus oli 945 euroa. Yhteiskunnalle yhden sovittelun käsittely maksoi keskimäärin 498 euroa.

Sovittelun merkitys on suuri nuorille suunnattuna seuraamusvaihtoehtona ja sellaisissa rikoslajeissa, joita ohjautuu sovitteluun suhteellisesti eniten rikoslajeista kuten pahoinpitelyjä ja vahingontekoja. Sovittelu pääosin täydentää rikosoikeudellista järjestelmää siten, että turhilta ja raskailta oikeudenkäynneiltä voidaan välttyä.

Sovittelulla on vaikutusta rikosasioiden käsittelyyn ja seuraamuksiin. Sovittelun jälkeen on enemmän lainmukaisia perusteita tehdä esitutkinnan lopettamis- tai rajoittamispäätös, toimenpiteistä luopumuspäätös ja tuomioistuinkäsittelyyn menneiden rikosten osalta lieventää rangaistusta.

LIITETAULUKOT

1 Eräiden rikosten käsitteleminen rikosprosessissa vuosina 2017–2021

2 Rangaistukseen tuomitut vuosina 1980–2021

3 Yleisissä alioikeuksissa rangaistukseen tuomitut rikoslajeittain 2006–2021

4 Seuraamukset rikoksittain vuonna 2021

5 Syyntakeisuustilastoa vuosilta 2019–2021

LIITETAULUKKO 1

Eräiden rikosten käsitteleminen rikosprosessissa vuosina 2017–2021

Yksikkönä rikos	Henki-rikokset (RL 21:1-3)	Pahoin-pitelyt (RL 21:5-6 ml. yritykset)	Varkaudet (RL 28:1-2 ml. yritykset)	Petokset (RL 36:1-3; ml. yritykset)	Ryöstöt (RL 31:1-2 ml. yritykset)	Raiskaukset (RL 20:1-3; ml. yritykset)	Vero-petokset (RL 29:1-3)	Kirjanpito-rikokset (RL 30:9,9a,10)	Velallisen rikokset (RL 39:1-3)	Ratti-juopumus (RL 23:3-4)	Huumaus-ainerikokset (RL 50:1-2)	Kavallus-rikokset (RL 28:4-6 ml. yritykset)
Poliisi												
a) Poliisille tietoon tulleet rikokset (N)	399	125 149	321 755	146 986	9 039	7416	8 555	3937	2446	92 775	53 742	16 439
b) Poliisin selvittämät rikokset (N)	420	83 573	49 869	94 367	4947	5025	8073	3461	1735	90 087	44 850	5 832
- selvitysprosentti	*105,3*	*66,8*	*15,5*	*64,2*	*54,7*	*67,8*	*94,4*	*87,9*	*70,9*	*97,1*	*83,5*	*35,5*
c) Poliisin syyttäjälle ilmoittamat rikokset (N)	379	76 375	48 533	87 047	4752	4913	7923	3428	1723	89 413	44 086	4 671
- % tietoon tulleista rikoksista	*95,0*	*61,0*	*15,1*	*59,2*	*52,6*	*66,2*	*92,6*	*87,1*	*70,4*	*96,4*	*82,0*	*28,4*
- % selvitetyistä rikoksista	*90,2*	*91,4*	*97,3*	*92,2*	*96,1*	*97,8*	*98,1*	*99,0*	*99,3*	*99,3*	*98,3*	*80,1*
d) Poliisin luokittelemat ei-rikokset (N)	81	3586	4 006	10172	156	575	97	89	55	7 262	2204	1987
- % tietoon tulleista rikoksista	*20,3*	*2,9*	*1,2*	*6,9*	*2,2*	*7,8*	*1,1*	*2,3*	*2,2*	*7,8*	*4,1*	*12,1*
e) Vähäpätöisinä ilmoittamatta jätetyt	-	1966	265	140	1	-	81	8	1	3	286	69
- % tietoon tulleista rikoksista	-	*1,6*	*0,08*	*0,1*	*0,01*	-	*0,9*	*0,2*	0,04	*0,003*	*0,5*	*0,4*
Syyttäjä												
f) Rangaistusmääräys (N)	-	-	-	2349	-	-	3384	-	-	5149	-	81
- % tietoon tulleista rikoksista	-	-	-	*1,6*	-	-	*39,6*	-	-	*5,5*	-	*0,5*
g) Syytteen nostaminen (N)	300	46727	43585	68150	4323	1838	4305	3633	1548	77866	36737	4272
- % tietoon tulleista rikoksista	*75,2*	*37,3*	*13,5*	*46,4*	*47,8*	*24,8*	*50,3*	*92,3*	*63,3*	*83,9*	*68,4*	*26,0*
h) Syytetyt rikokset ja rangaistusmääräykset yhteensä	300	46727	43585	70499	4323	1838	7689	3633	1548	83016	36737	4353
- % tietoon tulleista rikoksista	*75,2*	*37,3*	*13,5*	*48,0*	*47,8*	*24,8*	*89,9*	*92,3*	*63,3*	*89,5*	*68,4*	*26,5*
- % syyttäjälle ilmoitetuista rikoksista	*79,2*	*61,2*	*89,8*	*81,0*	*91,0*	*37,4*	*97,0*	*106,0*	*89,8*	*92,8*	*83,3*	*93,2*
Käräjäoikeus												
i) Syyksi luetut rikokset (N)	264	38954	38982	63151	3664	1130	3705	3192	1302	76606	33930	3681
- % tietoon tulleista rikoksista	*66,2*	*31,1*	*12,1*	*43,0*	*40,5*	*15,2*	*43,3*	*81,1*	*53,2*	*82,6*	*63,1*	*22,4*
- % syytetyistä rikoksista	*88,0*	*83,4*	*89,4*	*92,7*	*84,8*	*61,5*	*86,1*	*87,9*	*84,1*	*98,4*	*92,4*	*86,2*
j) Hylätyt syytteet (N)	35	6277	4071	4470	613	700	536	398	222	943	2555	524
- % syytetyistä rikoksista	*11,7*	*13,4*	*9,3*	*6,6*	*14,2*	*38,1*	*12,5*	*11,0*	*14,3*	*1,2*	*7,0*	*12,3*
Kaikki rikostuomiot												
k) Syyksi luetut rikokset ja rangaistusmääräykset	264	38954	38982	65500	3664	1130	7089	3192	1302	81756	33930	3762
- % tietoon tulleista rikoksista	*66,2*	*31,1*	*12,1*	*44,6*	*40,5*	*15,2*	*82,9*	*81,1*	*53,2*	*88,1*	*63,1*	*22,9*
Yksikkönä henkilö												
Poliisi												
a) Rikoksista epäillyt (N; brutto)	490	92 759	72271	112913	8741	5251	9702	5 194	2 476	90 249	52 464	6 559
b) Rikoksista epäillyt (N; netto)	376	56777	13560	21117	6023	3497	3486	3 828	838	49 577	22 398	3413
Syyttäjä												
c) Rangaistusmääräys (N)	-	-	-	2349	-	-	3384	-	-	5149	-	81
d) Oikeudessa syytetyt (N)	266	29582	15336	18899	2910	929	4633	2445	565	63093	22269	2111
e) Syytetyt henkilöt ja rangaistusmääräykset yhteensä	266	32833	16253	19964	3167	1334	4815	2672	647	63435	23140	2362
Käräjäoikeus												
f) Rikoksiin syylliset (N)	253	28662	15114	16412	2883	922	1228	2414	559	57808	22158	1998
- % syytetyistä	*95,1*	*96,9*	*98,6*	*86,8*	*99,1*	*99,2*	*26,5*	*98,7*	*98,9*	*91,6*	*99,5*	*94,6*
g) Hylätyt syytteet (N)	12	3251	917	1065	257	405	182	227	82	341	871	251
- % syytetyistä	*4,5*	*11,0*	*6,0*	*5,6*	*8,8*	*43,6*	*3,9*	*9,3*	*14,5*	*0,5*	*3,9*	*11,9*
Kaikki tuomitut												
h) Tuomitut henkilöt ja rangaistusmääräykset	253	28662	15114	18761	2883	922	4612	2414	559	62958	22158	2079
- % syytetyistä	*95,1*	*96,9*	*98,6*	*99,3*	*99,1*	*99,2*	*99,5*	*98,7*	*98,9*	*99,8*	*99,5*	*98,5*

LIITETAULUKKO 2

Rangaistukseen tuomitut vuosina 1980–2021

	Syytetyt	Tuomitut	Vankila	YKP	Valra	Ehdl	+ osakko	Sakko	Oikeud. tuomitut	RM-sakko	Sakkomääräys	Muu	Rikesakko
1980	327062	321476	10326	.	.	14556	5803	47401	72283	249006	.	187	.
1981	331803	325837	10438	.	.	14338	5840	47916	72692	252952	.	193	.
1982	328819	322901	11304	.	.	14027	5477	47755	73086	249582	.	233	.
1983	357130	350780	11664	.	.	14934	6405	50983	77581	272984	.	215	45517
1984	330519	324500	11695	.	.	14069	5850	50145	75909	248337	.	254	120810
1985	330667	325057	11319	.	.	14566	6252	49956	75841	248969	.	247	94738
1986	351928	346331	11467	.	.	15601	6909	50774	77842	268300	.	189	92750
1987	380629	374769	11915	.	.	15937	6877	53075	80927	293699	.	143	91451
1988	391174	385525	11061	.	.	15955	7434	52475	79491	305911	.	123	79143
1989	399333	394035	11245	.	.	16601	7929	53036	80882	313067	.	86	66758
1990	398421	393605	11657	.	.	17428	8472	52542	81627	311889	.	89	69229
1991	410130	404884	11533	.	.	16312	8526	51950	79795	325030	.	59	67143
1992	395804	390862	11538	.	.	15638	7743	47480	74656	315940	.	266	78802
1993	391624	386863	9563	563	.	14250	6371	41168	65544	321060	.	259	79055
1994	364237	359656	7699	1487	.	12936	5741	38862	60984	298408	.	264	64793
1995	343349	338960	6754	2803	.	13624	6801	38027	61208	277530	.	222	52009
1996	332887	328451	6101	3277	.	13039	6740	36330	58747	269501	.	203	63478
1997	311819	307352	5970	3533	.	12962	6809	35132	57597	249460	.	295	58861
1998	327152	323662	6652	3957	.	12963	7397	33927	57499	264930	.	1233	62006
1999	296453	292524	7668	3658	.	12549	6848	34226	58101	232873	.	1550	69210
2000	264957	260573	8151	3413	.	13974	7146	37514	63052	196156	.	1365	103499
2001	307660	303053	8352	3388	.	14342	7412	38948	65030	236448	.	1575	103013
2002	260214	255802	8487	3313	.	14774	7823	36584	63158	191011	.	1633	96608
2003	287667	283448	8000	3297	.	15074	8094	36460	62831	218883	.	1734	99099
2004	306626	302059	8530	3621	.	16168	9320	39420	67739	232613	.	1707	109634
2005	309250	304709	8313	3370	.	15759	8930	38291	65733	237472	.	1504	110977
2006	299272	294693	7662	3310	.	15515	8755	36813	63300	229731	.	1662	108446
2007	327848	323454	7102	3312	.	15960	9353	36696	63070	258890	.	1494	133833
2008	324749	320235	6888	3222	.	16000	9038	37615	63725	255037	.	1473	201742
2009	277518	273150	6670	2921	.	15594	7972	37477	62662	208983	.	1505	274460
2010	276961	272674	6296	2676	.	15099	7553	36120	60191	210906	.	1577	291283
2011	273848	269447	6018	2496	5	15075	7509	36645	60239	207679	.	1529	301191
2012	256666	252111	5532	2387	166	14582	7069	36463	59130	191483	.	1498	269661
2013	239521	235315	5108	2100	204	13813	6273	33746	54971	179184	.	1160	254131
2014	224157	220357	5051	1926	222	13580	5905	33604	54383	164431	.	1543	261457
2015	236406	232723	5082	1820	236	13228	5584	32329	52695	178550	.	1478	240973
2016	210817	207438	4974	1639	207	12763	5120	30757	50340	151307	4391	1400	270878
2017	183006	179650	4812	1522	192	12205	4757	30519	49250	41573	87386	1441	330988
2018	184453	180785	5083	1606	144	12692	4962	33087	52612	35537	90996	1640	362809
2019	174163	170598	5298	1569	156	12458	4478	32391	51872	35863	81178	1685	308429
2020	171269	168178	4853	1448	166	11683	4329	28920	47070	38532	81101	1475	122234
2021	168207	164527	5794	1613	156	13004	4232	30776	51343	33756	77672	1756	1963

Tuomittujen määrä laskettu yhdistämällä seuraavat: RM-sakko, sakkomääräys, oikeudessa tuomitut & muu

YKP= Yhdyskuntapalvelu (Vuodesta 1993), Ehdl= Ehdollinen vankeusrangaistus, osakko= ehdollisen vankeusrangaistuksen oheissakko, RM-sakko= Rangaistusmääräyksellä sakkoon tuomittu

Valra= Valvontarangaistus. Vuodesta 2011. (Otettu käyttöön 01.11.2011).

Oikeudessa tuomittujen määrä laskettu yhdistämällä seuraavat: vankila, YKP, ehdollinen, sakko ja valra

Muu sisältää uhkasakkoon tuomitut sekä nuorisorangaistukset. Rikesakko vuodesta 1983.

Lähde: Tilastokeskus

LIITETAULUKKO 3

Yleisissä alioikeuksissa rangaistukseen tuomitut rikoslajeittain 2006–2021

Luku ja §	*Nimike*	*2006*	*2007*	*2008*	*2009*	*2010*	*2011*	*2012*	*2013*	*2014*	*2015*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*	*2020*	*2021*
Kaikki rikokset		295868	324515	321271	548695	564978	571760	522835	490412	482699	474544	479160	511425	544443	479951	291133	167582
Rikoslakirikokset		219391	241645	237782	206430	206105	202961	191045	182718	173089	181727	159075	143 658	146283	141525	150153	155003
11	11:1,1	Joukkotuhonta	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	11:10	Kiihottaminen kansanryhmää vastaan	1	2	4	5	1	1	13	4	3	1	5	13	32	29	25	11
	11:11	Syrjintä	18	20	9	6	5	4	4	4	5	4	9	5	9	5	5	7
12	12:5,1-2	Vakoilu	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14	14:02	Vaalilahjonta	-	-	-	1	-	-	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-
	14:5,1-2	Poliittisten toimintavapauksien loukkaaminen	-	-	-	-	-	3	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-
15	15:1	Perätön lausuma tuomioistuimessa	47	24	35	36	29	22	18	27	23	20	15	12	20	10	9	10
	15:2	Perätön lausuma viranomaismenettelyssä	90	101	93	94	90	111	88	50	50	46	33	27	21	29	13	10
	15:4	Tuottamuksellinen perätön lausuma	4	2	2	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	15:5	Yritetty yllytys perättömään lausumaan	4	5	5	8	4	9	6	2	4	2	1	3	-	-	2	2
	15:6	Väärä ilmianto	58	59	73	67	80	73	80	64	59	46	41	35	45	36	27	39
	15:7	Todistusaineiston vääristeleminen	1	2	-	1	-	1	3	1	2	-	-	-	-	1	-	2
	15:8	Törkeä todistusaineiston vääristeleminen	3	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-
	15:9	Oikeudenkäytössä kuultavan uhkaaminen	34	55	63	62	53	57	56	51	73	44	41	53	41	47	47	31
	15:10	Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen	-	-	1	-	1	3	4	-	1	1	-	-	2	1	1	1
	15:11,1	Rikoksentekijän suojeleminen	16	12	11	9	14	12	6	9	2	7	8	3	10	12	10	3
16	16:1	Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen	255	280	248	266	244	209	249	267	216	219	240	260	228	243	235	304
	16:2	Virkamiehen vastustaminen	797	971	1083	896	908	1051	995	903	824	973	943	809	837	844	761	700
	16:3	Haitanteko virkamiehelle	1428	1561	1736	1419	1438	1480	1384	1302	1112	1256	1182	930	874	873	773	693
	16:4	Niskoittelu poliisia vastaan	858	1095	1071	884	884	1027	911	780	665	781	646	490	481	463	496	537
	16:4a	Niskoittelu rajavartiomiestä vastaan	15	16	12	13	9	13	21	16	16	18	15	17	17	13	15	13
	16:5	Väärän henkilötiedon antaminen	639	650	705	526	663	558	534	448	380	510	410	364	370	306	334	279
	16:6	Sakkovilppi	6	4	2	2	2	2	5	2	-	4	1	1	1	3	-	1
	16:7,1	Rekisterimerkintärikos	252	204	236	270	295	291	226	174	223	226	184	146	189	154	108	127

Luku ja §	Nimike	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
16:7,2	Rekisterimerkintärikoksen yritys.	7	4	5	2	3	6	-	6	1	4	1	2	2	2	4	4
16:8	Väärän todistuksen antaminen viranom.	10	9	8	16	8	18	12	6	10	2	1	7	7	7	6	4
16:9	Virkavallan anastus.	3	6	7	7	6	6	4	10	3	5	8	5	4	7	4	4
16:9a	Lähestymiskiellon rikkominen.	206	233	235	241	216	186	206	208	190	157	159	124	123	87	68	69
16:10	Omaisuutta kosk. viranomaiskiellon rik.	14	13	21	12	4	15	8	5	10	3	6	3	7	6	2	6
16:11	Liiketoimintakiellon rikkominen	9	9	9	17	8	3	3	6	4	5	5	5	2	1	5	1
16:13	Lahjuksen antaminen.	3	7	2	-	4	1	-	1	3	1	1	-	-	2	-	-
16:14	Törkeä lahjuksen antaminen.	-	-	-	-	-	-	1	2	-	2	-	1	-	-	-	1
16:15,1	Vangin laiton vapauttaminen	7	4	5	6	1	2	6	4	3	2	3	1	1	7	2	2
16:15,2	Vangin laittoman vapauttamisen yritys.	1	1	4	2	-	-	1	1	-	-	1	-	1	1	-	1
16:16	Vangin karkaaminen.	33	23	27	33	18	17	12	17	19	20	10	12	15	17	10	6
16:17	Vangin varustaminen aseella	5	7	4	3	-	2	5	1	1	-	1	-	-	-	-	-
17 17:1	Julkinen kehottaminen rikokseen	1	-	1	-	-	-	1	1	-	-	-	1	1	-	1	-
17:2	Mellakka	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
17:6	Järjestystä ylläpitävän henkilön vastustam.	1466	1852	2343	1825	2120	2195	2073	2082	1838	2260	1902	1747	1797	1736	1347	1176
17:7,1	Valtionrajarikos	3	4	8	13	4	7	8	9	11	9	13	15	7	8	7	12
17:7a,1	Lievä valtionrajarikos.	70	114	157	85	186	107	81	93	147	116	175	122	154	166	402	359
17:8,1	Laittoman maahantulon järjestäminen.	11	13	14	21	40	32	34	31	30	66	71	27	25	19	12	14
17:8a	Törkeä laittoman maahantulon järjestäminen.	8	6	4	6	5	6	2	10	2	4	27	9	5	3	3	1
17:9	Omankädenoikeus.	30	21	20	12	9	14	4	6	11	5	3	6	4	6	7	7
17:10	Uskonrauhan rikkominen.	-	-	2	1	-	2	2	-	-	1	-	1	-	1	-	-
17:12	Hautarauhan rikkominen	2	7	4	2	5	2	2	-	-	-	2	5	6	2	-	2
17:13	Ilkivalta.	115	167	118	117	96	89	84	43	51	55	42	27	20	13	8	9
17:14	Eläinsuojelurikos	103	87	89	100	98	115	98	145	130	139	154	135	156	178	134	167
17:14a	Törkeä eläinsuojelurikos.	.	.	.	.	.	1	3	6	6	9	10	16	11	12	12	14
17:15	Lievä eläinsuojelurikos	18	40	20	17	20	24	30	21	18	17	32	32	32	34	25	19
17:16b	Arpajaisrikos.	11	1	2	1	3	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-
17:16c	Rahankeräysrikos.	3	5	1	5	1	-	2	5	-	-	2	5	-	8	4	-

Luku ja §	Nimike	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
17:17,1	Väkivaltakuvauksen levittäminen.	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-
17:18,1	Sukupuolisiveellisyyttä loukk. kuvan lev.	8	3	11	26	35	15	17	35	29	20	18	33	27	29	20	42
17:18a,1	Törkeä sp.siveell. loukk. lasta es. kuvan lev. . .	1	2	4	10	13	12	11	13	8	6	9	7	7	5	4	2
17:19	Sukupuolisiveellisyyttä loukk. lasta es.	10	21	14	23	29	19	24	27	21	8	22	19	15	8	19	35
17:20	Sukupuolisiveellisyyttä loukkaava markkin. . .	3	-	3	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-
17:21	Sukupuolisiveellisyyden julkinen loukkaam. .	219	250	221	221	203	215	190	182	140	150	109	83	95	69	78	64
17:22,1	Sukupuoliyhteys lähisukulaisten kesken.				-	2	1	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-
20 20:1,1-2	Raiskaus.	40	60	48	69	51	74	111	114	91	102	129	141	137	130	123	152
20:1,3	Raiskauksen yritys	14	13	21	14	11	16	19	12	12	19	15	15	10	19	9	11
20:2,1	Törkeä raiskaus.	5	6	13	15	9	16	18	8	7	22	46	26	31	36	35	33
20:2,2	Törkeän raiskauksen yritys.	2	1	1	-	-	-	-	-	1	-	2	1	1	1	-	2
20:3,1-2	Pakottaminen sukupuoliyhteyteen.	25	19	21	18	22	22	40	22	33	16	11	2	-	-	-	-
20:3,3	Sukupuoliyhteyteen pakottamisen yritys.	6	5	6	3	2	1	3	4	3	1	-	-	-	-	-	-
20:4,1	Pakottaminen seksuaaliseen tekoon.	9	8	16	15	10	16	30	32	41	39	33	28	30	25	24	37
20:4,2	Seksuaaliseen tekoon pakottamisen yritys. . . .	2	2	1	2	-	-	3	3	-	1	2	3	-	1	2	3
20:5,1-2	Seksuaalinen hyväksikäyttö.	71	71	82	76	58	84	37	10	16	8	5	4	2	9	12	10
20:5,3	Seksuaalisen hyväksikäytön yritys.	2	-	3	4	1	1	2	-	1	2	1	-	-	-	-	-
20:6,1,3	Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö.	220	241	272	236	246	232	221	199	210	178	158	155	150	126	129	149
20:6,4	Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yritys. . . .	8	9	10	11	9	10	7	5	8	5	5	6	5	8	3	4
20:7,1	Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. . . .	33	24	38	32	43	34	61	87	116	118	96	100	107	96	86	91
20:8,1-2	Seksikaupan koht. olevan hlön hyväksikäyt. . .	.	1	2	29	5	-	-	40	3	1	-	-	11	-	-	-
20:8a,1-2	Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta.	-	1	-	1	1	2	-	3	-	1	2	8	2	2	2	-
20:8a,3	Seksuaalipalvelujen ostamisen yritys nuorelta	-	-	4	1	-	2	-	2	3	1	3	1	3	3	2	2
20:9,1	Paritus	12	8	3	12	21	5	4	7	6	9	1	5	4	1	2	5
20:9,2	Parituksen yritys	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
20:9a,1	Törkeä paritus.	-	4	-	2	6	-	2	8	2	7	1	2	-	-	4	3

Luku	ja §	Nimike	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
21	21:1	Tappo	56	63	73	50	48	52	40	43	55	37	40	33	25	28	31	29
	21:1,2	Tapon yritys	93	100	104	103	101	108	99	100	108	88	92	111	100	95	99	109
	21:2,1	Murha	18	16	17	21	25	30	31	23	18	17	14	14	14	25	26	24
	21:2,2	Murhan yritys	4	7	15	9	7	3	6	12	13	2	2	11	6	6	11	12
	21:3,1	Surma	-	-	2	2	-	-	-	-	1	1	-	1	-	1	1	1
	21:3,2	Surman yritys	1	-	-	2	-	1	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-
	21:4,1	Lapsensurma	-	-	1	-	1	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-
	21:5	Pahoinpitely (+yritys)	9066	8488	9420	8746	8605	8664	8984	8509	7556	6665	6297	5554	5692	5477	4502	5154
	21:6	Törkeä pahoinpitely (+yritys)	642	678	753	727	645	655	624	576	513	539	489	485	469	474	401	454
	21:7	Lievä pahoinpitely	1234	1256	1327	967	999	1390	1677	1369	1156	1186	994	771	718	627	488	441
	21:8	Kuolemantuottamus	95	98	95	78	67	68	71	68	47	54	32	51	45	22	33	37
	21:9	Törkeä kuolemantuottamus	20	26	30	21	19	25	19	18	11	12	9	12	13	15	16	13
	21:10	Vammantuottamus	348	395	373	370	373	382	383	364	364	351	357	296	270	282	267	273
	21:11	Törkeä vammantuottamus	19	13	17	15	11	15	11	16	21	19	27	20	19	25	12	23
	21:12	Tappeluun osallistuminen	2	-	5	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	21:13	Vaaran aiheuttaminen	59	74	64	47	57	52	53	47	48	32	32	32	29	35	25	31
	21:14	Heitteillepano	13	11	17	16	15	17	20	14	19	10	21	16	21	30	16	15
	21:15	Pelastustoimen laiminlyönti	4	6	3	9	10	10	2	10	-	6	2	7	11	3	3	7
23	23:1, 1-2	Liikenneturvallisuuden vaarantaminen	106446	121525	112520	91535	84678	86206	79733	77995	73731	77395	66063	56737	56616	51576	64581	70634
	23:2, 1-2	Törkeä liikenneturvallisuuden vaarantam	3048	3316	3000	2753	2406	2415	2356	2392	2533	2441	2390	2527	2513	2697	3507	4128
	23:3	Rattijuopumus	8501	9524	9373	8415	7355	7331	6894	6118	6242	6507	6294	6500	7046	7598	6536	6748
	23:4	Törkeä rattijuopumus	12672	13100	12496	10902	10066	9761	9186	8173	7395	7026	6335	5913	6056	5589	5462	5510
	23:5,1	Vesiliikennejuopumus	469	456	443	470	330	372	415	301	353	249	283	206	262	223	194	250
	23:6	Ilmaliikennejuopumus	-	1	-	2	2	2	-	2	3	1	-	-	-	1	1	2
	23:7	Junaliikennejuopumus	-	-	-	2	1	2	-	-	-	2	-	1	-	-	-	-
	23:8	Kulkuneuvon luovuttaminen juopuneelle	1026	1012	929	812	714	709	627	446	446	389	332	250	260	220	195	185
	23:9	Liikennejuopumus moottorittomalla ajon	60	35	46	34	43	36	25	19	22	14	13	13	12	14	11	20
	23:10	Kulkuneuvon kuljettaminen oikeudetta	12581	14634	14359	12895	13568	12962	12862	11238	10903	11789	10850	11253	11819	11836	13444	12147

Luku ja §	Nimike	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
23:11	Liikennepako tieliikenteessä	24	12	19	9	14	13	12	15	10	14	9	8	8	14	9	14
23:11a,1	Liikenteen häirintä	15	22	19	20	12	21	17	16	11	26	21	31	31	31	29	31
24 24:1	Kotirauhan rikkominen	430	449	401	377	347	359	380	306	260	254	157	142	158	122	133	140
24:2	Törkeä kotirauhan rikkominen	107	107	91	85	92	76	88	84	117	95	92	60	75	74	68	65
24:3	Julkisrauhan rikkominen	52	41	34	28	55	30	23	30	16	14	25	14	23	35	32	20
24:4	Törkeä julkisrauhan rikkominen	1	1	-	8	-	-	6	-	-	-	-	2	2	-	-	1
24:5-7	Salakuuntelu- ja katselu	10	9	2	8	6	7	6	8	14	12	17	10	13	14	12	20
24:8,1	Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäm.	11	7	7	7	8	7	12	12	11	10	14	12	22	21	16	32
24:9	Kunnianloukkaus	289	241	319	257	273	241	206	219	197	201	190	149	139	194	156	185
24:10	Törkeä kunnianloukkaus	11	15	28	10	20	15	15	12	18	7	7	7	9	6	4	5
25 25:1	Vapaudenriisto	49	34	47	29	37	30	27	31	23	21	15	11	21	27	28	14
25:2	Törkeä vapaudenriisto	8	9	9	14	16	21	14	8	5	4	19	12	13	3	12	18
25:3a,1-2	Törkeä ihmiskauppa	7	-	5	-	-	1	1	1	-	2	1	1	1	1	-	1
25:4,1	Panttivangin ottaminen	-	-	-	1	1	-	-	-	2	-	-	-	-	-	1	-
25:5	Lapsen omavaltainen huostaanotto	8	3	3	2	1	1	-	5	4	6	-	-	4	4	-	-
25:5a	Lapsikaappaus	-	-	1	3	5	1	2	4	1	-	3	3	1	1	1	1
25:6	Tuottamuksellinen vapauden riisto	-	-	1	-	1	-	-	-	-	2	-	4	1	1	-	-
25:7	Laiton uhkaus	729	695	814	886	928	889	896	793	764	740	664	654	642	661	601	717
25:8	Pakottaminen	35	34	23	17	44	35	20	25	19	15	18	5	12	10	24	6
[27	Kunnian ja yksityiselämän loukkaam.]	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
28 28:1	Varkaus tai sen yritys	4027	3721	3705	4030	3953	3872	3513	3169	3263	3194	2887	2686	2873	2784	2396	2620
28:2	Törkeä varkaus tai sen yritys	517	473	456	488	565	612	640	567	535	431	509	450	430	353	250	272
28:3	Näpistys tai sen yritys	26174	28907	30591	27202	33161	28628	26075	25517	22994	26193	20161	17221	16781	17088	16096	14420
28:4,1-3	Kavallus	312	256	240	267	245	236	265	250	262	260	218	219	194	233	199	214
28:5,1	Törkeä kavallus	123	120	110	97	130	140	129	146	130	98	152	155	139	120	72	99

Luku ja §	Nimike	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
28:6	Lievä kavallus	335	290	251	239	150	169	140	139	141	116	105	86	77	101	89	79
28:7,1	Luvaton käyttö	203	184	209	169	160	172	184	101	108	104	88	79	67	78	53	86
28:7,2	Luvattoman käytön yritys	3	3	1	1	1	-	7	1	2	2	-	-	2	2	-	2
28:8,1	Törkeä luvaton käyttö	2	-	1	3	2	1	3	4	1	-	2	-	-	-	-	-
28:9	Lievä luvaton käyttö	177	147	110	96	81	71	73	59	60	64	31	27	22	14	12	15
28:9a,1	Moottorikulkuneuvon käyttövarkaus	732	583	570	580	507	440	397	320	280	253	283	224	210	200	178	210
28:9a,2	Moottorikulkuneuvon käyttövarkauden yritys	81	83	78	62	48	46	84	57	59	51	45	30	33	49	26	31
28:9b,1	Törkeä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus	6	4	8	2	5	3	5	-	5	6	4	2	3	2	-	7
28:9b,2	Moottorikulkuneuvon törkeän käyttövarkauden	1	-	-	-	1	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	2
28:9c	Lievä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus	10	3	5	7	6	4	7	4	5	9	5	2	9	6	5	-
Muut rikokset RL 28 lukua vastaan		201	176	203	195	199	185	202	196	178	282	200	141	140	150	142	108
29 29:1	Veropetos	115	155	195	239	122	147	86	69	107	118	117	110	110	98	63	72
29:2	Törkeä veropetos	265	225	193	212	92	86	113	92	83	93	77	130	127	152	142	174
29:3	Lievä veropetos	503	515	470	438	456	412	271	293	536	485	605	792	872	916	536	318
29:4	Verorikkomus	85	74	37	26	23	15	9	11	11	6	6	3	2	2	3	-
29:5...8	Avustusrikokset	8	4	3	10	5	6	1	2	3	4	3	5	2	3	2	4
30	Elinkeinorikokset	378	431	458	553	564	614	560	534	556	641	545	509	518	513	401	516
31 31:1...2	Ryöstörikokset	532	572	543	534	543	564	531	524	575	643	565	546	560	585	533	660
31:3...4	Kiristys ja törkeä kiristys	8	25	29	21	16	18	38	30	15	34	22	14	22	25	13	18
32	Kätkemisrikokset	962	910	793	720	707	667	668	584	567	607	566	564	584	625	484	617
33 33:1	Väärennys	706	616	698	753	781	829	681	655	519	451	337	289	253	199	155	145
33:2	Törkeä väärennys	4	11	3	5	14	4	11	14	5	6	10	12	4	9	6	9
33:3	Lievä väärennys	284	258	267	331	311	422	317	349	308	260	209	123	143	181	85	87
Muut RL 33 lukua vast. suor. väärennysrikokset		23	24	173	83	93	96	74	66	64	62	46	74	70	71	39	21

Luku ja §	*Nimike*	*2006*	*2007*	*2008*	*2009*	*2010*	*2011*	*2012*	*2013*	*2014*	*2015*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*	*2020*	*2021*
34 34:1,1-2	Tuhotyö	54	59	50	65	47	56	38	34	27	46	27	31	44	32	21	42
34:1,3	Tuhotyön yritys	3	4	7	8	13	11	5	12	9	11	5	8	8	5	4	11
34:2,1	Liikennetuhotyö	3	1	1	-	1	4	-	2	1	-	3	-	-	2	1	1
34:3,1	Törkeä tuhotyö	2	1	1	1	1	6	3	1	2	5	1	5	8	2	2	1
34:7	Yleisvaaran tuottamus	25	24	19	18	18	16	19	12	10	16	14	19	16	13	18	19
34:9	Yleisvaarallisen rikoksen valmistelu	-	1	1	1	2	-	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-
34:9a	Vaaran aiheuttaminen tietojenkäsittelylle				6	1	2	2	2	3	2	6	3	1	1	1	-
34:10	Perätön vaarailmoitus	32	32	45	68	55	50	43	39	43	42	25	28	25	28	24	24
35 35:1	Vahingonteko	1531	1498	1504	1523	1336	1260	1135	1155	1072	958	950	864	937	910	850	924
35:2	Törkeä vahingonteko	84	59	51	57	67	68	73	97	64	80	67	42	57	40	24	62
35:3	Lievä vahingonteko	1745	1821	1918	1452	1465	1340	1200	1014	945	901	779	573	631	583	564	562
36 36:1	Petos	1632	1657	1723	1678	1776	1794	1917	1962	2130	2250	2275	1957	1842	2193	1934	2141
36:2	Törkeä petos	265	269	298	294	307	294	283	305	316	353	316	332	346	315	229	293
36:3	Lievä petos	1738	1924	2095	1908	2139	2140	2002	1742	1763	1883	1605	1333	1370	1342	1263	1410
36:4	Vakuutuspetos	-	-	-	-	-	1	-	1	-	2	-	1	1	1	-	-
36:5	Luottamusaseman väärinkäyttö	13	13	4	12	8	12	7	14	10	11	10	6	10	7	5	3
36:6-7	Kiskonta	10	25	6	21	5	5	11	9	5	7	6	3	3	2	5	4
37 37:1...7	Raharikokset	23	27	15	27	26	44	20	19	11	12	27	21	28	29	64	67
37:8...11	Maksuvälinepetokset	748	706	627	779	682	639	566	479	398	419	385	365	377	405	261	291
38 38:1	Salassapitorikos	1	-	-	2	4	3	4	4	4	3	4	4	3	2	4	4
38:2	Salassapitorikkomus	1	-	2	-	-	2	-	2	2	-	1	-	1	-	-	1
38:3,1	Viestintäsalaisuuden loukkaus	10	7	5	8	9	11	8	6	9	6	6	8	7	6	4	5
38:4,1	Törkeä viestintäsalaisuuden loukkaus	-	-	1	-	1	1	-	1	2	2	1	-	-	-	-	-
38:5,1	Tietoliikenteen häirintä	4	2	3	2	2	5	9	6	10	3	9	15	9	2	5	7
38:6,1	Törkeä tietoliikenteen häirintä	1	-	-	1	2	-	1	1	4	-	2	1	4	-	2	-

Luku ja §	Nimike	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
38:7,1	Lievä tietoliikenteen häirintä	3	-	1	-	2	4	-	3	-	1	2	3	-	5	-	3
38:8,1-2	Tietomurto	1	1	4	4	2	2	3	2	4	4	2	3	2	2	3	2
38:8,3	Tietomurron yritys	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
38:9	Tietosuojarikos	8	12	4	5	7	13	4	51	32	15	17	7	16	13	4	15
39	Velallisen rikokset	163	152	159	140	131	109	101	97	149	150	145	144	112	118	74	123
40 40:1...4a	Lahjuksen ottaminen	4	3	2	-	-	1	3	1	1	-	-	2	-	1	1	10
40:5...10	Muu virkarikos.	39	57	25	30	28	41	29	44	24	33	85	27	33	18	20	29
42 42:1	Virallisen kiellon noudattamatta jättäm.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
43 43:7	18 v. nuoremman viettelem. nauttimaan päihd.	-	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
44	Terveyttä ja turvall. vaarantavat rikokset	512	517	628	600	638	563	607	596	520	483	403	326	311	318	427	613
	[Rikokset RL:n 44 lukua vastaan]	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
45	Sotilasrikokset	363	298	308	362	419	394	332	275	246	199	291	340	298	333	341	387
46 46:1...3	Säännöstelyrikokset	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
46:4-5	Salakuljetus	17	18	31	40	59	103	174	235	382	353	391	270	427	507	361	510
46:6,1-2	Laiton tuontitavaraan ryhtyminen.	95	74	93	98	65	50	81	67	109	49	44	31	22	35	39	34
46:6a	Lievä laiton tuontitavaraan ryhtyminen	104	142	82	42	76	88	117	107	114	121	79	72	77	55	53	45
47 47:1,1	Työturvallisuusrikos	143	181	188	195	154	173	148	171	159	162	104	118	118	120	122	145
47:2	Työaikasuojelurikos	10	11	9	10	7	10	9	11	15	12	5	9	5	5	-	4
47:3	Työsyrjintä	12	5	10	23	17	6	9	13	12	21	7	8	10	5	3	6
47:3a	Kiskonnantapainen työsyrjintä	4	-	3	12	4	3	8	5	4	2	2	7	1	2	4	1
47:4	Työntekijöiden edust. oikeuks. loukkaam.	-	-	-	10	-	1	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-

Luku ja §	Nimike	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
47:6a	Luvattoman ulkomaisen työvoiman käyttö	5	2	3	1	5	3	2	-	4	1	1	2	2	2	2	2
47:6a	Työluparikos	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
48 48:1,1,3	Ympäristön turmeleminen	24	19	32	36	23	51	54	37	37	28	29	40	67	50	51	59
48:2,1	Törkeä ympäristön turmeleminen	-	-	-	1	-	-	4	1	-	1	-	5	1	2	5	2
48:3	Ympäristörikkomus	39	34	-	27	30	50	43	46	56	39	40	50	75	29	46	47
48:5,1-3	Luonnonsuojelurikos	2	-	9	7	4	15	6	3	7	12	5	2	1	8	5	9
48:5,5	Luonnonsuojelurikoksen yritys	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
48:6,1-3	Rakennussuojelurikos	-	-	-	-	1	3	-	5	1	1	1	-	1	-	3	-
49 49:1	Tekijänoikeusrikos	11	9	7	13	6	9	5	6	3	3	1	3	-	-	2	4
49:2	Teollisoikeusrikos	-	-	-	1	-	2	-	-	1	3	4	-	5	-	-	-
50 50:1	Huumausainerikos	2387	2229	2218	2570	2957	3100	2987	3207	3125	2957	2942	3231	3860	3674	4087	4598
50:2	Törkeä huumausainerikos	307	310	308	327	414	433	443	408	533	547	522	522	533	524	527	602
50:2a	Huumausaineen käyttörikos	4668	4424	4123	3705	4529	4761	4377	4794	4518	5889	5354	5325	6113	5975	5793	4805
50:3,1	Huumausainerikoksen valmistelu	5	16	12	14	19	29	25	29	70	55	53	34	17	16	36	21
50:4,1	Huumausainerikoksen edistäminen	5	2	4	4	8	6	3	1	3	2	3	3	1	2	1	1
50a:1	Alkoholirikos	.	.	.	.	67	42	51	30	25	35	23	16	14	15	20	18
50a:2	Törkeä alkoholirikos	.	.	.	.	7	6	4	7	14	1	9	5	2	2	-	5
50a:3	Lievä alkoholirikos	.	.	.	47	933	1124	1159	1082	1316	907	756	399	323	329	204	147
Alkoholirikokset																	
	Luvaton alkoholipitoisen aineen valmistus	31	25	16	13	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	Alkoholipitoisen aineen välittäminen	409	461	430	384	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	Alkoholipitoisen aineen salakuljetus	534	525	595	566	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	Alkoholipit. aineen laiton hallussapito	1850	1912	1740	1786	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	Muut alkoholirikokset	65	61	60	44	2281	2886	2707	2342	1784	1497	1510	714	553	557	460	375
Liikenne- ja ajoneuvorikkomukset (TLL ja AjoneuvoL)		162245	193841	264010	321648	337176	345216	308955	287117	289907	273778	303431	353720	385298	327583	132005	4361
Muita lakeja ja asetuksia vastaan tehdyt rikokset		21954	22830	21184	20600	21697	23583	22835	20576	19702	19033	16652	14044	12862	10843	8974	8217

. Havainto mahdoton (säännös ei vielä voimassa taikka jo kumottu) .. Ei tietoa - Luokassa ei havaintoja (=0)

TLL=liikennerikkomus, ajoneuvorikkomus & tieliikenteen sosiaalilainsäädännön rikkominen

LIITETAULUKKO 4

Seuraamukset rikoksittain vuonna 2021

Tilaston perusteena			Rangaistukseen tuomitut*					Muut				Kaikki
tuomion päärikos			Vankila	YKP	Valra	Ehdoll.	Sakko	Yht.	R.määr.	S.määr.	Tuom.j.	yht.
Kaikki rikokset			5794	1613	156	13004	30776	51343	33756	77672	357	163128
Rikoslakirikokset			5793	1613	131	13004	30422	50963	28693	73989	334	153979
Luku ja §												
11	11:10	Kiihottaminen kansanryhmää vastaan.	-	-	-	1	10	11	-	-	-	11
	11:11	Syrjintä	-	-	-	-	7	7	-	-	-	7
15	15:1	Perätön lausuma tuomioistuimessa	1	1	-	7	1	10	-	-	-	10
	15:2	Perätön lausuma viranomaismenettelyssä. . . .	-	-	-	4	6	10	-	-	-	10
	15:5	Yritetty yllytys perättömään lausumaan	-	-	1	-	1	2	-	-	-	2
	15:6	Väärä ilmianto.	7	2	-	16	14	39	-	-	-	39
	15:7	Todistusaineiston vääristeleminen.	-	-	-	-	2	2	-	-	-	2
	15:9	Oikeudenkäytössä kuultavan uhkaaminen. . . .	10	1	-	12	7	30	-	-	-	30
	15:10	Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen . . .	-	-	-	-	1	1	-	-	-	1
	15:11,1	Rikoksentekijän suojeleminen.	-	-	-	-	2	2	-	-	1	3
16	16:1	Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen . . .	50	25	1	217	4	297	-	-	5	302
	16:2	Virkamiehen vastustaminen.	3	1	-	7	130	141	557	-	2	700
	16:3	Haitanteko virkamiehelle	-	-	-	-	63	63	627	-	2	692
	16:4	Niskoittelu poliisia vastaan	-	-	-	-	44	44	493	-	-	537
	16:4a	Niskottelu rajavartiomiestä vastaan	-	-	-	-	2	2	11	-	-	13
	16:5	Väärän henkilötiedon antaminen.	-	-	-	-	35	35	240	1	1	277
	16:6	Sakkovilppi.	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
	16:7,1	Rekisterimerkintärikos.	14	1	-	30	81	126	-	-	1	127
	16:7,2	Rekisterimerkintärikoksen yritys.	1	-	-	-	3	4	-	-	-	4
	16:8	Väärän todistuksen antaminen viranomaiselle	-	-	-	-	-	0	4	-	-	4
	16:9	Virkavallan anastus.	-	-	-	-	3	3	1	-	-	4
	16:9a	Lähestymiskiellon rikkominen.	4	-	-	4	57	65	-	-	3	68
	16:10	Omaisuutta koskevan vir.om.kiellon rikkom . .	-	-	-	1	4	5	-	-	-	5
	16:11	Liiketoimintakiellon rikkominen.	-	1	-	-	-	1	-	-	-	1
	16:13	Lahjuksen antaminen	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
	16:15,1	Vangin laiton vapauttaminen.	-	-	-	-	2	2	-	-	-	2
	16:16	Vangin karkaaminen	1	1	-	-	4	6	-	-	-	6
	16:17	Vangin varustaminen aseella.	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
17	17:6	Järjestystä ylläpitävän henkilön vastustaminen	-	-	-	-	285	285	884	-	2	1171
	17:7,1	Valtionrajarikos	-	1	-	-	11	12	-	-	-	12
	17:7a,1	Lievä valtionrajarikos	-	-	-	-	7	7	351	-	1	359
	17:8,1	Laittoman maahantulon järjestäminen.	1	-	-	4	8	13	-	-	1	14
	17:8a	Törkeä laittoman maahantulon järjestäminen.	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1
	17:9	Omankädenoikeus.	-	-	-	-	7	7	-	-	-	7
	17:10	Uskonrauhan rikkominen.	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
	17:12	Hautarauhan rikkominen	1	-	-	1	-	2	-	-	-	2
	17:13	Ilkivalta.	-	-	-	-	1	1	8	-	-	9
	17:14	Eläinsuojelurikos.	1	1	1	31	133	167	-	-	-	167
	17:14a	Törkeä eläinsuojelurikos	1	-	-	13	-	14	-	-	-	14
	17:15	Lievä eläinsuojelurikos.	-	-	-	-	5	5	13	-	1	19
	17:18,1	Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäı	-	-	-	11	30	41	-	-	1	42
	17:18a,1	Törkeä sp.siveell. loukk. lasta esittävän kuvan lev	-	-	-	2	-	2	-	-	-	2
	17:19	Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esitt.	-	1	-	3	30	34	-	-	1	35
	17:21	Sukupuolisiveellisyyden julkinen loukkaaminen	-	-	-	-	8	8	56	-	-	64
	17:22,1	Sukupuoliyhteys lähisukulaisten kesken	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0

***** Vankilarang. ei sisällä yhdyskuntapalvelutuomioita; sakot sis. vain oikeudenkäynnissä tuomitut.

Tilaston perusteena			Rangaistukseen tuomitut**					Muut				Kaikki
tuomion päärikos			Vankila	YKP	Valra	Ehdoll.	Sakko	Yht.	R.määr.	S.määr.	Tuom.j.	yht.
Kaikki rikokset			5794	1613	156	13004	30776	51343	33756	77672	357	163128
Rikoslakirikokset			5793	1613	131	13004	30422	50963	28693	73989	334	153979
Luku ja §												
20	20:1,1-2	Raiskaus	73	-	-	78	-	151	-	-	1	152
	20:1,3	Raiskauksen yritys	1	-	-	10	-	11	-	-	-	11
	20:2,1	Törkeä raiskaus	31	-	-	1	-	32	-	-	-	32
	20:3,1-2	Pakottaminen sukupuoliyhteyteen	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
	20:3,3	Sukupuoliyhteyteen pakottamisen yritys	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
	20:4,1	Pakottaminen seksuaaliseen tekoon	4	-	-	27	5	36	-	-	1	37
	20:5,1-2	Seksuaalinen hyväksikäyttö	-	-	-	9	1	10	-	-	-	10
	20:5,3	Seksuaalisen hyväksikäytön yritys	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
	20:6,1-2	Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	15	-	-	132	1	148	-	-	1	149
	20:6,3	Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yritys	-	-	-	4	-	4	-	-	-	4
	20:7,1	Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	59	-	-	31	-	90	-	-	-	90
	20:8a,1-2	Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
	20:8a,3	Seksuaalipalvelujen ostamisen yritys nuorelta	1	-	-	-	1	2	-	-	-	2
	20:9,1	Paritus	-	-	-	5	-	5	-	-	-	5
	20:9a,1	Törkeä paritus	1	1	-	1	-	3	-	-	-	3
21	21:1,1	Tappo	22	-	-	-	-	22	-	-	6	28
	21:1,2	Tapon yritys	92	-	-	2	-	94	-	-	10	104
	21:2,1	Murha	21	-	-	-	-	21	-	-	3	24
	21:2,2	Murhan yritys	10	-	-	-	-	10	-	-	2	12
	21:3,1	Surma	1	-	-	-	-	1	-	-	-	1
	21:3,2	Surman yritys	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
	21:4,1	Lapsensurma	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
	21:5,1	Pahoinpitely	419	168	20	1489	2903	4999	-	-	57	5056
	21:5,2	Pahoinpitelyn yritys	1	-	-	6	41	48	-	-	1	49
	21:6,1	Törkeä pahoinpitely	227	-	-	170	0	397	-	-	5	402
	21:6,2	Törkeän pahoinpitelyn yritys	15	-	-	29	-	44	-	-	2	46
	21:7	Lievä pahoinpitely	-	-	-	-	281	281	140	1	16	438
	21:8	Kuolemantuottamus	0	-	-	2	34	36	-	-	1	37
	21:9	Törkeä kuolemantuottamus	7	-	-	6	-	13	-	-	-	13
	21:10	Vammantuottamus	3	-	-	1	182	186	82	0	3	271
	21:11	Törkeä vammantuottamus	3	-	-	9	11	23	-	-	-	23
	21:12	Tappeluun osallistuminen	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
	21:13	Vaaran aiheuttaminen	13	1	-	11	6	31	-	-	-	31
	21:14	Heitteillepano	-	-	-	4	11	15	-	-	-	15
	21:15	Pelastustoimen laiminlyönti	1	-	-	-	6	7	-	-	-	7
23	23:1,1-2	Liikenneturvallisuuden vaarantaminen	36	10	1	23	1251	1321	8566	60713	16	70616
	23:2,1-2	Törkeä liikenneturvallisuuden vaarantaminen	260	57	7	543	3244	4111	-	-	3	4114
	23:3	Rattijuopumus	687	118	13	207	3935	4960	1724	-	3	6687
	23:4	Törkeä rattijuopumus	506	721	57	4091	125	5500	-	-	3	5503
	23:5,1	Vesiliikennejuopumus	-	1	-	2	247	250	-	-	-	250
	23:6	Ilmaliikennejuopumus	-	-	-	-	2	2	-	-	-	2
	23:7	Junaliikennejuopumus	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
	23:8	Kulkuneuvon luovuttaminen juopuneelle	1	-	-	-	182	183	-	-	1	184
	23:9	Liikennejuopumus moottorittomalla ajoneuvolla	-	-	-	-	2	2	18	-	-	20
	23:10	Kulkuneuvon kuljettaminen oikeudetta	267	63	9	135	552	1026	7071	3983	3	12083
	23:11	Liikennepako tieliikenteessä	1	-	-	0	13	14	-	-	-	14
	23:11a,1	Liikenteen häirintä	-	-	-	-	-	0	31	-	-	31

Tilaston perusteena			Rangaistukseen tuomitut**					Muut				Kaikki
tuomion päärikos			Vankila	YKP	Valra	Ehdoll.	Sakko	Yht.	R.määr.	S.määr.	Tuom.j.	yht.
Kaikki rikokset			5794	1613	156	13004	30776	51343	33756	77672	357	163128
Rikoslakirikokset			5793	1613	131	13004	30422	50963	28693	73989	334	153979
Luku ja §												
24	24:1	Kotirauhan rikkominen	-	1	-	2	114	117	18	-	3	138
	24:2	Törkeä kotirauhan rikkominen	10	3	-	37	13	63	-	-	-	63
	24:3,1	Julkisrauhan rikkominen	-	-	-	-	5	5	15	-	-	20
	24:5,1	Salakuuntelu	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
	24:6,1	Salakatselu	-	-	-	3	17	20	-	-	-	20
	24:8,1	Yksit.elämää loukkaava tiedon levittäminen.	1	-	-	-	31	32	-	-	-	32
	24:9	Kunnianloukkaus	-	-	-	-	150	150	26	-	8	184
	24:10	Törkeä kunnianloukkaus	-	-	-	2	3	5	-	-	-	5
25	25:1	Vapaudenriisto	2	-	-	8	4	14	-	-	-	14
	25:2	Törkeä vapaudenriisto	8	-	-	9	-	17	-	-	1	18
	25:3a,1	Törkeä ihmiskauppa	1	-	-	-	-	1	-	-	-	1
	25:5	Lapsen omav. huostaanotto	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
	25:5a	Lapsikaappaus	-	-	-	-	1	1	-	-	-	1
	25:7	Laiton uhkaus	59	24	3	134	477	697	-	-	9	706
	25:8	Pakottaminen	3	-	-	2	1	6	-	-	-	6
28	28:1,1	Varkaus	549	71	3	419	1187	2229	-	-	8	2237
	28:1,2	Varkauden yritys	53	4	1	32	200	290	-	-	-	290
	28:2,1	Törkeä varkaus	134	14	-	91	1	240	-	-	-	240
	28:2,2	Törkeän varkauden yritys	17	1	-	10	-	28	-	-	1	29
	28:3,1	Näpistys	-	-	-	-	4526	4526	387	8998	8	13919
	28:3,2	Näpistyksen yritys	-	-	-	-	79	79	11	289	-	379
	28:4,1-3	Kavallus	3	1	1	88	119	212	-	-	1	213
	28:5,1	Törkeä kavallus	10	-	-	89	-	99	-	-	-	99
	28:6	Lievä kavallus	-	-	-	-	66	66	13	-	-	79
	28:7,1	Luvaton käyttö	5	1	-	5	66	77	-	-	-	77
	28:8,1	Törkeä luvaton käyttö	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
	28:9	Lievä luvaton käyttö	-	-	-	-	4	4	11	-	-	15
	28:9a,1	Moottorikulkuneuvon käyttövarkaus	60	11	-	24	105	200	-	-	1	201
	28:9a,2	Mkn:n käyttövarkauden yritys	7	1	-	2	16	26	-	-	-	26
	28:9b,1	Törkeä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus.	5	-	-	2	-	7	-	-	-	7
	28:9c	Lievä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
	28:10	Luvaton pyynti	-	-	-	-	6	6	52	-	-	58
	28:11,1	Hallinnan loukkaus	-	-	-	-	5	5	6	-	-	11
	28:12	Vakuusoikeuden loukkaus	-	-	-	-	1	1	-	-	1	2
	28:12a	Murtovälineen hallussapito	-	-	-	-	2	2	35	-	-	37
29	29:1	Veropetos	1	-	-	38	33	72	-	-	0	72
	29:2	Törkeä veropetos	10	-	-	163	1	174	-	-	-	174
	29:3	Lievä veropetos	-	-	-	-	8	8	310	-	-	318
	29:4.1	Verorikkomus	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
	29:4a	Työeläkevakuutusmaksupetos	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
	29:4b	Törkeä työeläkevakuutusmaksupetos	-	-	-	3	-	3	-	-	-	3
	29:5-8	Avustusrikokset	-	-	-	2	2	4	-	-	-	4
30	30:1	Markkinointirikos	-	-	-	-	1	1	-	-	-	1
	30:4,1	Yritysvakoilu	-	-	-	-	1	1	-	-	-	1
	30:5,1	Yrityssalaisuuden rikkominen	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1
	30:7	Lahjominen elinkeinotoiminnassa	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
	30:8	Lahjuksen ottaminen elinkeinotoiminnassa	-	-	-	-	4	4	-	-	-	4
	30:9	Kirjanpitorikos	-	-	-	56	74	130	-	-	2	132
	30:9a	Törkeä kirjanpitorikos	41	4	-	327	1	373	-	-	-	373
	30:10	Tuottamuksellinen kirjanpitorikos	-	-	-	1	2	3	-	-	-	3

Tilaston perusteena			Rangaistukseen tuomitut**					Muut				Kaikki
tuomion päärikos			Vankila	YKP	Valra	Ehdoll.	Sakko	Yht.	R.määr.	S.määr.	Tuom.j.	yht.
Kaikki rikokset			5794	1613	156	13004	30776	51343	33756	77672	357	163128
Rikoslakirikokset			5793	1613	131	13004	30422	50963	28693	73989	334	153979
Luku ja §												
31	31:1,1	Ryöstö	171	16	-	197	-	384	-	-	4	388
	31:1,2	Ryöstön yritys	26	5	-	45	1	77	-	-	-	77
	31;2,1	Törkeä ryöstö	148	-	-	13	-	161	-	-	3	164
	31:2,2	Törkeän ryöstön yritys	13	-	-	10	-	23	-	-	1	24
	31:3,1	Kiristys	1	-	-	2	3	6	-	-	-	6
	31:3,2	Kiristyksen yritys	2	-	-	2	3	7	-	-	-	7
	31:4,1	Törkeä kiristys	6	-	-	6	-	12	-	-	-	12
	31:4,2	Törkeän kiristyksen yritys	2	-	-	2	-	4	-	-	-	4
32	32:1	Kätkemisrikos	26	2	-	17	114	159	-	-	-	159
	32.2	Törkeä kätkemisrikos	2	-	-	4	-	6	-	-	-	6
	32:3	Ammattimainen kätkemisrikos	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1
	32:4	Tuottamuksellinen kätkemisrikos	1	-	-	4	51	56	-	-	1	57
	32:5	Kätkemisrikkomus	-	-	-	-	24	24	12	-	-	36
	32:6, 1	Rahanpesu	32	8	-	88	69	197	-	-	-	197
	32:7,1	Törkeä rahanpesu	20	1	-	39	-	60	-	-	-	60
	32:9	Tuottamuksellinen rahanpesu	-	-	-	16	40	56	-	-	3	59
33	33:1	Väärennys	11	0	-	28	103	142	-	-	2	144
	33:1,2	Väärennyksen yritys	-	-	-	-	0	0	-	-	-	0
	33:2	Törkeä väärennys	1	-	-	8	-	9	-	-	-	9
	33:2,2	Törkeän väärennyksen yritys	-	-	-	0	-	0	-	-	-	0
	33:3	Lievä väärennys	-	-	-	-	2	2	85	-	0	87
	33:4	Väärennysaineiston hallussapito	1	-	-	-	7	8	12	-	-	20
34	34:1,1-2	Tuhotyö	16	-	-	24	-	40	-	-	2	42
	34:1,3	Tuhotyön yritys	2	1	-	8	-	11	-	-	-	11
	34:2,1	Liikennetuhotyö	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1
	34:3,1	Törkeä tuhotyö	-	-	-	-	-	0	-	-	1	1
	34:3,2	Törkeän tuhotyön yritys	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
	34:7	Yleisvaaran tuottamus	-	-	-	2	17	19	-	-	-	19
	34:8	Törkeä yleisvaaran tuottamus	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
	34:9a	Vaaran aiheuttaminen tietojenkäsittelylle	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
	34:10	Perätön vaarailmoitus	1	-	-	-	23	24	-	-	-	24
35	35:1-2	Vahingonteko	19	8	-	49	823	899	-	-	8	907
	35:2,1	Törkeä vahingonteko	13	7	-	41	-	61	-	-	1	62
	35:3	Lievä vahingonteko	-	-	-	-	347	347	198	-	10	555
36	36:1,1-2	Petos	203	71	3	804	1016	2097	-	-	10	2107
	36:1,3	Petoksen yritys	6	1	-	9	41	57	-	-	-	57
	36:2,1	Törkeä petos	56	8	-	227	-	291	-	-	2	293
	36:2,2	Törkeän petoksen yritys	8	4	-	12	-	24	-	-	-	24
	36:3	Lievä petos	-	-	-	-	990	990	391	-	1	1382
	36:4	Vakuutuspetos	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
	36:5	Luottamusaseman väärinkäyttö	-	-	-	2	1	3	-	-	-	3
	36:6	Kiskonta	-	-	-	1	1	2	-	-	-	2
	36:7	Törkeä kiskonta	-	-	-	2	-	2	-	-	-	2
37	37:1,1	Rahanväärennys	1	-	-	1	1	3	-	-	-	3
	37:2,1	Törkeä rahanväärennys	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
	37:3,1	Lievä rahanväärennys	2	-	-	1	12	15	-	-	-	15
	37:5,1	Väärän rahan käyttö	1	-	-	-	16	17	-	-	-	17
	37:5,2	Väärän rahan käytön yritys	-	-	-	-	4	4	-	-	-	4
	37:6	Väärän rahan hallussapito	-	-	-	2	6	8	5	-	-	13
	37:7	Rahajäljitelmän levitys	1	-	-	-	12	13	-	-	-	13
	37:8	Maksuvälinepetos	37	13	1	60	67	178	-	-	-	178
	37:9	Törkeä maksuvälinepetos	20	3	-	55	-	78	-	-	-	78
	37:10	Lievä maksuvälinepetos	-	-	-	-	23	23	9	-	-	32
	37:11	Maksuvälinepetoksen valmistelu	-	-	-	-	1	1	-	-	-	1

Tilaston perusteena			Rangaistukseen tuomitut**					Muut				Kaikki
tuomion päärikos			Vankila	YKP	Valra	Ehdoll.	Sakko	Yht.	R.määr.	S.määr.	Tuom.j.	yht.
Kaikki rikokset			5794	1613	156	13004	30776	51343	33756	77672	357	163128
Rikoslakirikokset			5793	1613	131	13004	30422	50963	28693	73989	334	153979
Luku ja §												
38	38:1	Salassapitorikos	1	-	-	1	2	4	-	-	-	4
	38:2	Salassapitorikkomus	-	-	-	-	1	1	-	-	-	1
	38:3,1	Viestintäsalaisuuden loukkaus	-	-	-	1	4	5	-	-	-	5
	38:3,2	Viestintäsalaisuuden loukkauksen yritys	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
	38:5	Tietoliikenteen häirintä	-	-	-	1	6	7	-	-	-	7
	38:7,1	Lievä tietoliikenteen häirintä	-	-	-	-	1	1	2	-	-	3
	38:8,1-2	Tietomurto	-	-	-	-	2	2	-	-	-	2
	38:9	Tietosuojarikos	-	-	-	-	14	14	-	-	1	15
39	39:1	Velallisen epärehellisyys	-	-	-	16	3	19	-	-	-	19
	39:1a	Törkeä velallisen epärehellisyys	1	2	-	92	-	95	-	-	-	95
	39:2,1	Velallisen petos	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
	39:3	Törkeä velallisen petos	-	-	-	3	1	4	-	-	-	4
	39:6	Velkojansuosinta	-	-	-	-	4	4	-	-	-	4
40	40:3	Lahjusrikkomus	-	-	-	-	-	0	-	-	1	1
	40:5-10	Muut virkarikokset	-	-	-	3	20	23	-	-	1	24
44	44:12	Varomaton käsittely	-	-	-	-	25	25	52	-	-	77
	Muut rikokset RL:n 44 lukua vastaan		23	5	-	78	207	313	214	-	4	531
45	45 luku	Sotilasrikokset	4	2	-	113	264	383	-	-	2	385
46	46:4,1-2	Salakuljetus	14	6	-	66	175	261	-	-	-	261
	46:5	Lievä salakuljetus	-	-	-	-	4	4	243	-	-	247
	46:6,1-2	Laiton tuontitavaraan ryhtyminen	2	-	-	6	26	34	-	-	-	34
	46:6a	Lievä laiton tuontitavaraan ryhtyminen	-	-	-	-	9	9	36	-	-	45
47	47:1,1	Työturvallisuusrikos	-	-	-	-	135	135	-	-	10	145
	47:2	Työaikasuojelurikos	-	-	-	-	2	2	2	-	-	4
	47:3	Työsyrjintä	-	-	-	-	6	6	-	-	-	6
	47:3a	Kiskonnantapainen työsyrjintä	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1
	47:4	Työntekijöiden edustajan oikeuksien loukk.	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
	47:6a	Luvattoman ulkomaisen työvoiman käyttö	-	-	-	-	2	2	-	-	-	2
48	48:1,1,3	Ympäristön turmeleminen	1	-	-	12	44	57	-	-	2	59
	48:3	Ympäristörikkomus	1	-	-	-	6	7	38	-	2	47
	48:5,1-3	Luonnonsuojelurikos	-	-	-	1	8	9	-	-	-	9
49	49:1	Tekijänoikeusrikos	-	-	-	3	1	4	-	-	-	4
	49:2	Teollisoikeusrikos	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
50	50:1	Huumausainerikos	543	118	7	1439	2418	4525	-	-	21	4546
	50:2	Törkeä huumausainerikos	375	-	-	224	-	599	-	-	1	600
	50:2a	Huumausaineen käyttörikos	-	-	-	1	790	791	3950	1	20	4762
	50:3	Huumausainerikoksen valmistelu	-	-	-	3	18	21	-	-	-	21
	50:4	Huumausainerikoksen edistäminen	-	-	-	-	1	1	-	-	-	1
51	51:2,1	Törkeä sisäpiiritiedon väärinkäyttö	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
Alkoholirikokset												
50a	50a:1,1	Alkoholirikos	-	-	-	3	15	18	-	-	-	18
	50a:2,1	Törkeä alkoholirikos	1	-	-	4	-	5	-	-	-	5
	50a:3	Lievä alkoholirikos	-	-	-	-	4	4	141	-	-	145
		Alkoholirikkomus	-	-	-	-	-	0	18	3	-	21
Liikennerikokset												
		Liikennerikkomus	-	-	-	-	27	27	17	195	4	243
		Tieliikenteen sosiaalilainsäädännön rikkom.	-	-	-	-	18	18	1357	-	1	1376

LIITETAULUKKO 5

Syyntakeisuustilastoa vuosilta 2019–2021

	Syyntakeettomat			Alentuneesti syyntakeiset		
Rikoslaji	**2019**	**2020**	**2021**	**2019**	**2020**	**2021**
Rikoslakirikokset						
- määrä	43	45	38	49	42	49
- päärikos	52251	47293	52047	52251	47293	52047
- osuus päärikoksista	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Henkirikokset (RL 21:1-4)						
- määrä	14	12	12	6	2	4
- päärikos	155	168	175	155	168	175
- osuus päärikoksista	9,0	7,1	6,9	3,9	1,2	2,3
- tappo, murha ja surma (täytetyt)						
- määrä	6	4	6	3	1	2
- päärikos	54	58	54	54	58	54
- osuus päärikoksista	11,1	6,9	11,1	5,6	1,7	3,7
Pahoinpitelyrikokset (RL 21:5-7)						
- määrä	14	16	5	14	6	12
- päärikos	6286	5176	5910	6286	5176	5910
- osuus päärikoksista	0,2	0,3	0,1	0,2	0,1	0,2
- törkeä pahoinpitely (RL 21:6)						
- määrä	10	9	3	1	2	1
- päärikos	417	362	408	417	362	408
- osuus päärikoksista	2,4	2,5	0,7	0,2	0,6	0,2
Ryöstö ja kiristäminen (RL 31 luku)						
- määrä	5	1	5	2	0	2
- päärikos	630	558	689	630	558	689
- osuus päärikoksista	0,8	0,2	0,7	0,3	0,0	0,3
Tuhotyö (RL 34:1-3)						
- määrä	2	0	1	3	2	4
- päärikos	41	28	55	41	28	55
- osuus päärikoksista	4,9	0,0	1,8	7,3	7,1	7,3
Seksuaalirikokset (RL 20 luku)*						
- määrä	3	4	3	2	3	1
- päärikos	515	489	572	515	489	572
- osuus päärikoksista	0,6	0,8	0,5	0,4	0,6	0,2
- raiskaus (RL 20:1-2)						
- määrä	2	2	1	1	0	0
- päärikos	187	167	199	187	167	199
- osuus päärikoksista	1,1	1,2	0,5	0,5	0,0	0,0
- lapsen seksuaal hyväksik. (RL 20:6-7)						
- määrä	1	2	1	0	3	1
- päärikos	234	227	255	234	227	255
- osuus päärikoksista	0,4	0,9	0,4	0,0	1,3	0,4
Varkaus, törkeä varkaus (RL 28:1-2)						
- määrä	1	1	1	1	2	1
- päärikos	3137	2646	2892	3137	2646	2892
- osuus päärikoksista	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0
Tilastointiperuste:	**Päärikos oikeudenkäynnissä**			**Päärikos oikeudenkäynnissä**		

* Sisältää kaikki RL 20 luvun seksuaalirikokset

LÄHTEET

Alvesalo-Kuusi, Anne & Lähteenmäki, Liisa & Janhonen Minna & Tapani, Jussi & Räsänen, Tuula. 2017. Yhteisövastuu, turvallisuus ja työturvallisuusrikos muuttuvan työelämän ja lainsäädännön käytännöissä. Loppuraportti. Työterveyslaitos. Helsinki 2017.

Aromaa, Kauko & Laitinen, Ahti. 1994. Yritysturvallisuus Varsinais-Suomessa. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 10.

Danielsson, Petri & Kääriäinen, Juha. 2016. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2015 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 13/2016. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Danielsson, Petri & Kääriäinen, Juha. 2017. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2016 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 23/2017. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Danielsson, Petri & Näsi, Matti. 2018. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2017 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 31/2018. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Danielsson Petri & Näsi, Matti. 2019. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2018 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 35/2019. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Danielsson Petri & Näsi, Matti. 2020. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2019 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 43/2020. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Danielsson, Petri & Salmi, Venla. 2015. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2014 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 3/2015. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Danielsson, Petri & Salmi, Venla & Sirén, Reino. 2014. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2013 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 37/2014.

Fagerlund, M. 2016. Lähisuhdeväkivalta poliisin perheväkivaltatehtävillä. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 123. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.

Falck, Sturla & von Hofer, Hanns & Storgaard, Anette. 2003. Nordic Criminal Statistics 1950–2000. Report 2003:3. Department of Criminology, Stockholm University. Stockholm 2003.

Hakamies, Kaarlo & Johansson, Marian. 2009. Oikeudenkäynnin kesto talousrikoksissa. Korkeimman oikeuden selvityksiä 1/2009).

Heiskanen, Markku & Ruuskanen, Elina. 2010. Tuhansien iskujen maa. Miesten kokema väkivalta Suomessa. YK:n yhteydessä toimiva Euroopan kriminaalipoliittinen instituutti (HEUNI). Julkaisusarja N:o 66. Verkkojulkaisu. Helsinki 2010.

Heiskanen, Markku & Sirén, Reino & Aromaa, Kauko. 2004. Suomalaisten turvallisuus 2003. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 58. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 29.

Heiskanen, Markku & Sirén, Reino & Tallberg, Teemu. 2001. Kotitaloudet omaisuusrikosten kohteena. Haastattelututkimuksen tuloksia kotitalouksien omaisuuteen kohdistuneista varkauksista ja vahingonteoista vuodelta 1997. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 52. Oikeus 2001:9. Tilastokeskus.

Hildebrandt Susanne (toim.). 2014. Nordisk statistik for kriminalforsorgen i Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige 2008–2012. Direktoratet for Kriminalsorgen. Kopenhavn april 2014, www.kriminalsorgen.dk.

von Hofer, Hanns & Lappi-Seppälä, Tapio & Westfelt, Lars. 2012. Nordis criminal Statistics 1950–2010. Rapport 2012:2. Kriminologiska institutionen. Stockholms universitet.

Iivari, Juhani. 2010a. Oikeutta oikeuden varjossa. Rikossovittelulain täytäntöönpanon arviointitutkimus. Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen raportteja 5/2010. Helsinki 2010.

Iivari, Juhani. 2010b. Oikeutta oikeuden varjossa – restoratiivisen oikeuden tausta ja kehitys. Teoksessa: Sovittelu – ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan (toim. Esa Poikela). Juva 2010, 45–65.

Kaijalainen, Marjatta. 2014. Elinkautisvangit 1980–2013 ja heidän uusintarikollisuutensa. Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 5/2014. Rikosseuraamuslaitos.

Kivivuori, Janne. 2014. Understanding Trends in Personal Violence: Does Cultural Sensitivity Matter? Crime and Justice 43:1, 289–340.

Kolttola, Ilari & Näsi, Matti. 2022. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2021: Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 51/2022. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Kriminalvården 2018: Nordisk statistik för kriminalvården i Danmark, Finland, Norge och Sverige 2012–2016. Kriminalvården Digitaltryck 2018. www.kriminalvarden.se.

Kriminalvården 2019: Nordisk statistik för kriminalvården i Danmark, Finland, Norge och Sverige 2013–2017. Kriminalvården Digitaltryck 2019. www.kriminalvarden.se.

Kristoffersen, Ragnar (ed.). 2008. Nordisk statistikk for kriminalomsorgen i Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige 2002–2006. Kriminalomsorgens utdanningssenter (KRUS). Oslo.

Kristoffersen, Ragnar. 2014. Correctional Statistics of Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden 2009–2013. Correctional Service of Norway Staff Academy. Kriminalomsorgen. Report No. 1/2014. Oslo.

Kääriäinen, Juha & Aaltonen, Olli-Pekka & Kolehmainen, Laura. 2019. Rattijuopumuksen rangaistuskäytäntö sekä rattijuopumuksen, törkeän rattijuopumuksen ja törkeän liikenneturvallisuuden vaarantamisen ajokieltokäytäntö. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019:37. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki 2019.

Lehti, Martti. 2020. Henkirikoskatsaus. Katsauksia 48/2021. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Lappi-Seppälä, Tapio. 1998. Kriminalpolitikens framgång? Bra och dåligt i finsk kriminalpolitik. JFT 1998, 237–257.

Lappi-Seppälä, Tapio. 2000. Rikosten seuraamukset. WSLT. Porvoo 2000.

Lappi-Seppälä, Tapio. 2002. Yleisökäsitykset ja vuoden 1999 sakkouudistus. Haastattelututkimus väestön sakkojärjestelmää ja liikennesakkoja koskevista käsityksistä vuosina 1999–2001. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 195. Helsinki.

Lappi-Seppälä, Tapio. 2005. Syyntakeisuussäännösten soveltamiskäytäntöjen tutkimisesta. Juhlajulkaisu Eero Backman 2005.

Lappi-Seppälä, Tapio. 2009. Jäännösrangaistuksen määrääminen täytäntöönpantavaksi. Teoksessa Da mihi factum, dabo tibi ius. Korkein oikeus 1809–2009, 443–492. Helsinki.

Lappi-Seppälä, Tapio. 2011. Explaining imprisonment in Europe. European Journal of Criminology. Vol 8, 303–328.

Lappi-Seppälä, Tapio & Tyni, Sasu. 2022. Finland. Teoksessa: The Impact of Covid-19 on Prison Conditions and Penal Policy (toim. Frieder Dünkel & Stefan Harrendorf & Dirk van Zyl Smit). Routledge, 192–208.

Lappi-Seppälä, Tapio & Kolehmainen, Maiju. 2021. Terveydenhuollon ja tuomioistuinten syyntakeisuusarvioinnit. Teoksessa: Mielentilatutkimusten väheneminen ja väkivaltarikollisten psykiatrinen hoito (Aulikki Ahlgrén-Rimpiläinen, Carita Elenij, Petteri Joelsson, Hanna Kaarre, Maiju Kolehmainen, Tapio Lappi-Seppälä, Hannu Lauerma, Marika Lauri, Sakari Melander, Kirsi Niinistö, Mika Rautanen & Miisa Törölä). Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:30. Valtioneuvoston kanslia, 17–113, Helsinki 2021.

Laurila, Tuomas & Linderborg, Henrik & Tyni, Sasu & Aaltonen, Olli-Pekka & Lähteenmäki, Noora. 2021. Sakon muuntorangaistuksen kuntoutukselliset mahdollisuudet. Tutkimus sakkovangeista ja sakon muuntorangaistuksesta 2010-luvulla. Yhteiskuntapolitiikka, 86, 129–140.

Leinonen, Jukka & Linderborg Henrik & Vepsäläinen Janne. 2020. Yhdyskuntapalvelun, valvontarangaistuksen ja ehdollisen vankeuden oheisrangaistuksena tuomittavan yhdyskuntapalvelun käyttö seuraamusjärjestelmässä. Alueelliset erot, yhdenvertaisuus ja viranomaisprosessien vaikutukset. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2020.

Marttunen, Matti. 2008. Nuorisorikosoikeus, Alaikäisten rikosten seuraamukset kriminaalipoliittisesta ja vertailevasta näkökulmasta, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 236, Helsinki.

Marttunen, Matti. 2013. Yhdyskuntaseuraamusten kokonaisuudistus: nuorten seuraamukset. Helsinki 14.5.2013.

Mäkelä, Frida Emilia & Niemi, Hannu. 2017. Syyteneuvottelulainsäädännön toteutuminen Suomessa 2015–2016. Selvitysmuistio oikeusministeriölle 31.11.2017. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Niemi, Hannu & Saarinen, Ville. 2017. Rattijuopumus- ja kuolemantuottamusrikosten yhdistelmästä määrätyt rangaistukset. Selvitysmuistio, 23.10.2017. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta.

Niemi, Hannu. 2018. Syytettyjen mielentilaratkaisut ja tuomitsemiskäytännön kehitys. Haaste 2:2018, 14–17.

Näsi, Matti & Kolttola, Ilari. 2021. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2020 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 48/2021. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Tuomioistuinvirasto: tilastoja (www.tuomioistuinvirasto.fi)

Oikeusministeriö 2011: Vesiliikennejuopumuksen promilleraja. Mietintöjä ja lausuntoja 16/2011.

Oikeusministeriö 2012: Yhdyskuntaseuraamuksia koskevan lainsäädännön kokonaisuudistus. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 12/2012.

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos (OPTL). 2012. Selvityksiä raiskausrikoksista. Oikeusministeriö. Selvityksiä ja ohjeita 13/2012.

Pohjola, Annakaisa. 2017. Vaarallinen rikoksentekijä. Tutkimus rikoksentekijän vaarallisuuden arvioinnista rikosoikeudellisessa seuraamusjärjestelmässä. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 335. Helsinki 2017.

Poliisihallitus (2020). Rikosten esikäsittelytoiminta poliisissa. Poliisihallituksen ohje POL-2019-37438.

Poliisihallituksen tilinpäätös ja toimintakertomus vuodelta 2021 (www.poliisi.fi)

Poliisihallituksen tilinpäätös ja toimintakertomus 2020 (www.poliisi.fi)

Poliisihallinnon tilinpäätös 2019 (www.poliisi.fi)

Poliisihallinnon toimintakertomukset 2017 ja 2018 (www.poliisi.fi)

Poliisin vuosikertomukset 2003–2016 (www.poliisi.fi)

Rikollisuustilanne. (Viitataan vuosiluvun mukaan.) Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos/Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Rikosseuraamuslaitoksen tilinpäätös ja toimintakertomus vuodelta 2021 (www.rikoseuraamus.fi)

Sirén, Reino & Kivivuori, Janne & Kääriäinen, Juha & Aaltonen, Mikko. 2007. Suomalaisten kokema väkivalta 1980–2006. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedoksiantoja 74. Helsinki 2007.

Sulin, Marja. 1993. Seuraamusluonteinen syyttämättä jättäminen. Oikeusministeriön lainvalmisteluosasto 1993.

Syyttäjälaitos (152) Puolivuotiskatsastus 2021 (www.syyttajalaitos.fi)

Syyttäjälaitoksen tilinpäätös 2021 (www.syyttajalaitos.fi)

Tolvanen, Matti, Keski-Valkama, Alice, Koskela, Tarja, Pajuoja, Jussi, Rautanen, Mika, Tiihonen, Jari, Tyni, Sasu, Törölä, Miisa & Eskelinen, Emilia. 2021. Vaarallisuuden ja väkivaltariskin arvioiminen. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:70. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki 2021.

Vuorensyrjä, Matti & Rauta, Jenita. 2020. Poliisibarometri 2020. Kansalaisten arviot poliisin toiminnasta ja Suomen sisäisen turvallisuuden tilasta. Sisäministeriön julkaisuja 2020:12. Helsinki: sisäministeriö.

Väisänen, Tiina. 2013. Tahdonvastaisen huostaanoton merkitys nuorten seuraamusharkinnassa. Teoksessa Rangaistuksen määrääminen (toim. Tapio Lappi-Seppälä & Veera Kankaanrinta). Helsingin hovioikeuden julkaisuja, 147–170. Helsinki 2013.

SUMMARY

THE SYSTEM OF CRIMINAL SANCTIONS

The system of sanctions. General criminal punishments according to the Finnish law are fine, conditional imprisonment, community service, monitoring sentence and unconditional imprisonment. At the beginning of the year 2005 juvenile punishment extended permanently to whole country after an experimentation period from 1997.

A *fine* is imposed as day-fines. The number of day-fines is determined on the basis of the seriousness of the offence while the amount of a day-fine depends on the financial situation of the offender. A fine may be imposed either in an ordinary trial or, in respect of certain petty offences, through simplified summary penal proceedings (penalty and fine orders). A vast majority of fines are ordered in summary process. For minor traffic offences there is a specific monetary penalty that is set at a fixed amount (petty fine). The petty fine and fine order are imposed by the police.

A sentence of *imprisonment* may be imposed either for a determinate period (at least fourteen days and at most twelve years) or for life. Imprisonment can be either *conditional* or *unconditional.* Sentences of imprisonment of at most two years can be imposed conditionally. A general prerequisite for a conditional sentence is that ”the maintenance of general obedience to the law does not demand an unconditional sentence”.

Community service is imposed instead of unconditional imprisonment for up to eight months. The prerequisites for sentencing the offender to community service are (a) that the convicted person consents to this, (b) that the sentence does not exceed eight months, and (c) that the offender is deemed capable of carrying out the community service order. Also (d) prior convictions may in some case prevent the use of this option. Community service involves unpaid work for the good of the community, for at least twenty hours and at most 240 hours during the offender’s leisure time.

Monitoring sentence (entered into force on 2011) can also imposed instead of unconditional imprisonment of at most six months for a similar length of time. A convicted person is obliged to remain in one´s household and participate the activity that he or she has been ordered to carry out.

The fall of the prison rate in Finland 1950–2017. In the beginning of the 1950s, the prisoner rate in Finland was four times higher than in the other Nordic countries. Finland had almost 200 prisoners per 100,000 inhabitants, while the figures in the other Scandinavian countries were around 50. Even

during the 1970s, Finland's prisoner rate continued to be among the highest in Western Europe. However, while most European countries have experienced rising prison populations the Finnish one had been declining and by the beginning of the 1990s Finland had reached the Nordic level of about 60–70 prisoners per 100,000 inhabitants.

Table 1 Prison rates (including remand prisoners) in the Nordic countries 1950–2017 (/100,000 inhabitants)

	Finland	**Sweden**	**Denmark**	**Norway**
1950	187	35	88	51
1960	154	63	71	44
1970	113	65	70	44
1980	106	55	63	44
1990	69	58	67	56
2000	55	67	63	57
2010	61	73	75	74
2017	51	56	63	73

Source: Falck, von Hofer & Storgaard; Nordic Prison Statistics; Criminal Sanctions Agency of Finland; Hildebrandt 2014; Kriminalvården 2019; www.prisonstudies.org.

This long-term development has been affected both by macro-level structural factors and ideological changes in penal theory, as well as legal reforms and changing practices of sentencing and prison enforcement. The courts had started to reduce the sentences already in the 1950s, which was mainly a reaction against overly repressive policies instigated by the legislator during the exceptional post-war conditions. Systematic legislative reforms towards de-carceration started during the mid 1960s, and continued up till the mid 1990s. Penalties for both traditional property offenses and drunken driving were heavily reduced in the 1970s. Also the role of non-custodial sanctions was strengthened. The scope of conditional imprisonment (suspended sentence) and fines were extend in the mid 1970s. The use on imprisonment in younger age groups was further restricted in the late 1980s. During the 1990s new non-custodial sanction – community service – was introduced in the Finnish system with a specific aim to replace short prison sentences.

Also the enforcement practices have contributed in this change. A series of legislative acts were carried out in the 1960s in order to restrict the use of imprisonment as a default penalty for unpaid fines. In the early 1970s the use of preventive detention was heavily confined and the use of parole and early release were heavily extended.

The use of different sentencing alternatives. Key figures in the use of different sanctions 1970–2020 in the court practice are presented in table 2.

Table 2 The use of different sentencing alternatives in Finland, 1970 to 2020

	1970 N	1980 N	1990 N	2000 N	2010 N	2020 N
Penalties imposed by courts	(57,675)	(72,282)	(81,627)	(64,403)	(62,132)	(49,726)
- unconditional imprisonment	10,212	10,326	11,657	8,147	6,296	4,832
- community service	..	..	..	3,413	2,676	1,448
- supervision order	..	..	..	..	..	166
- conditional imprisonment	5,215	14,556	17,428	13,973	15,098	11,683
- fine by the court	42,248	47,401	52,542	37,503	36,120	28,920
Summary proceedings						
- fine by a penalty order	150,542	249,006	311,889	196,156	210,906	38,532
- petty fine (traffic violations)	..	..	69,291	103,499	291,283	122,234
-fine order	..	..	..	..	..	81,101
Waiving of penal measures						
Non prosecution	..	2,003	3,417	7,483	5,685	9,726
Waiver of the sentence*	..	1,765	1,648	1,069	657	306

Source: Statistics Finland
* Excluding traffic offences.
Note: The population of Finland is about 5.5 million

The fine has been the principal punishment throughout the whole period. This is partly due to the fact that there is no general administrative penal law in Finland. Practically all offences are classified as crimes and treated under the label of criminal punishments.

During the period 1950–1990 the number of conditional sentences has increased from some 3,000 to 17,000, falling then back in the course of the 1990s to 13,000 sentences per year. The growth was especially rapid between 1970–1980 and was partly a result of the changes in the Finnish policy in regards of drunken driving. During the 1970s, the sentencing practice concerning drunken driving was changed to favour non-custodial alternatives: In 1971, 70 % of offenders received an unconditional sentence while in 1981 their proportion had dropped to 12 %. A similar development has also occurred in the case of property offenses. In 1971, offenders sentenced of larceny received a custodial sentence in 38 % of all cases; in 1991, their proportion had decreased to 11 %.

The use of community service. During the 1990s the penalties remained fairly constant. The only major amendment in the system has the introduction of community service. In Finland community service is imposed instead of unconditional imprisonment for up to 8 months. In order to ensure that community service will really be used in lieu of unconditional sentences of imprisonment (and not instead of other more lenient penalties), a specific *two-step procedure* was adopted. First the court is supposed to make its sentencing decision in accordance with the normal principles and criteria of sentencing, without even considering the possibility of community service. If the result is unconditional imprisonment, then the court may commute the sentence into community service under certain conditions prescribed in the law.

The duration of community service varies between 20 and 240 hours. In commuting imprisonment into community service, one day in prison equals one hour of community service. The number on prison sentences and community service sentences in 1995–2020 is presented in table 3.

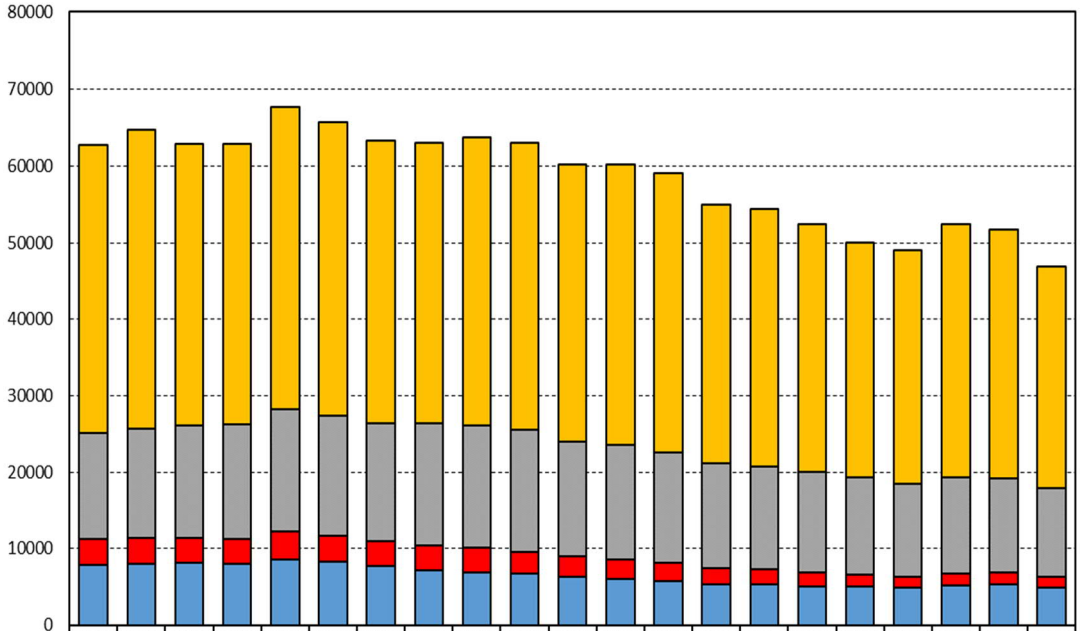
Table 3 Imprisonment and community service in the Finnish court practice 1995–2020

Year	Imprisonment	Community service
1995	6,754	2,803
1996	6,101	3,277
1997	5,967	3,534
1998	6,642	3,957
1999	7,666	3,658
2000	8,147	3,413
2001	8,352	3,388
2002	8,489	3,313
2003	8,000	3,297
2004	8,530	3,621
2005	8,313	3,370
2006	7,662	3,310
2007	7,111	3,312
2008	6,888	3,222
2009	6,670	2,921
2010	6,296	2,676
2011	6,023	2,496
2012	5,698	2,387
2013	5,312	2,100
2014	5,273	1,926
2015	5,082	1,820
2016	4,974	1,639
2017	4,812	1.522
2018	5,087	1,606
2019	5,278	1,569
2020	4,832	1,448

Source: Statistics Finland

Along with the increase in the number of community service orders, the number of unconditional sentences of imprisonment decreased between 1992–1993. It is therefore reasonable to argue that, within a short period of time, community service has proven to be an important alternative to imprisonment. The number of prison sentences fell 2005–2017 (from 8,530 to 4,812; a drop of 44 %). Corresponding figures for community service were 3,370 and 1,522 (a drop of 55 %). Both changes are a result of declining crime. There was a little increase in both figures in 2018-2019, but in 2020 both figures dropped back to the level of that of 2017 (table 3).

Sentencing statistics 2000–2020

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Fine (court)	37604	39035	36666	36514	39420	38290	36813	36696	37615	37477	36120	36645	36463	33745	33604	32329	30757	30519	33087	32391	28920
Conditional	13976	14333	14775	15075	16165	15757	15513	15956	15998	15994	15098	15075	14582	13813	13580	13228	12763	12205	12692	12458	11683
Community service	3398	3358	3283	3297	3621	3370	3310	3312	3222	2921	2676	2496	2387	2100	1926	1820	1639	1522	1606	1569	1448
Prison	7798	8006	8133	7970	8530	8313	7662	7111	6888	6670	6296	6023	5698	5312	5273	5082	4974	4812	5087	5278	4832

Figure 1 Choice of sanctions 2000–2020

The distribution of penalties in 2020 is illustrated in table 4.

Table 4 The distribution of penalties in 2020

	N	%
Court Decisions 2020	49,726	*100 %*
Prison	4,832	*10 %*
Community service	1,448	*3 %*
Supervision order	166	*0,3 %*
Conditional imprisonment	11,683	*24 %*
Juvenile penalty	9	*0,02 %*
Fines by the court	28,920	*58 %*
Waiver of the sentence	306	*0,6 %*
Other Decisions 2020		
Fine by the prosecutor	38,532	
Fine order by police	81,101	
Petty fine by the police	121,774	

The clear majority of all penalties imposed by the courts are fines (58 %). The second largest group is conditional imprisonment (24 %). 10 % of cases in the courts lead to unconditional prison sentence, 3 % to community service and 0.6 % to waiver of the sentence (a kind of warning).

Non-prosecution. Non-prosecution may be divided into two sub-groups: 1) The decisions based on procedural facts such as lack of evidence and statute of limitations, where there are ”legal obstacles” for prosecution (”procedural” non-prosecution) and 2) the cases when there is enough evidence to support prosecution, but the prosecutor chooses to drop the charge for other reasons, often related to the petty nature of the offense or the young age of the offender (”discretionary” non-prosecution).

Traditionally, the scope of (discretionary) non-prosecution has been quite narrow, as compared to many other countries. In the beginning of the 1980s, only about 2 % of all criminal cases led to non-prosecution. However, in 1991 the scope of non-prosecution was extended through a law reform which tripled the number of offences diverted from the court proceedings due to non-prosecution. Table 5 summarises non-prosecution practices in both groups in 1999–2020.

Table 5 Decisions on non-prosecution in 1999–2020

Year	Procedural reasons (technicalities)	Diversionary	Total
1999	17,574	8,669	26,243
2000	18,920	7,878	26,798
2001	18,685	8,014	26,699
2002	18,347	6,889	25,236
2003	18,076	5,720	23,796
2004	20,225	5,579	25,804
2005	19,383	5,630	25,013
2006	20,100	6,263	26,363
2007	18,602	6,397	24,999
2008	19,379	6,837	26,216
2009	18,394	6,439	24,833
2010	18,717	6,419	25,136
2011	18,468	6,878	25,346
2012	18,602	7,094	25,696
2013	18,332	6,539	24,871
2014	19,403	6,520	25,923
2015	17,407	6,328	23,735
2016	16,522	6,336	22,858
2017	17,131	6,475	23,606
2018	18,154	7,194	25,350
2019	15,878	6,034	21,912
2020	17,917	7,658	25,575

Recent trends in prison population. The number of prison sentences, as well as the number of prisoners increased in the beginning of 2000s but in 2006–2020 the figures took again a downward trend. Between 1999 and 2005 the number of prisoners increased by 42 %. Similar changes have occurred also in other Scandinavian countries. Figure 2 describes the changes in the annual average number of prisoners in four Scandinavian countries.

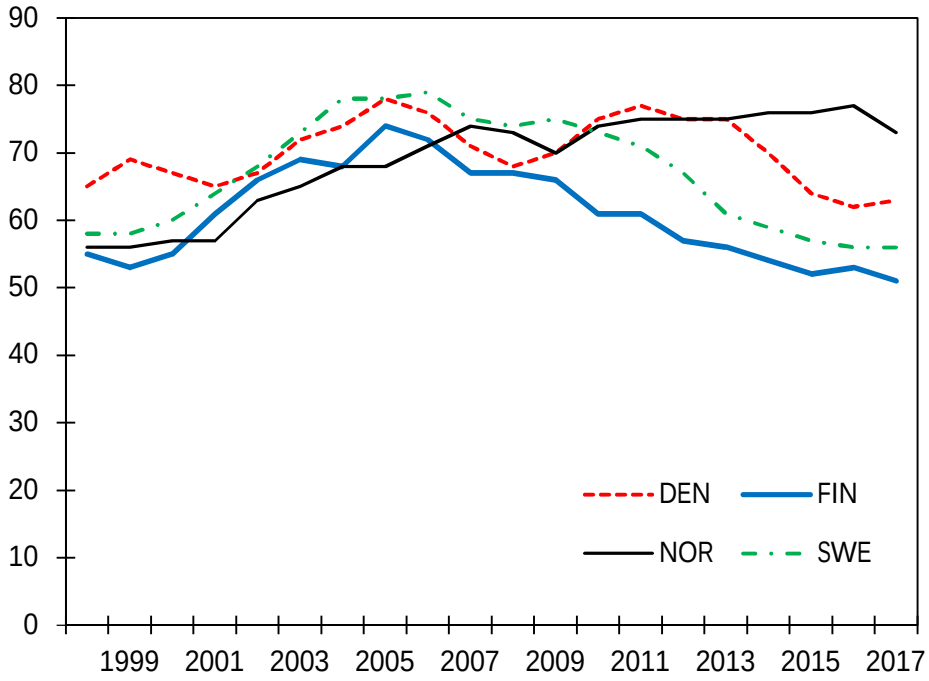

Figure 2 Prisoner rates in four Scandinavian countries 1998–2017

This upwards trend in prisoner rates first started in Sweden, then in Finland and after that in Norway and Denmark. The increase of prisoner rates in Finland in 1998–2005 is a summary effect of five major factors, each affecting in slightly different times: (1) An increase in the number of foreign prisoners (mainly from Russia and the Baltic countries), (2) an increase in drug trafficking (often linked with the former groups), an increase in the number of (3) fine defaulters and (4) prisoners in remand, and (5) an increase in violent offenders.

Table 6 Prisoners in 2000, 2005 and 2020 by prisoner groups (annual averages)

	2000	2005	2020
All	2,855	3,888	2,800
- serving a sentence	2,358	3,190	2,104
- remand prisoners	376	519	632
- fine defaulters	121	179	63
Foreigners	173	282	475

The change can be viewed also from the point of view of different offence categories.

Table 7 Situation 1.5. by the type of offense in Finland (remand and fine defaulters excluded)

	1.5.2000	1.5.2005	1.5.2020	Change 2000–2005 %	Change 2005–2020 %
All	2,402	3,173	2,089	+32.1	–34,2
- violence	801	1,254	814	+56.6	–35,1
- drugs	375	512	489	+36.5	–4,5
- property	782	864	476	+10.5	–44,9
- drunken driving	277	409	124	+47.7	–69,7
- other	167	134	186	–19.8	+38,8

In 2000–2005 the number of prisoners increased by 32 %. From 2005 to 2020 the figures decreased by 34 %. Violence, drunk driving and drug offences show the most rapid increase from 2000 to 2005 (57, 48 and 37 %). Since 2005 major declines have taken place in drunk driving, property and violence offenses (58 %, 31 % and 33 %). The only offense category showing increase in 2005–2020 is the group "other" (increase by 39 %), including i.a. sexual offenses.

Sentencing juveniles. The Finnish juvenile criminal sanction system is fairly simple. General punishments are fine, conditional imprisonment, community service, monitoring sentence and unconditional imprisonment. Specific punishments for young offenders include supervision connected with conditional sentence and juvenile punishment. The primary differences in sentencing of young offenders and adult offenders lie in the fact that offenders between the ages of fifteen and seventeen (inclusive) benefit from a mitigated scale of punishment and that they benefit from a greater possibility for waiving of measures. Furthermore, an offender under eighteen at the time of his offence cannot be sentenced to unconditional imprisonment unless there are weighty reasons for doing so. In addition, the juvenile punishment and supervision may be imposed on an offender who was under 18 years at the time of the offence. Finally, there are also some differences in criminal procedure and enforcement of punishments. Juvenile delinquents are given less severe penalties than adult offenders. Also the duration of penalties are shorter and the scales smaller.

In Finland, typically about 80–90 % of the penalties imposed on juvenile offenders are issued outside the court through lighter procedure. Out of all penalties, there have hardly been any changes in the respective share of penalties imposed by the police. Non-prosecution has received widest application among juveniles. Statistics show that in 2013, in the age group 15–17 years the share of non-prosecution varied around 29 % of all courts disposal and 7 % of all disposals (fines included).

Unlike general criminal justice in Finland and many other countries, sentencing practice of juveniles has not become harsher. During the past few

years, there have not been any major changes in regard to the punishments issued for young persons. However, compared to the early 1990s, the number of offences handled by courts has decreased approximately by one half.

In practice, criminal sanctions applied to juveniles are strongly dominated by formality. The vast majority of penalties imposed by courts for all age-groups consist of fines. The younger the offender, the higher the share of fines (in 2020, 78 % in age-group 15–17, 70 % in 18–20 and 59 % for offenders over 20 years). This is quite an exceptional characteristic in international comparison. Second in the list is conditional imprisonment, which, largely, has a formal character as well (in 2020, 18 % in the age-group 15–17 and 23 % in the age group 18–20). A young offender's supervision order was issued in attachment to the conditional sentence in about 30–55 % of the cases between 2015–2020.

Community service has no practical role in the youngest age group as the use of this option requires that the offender would have been sentenced to unconditional prison term.

A new community alternative, juvenile punishment has been introduced to be used mainly in those cases where the offender keeps receiving several conditional sentences. As well as community service this option has only limited practical relevance. From 1997 to 2004 an experiment with juvenile penalties was carried out in seven municipalities. Few sentences were then passed. On a yearly base, such sentences amounted to 45, 45, 68, 102, 45, 38 and 31, a total of some 400 in eight years. In 2005 the system was extended to the whole country, but the sentences have remained scarce. From 2005 to 2011, approximately 20 sentences were rendered on a yearly basis. 2012 onwards the numbers have decreased even further, as only some 5–10 persons have been issued a juvenile punishment yearly. Juvenile punishment has thus not experienced a breakthrough as a specific form of punishment for young persons.

Mediation. Mediation is regulated by the Act on Conciliation in Criminal and Certain Civil Cases and it entered into force on 1.6.2006. Voluntary based mediation services were available only in about half of the country before the regulation. The aim of mediation services is to ensure equal access to these services across the country. Mediation may deal with crimes that are assessed as eligible for mediation, taking into account the nature and method of the offence, the relationship between the suspect and the victim, and other issues related to the crime as a whole. Conciliation may be carried out only between parties that have personally and voluntarily expressed their agreement to conciliation and are capable of understanding the meaning of conciliation and the solutions arrived at in the conciliation process.

The number of criminal cases referred to mediation was about 13,073 offences in 2020. From 2007 the number of these criminal cases has increased by altogether 36 per cent. Out of criminal cases referred to mediation in 2020, about a half (53 %) were violent offences. Domestic violence cases accounted for about one third of the violent offences (36 %). The corresponding percentage was 19 % in 2010. The growth in the number and the proportion of domestic violence cases can be explained by an amendment of the Criminal Code which defined petty domestic violence cases as offences under public prosecution.

It is estimated that out of all eligible criminal cases, around 10 per cent of them are eventually referred to the mediation process. Of violent offences solved by the police 24 per cent were referred to mediation in 2020. Agreement was reached in approximately 67 per cent of all mediated criminal cases.

Monetary compensations accounted for 27 per cent and work compensations for 1 per cent of all mediation agreements in 2020. The signification of mediation is important in cases which are especially eligible for mediation. To such recommended cases belongs offences where suspects are young offenders and children under 15 years or first-time offenders.